

ЮРЬЙ АНДРУХОВІЧ

Уводзіны
і графію

ЮРЫЙ АНДРУХОВІЧ

ЮРЫЙ АНДРУХОВІЧ

Уводзіны ў геаграфію

Мінск
Логвінаў
2006

УДК 821.161.3-8
ББК 84.3 Укр
А 65

Переклад зроблены паводле выданняў:
Юрій Андрухович. Екзотичні птахи і росліны.
Івано-Франківськ, 1997.
Юрій Андрухович. Рекреації. Романи.
Київ, 1997.
Юрій Андрухович. Дезоріентація на місцевості.
Івано-Франківськ, 1999.
Юрій Андрухович. Пісні для мертваго півня.
Івано-Франківськ, 2004.
Плерома, 3'98. Івано-Франківськ, 1998.

Андруховіч, Ю.

А 65 Уводзіны ў геаграфію : паэзія, проза, эсэістыка / Юрый Андруховіч : Пер. з украінск. М. Шоды й А. Хадановіча. — Мн.: Логвінаў, 2006. — 438 с.
ISBN 985-6701-88-0.

УДК 821.161.3-8
ББК 84.3 Укр

*Пераклад Андрэй Хадановіч,
Марына Шода
Рэдактары Юрась Бушлякоў,
Андрэй Хадановіч
Карэктар Надзея Шакун
Макет Віктар Корзун (VivaFutura)*

© Юрый Андруховіч, 2006
© Андрэй Хадановіч, Марына Шода, пераклад, 2006

ISBN 985-6701-88-0

Зьмест

I.

Пастух Пустай, паэт, баронскі сын, 11

Казак Ямайка, 13

Яхідна, 15

З цыклю “Крымінальныя санэты”

Літасьць, 16

Стрэл, 17

З цыклю “Ліпеньскія нататкі падарожніка”

(Рэчка), 18

(Дух), 19

(Забыцьцё), 20

Пошукі вертаграду, 21

З кнігі “Песьні для мёртвага пеўня”

And everybody fucks you, 23

And the third angel sounded, 24

Seven – eleven, 25

II.

Самойла зь Нямірава, прыўкрасны разбойца, 29

Рэкрэацыі, 43

Авэ, “Крайсьлер”! Тлумачэньні відавочнага, 167

III.

Уводзіны ў геаграфію, 195

Маскавіяда. Раман жахаў, 225

Індыя, 433

Юрый Андруховіч (1960) – паэт, раманіст, эсэіст, адзін зь лідэраў сучаснай украінскай літаратуры. Аўтар кніг паэзіі “Неба і плошчы” (1985), “Серадмесьці” (1989), “Экзатычныя птахі й расьліны” (1991), “Маскульт” (сумесна з Андрыем Бондарам і Сяргіем Жаданом, 2003) і “Песьні для Мёртвага Пеўня” (2004), аповесьці “Рэкрэацыі” (1992), раманаў “Маскавіяда” (1993), “Пэвэрзія” (1996) і “Дванаццаць абручоў” (2004), кніг эсэістыкі “Дэзарыентацыя на мясцовасьці” (1999) і “Мая Эўропа” (сумесна з Анджэем Стасюком, 2000). Патрыярх паэтычнай групы “Бу-Ба-Бу”, якую ў 1987 годзе заснаваў разам зь Віктарам Небараком і Аляксандрам Ірванцом.

I.

***Пастух Пустай,
паэт, баронскі сын***

*Міхайла Пустай – апавядальнік і
казачнік, лемка з Усходнеславацкага краю.
Быў пастухом грамадзкіх козаў. Зь яго
вуснаў запісана шмат казак, сярод іх і
“Баронскі сын у Мэрыцы”, што вельмі
перагукаецца з “Падарожжамі Сындабада”.*

а за першым морам мэрыка з плюшам
а за іншым морам мэрыка зь цёрнам
каб душы ня драпаць як з дому рушым
у жалезны панцыр яе загорнем

у мэрыканскіх нетрах скарбаў цудоўных
ну а ты і ў сьвяты ў старым куртатым

лахманы табе залатаў дзядоўнік
а ты зноў на слуп на пацеху катам

паўміралі козы пайшлі мо ў вырай
дзе быў статак пустка ой кепска будзе
дыяманцік добры ў нябёсах вырый
каб ня так сувора судзілі людзі

бо за першым морам мэрыка зь мёду
а за іншым морам мэрыка з воску
вунь камэта ў небе шукае броду
і баліць сьвятло ў сутарэньнях мозгу

бо яму так цесна між гэтых мэрык
хоць каменны бераг але ж ён твой бераг
і расьце зь яго хваравітай чарэшнай
водгук раны заўтрашняй
боль недарэчны

*вязка мне казка
даўка мне траўка
едка мне кветка
мелка мне елка*

*горка мне зорка
цяжка мне пташка
ліпка мне рыбка
суха мне сука*

Казак Ямайка

о колькі мой кося ў сьвеце бывае цудаў-дзівосаў
глядзеў бы покуль ня вып'юць вачэй крумкачы
а мала
направа багама-мама налева край хмарачосаў
і пальмы гожай падковай як выйду ўначы
з бунгала

ой мора ж маё ад суму ўсе выцьвілі шаравары
якога лысага чорта зь якіх апраметных фаўн
ды кінулі нас о мора твае касары карсары
хоць шчыльнымі йшлі радамі і бацька крычаў:
на фрытаўн!

а там трынаццаць касьцёлаў і вечна вайна
з амурам
а шчэ трынаццаць камораў дзе золата-срэбра
старое
дзяўчаты нібы ліяны нячутна растуць за мурам
і хочацца ім каханьня а іх – у чорныя строі

цяпер во жлукцім сівуху на пару зь піратам
джэкам
кажу яму схамяніся пакайся кажу паскуда
няўжо калі ты эўропа то ўжо ня ёсьць чалавекам
якога хрэна прадаўся за трыццаць гнілых эскуда

а джэк на выбрыкі майстра папугу трымае
ў кайстры
заломвае рукі ў горы (і мне – калі не ў гуморы)
а як зарыдае ўголас квітнеюць астры піястры
to be or not to be кажа і булькае I'm sorry

нявольніцу кажа маю са скураю бы какава
купі шызакрылы голуб маркотна ж без гаспадыні
гароду сеяць ня трэба прыцмоквае ён ласкава
гарод на ёй прарастае

тытунь ананасы дыні

наплодзіш кажа казацтва навучыш песняў
сypяpша

ды толькі ў ярмо не даецца шыя мая душа
бо залятаю ў думках к матчынаму ўзьбярэжжу
ой кося няверны мой кося апостале мой хама
выйду ў трысьнёг цукровы

дудку ямайскую зрэжу
душа падымецца з хмарай

ды ўжо мяне і няма

Яхідна

Мы вяртаемся, выдмы засеяўшы сьмерцю:
сонцу падлу паліць агідна.

Ды зачынены горад, праказы ня сьцерці,
быццам зубы шчэрыць яхідна.

Покуль нас не было й кроў лілася ў пустыні,
не было відно той ракі дна, –
на слупох і крыніцах, як соль на хусьціне,
праступіла таўро: яхідна.

Мы згубілі сябе ў агаранскім паходзе.
Годзе ворагаў біць наўскід нам.
Дый у родныя дзьверы нам стукацца годзе,
бо ў айчыне служаць яхіднам.

Ясны панны завянуць у вежах каменных,
перастаркі любяць фрыгідна,
памірае юнацтва ў зьнякроўленых венах,
ажывае ў вачах яхідна.

Бунь яна, што адкладвае яйкі-стагодзьдзі,
дзе гандляр крычыць зьненавідна,
дзе ахвяры і каты живуць у лагодзе,
дзе натоўп сычыць, як яхідна.

Што магу я? Хрыпае сурма нада мною.
Я паўсьвету прайшоў, магчыма.
Магу босы ісьці за тваёю труною,
ясна панна, старая айчына.

З цыклю “Крымінальныя санэты”

Літасьць

Спачатку была жарсьць, нож быў пазьней...
Старызьнік Міся а чацьвертай ранку
зарэзаў панну Касю, лесьбіянку
(як сам ён думаў – што ж, яму відней).

Ён папісаў ёй чэрава й гарлянку,
аж ашалеў, разьёшаны сугней.
Яна ж яму: “Хоць рэж, хоць лагадней,
тваёй ня буду – прысягала Янку”.

(Той акурат сядзеў за згвалтаваньне.)
І вось, яго апошняя каханьне
сустрэла нож, схаваны пад крысом.

Мілосьць – напраўду цуд, мяркуйце самі:
што пачалося літасьцю й сьлязамі,
за хвілю стане лютасьцю зь лязом.

Стрэл

Ты прапаўзеш нячутна, нібы вуж,
між залатымі люстрамі ўстановы.
Папраў букет і ўсьмешку Казановы
і сам сабе скамандуй: крокам руш

у кабінэт, дзе – мэта вашай змовы.
Цябе чакае падла – воч ня мруж,
а рэвальвэр свой выхапіўшы з руж,
адваж дарунак дзевяціграмовы.

Ты станеш шасьцікрылым сэрафімам,
а ён пачне хіліцца над кілімам,
паваліць кандэлябр... Спаўненьне мар.

Ты скінеш элегантныя пальчаткі:
спрыяньне зор, удзячныя нашчадкі...
і ціхенька пазумквае камар.

З цыкля “Ліпеньскія нататкі падарожніка”

(Рэчка)

Да рэчкі сышоўшы,
ваду мы кранулі рукамі.

Так любім у ліпені цела вады,
што ўцякае між пальцаў.
Было сто млыноў там, сто колаў
было млынавых і зялёныя ціхія плёсы,
дзе рыба лавілася ў рукі.
Чарот, нібы царства, дзяржавы лілеяў –
усё было *рэчкаю*.

Цёплыя сховы ў пяску,
нібы нашыя й нібы ня нашыя,
стылі да ранку.

Колькі нас не збылося,
пераходзячы мост па-над Полтваю,
колькі,
перайшоўшы праз мост, назаўсёды
прапала ў гушчарніку правага берагу?..

(Дух)

Дазволь мне кружыць над табою.

Я ведаў Ёсіфу Кун*, я ведаў шчэ колькі жанчын.
Сабачы Рынак вітаў мяне брэхам сабачым,
а мнішкі з вуліцы Сакрамэнтак
хаваліся ў нішах.

Ніводнага разу ня выгнаў мяне Макалёндра,
бо меў я заўсёды і грошы, і розум.

Пакажы мне свой горад. Я прагну
ісьці вунь за тымі дзяўчатамі
ў сукнях чырвоных.

Я прагну званіць
вунь з тых тэлефонных кабінаў.
Я прагну набраць нумар Ёсіфы Кун
і пачуць,
як яна прамаўляе:
“Дазволь мне кружыць над табою”.

---

* Ёсіфа Кун – манашка і паэтка (XVIII ст.), аўтарка кніжачкі вершаў “Львоўскія прыўкрасныя аколiцы”, напісаных нямецкаю мовай.

(Забыцьцё)

Так, нібы брама – ўваход.

Ёсьць гарады, у якія няможна
ўвайсьці цераз браму.

Ёсьць гарады, у якія няможна
ўвайсьці.

Ключ вялікі прыносяць, шукаюць,
куды яго ўставіць, ды брамаў
няма, рассыпаецца варта
нашчэнт. Сем вятроў раскашуюцца
ў залях, на плошчах.

Прымесьці адкрытыя на ўсе чатыры бакі,
вырастае зялёная й пругкая варта.

“Замарстынаў, Кульпаркаў, Кляпараў”, –
пералічваеш ты ледзь ня ўголас,
ды ніяк не згадаеш, як звалася
дрэва,
да якога яна ўжо ня ходзіць...

Пошукі вертаграду

Яшчэ трохі – і ты звар’яцееш
ад шчасыця прадзірацца праз гэтыя нетры.
“Суніцы, – ты паўтараеш, – маліны,
парэчкі, ажыны, ляшчына, агрэст!” –
і зноў, як заклён, – спачатку.

Спужаныя птушкі, крыху пакружыўшы,
сядаюць табе на плечы.
Паўзуць угару мурашы
стаўбурамі тваіх ног.

Яшчэ трохі – і ты затрымціш
ад асалоды паміраць у гэтых нетрах,
гладзячы цёплых лісіцаў,
што перабягаюць табе сьцяжынку,
яшчэ трохі – і ты пераступіш...

Мяжы вертаграду ня ўбачыць.
Магчыма, яе й няма, хоць стары
Пётра стаіць, нібы пудзіла,
і адганяе ад саду
ўсякую навалач, прагную пакаштаваць
яблыкаў...

Тваё кружэньне калісьці
выявіцца недарэчным.
Пакідаючы на вострых галінках
рэшткі кашулі й скуры,
ты прасьлізьнеш-такі ў найгусьцейшы
хорам паветра й сьвятла!..

Як і калісьці, ты будзеш шаптаць,
нібы заклён: “Бузіна,
каліна, чарніцы, шыпшына, бэз!” –
пазнаючы кожны прожылак
на лістох, кожную ягаду й пяхчынку,
бо ўсяму ёсьць свая назва,
яка на зямлі, так і на небе...

З кнігі “Песьні для мёртвага пёўня”

And everybody fucks you

Дзяўчаты былі ня надта прыгожыя й маленькія,
але адна сказала другой:

“Прапануюць працу на фірме.

Сакратаром-рэфэрэнтам, абавязковае веданьне
кампутара.

Сто баксаў у месяц – і ўсе цябе трахаюць”.

Сто баксаў у месяц, падумаў я.

І ўсе цябе трахаюць.

Гэта плюс ці мінус, як гэта разумець, падумаў я.

І ў якім сэнсе, падумаў я, няўжо ў даслоўным,
можа, у пераносным?

І ў якім сэнсе было б лепей?

У даслоўным? У пераносным?

Я меў над чым задумацца, а цягнік

мчаў сабе далей, і колы

выбівалі, як дурныя,

адно й тое самае, адно й тое самае:

Сто баксаў у месяц!

І ўсе цябе трахаюць, трахаюць!

Сто баксаў у месяц!

І ўсе цябе трахаюць, трахаюць!

Сто баксаў у месяц!

І ўсе цябе трахаюць, трахаюць!

And the third angel sounded

Адзін зь недабітых у дзевяноста першым
спаткаў мяне, ушчэнт дабітага, сярод начнога
Львова.

Начны Львоў збольшага належыць ім –
я, мабыць, адзіны, хто пра гэта ведае.
Ён таксама хацеў піва, як выявілася, –
п'яны марадзёр, удзельнік баявых падзеяў і г.д.
“Брат! – казаў ён мне. – Брат! Піва кончилось,
ты представляеш? Піва кончилось, жена ушла!”
Я ня ведаў, што ў сьвеце бывае такая распач.
Мне ўсё чулася нешта пра трэцюю частку водаў
і палын.

Анёл у футболцы з трэцім нумарам ішоў па небе
са сваёй дурнаватаю дудкай.

Мы абняліся, нібы за хвілю апынемся перад
Судзьдзём.

Перапрашаю, арбітрам.

Seven – eleven

У міжнародным цягніку Чарнаўцы – Пярэмышль,
на перагоне паміж Франкоўскам і Львовам,
каламійскія гастарбайтэры й гастарбайтэркі
уголас падлічваюць
учорашнія самалёты над Амэрыкай.

Адзінаццаць самалётаў, цэлых
адзінаццаць!

Я ў думках далучаюся,
у думках загінаючы пальцы.

Першыя два разьаблі *World Trade Center*,
яшчэ два ўрэзаліся ў будынак Пэнтагону.
Маем чатыры.

Пяты ўпаў у лясох Пэнсylvаніі.
(Ці не пад тымі хвоямі, якія я апошні раз
абдымаў у чэрвені?)

Яшчэ адзін на Чыкага.
Плюс адзін на Лос-Анджэлес.

Маем сем. Але дзе іншыя чатыры?
Яшчэ лётаюць? Зьбітыя?
Альбо выбухнулі ў небе? І як там Лас-Вэґас?

І дзе быў Малдэр, і што рабіла Скалі?
І чаму Брус не закрыў сабой
ніводнай кабіны пілётаў,
з адзінаццаці – ніводнай?
І чаму ані Мэл, ані Чак, ані іншыя,
ужо ня кажучы пра Ніккейджа ці Арнольда,

не ўмяшаліся ў афэру, сьцякаючы крывёй,
за паўсекунды да катастрофы
разьбіўшы капсулу, павярнуўшы рычаг,
дацягнуўшыся кончыкамі пальцаў да дэтанатара?..

Найстрашнейшае – калі героі бяссьільныя.
Найсумнейшае, калі ратавальнікі не ратуюць.
Божа, уратуй хоць Ты:
і гэтую дзіцячую Амэрыку, і ўсіх нас, што ў дарозе,
і тых, што дома, і нават тых вар'ятаў...

Калі гэта ўваходзіць у Твае намеры.

Пераклаў Андрэй Хадановіч

II.

Самойла зь Нямірава, прыўкрасны разбойца

Самойла (Самуэль) Нямірыч, гэты недарэчна забыты й заўчасна згаслы парастак на дрэве нашага нацыянальнага бандытызму, зьвяртае на сябе ўвагу насамперш стылістычна. Стылістыка ягоных злачынстваў грунтуецца на абсалютнай свабодзе. Таму нават пра найжахлівейшыя зь яго забойстваў ды рабункаў можна сьмела казаць, што выкананыя яны зь не абы-якім эстэтычным пачуцьцём і робяць уражаньне вольнай натхнёнай творчасьці.

Да нашых часоў жыцьцё гэтага падольскага шляхціча, які найяскравейшую частку дзён сваіх зямных прамарнаваў у Львове 1610-х гадоў, амаль

што не апісанае нашымі, аднойчы ўжо расстралянымі, гістарыёграфамі. Тое ж, што ёсьць ва Ўладзіслава Лазінскага ў *"Prawem i lewem"* (альбо, у перакладзе, "Шабляю й граматаю"), напісана занадта тэндэнцыйна і з польскім ухілам: Нямірыч непрыемны аўтару ўжо тым, што ён не каталік і не паляк. Апрача таго, ён паходзіць з тых самых Нямірычаў, зь якіх – і будучы палкоўнік Войска Нізавага Нямірыч Юрко, бязьлітасны герой кампаніі 1648-1649 гг., паэт, філэзаф, ерэтык. (Нямірычы наагул досыць ахвотна пераходзілі ў арыянства, што, зрэшты, характэрна тым часам ня толькі для іх, але й для такіх старадаўніх украінскіх сем'яў, як Патоцкія, Вішнявецкія альбо Цітаміры.)

Што да верша, які напісаны нібыта пра Самойлу Нямірыча ды ад яго імя й апублікаваны ў кніжцы "Экзатычныя птахі й расьліны" Ю. Андруховіча, дык трэба ведаць, што аўтар ня даў сабе працы хоць колькі-небудзь паглыбіцца ў мінуўшчыну й вывесці хоць які неадназначны ды павучальны гістарычны тып. Зьмест верша – гэта, уласна, занадта вылучаны, выдраны з жыцьцёвага кантэксту й гіпэртафаваны т. зв. "інцыдэнт з пляцкамі", які напраўду меў месца ў біяграфіі нашага героя, але, зрэшты, цалкам выпадковы й нехарактэрны. Да таго ж, Андруховіч дазволіў сабе некалькі значных недакладнасьцяў і лексычных неадпаведнасьцяў: у прыватнасьці, баба, якая прадавала на Рынку гэтыя злашчасныя пляцкі й якую наш герой насампраўдзе згвалціў стоячы й прынародна, зацягнуўшы ў падворак дому Кампіянаў і прыпершы тварам да сходаў каменнай балюстрады, увадначас пасьпяхова адбіваючыся ад дванаццаці чаляднікаў старога Кампіяна ды яшчэ некалькіх бамбізаў з магістрату, дык вось, баба гэтая, што, паводле чутак, пасья да канца сваіх

дзён дзякавала Богу за такую прыемную неспадзяванку, якая дала ёй магчымасць хоць раз у жыцці спазнаць праўдзівага мужыка, баба гэтая ў вершы выступае чамусці як “дзяўчынка”, “дзяўчо”. Пэўна, адно для таго, каб кінуць цень амальнасьці ды распуснасьці на геройскі шляхетны акт Самойлы Нямірыча. Апрача таго, ужываньне Андруховічам у сваім вершы такіх словаў, як “шыза” альбо “дэбіл”, выдае суцэльную й дрымучую неабазнанасьць аўтара ў моўных рэаліях слаўназнамай эпохі.

А зараз мы лічым неабходным апавесці ўсю праўду пра гэтую малазнаную нашчадкам выдатную асобу, каб ліквідаваць такім чынам яшчэ адну “белую пляму” ў акіяне нацыянальнай гісторыі ды вызвольнай барацьбы.

Самойла Нямірыч селіцца на Кракаўскім прадмесці Львова ў 1610 г. Дакладная дата яго нараджэньня застаецца невядомай, але мы з пэўнасьцю ведаем, што на той час (прыбыцьцё ў Львоў) ён мае трохі больш за дваццаць гадоў. Ён выдатна фэхтуе ды езьдзіць конна, з густам апрацаецца, купляючы дарагія тканіны й сукні выключна ў вэнэцыянскіх ды генуэзскіх гандлёўцаў, прыячэнаецца да херэсу, мальвазіі, добрай музыкі й мадэры. Неўзабаве яго дом ператвараецца ў прытулак для арыгіналаў, выгнаных з усіх куткоў Старога Сьвету: гэта, пераважна, вядомыя інфамісы й вычварэнцы, цыркавыя блазны, забойцы, філэзафы, акультысты, знакамітыя альхімікі, сьдаміты, пратэстанты, вогнепаклоньнікі, ліліпуты й рабаўнікі. Вольны час мінае ў бяседах, песнях ды рэлігійных дыскусіях. Амаль штодзень Нямірыч у таварыстве сваёй хеўры ідзе паходам па слаўназначаных гарадзкіх вінарнях, дзе з прыемнасьцю ды ў ахвоту жартуе: паліць з мушкета па пляшках і пясочных гадзінніках, прыбівае цьвікамі

бароды наведнікаў да прылаўкаў, ламае ім рукі, ногі, насы, вытрасае залатыя й срэбныя манэты з іхных пераабцяжараных кішэняў, паказвае ім свой голы зад, б'е вокны й люстры, топіць магістрацкага радцу Шчапюрскага ў чане, дзе запарваецца кава, а судзьдзю Галомбка – у прыбіральні, выбівае вочы найбольшым нахабам, ламае ім рэбры, мочыцца ў іхнае піва, прымушае жэрці ўласнае лайно, голасна сьпявае й прытанцоўвае і да т. п.

Сучасны чытач з пэўным незразуменьнем і нават дакорам паставіцца да такіх праяваў жыцьцёвай моцы й здаровай духоўнай энэргіі, таму варта тут сказаць колькі словаў пра тагачасныя звычаі. Забойства альбо наагул які-колечы гвалт, паводле дзейнай тады Канстытуцыі 1577 г., не лічылася чымсьці надта асаблівым і супрацьпраўным. Тагачасныя юрысты ставіліся да злачынстваў, якія імі разглядаліся, хутчэй па-філязофску, чым з гледзішча права, зь вялікім дадаткам гумару, іроніі ды хрысьціянскай міласэрнасьці да парушальнікаў. Тэрміны вязеньня былі надзвычай кароткачасовыя й збольшага ўмоўныя. Так, за забойства шляхцічам роўнага яму шляхціча (а шляхцічы таго часу складалі ладных тры чвэрці ўсяго насельніцтва Рэс Публікі) належала год і тры тыдні адседзець у замкавай вежы, заплаціўшы пры гэтым дзеве тысячы залатых у скарбніцу, за тое самае забойства, але з затрыманьнем забойцы “in ridenti” (“на гарачым”) – кара падвойвалася: два гады й шэсьць тыдняў вежы ды чатыры тысячы грашовай аплаты. (Чамусьці затрыманьне “на гарачым” лічылася фактарам абцяжальным, маўляў, не трапляйся, дурню, а забівай разумна, каб ніхто ня бачыў.) Зрэшты, аніводны працэс пра забойства проста ня мог адбыцца, калі сям'я пацярпела не патрапіла прытарабаніць да суду яго мёртвае цела (гэта была асаблівая юрыдычная працэ-

дура пад назвай “прэзэнтацыя трупа”). Таму га-лоўнаю мэтай для кожнага дабрадзея, які на-мысльіў кагосьці забіць, было своечасова й на-дзейна схавачь цела замардаванага: кінуць з ка-мянём на дно Полтвы, спаліць у кухоннай печы, глыбока закапаць у лесе, пасячы на драбнюсь-кія кавалачкі й да т.п. Дарэчы, у выпадку з судзь-дзём Галомбкам, якога Нямірыч, як ужо згадва-лася, утапіў у лайне: цела судзьдзі так і не знайшлі, у сувязі з чым справу прыпынілі за ад-сутнасьцю ў ёй складу злачынства, а менавіта судзьдзёвага трупа.

Забівалі лёгка, мардавалі бестурботна – пата-емна ды “in risenti”, на вачох у супольнасьці, на-ват калі суд усё-ткі адбываўся й вырак выносіўся, дык асуджаны ня мусіў абавязкова й слухмяна садзіцца ў вежу, а найчасьцей ішоў дадому ці зь сябрамі на віно. Рэч у тым, што, хаця судовая й выканаўчая ўлады былі адасобленыя, выканаўчая, тым ня менш, нічога выканаць не магла, бо ёй заўсёды катастрофічна не ставала саміх выканаў-цаў, то бок міліцыянтаў. Затое амаль што кожны падсудны прыходзіў у такім таварыстве ўзброе-ных да зубоў шаблямi, мячамi, ланцугамi, палі-цамi, кіямi, кастэтамі, алебардамі й палашамi сяб-рукоў, кроўных і слуг, што адно звар’яцелы фа-натык правасудзьдзя альбо самагубца наважыўся б паспрабаваць сіламоц прывесці яго да вязьні-цы – спроба такая, бяспрэчна, мела б сумныя вынікі як для правасудзьдзя, так і для яго аба-ронцаў.

Такім чынам, калі ў ліпені 1612 г. добрыя знаёмыя сустракаюць Нямірыча ў замарстынаўс-кай карчме Макальёндры ў добрым гуморы, з шклянкай херэсу ў руцэ ды з тоўстаю брудэркай у адных толькі турэцкіх панчохах поруч, дык на іхнае пытаньне, а што ён тут робіць, чуюць у

адказ: “Гэ-гэ, адседжваю сваю вежу, панове! Забілым цяперачкі старшага Ісаковіча дый атрымалым тры тыдні і год. Мушу сядзець, бо няма на тое рады!”

(Ісаковіч – перахрышчаны караім, гандляваў падробленымі львоўскімі дыванамі, якія выдаваў за пэрсydзкія, бо й насамрэч яны такі нічым ад пэрсydзкіх не адрозьніваліся. Аднаго разу Нямірыч разам з найбліжэйшымі таварышамі-прайдзісвятэмі Яцкам Барадаўкам, Генэкам Шулерманам і партугальскім нэграм Жаэліньё злавілі Ісаковічавага сына Захарыю ў бардэлі “Чатыры цыцкі”, дзе гэты юны караім прасаджваў татулёвы набыткі, гвалтоўна сьцягнулі яго з бардэльнай руплівіцы Сусаны Валігары й пацягнулі ў віннікаўскі лес, дзе, зьвязанага, пакінулі ў пячоры, паставіўшы на варце падсьлепаватага ліліпута Птушака. Тым часам патэлефанавалі да старога Ісаковіча, вымагаючы ў яго пяць тысяч залатых аўстрыйскіх цэхінаў, у адваротным выпадку пагражаючы расчлянiць маладога Захарку на адзінаццаць роўных частак, спачатку прыслаўшы старому яго (сынаву) голаў, страўнік і чэлес. Стары Ісаковіч, прыхапіўшы куфар з цэхінамі, сьпешна рушыў у бок Чортавай скалы, дзе было дамоўлена пра сустрэчу зь Нямірычам ды ягонай камандай. Тым часам малады Ісаковіч здолеў выкруціцца з путаў (гэты нумар ён не аднойчы бачыў у вандроўных штукароў і таму лёгка яго выканаў), уходаўшы, то бок забіўшы, ліліпута ў сьне камянюкаю, і пехатою церазь лес ды Галіцкае прадмесьце накіраваўся назад у бардэль “Чатыры цыцкі”, бо яшчэ як сьлед не нагуляўся. Разьюшаныя гэтымі ўцэкамі Нямірыч ды яго хеўра здзіравілі старога Ісаковіча, разрадзіўшы ў яго ажно восем абоймаў. Да ўсяго іншага, яны знайшлі ў куфры зусім не цэхіны, а адно талеры, якія стары, відавочна, у

цемрадзі й сьпешцы пераблытаў з цэхінамі. Зане канчэньне гэтай гісторыі чытачу ўжо вядомае — гарадзкі суд і банкет Нямірыча зь сябрамі ў карчме Макальёндры.)

У прамежку паміж забойствам старога караіма Ісаковіча ды абрабаваньнем валаскай дыпляматычнай місіі на чале з баярынам Георгіцам, што рушыла ў стан швэдзкага караля ўвосень 1615 г., везучы каштоўныя паперы наконт трансільванскай спадчыны, Самойла Нямірыч аддаўся навучкам і мастацтву. У 1614 г. ён надрукаваў у Дрэздэне лацінаю вершаваны трактат “Пра лекаваньне макам і прыроду канापель”, высока ацэнены сучасьнікамі, але, на жаль, незваротна страчаны сёньня. Шмат музыцыраваў, падарожнічаў па ваколіцах Львова на вынайзденым ім самім правобразе сёньняшняга ровара, зрэзьчасу паляваў і пісаў палемічныя лісты супраць уніяцкага біскупа Іпація Пацея.

Абрабаваньне валаскіх паслоў сталася найгальснейшаю справай з удзелам Нямірыча, калі ня браць пад увагу ўжо вядомую нам гісторыю з згвалтаваньнем маладзіцы й пляцкамі, што скончылася для Нямірыча вежаю. Зладзіўшы засаду ў славурым сваёй непраходнасьцю Чорным лесе, які тады пачынаўся амаль што ад Галіча й Тысьмяніцы на ўсходзе й цягнуўся зь нязначнымі прагалінамі ажно да Мюнхэну на захадзе, Нямірыч з таварыствам падпільнавалі там валаскі абоз і, сустраўшы іх сьлёзацечным газам, дамагліся таго, каб баярын, іншыя паслы, а таксама ахоўнікі ляглі тварамі ўніз проста на разьбітую восеньскую дарогу й ня рухаліся. Напоўніўшы свае саквы валаскімі дукатамі, тапазамі, амэтыстамі й таемнымі паперамі, што былі запячатаныя ў вялікай скрыні з гарэхавага дрэва, інкруставанай пэрламутрам і слановаю косьцю, і пазьдзіраўшы з паслоў футры

й шаўкі, Нямірыч ды яго сябры зьніклі ў нетрах Чорнага лесу. Партугальскі нэгр Жаэліньё прыхапіў быў яшчэ дзевяцігадовага паганятага мулаў, які яму страшна спадабаўся, але неўзабаве памёр ад злоўжываньняў. Таямнічыя дыпляматычныя паперы Нямірыч спрытна вярнуў трансільванскаму двару, патрабуючы за іх дваццаць тысяч швайцарскіх франкаў, але князь Ракоцы не выявіў асаблівага энтузіязму наконт такой дамоўленасьці, і прыйшлося пагадзіцца адно на восем з паловаю тысяч.

Да гэтага моманту кароль і сэйм Рэс Публікі ўжо тройчы абвяшчалі Нямірыча інфамісам (пазбаўленым грамадзянскага гонару ды шляхецтва) і двойчы – банітам (пазбаўленым усякіх правоў ды абароны з боку дзяржавы й грамадства). Гэта значыла, што першы-лепшы ў якую заўгодна хвіліну мог яго ўкаюкаць і ня нёс бы за гэта ніякай адказнасьці перад законам, а нават заслужыў бы падзяку Яго Каралеўскай Міласьці. Аднак ахвочых атрымаць такую падзяку штосьці ня надта было відаць, і Нямірыч дзёрзка шпацыраваў сабе па пляцы Рынак у залацістым кунтушы ды ў суправаджэньні бездакорных галаварэзаў Шулермана, Жаэнільё й выключанага з калегіюму за ананізм і вальнадумства бурсака Інакенція Сыльвестра Коцкага (Яцэк Барадаўка таго часу ўжо ў Сечы, дзе неўзабаве стане гетманам, скінуўшы Сагайдачнага, аднак пад Хоцінам паплоціцца за гэта галавою, давёўшы яко гетман слаўнае Войска Нізавое Запароскае ледзьве не да поўнага развалу).

Апошнюю баніцыю Нямірычу абвесьцілі за г. зв. “справу пра зьвярынец”. Гісторыя гэтая мае вельмі калярытны экзатычны прысмак. У траўні-чэрвені 1616 г. на Пагулянцы спыніўся вандроў-

ны бэстыярый некага Мікельаньёла Рамана (пад гэтым імем хаваўся ад інквізыцыі вядомы фальшываманэтнік і атрутнік Густаў Зупэ, што, дарэчы, паходзіў зь Цюрынгіі): чатырнаццаць клетак усякага індыйскага зьвяр'я, а менавіта: львоў, пантэраў, лемураў, носа- і аднарогаў, жырафаў, антылопаў, рачных коней гіпапатамаў, павіянаў, зэбраў, яхіднаў, вампіраў, інкубаў ды інш. Штодня, а асабліва ў нядзелю найвышэйшае львоўскае панства сыходзілася на зялёную Пагулянку, дзе можна было за параўнальна высокую плату падзівіцца на ўсю гэтую дзівосную фаўну, ад якой, напраўду, добра-такі сьмярдзела. Адною нядзелі Нямірыч зь сябрамі, як вихор наляцеўшы на бэстыярый, паадчынялі ў ім усе клеткі ды павыпускалі няжормлених зьвяроў на волю. Пры гэтым загінуў партугальскі нэгр Жаэліньё, якога растаптаў выпушчаны ім самім насарог, да якога ён, стары лавэлас і заафіл, цалкам неабачліва спрабаваў заляцацца. Перапалоханя, ледзь жывыя грамадзяне кінуліся ўроссып, а выпушчаныя зьвяры, пазагрызаўшы дзе-каго й спатоліўшы першы голад, памчалі вуліцаю Леніна (цяпер Лычакоўская) уніз, да цэнтру, і неўзабаве цалкам акупавалі апусьцелы горад, забаўляючыся ў кветніках, фантанах ды манастырскіх садох і ласуючыся асобнымі мінакамі. Уладар зьвярынцу Мікельаньёла (ён жа Густаў Зупэ) шалеў ад распачы, і тут Нямірыч запрасіў зь яго тысячу сыцылійскіх дукатаў задатку. Наступнага дня ўвесь бэстыярый напраўду вярнулі ў клеткі. Выкарыстоўваючы бразыльскую атруту курарэ, якая была куплена наконадні ў аптэцы ван дэр Вандэна на Гетманскіх валах, Нямірыч ды яго хеўра паўсыплялі ўсіх гэтых монстраў трапнымі стрэламі з лукаў, і калі зьвяры паснулі, іх прывезьлі на Пагулянку. Гэта адна

вэрсія, але ёсьць яшчэ іншая, згодна зь якой зьвяры самі пакорліва вярнуліся ў клеткі, лагодна й рахмана скарыўшыся музыцы, якую Нямірыч выканаў ім на падоўжнай флейце. Як бы там ні было, але Зупэ ўсё-ткі выплаціў усю рэшту дукатаў Нямірычу і таго самага дня разам з усім караванам сьпешна выехаў з Львова. Усе як адзін дукаты выявіліся фальшывымі, і ў ноч на 22 чэрвеня Нямірыч ды яго хлопцы дагналі шэльму з гуртом на Вялікім Шаўкоўнічным шляху, дзе парубалі ўсіх да аднаго, а зьвяроў разам з клеткамі спалілі.

Згаданы ўжо аптэкар ван дэр Вандэн быў у досыць шчыльных узаемных стасунках зь Нямірычам, таму што гатаваў для яго наркатычнае зельле ды пігулкі. Будучы галоўным дастаўніком опіюму для двара турэцкага падышаха й какаіну для багдадзкага каліфа, спрытны галандзец вельмі тонка цяміў ува ўсіх гатунках кайфу. Гэта на ягоную парадку Нямірыч сеў на голку й шыраўся цягам некалькіх гадоў, увадначас павыганяўшы з дому прыцяляў ды каляжанак і журботна адасобіўшыся. Цэлымі днямі не ўстаючы з ложка, ён адчувальна схуднеў і нібы высах, вену аднак жа калоў сабе беспамылкова. Сьніў без канца каляровыя сны-містэрыі й пачытваў найнавейшую працу знанага саксонскага тэоляга Абрагама фон Ашэнбаха “Боскае Яйка, альбо Прылада на Катаваньні Грахоўныя”, спэцыяльна выпісаную з Сарбоны. Натанкі Нямірыча на палёх гэтай кнігі, яго заўвагі й падкрэсьленьні сьведчаць пра не абыякое валоданьне прадметам і пра магчымы намер пісаць палемічную працу.

Але ж праўдзіваю прычынай яго мэлянхалічнага й нават дэпрэсіўнага стану было каханьне да трынаццацігадовай Амалькі, дачкі гарадзкаго ката

Стэфана Небарака. Упершыню Нямірыч убачыў яе праз краты, калі адбываў пакараньне ў вежы за вядомы зь верша Андруховіча “інцыдэнт з пляцкамі” (дарэчы, тут трэба ўсё-ткі аддаць аўтару верша належнае за па-майстэрску апісаны стан каяты й дакораў сумленьня, якія напраўду перажыў тады Нямірыч). Дзяўчынка штодня прыходзіла да татавай катавальні каля вежы – насіла бацьку гарачыя абеды ў крынках, абгорнутых баваўнянымі хусьцінамі. Аднаго разу яна прысела дарогаю пасікаць у кустах наўпоблізь вежы. Вось тады й звярнуў на яе ўвагу Нямірыч і адразу пакахаў так, як не кахаў яшчэ ніколі й нікога. Муры яго вязьніцы былі цалкам сьпісаныя Амальчыным імем, апрача таго, абломкам чырвонай цагліны ён безьліч разоў маляваў сэрца, прабітае стралой, дзявочыя вусны, часткі цела й да таго падобнае.

Трагедыя палягала ў тым, што юная панна Амалія адрынула яго каханьне. Выйшаўшы зь вязьніцы, Нямірыч прызнаўся ёй у лісьце, прапануючы стаць ягонаю законнаю сужаніцай. Да ліста ён дадаў свой шэдэўральны акрасанэт “Амалія Небарака”. Аднак дзяўчына ў даволі рэзкай форме адказала, што ніколі не падумае пайсьці замуж за такога разбойцу й распусьніка, што яна наагул паходзіць з шанаванай прыстойнай сям’і, годнасьць якой значна паменшылася б у вачох усяго Львова ад такога ганебнага альянсу, да таго ж яна даўно й верна кахае свайго нарачонага рэзьнікавага сына Петруся за тое, што ён кучаравы й вясёлы з натуры ды як ніхто ўмее начыніць кашаю крывяныя кішкі. Наступнага ж вечара Самойла Нямірыч падпільнаваў у Кульпарку рэзьнікавага Петруся й выпусьціў зь яго кішкі, але гэта не дапамагло, бо Амалія да канца дзён сваіх хадзіла ў жалобе, зьберагаючы вернасьць нарачонаму і ў ягоны гонар давекаваўшы ў дзеўках усё жыцьцё.

Паступова даходзячы да высновы пра марнасьць усіх высілкаў і намаганьняў нешта палепшыць у гэтым бязглуздым сьвеце, Самойла Нямірыч зрабіўся бязьдзейным і замкнёным. Караючы багатых і авалодваючы іхным дабром, ён толькі пера-разьмяркоўваў, але гэта не ратавала немаможнага ад немаможнасьці, галоднага ад голаду. Кабеты аддаваліся яму часьцяком і ахвотна, але не таму, што кахалі яго за розум і сэрца, а таму, што пераважна ён іх задавальняў. Яго навуковыя ды мастацкія працы наагул не былі зразумелыя сучасьнікам, раз-пораз іх спальвалі на загад інквізыцыі альбо маскоўскага цара. Яго бліскучыя, артыстычна выкананыя злачынствы выклікалі адно чарговыя асуджэньні, неразуменьне, чарговую інфаміцыю ці баніцыю, чарговы вырак суду й тэрмін увязьнення, але ніколі не рабіліся аб'ектам сур'ёзных эстэтычных досьледаў і прыдзірлівага маральнага разбору, чаго так прагнуў няшчасны Самойла. Яму давалося да рэшты выпіць горкую чару трагізму ўсіх вялікіх: неадпаведнасьць таму часу, у які іх закінула Божая Воля.

Але гаркота чары Нямірыча падвойная: не толькі час, але й месца. Бо ён меў няшчасьце быць украінцам і жыць ва Ўкраіне – пазбаўленай уласнай дзяржаўнасьці, юрыспрудэнцыі, уласнай гісторыі, нарэшце, уласнага нацыянальнага злачыннага сьвету. У Амэрыцы ён мог бы зрабіцца прэзыдэнтам, у Рыме – папам, ці прынамсі, кардыналам, у Ангельшчыне – Робін Гудам, у Нямеччыне – Бісмаркам. А ва Ўкраіне ён змог быць адно бандытам і пагромнікам. Напраўду, сьвятая ісьціна ў тагачаснай польскай прыказцы: “На Русі хоць езуітаў пасей, усё адно зладзеі народзяцца!”

Самойла Нямірыч пастрыгся ў манахі 18 кастрычніка 1619 г. і пад імем брата Тэадозія нячут-

на давекаваў у кельлі Пачаеўскай лаўры. Пасьля сьмерці, якая настала ў студзені 1632 г. ад невядомай начной хваробы, цела яго не пачало гнісьці й на пяты дзень, захоўваючы былую пругкасьць ды цяпло, пачало пахнуць мальвамі. Аднак жа ён ня быў кананізаваны, бо так і не знайшлося нідзе яго пасьведчаньня пра нараджэньне. Паступова перасталі верыць у сам факт ягонага існаваньня.

Ніжэй мы прадстаўляем акрасанэт Самойлы Нямірыча “Амалія Небарака” – адзіны яго твор, які ўсё-ткі дайшоў да нас. Мадэрнізацыю зрабіў Ю. Андруховіч.

*Анёлам Божым не спасьцігнуць птаха
Маіх бяздоньяў. Ты забрала кроў.
Амур мяне, як хлопца, пабароў.
Лікуй, дзяўчо, ты – сэрца майго плаха.*

*Ісьці вайной на татарву ці ляха –
Якое шчасьце супраць кайданоў
Нудоты і тугі. Катуюш зноў
Егіпецкаю карай. Смутна, бляха.*

*Быць табе хутка бабаю староў,
Агіднаю, бязносай і бяззубай.
Разбэшчаная, сьпешчаная згуба!*

*А ўсё, што маеш, ёсьць адно дзірой,
Каторую магутна, гучна прагну.
А ну цябе саму... у тую багну.*

*Пераклала Марына Шода
Беларускую мадэрнізацыю акрасанэту зрабіў
А. Хадановіч*

Рэкрэацыі

*Сашку й Віктару,
Віктару й Сашку,
безь якіх гэтая штука
не магла б нарадзіцца, –
прысьвячаю*

*“Чартопаль з усіх бакоў
аточаны гарамі”
(з краязнаўчага даведніка
пачатку XX стагодзьдзя)*

Ты, Хомскі, ці проста кажучы, Хама! Якога ты хрэна апынуўся ў гэтым цягніку, які аж пад вечар выбраўся зь бясконцых, здавалася, раўнінаў і недзе так а палове на сёмую нарэшце запоўз у перадгор'е? Якога ты д'ябла едзеш у той Чартопаль, дзе, магчыма, не патрэбным нікому будзеш і лішнім, Хомскі? Вось ужо другія содні ты нудзіся ў гэтым цягніку, кінуўшы на пацеху недатумкам свае псэўданавуковыя распрацоўкі й гэтым рызыкуючы атрымаць высьпятка з інстытуту, але едзеш, едзеш, бо паклікала цябе тэлеграма за подпісам самога Фэліні, то бок Гічкака, на самрэч не, усё ня так, тэлеграма ад Гічкака, напэўна, недзе згубілася ў дарозе, а ты ўзамен атрымаў запрашэньне ў Чартопаль на небывалае Сьвята Ўваскрасаючага Духу (так прынамсі пазначана ў тэлеграме за подпісам "АРГКАМІТЭТ"), прыбыць

не пазьней за дваццаць сёмага траўня, з пасяленьнем у гатэлі, дарожныя ды кішэнныя гарантуюцца, просім Вашае згоды.

У Львове ты зразумеў, што ў кірунку Чартопаля адбываецца ледзь не паломніцтва. Усе агульныя вагоны былі набіты публікаю, што сьпяшалася на сьвята, пераважна студэнтамі й пэтэвэшнікамі, якія, як толькі цягнік рушыў, паадчынялі вокны і, высунуўшы зь іх безьліч сіне-жоўтых сьцягоў, пачалі сьпяваць стралецкія песьні. Але ты, Хомскі, ім ня роўня, ты едзеш у купэйным вагоне й ты ня ўпэўнены, ці сапраўды цябе нехта чакае ў Чартопалі, дзе старому прайдзісьвету Мацапуры (бо хто, як ня ён, даў гэтую тэлеграму з подпісам “АРГКАМІТЭТ”?) захацелася яшчэ раз пацешыць грамадства непрадбачальным дзействам.

Першыя горы ня надта высокія, да таго ж абсаджаныя буравымі, бязьлесыя, на малюсенькіх станцыйках прадаюць хатняе віно, хлопцы ў вышыванках і вараных джынсах падсядаюць у агульныя вагоны й адразу разгортваюць сьцягі, прыхопленыя з сабою ў дарогу, так што робіцца зразумелым: яны таксама да Чартопаля. Усе да Чартопаля. Дзяўчаты пераважна непрыгожыя, але маладыя, і гэтага дастаткова, Хомскі. Ты доўга разглядаеш адну зь іх. Яна чамусьці не сядзе ў цягнік, застаецца на пэрене, а цягнік вось-вось рушыць, і што яна рабіцьме, калі ня трапіць на сьвята Ўваскрасаючага Духу, чорт забірай, і што тады будзе? Хомскі, покуль ня позна, клікні яе, каб сядала, і ты клікаеш, Хомскі. Дзяўчына ўсьміхаецца, яна мае зашмат залатых зубоў, і ты раптам разумееш, што найбольш табе спадабаліся ў ёй яе джынсы, а таму ня вельмі шкадуеш, калі цягнік рухаецца, а залатазубая Маруся са сваёй усьмешкай так і застаецца на пэрене.

У купэ разам з табою, Хомскі, экстравагантная сям'я расейцаў ці, можа, нейкіх габрэяў, такія сабе рамантыкі, што наважыліся адпачыць на жудасных карпацкіх турбазах, дзе калідоры пахнуць карболкаю, а мінэральная вада – нафтаю, але нічога, хай едуць шукаць у гарах свой эдэльвэйс, яму недзе так шэсьцьдзесят тры, ёй, на вока, ня больш за трыццаць, таму ўчора, сеўшы ў цягнік, ты вырашыў, што гэта бацька з дачкой, і спрабаваў пафліртаваць, але стары досыць нахабна адшыў цябе, і тады ты ўжо проста з упёртасці й прынцыповасці падсачыў яе ў канцы вагону, заштурхнуў у прыбіральню і, замкнуўшыся зь сярэдзіны, пачаў абцалоўваць, яна, які ні дзіўна, адказвала, а ты ўсё налягаў на яе, прыпершы яе клубы да мыйніцы, Хомскі. Табе нават падумалася, а ці ня трахнуць яе вось тут, за нейкія дзвetry хвіліны, але цягнік спыніўся, вас – яе й цябе – добра скаланула, ты страціў раўнавагу, і, пакуль падымаўся з унітазу, яна вышмыгнула з прыбіральні. Больш вы не прамовілі адно аднаму ані слова.

Чацьвертае месца ў купэ пасья Львова вольнае – там сышоў падпалкоўнік у адстаўцы, які да Чартопаля не зьбіраўся – і слава Богу. Пасья яго на століку засталася “Праўда” й “Красная звезда”, учора ён прапаноўваў усім пагуляць у дурня два на два, але ты, Хомскі, пайшоў у вагон-рэстаран, дзе замовіў абед і разглядаў з акна панурую расейскую раўніну.

А тут у нас амаль лета, Хомскі, вішнёвая квецень асыпаецца на маладыя травы, горы ўсё вышэйшыя, зь лясоў пахне лісьцем і крынічнаю вадой, равуць алені, куюць зязюлі, і ў летняй рэзыдэнцыі Яго Прывялебнасці сканчаюцца апошнія падрыхтаваньні да сезону вялікага паляваньня:

падлога выглянцаваная, дываны й габэлены выцярушаныя, люстры й вокны памытыя, закусь і выпіўка прывезеныя аж зь Вены, а на вежу ўзьняты фамільны сьцяг. Хутка, ужо хутка зьедуцца шаноўныя госьці ў адкрытых аўто, і паляўнічы аркестар сустрэне іх трубамі ды тамбурынамі, Хомскі.

Да Чартопаля застаецца яшчэ адна гадзіна дарогі, уласна, цягнік ужо мусіў бы туды прыбыць, але ён спазьняецца, бо цяпер усе цягнікі спазьняюцца, варта было толькі кінучь лэзунг паскарэньня, як усё на сьвеце пачало спазьняцца. Але ты задумваецся, ці прыедуць усе іншыя, як будзе выглядаць Мартафляк – з барадою ці без, і ці дапісаў ён свой раман у вершах, і ці зноў ён прытарабаніць з сабою тую сэкс-бомбачку, сваю жонку, зрэшты, часам яна павінна заставацца зь дзецьмі, і Мартафляк у такіх выпадках зрываецца з катушак, то бок шалёна напіваецца. Відавочна, ніякага Ўваскрэшаньня Духу проста не адбудзецца, калі не прыедзе Мартафляк. А калі будзе ён, то бяспрэчна, будуць і Нямірыч, і Грыць, і толькі тады можна нешта ўваскрасіць, чорт пабірай.

Ты яшчэ ніколі ў жыцьці ня быў у Чартопалі, Хомскі, і нават неяк мусіў выслухаць гнеўную натацыю з вуснаў адной паэтки-патрыёткі пра тое, што Чартопаль – наша духоўная Мэка, і не пабываць у ім немагчыма, калі ты сапраўды любіш свой родны край, пане Хомскі, так яна казала цягам недзе гадзіны, у клюбе ўкраінскага таварыства, падсеўшы да цябе на суседні зэдлік, адное й тое ж цягам гадзіны, зь некаторымі нясутнаснымі варыяцыямі, нахіляючыся вельмі блізка да твайго твару, каб ты яе добра пачуў, але ты чуў толькі дрэнны пах ад яе, тады й пакляўся самому сабе, што ніколі не паедзеш у той Чартопаль, але вось едзеш, едзеш, Хомскі, пакінуўшы на волю лёсу

інстытут і Расею, і Жэню з абортам, едзеш на два дні за тысячу кілямэтраў, бо цябе паклікала тэ-леграма ад Мацапуры – геніяльнага пастаноўшчыка ўсіх эпохаў і народаў.

Толькі б не апынуцца там самотным і нікому не патрэбным, молісься ты ў думках, ды той жа АРГКАМІТЭТ павінен аплаціць дарогу туды й назад і перабываньне ў гатэлі, а калі не, дык давядзецца пазычаць у Мацапуры яшчэ тры сотні, Хомскі, бо нішто цябе так не раздражняе, як неабходнасьць піць за чужы кошт, такі ўжо ты ад прыроды, толькі за ўласныя – і ўсё тут, размова кароткая, не люблю быць камусьці абавязаны, курва маць. У думках калькулюеш свае леташнія крэдыты – набіраецца недзе так да тысячы, але гэта пустое, бо ты ўжо сканчаеш гэтую аповесьць у навэлях і ў выдавецкім пляне маеш гарантаваную пазыцыю на дзевяноста другі год, а таму – наперад, Хомскі, жыцьцё цудоўнае, перапоўненыя агульныя вагоны заліхвацкі сьпяваюць “раз, два, раз, два, раз, два, тры”, эта ж настаяшчый фашызм, кажа муж тваёй учорашняй каханкі, але яна ня ведае, што адказаць, і, здаецца, яны пачынаюць ужо шкадаваць пра гэтае падарожжа, на чорта было ехаць у гэты бярог бандытызму, калі ў бюро ім прапаноўвалі значна больш цікавыя й бясьпечныя пудэўкі, скажам, у Нагорны Карабах ці ў Фэргану.

Бліжэй да Чартопаля горы паніжаюцца, робяцца лагаднейшымі, за вокнамі праплываюць старэнькія пансыянаты з сэцэсійнымі вежачкамі й гіпсавымі піянэрамі, каралеўства мінэральнай вады ды вільготных прасьцінаў у халодных пакоях, на кожным прыпынку цягнік аблягаюць новыя натоўпы паломнікаў да Чартопаля з гітарамі й заплечнікамі, трапляюцца й паніклыя бабусі ды

дзядусі, бо ім паведамлілі, што на сьвята прыбудзе біскуп – нават цэлых два біскупы: адзін са Львова, другі з Канады, і яны будуць бласлаўляць усіх, хто жадае, а таксама пасьвецяць у Чартопалі драўляную царкву Ўваскрэшаньня, помнік XVIII стагодзьдзя, у якой яшчэ да нядаўніх часоў захоўваліся папяровыя мяшкі зь мінэральнымі ўгнаеньнямі, Хомскі.

Ну што ж, вось і Рэчка – з волатаўскімі плоскімі камянямі на берагох, пошумам водаў і дзікім часныком на стромах, цяпер гэты чыгуначны мост, а всё-такі красівыя места, кажа твой сусед сваёй вернай жоначцы, так, стары маскалю, жыцьцё прыўкраснае, мы ўяжджаем у Чартопаль, нашу духоўную Мэку, прашу ўсіх узняцца, трэба спраўдзіць, ці не забыўся чаго, пасьпець падміргнуць на разьвітаньне туалетнай каханцы і яшчэ раз агледзець сябе ў люстры.

Менавіта так, Хомскі, – доўгі й шырокі шэры плашч, тыднёвая шчэць на падбародзьдзі (брадвэйскі стыль), валасы на патыліцы сабраныя ў хвосцьцік, цёмныя акулёры ўзору шэсьцьдзесят пятага году, капялюш, менавіта так, вандроўнік, рок-зорка, паэт і музыка Хомскі, ці проста Хама, вясёлы сучын сын уласнаю пэрсонаю ашчасьліўлівае правінцыйны Чартопаль сваім візітам.

З тамбурнага акна ты глядзіш, як праплываюць станцыйныя пабудовы, вакзал па ўсіх прыкметах яшчэ аўстрыяцкі, упрыгожаны сьцягамі й харугвамі, пэрон акупавалі прыбылыя на сьвята – жлукцяць нешта проста з пляшак, не выскоквай да поўнага спыненьня цягніку, Хомскі, дзе Мартафляк, дзе Грыць, дзе Нямірыч – толькі незнаёмыя пысы, трапляюцца прыгожанькія дзяўчаткі (і хлопчыкі), ты ступаеш на пэрон, трохі разгублены, хаця й самаўпэўнены, як індыйскі

гуру, – дзе Мацапура, шляк бы яго трафіў, на якога д’ябла я сюды прыперся, гэтае сьвята не для мяне, вунь як шчабечуць паненкі на каленях у панічоў, а ты, стары казьліна, тут непатрэбны, зьбірайся адсюль, ты, імбіцыле няшчасны, і ў гэтае крытычнае мгненьне ты бачыш усьмешлівага ружавашчокага бляндына “кроў з малаком” у афіцыйным касьцюме, з папяровай візытоўкаю “АРГ-КАМІТЭТ” на грудзёх, які трымае ў правай руцэ высока ўзьнятую таблічку з надпісам: “Mr. Khomsky, Leningrad”, і табе адлягае ад сэрца – цябе сустракаюць, ты ім патрэбны, Хомскі.

Чатыры гадзіны ў аўтобусе, нават калі ён “Ікарус”, гэта вялікая пакута, асабліва цяпер, калі ўсе амаль павар’яцелі – зьлятаюцца, быццам крумкачы, у гэты Чартопаль, дарога забітая аўтамабілямі, аўтобусамі – і ўсе са сьцягамі, і ўсе – на Чартопаль, нейкая крэйзуха, дый усё, Мартафляк задрымаў ля мяне, як дзіця, – сапе паціху сабе ў кудлатую бараду, цяпер ён вельмі падобны да Астапчыка, яшчэ й сумняецца, ці ягоны гэта сын, дурылка, а барада ў яго быццам прыклееная – вялікае дзіця, боўдзіла, другагоднік у школе жыцьця.

Надзея ўкраінскай паэзіі, Мартафляк Растыслаў, трыццацігадовы беспрацоўны, бацька дваіх дзяцей, бацька дваіх маіх дзяцей, мой муж, Мартафляк Растыслаў, схільны да паўнаты й алькагалізму, выпівака, валацуга, любячы бацька, папулярны грамадзкі дзяяч, кандыдат у дэпутаты, бліскучы суразмоўнік, ідэал жанчынаў старэйшага веку, уважлівы сын, Мартафляк Растыслаў, аматар камфорту й гарачых ваннаў, начны валацуга, рэстаранны леў, мара студэнтак з музвучэльні, маё найбольшае дзіця, эгаіст і баязьліўца,

шляхетны рыцар, галантны кавалер, пяшчотны каханак, млявы й самазакаханы каханак, нарцысічны каханак, бездапаможны каханак, залаты каханак, фантастычны каханак, промень у маім целе, о Мартафляк!

Я ніколі б ня ехала зь ім у той Чартопаль, калі б ён сам так не настойваў. Нават ультыма-тум паставіў – калі я ня еду, ён сьмяротна на-піваецца ў тым Чартопалі, да ўсрачкі, да “белачкі”, удзень і ўначы, будзе піць усё запар, ванітаваць і зноў піць, аж покуль яго не прывязуць дадому амаль мёртвым. Ён ведае, чым можна мяне шан-тажаваць, кляты кацяра, я мусіла ехаць, хлусіць дзецям, быццам прыеду праз паўгадзіны, цяпер аж сэрца заходзіцца, як згадаю пра малога – ён так глядзеў, быццам усё зразумеў, але я сапраўды мусіла ім хлусіць і ехаць, бо гэтае дзіва, гэтае гаўно абавязкова выканала б сваю пагрозу й на-пілося б як апошняя сьвіньня, бо ён вельмі фа-набэрыцца, што ўва ўсім трымаецца слова, як бы ня так, гэта толькі яно так трындзіць, а насамрэч толькі і ўмее, што напівацца.

Але няўжо ж яму так патрэбна, каб я ехала? Няўжо яму нецікава ехаць безь мяне? Там, ясная рэч, будзе купа ўсялякіх вандроўных шлёндраў, што-што, а партнэрку ў ложку на гэтым сьвяце Ўваскрасаючага Духу знайсці прасьцей за ўсё, можа, нават прасьцей, чым пляшку, штопраўда, ён занадта нарцысічны, каб за імі ўвіхацца, але няўжо яму так патрэбная я й менавіта там? Я трохі баюся такой прывязанасьці, гэта ж ужо сем год прайшло, як ён посуд пабіў на вясельлі, а ўсё мацней прывязваецца да мяне, улазіць у мяне, хаваецца ў мяне, загортваецца клубочкам, як эм-брыён, і сьпіць, сьпіць, сьпіць – і тут, у аўтобусе, сьпіць таксама, галава ў мяне на плячы, маё ж

ты сэрцайка, куль бязвольны, няздатны сабе дзеўку зьяць, Мартафляк Растыслаў, расквітаючы геній, нудны інтэлектуал, балаболка, падарунак нябёсаў, рэдкасны дыямант, надзея згасаючага шляхетнага роду, пазбаўлены спадчыны граф, алькагольны маньяк, прыстасаванец, афіцыйны паэт, біч Божы, рука д'ябла.

Найгоршае тое, што я загадзя ведаю, як яно ўсё там будзе, у Чартопалі. Тая самая кампанія – Грыць і Нямірыч, і лавэлас Хомскі, гомскі, з сваімі прэтэнзіямі, тыя самыя жарты, тыя самыя вершы, ну хіба што гэтае пудзіла прачытае нешта новае, купа прыхільнікаў, аўтографы, адзін бязглуздыдзейшы за другі, начная попіўка ў гатэлі, пасля Грыць засьне пад сталом, Нямірыч і Хомскі пойдучь па бабах, тады прылезе з сваімі камплімантамі й пляшкаю Паўло, мы пратрындзім амаль да ранку пра нейкую нячыстую сілу ці пра Ўкраіну, заўсёды тое самае, Мацапура ўсё ніяк не зьліняе, нарэшце я ня вытрымаю й таксама засну, тады ён нарэшце зьбярэцца, а Мартафляк пачне шукаць, ці не засталася чагосьці ў пляшках, будзе зьвінець посудам, булькатаць у ваньне, паліць, нарэшце ляжа каля мяне, і мы пяць хвілін пакахаемся, нарэшце і ён засьне, а праз тры гадзіны ўжо трэба ўставаць, праграма сьвята вельмі насычаная, і ўсе жадаюць Мартафляка, галава будзе трышчэць, вочы пачырванеюць, ах, як усё гэта вядома, звычайна, гэтыя сьвяты, гэтае Ўваскрашэньне Духу, гэтая паражнеча...

Зрэшты, хлопцы яны таленавітыя, шчырыя, непрадажныя, гонар нацыі, дзеці новага часу, трыццацігадовыя паэты, кожны лічыць, што ён пуп зямлі, а насамрэч толькі сэксуальная незадаволенасьць і распаленае самалюбства – я ж гэта усё ў іх прачытваю, рухі нэрвовыя, вочы блішчаць,

кожная міні-спаднічка правакуе ўнутраную буру, ногі як такія ня маюць значэння, ды хіба яны ў іх разьбіраюцца, усе іх уяўленьні пра жанчынаў скрыўленыя й паталягічныя, такіх лекаваць трэба, асабліва гэтага Хомскага зь яго дамскімі варыянтамі, Хомскі-гомскі, той самы, што на дні нараджэння ў Алесы пераапрунуўся курваю, падмаляваўся, пабліскваў сьцёгнамі ў сетчатых панчохах, танчыў зь Нямірычам танга, а пасья абвясціў, што дае “стрып”, калыхаючыся пад бясконцае тэхна, пачаў распранацца, самае цікавае, што ён і сапраўды меў станік, я ўжо заплюшчыла была вочы, бо гэты дурань мог і сапраўды распрануцца дагала, але ён выцягнуў з майтак гэты самы, што праўда, гумовы, нехта яму з Амэрыкі прывез, напоўнены вадою, і пачаў усіх паліваць, а пасья кінуў ім у дзяўчат, якія аж млелі ад перанапружаньня, дэбіл.

Сьпі спакойна, Мартафляча, муж мой, да Чартопаля, дзе мы добра пазабавімся, яшчэ ня менш за паўгадзіны, я сюды часта езьдзіла ў дзяцінстве з бацькамі, дарогу ведаю амаль на памяць, вось ужо бачная Маляваная Скала, за ёю аквэдук, кажуць, сапраўды старажытнарымскі, пасья будынак-музэй Лянкаронскіх у гатычным стылі (якая там ажына на схілах, гусьцейшай я не сустракала!), сьпі спакойна, горы выратуюць нас, мы пражывем яшчэ сто год і памрэм у адзін дзень, бо іначай ты ня вытрымаеш і сап’есься – ці на тым сьвеце, ці на гэтым, якая розьніца, ты паўсюль знойдзеш сабе выпіўку, я цябе ведаю, гэта для цябе замяняльнік крыві, па тваіх жылах струменіць алькаголь, табе зь ім цёпла й добра, ты як у хмарах гойдаеся, парэжаш палец – а замест крыві – гарэлка, і гэта нармальна, гэта генэтыка, іншым ты ня можаш быць, зь іншай жонкай

ты ўжо даўно павесіўся б, але табе пашчасьціла, дурню, што я – ня іншая, а я, пане мой, уладару, каханы сужэнча.

Заўсёды ўздрыгваеш у сьне немавед чаму, часам крычыш, вось і цяпер скалануўся як ачмурэлы, вечна нейкае жахоцьце сьніцца яму, але ён амаль ніколі не памятае, што менавіта, нейкія дзяды зь мяхамі й паліцамі, ну што ты вылупіўся на нас, хлопча, няўжо ж я яшчэ падабаюся дваццацігадовым, глядзіць, адкрыта разглядае, добры хлопчык, тоненькі, у вышыванцы й джынсах, залатое валосьсе, глыбока пасаджанья вочы, зграбны, як Бог. Але гэта ўжо занадта, панічу, я ўсёткі з мужам еду, ён хоць і сьпіць, але ж побач. Калі б у мяне адняць гэтых сем гадоў, дык я, можа, і падтрымала б гэтую гульню з табою – гульню поглядаў, вачэй, намёкаў, бо ты ж прыгажун, напэўна студэнцік, ня маеш месца, бядача, стаіш у праходзе, сумуеш, ды і разглядаеш замужніх жонак, юны донжуан, спакусьнік, чарацінка, суцэльная флейта, мабыць, з камсамолу выйшаў, запісаўся ў Саюз Незалежнай Украінскай Моладзі ці яшчэ куды, вунь і чырвона-чорны значак на месцы, а фрызура, як у Дэвіда Боўі, плэйбойчык-пачатковец, такое яно далікатнае, мабыць, і голіцца не часьцей, чым раз на два тыдні, Мартафляк таксама быў такі, калі мы пазнаёміліся, ого, гэта ўжо пераходзіць межы, ну чаго ты ідзеш сюды, мы ж разам езем, няўжо ж ты ня бачыш, самае сьмешнае, што Мартафляк нават не працнецца, нават не прыраўнуе, яму зноў сьніцца нейкая д'ябальшчына – старыя дзяды ў лахманах, пракажоныя манахі, багна, чорны сабака з вышчэранаю крываваю пашчаю, вось так, ну што ты скажаш, раз ужо да мяне падышоў, то кажы

што-небудзь, а не ўсьміхайся дурнавата, я так-сама магу пасьміхацца й досыць прывабліва...

– Я прашу прабачэньня, гэта пан Мартафляк?

Ах, вось яно што! Пазнаў майго мужа! А я, дурніца старая, паверыла тваім вачам – хіба ж так глядзяць на жанчынаў. Ну, цяпер пачне прасіць аўтограф, выказваць сваё захапленне – на шчасьце, мы пад'яжджаем ужо, вунь першыя ўжо чартопальскія вілы за акном: дзікі вінаград, каменныя сьцены, сьцягі на вежах і горы, што навісаюць над вузкімі вулачкамі.

Так, гэта ён, хлопчыку, гэта Растыслаў Мартафляк, якога ты так шануеш, ты сапраўдны фан майго мужа, дык павінен прынамсі руку пацалаваць той, што мае шкарпэткі твайго ідала й гатуе яму суп, і ня сьпіць, калі ён бадзяецца да ранку п'яны ў таварыстве ўсялякіх сумнеўных палітыкаў і каапэратараў, а пасля, покуль ён увесь дзень адсыпаецца, яна засынае на працы й бяжыць па дзяцей у сад з надзеяю, што ўвечары засьпее яго дома, але яго зноў няма, бо ён мусіць да капейкі прамантачыць схаваны ганарар, а ты на яго молісься, як на сьвятога, бедны хлопчыку.

– Дык пан Мартафляк будзе чытаць свае вершы на сьвяце Ўваскрасаючага Духу?

Канечне, будзе, куды ён падзенецца, каб ён ды не чытаў сваіх геніяльных вершаў – гэта была б нацыянальная трагедыя ці нешта горшае – быць у Чартопалі й не пацешыць свайго самалюбства прынароднаю мастурбацыяй, чытаньнем вершаў ці ўрыўка з раману ў вершах, які ён, слова гонару, не закончыць ніколі, я ж яго ведаю, але ўсё роўна будзе надзімаць шчокі, расказырыцца, як паўлін, пад гучныя авацыі, кветкі ўсё адно падарыць (дакладней аддасць) мне – такі бліскучы й безадмоўны, з калматаю барадою.

Што ж, ты задаволены, хлопчыку, можаш ісьці, не забудзь набыць квіток на вечар паэзіі, іначай не атрымаеш свайго кайфу ад майго мужа, гэтага сьпячага прарока, які ўсё яшчэ сапе, хаця мы ўжо зварочваем на аўтастанцыю, Божа, колькі аўтобусаў, час яго будзіць, пятнаццаць да восьмай, а восьмай сустракаемся з усімі на Рынку, а ён усё сьпіць, пяхцер няшчасны, мех з гаўном, аракул, будучыня нацыі, парожні жбан, пудзіла, шчасьце маё, бацька маіх дзяцей, радасьць майго цела, мой заваёўнік, мой цуд, мой вечны аргазм, мы ўжо прыехалі, выходзь, Росьціку.

Ехаць “крайсьлерам-імпэрыялам” даваеннага ўзору па горнай шашы – гэта вялікая прыемнасьць. Можна сьмела абганяць увесь гэты саўдэпаўскі аўтапатак, што плыве да Чартопаля і, вырваўшыся ў лідэры, прыбыць на сьвята першым. Адчуваеш сябе вольным чыкагаўскім гангстарам трыццатых гадоў, якога клапатлівыя апекуны вязуць у Рыўеру, каб там ціхенька прышыць у адным зь люксовых гатэляў. Ад такой думкі на сэрцы робіцца цёпла й трывожна.

Грыць Штундэра й Юрко Нямірыч ужо амаль з гадзіну прастаялі, галасуючы каля дарогі на выездзе з Каламыі, але ніводная падла не хацела спыніцца й падабраць іх, хаця ўсе трымалі курс на Чартопаль. І вось, калі запас праклёнаў ды цыгарэтаў быў вычарпаны, а пэрспэктыва спазьніцца на сьвята нарасталала, як пагроза грамадзянскай вайны, зьявіўся фантастычны “крайсьлер-імпэрыял” з замежнымі нумарамі, і прыемны, зь сіваю бародкаю, дабрадзеі у кратчатым кепі й шэрым дарожным адзеньні, ветліва прытармазіўшы, запрасіў іх сядачь. Ён казаў добраю ўкраінскаю, зрэшты, таксама даваеннага ўзору, з чаго

Нямірыч зрабіў выснову, што дабрадзеяў у кепі – эмігрант.

– Я ёсьць грамадзянін Швайцарыі, доктар мэдыцыны Попель, – адрэкамэндаваўся дзядуля, калі яны рушылі, – прыватная лякарня ў Люцэрне, кантон Баёна.

– Штундэра, – сказаў Нямірыч.

– Нямірыч, – сказаў Штундэра.

– Вельмі мне прыемна ехаць з такімі вядомымі паэтамі, – ветліва агаломшыў доктар Попель.

– Вы пра нас нешта чулі? – Юрко, які сядзеў наперадзе, крутнуўся да яго ўсім целам.

– Мы ведаем, што адбываецца ва Ўкраіне, – як бы растлумачыў доктар.

– Тады дайце чаго-небудзь папаліць, бо ў нас скончыліся, – высунуўся ззаду Грыць.

– Калі ласка, – і два пачкі выключна смачных цыгарэтаў “Галюаз”, вырынуўшы з магнацкае кішэні пана Попеля й на момант затрымаўшыся ў яго правай руцэ, пераляцелі ў дзіравыя кішэні вандроўных паэтаў.

– Палім спачатку твае, даставай, – распарадзіўся Нямірыч, але Грыць паказаў яму кукіш, пасьяля чаго абодва запалілі з сваіх пачак.

– Пане Попель, а вы часам не агент ЦРУ? – пацікавіўся Юрко.

– Я ёсьць лекар-псыхіятар, пане Штундэра.

– Я – Нямірыч.

– О, прашу прабачэньня, пане Нямірыч.

– Я не Ненямірыч, а Нямірыч.

– Яшчэ раз прашу прабачэньня.

– Гэта ён так жартуе, – растлумачыў Грыць, – не звяртайце ўвагі. Вы гэтым аўто едзеце з самай Швайцарыі?

– Не, што вы. Толькі зь Львова. Я купіў яго сабе ў Львове.

– Добрае аўто, – пахваліў Грыць.

– Дзякую, мне таксама падабаецца. Трохі старое.

– Пане Попель, а вы маглі б нам зрабіць запрашэньне ў Швайцарыю? – пацікавіўся Юрко.

– У гэтым няма вялікай патрэбы, – сказаў доктар.

– Вы хацелі сказаць, “у гэтым няма вялікай складанасьці”? – паспрабаваў выправіць Грыць.

– Не, я хацеў сказаць, што вам лепш паехаць у Амэрыку. Я магу зрабіць вам запрашэньні ў Амэрыку.

– Пане Попель, гэта мая другая кніжка. Я надпісаў яе для вас, – Юрко аж схіліўся.

– О, вельмі сардэчна дзякую. “Уцёкі ў Эгіпет”? Добрая назва, недзе я пра яе чуў. А ваша кніжка ў мяне ёсьць, – абярнуўшыся, сказаў ён Грыцьку.

– Мяне гэта цешыць, бо ў мяне яшчэ ня выйшла ніводнае кніжкі.

– Оппа! Дык я ня маю вашае кніжкі?

– Пэўна ж, што не.

– То я спадзяюся, што буду мець вашу кніжку.

– Я падарую вам свой рукапіс. У мяне тут ёсьць асобнік. Прашу.

– О, зь вялікай прыемнасьцю. Мушу вам аддзячыць. Вось дзесяць даляраў. Гэтага не замала?

– Думаю, што не.

– Пане Попель, а вас не цікавіць разьмяшчэньне ваенных заводаў у нашай вобласці?

– Ведаеце, не цікавіць. А вы маеце нейкія ста-сункі з ваеннымі заводамі?

– Ня маю ніякага.

– Мне таксама здаецца, што ня маеце. Я не

цікаўлюся гэтымі справамі. Проста еду ў Чартопаль на Сьвята Ўваскрасаючага Духу. Кажуць, што гэта павінна быць нешта асаблівае. Гуцулы ў нацыянальным адзенні, музыка, танцы розныя. Я гэта надзвычай люблю. Маю пры сабе камэру, дык змагу зняць цэлы фільм...

– Як вам жывецца ў Швайцарыі? – перабіў яго Грыць.

– Ведаеце, гэта нялёгка так адразу адказаць.

– А вы ведалі Германа Гесэ? – кінуў Юрко.

– Я пазнаёміўся зь ім у апошнія гады яго жыцця. Мы сустракаліся на канцэртах барочнай музыкі. Герман вельмі любіў старую эўрапейскую клясыку, можа, нават больш за джаз ці Бэтховэна. Ён, уласна, так і казаў, што для яго сапраўдная музыка сканчаецца на Бэтховэне.

– А Фрэйда вы ведалі?

– Фройда? Асабіста ня ведаў, але слухаў ягоныя лекцыі перад вайною ў Зальцбургу.

– Дык вы ўжо досыць стары, пане Попель, – высветліў Грыць.

– Я заўсёды выглядаю маладзейшым, чым на-самрэч.

– А Юнга вы ведалі?

– Слухайце, я ж не магу ўсіх ведаць. Я ведаў некаторых вучняў Юнга. Хтосьці зь іх працаваў са мною ў маёй лякарні...

– Фантастыка! А Джойса вы ведалі?

– Я яго чытаў. Ён зрабіў на мяне велізарнае ўражаньне ў гады маёй маладосці...

– А вы яго чыталі ангельскаю?

– Францускаю, потым, другі раз, нямецкаю...

– А ці вядомы ў вас у Швайцарыі такі паэт, як Антоныч?

– Малковіч?

– Не, Антоныч, Багдан-Ігар Антоныч, такі паэт?

– Ведаеце, першы раз чую, але абавязкова па-
шукаю яго кніжку. Гэта ваш таварыш?

– Так. Яму дваццаць сем гадоў.

– О, дык яшчэ вельмі малады. Пэўна, таму я
ня ведаю.

– Грыцю, ты што замоўк? Сьпіш? – Юрко паг-
лядзеў на задняе сядзеньне.

Але Грыць ня спаў. Ён якраз намагаўся ад-
крыць бляшанку зь півам, якую знайшоў у салё-
не “крайсьлеру”.

– Прашу прабачэньня, забыў вам прапанаваць,
– сказаў доктар, дастаючы яшчэ адну бляшанку й
працягваючы яе Юрку. – “Баер”. Можа, вы хоча-
це што-небудзь зьесьці? Я маю тут канапкі з шин-
каю й эмэнтальскім сырам, трохі чыпсаў, крэке-
раў, таматную пасту, салямі, памараньчавы джус...

– Вельмі смачна. І гэта ўсё вы тарабаніце аж з
Швайцарыі? – пацікавіўся Грыць праз хвіліну,
перажоўваючы й глытаючы кавалак найдалікат-
нейшай румянай шынкі.

– Ды дзе, што вы. Гэта сваякі ў Львове так
мяне напакавалі ў дарогу. Кажуць, што ў Чарто-
пале няма чаго есьці.

– У вас добрыя сваякі, – рэзюмаваў Нямірыч.
– А ў Чартопалі селіцеся ў гатэлі?

– У Чартопалі ў мяне таксама сваякі. Відавоч-
на, буду жыць у іх. Здаецца, праўда, што яны ўсе
паўміралі ўжо.

– Зразумела. Зьвярніце ўвагу на гэты маляў-
нічы камень, што навіс над дарогаю, – паказаў
Грыць.

– Маляваная Скала, – абсалютна слухна на-
зваў доктар.

– Менавіта так! Дык вы ведаеце гэтыя мясьці-
ны? – узняў дагары бровы Юрко.

– Дык я ж тут нарадзіўся...

– Вось яно што! Тады вы павінны ведаць, дзе ў Чартопалі плошча Рынак, – здагадаўся Грыць.

– Як ня ведаць, калі там прайшло маё дзяцінства. Мой тата меў на плошчы Рынак аптэку. Я часта гуляўся там у задніх пакоях, дзе было шмат лекаў у пачках, рэторты зь нейкімі рознакаляровымі вадкасыцямі, старыя шалі, чарушны, экзатычныя сухія расьліны, сабраныя за лета ў гарах, астралябіі, засьпіртаваныя саямандры й гадзюкі, срэбныя пярсыёнкі, кніжкі лацінаю, градусьнікі... Я залазіў на самае дно гэтага сьвету, у якім было так ціха й спакойна, і прыслухоўваўся, як час ад часу азваўся званочак над уваходнымі дзьвярыма, прыходзіў наведнік, я чуў, як за дзьвярыма тата размаўляе зь ім, гэта былі пераважна простыя гуцулы, якія нічога не разумелі ў фармакапэі, пасья я чуў, як ратушны гадзіньнік адбівае чарговы квадранс, і я марыў прабыць там цэлае жыцьцё, у тых пакоях, застаўленых шалямі й сьпіжовымі кандэлябрамі, запоўненых грэлкамі, клізмамі, шпрыцамі...

– Прэзэрватывамі, – раптам улез Нямірыч.

– Не прыгадваю, ці прэзэрватывамі таксама, – паціснуў плячыма доктар Попель. – Напэўна, гуцулы імі не карысталіся. А вы маеце праблемы з прэзэрватывамі?

– Паколькі мы едзем на сьвята Ўваскрасаючага Духу, то маем, – шчыра адказаў Штундэра. – Там, ведаеце, будзе поўна прыўкрасных незнаёмых дзяўчатак...

– О, тады прашу сабе узяць, – і з той жа магічнай кішэні зьявіліся два прыстойныя “думдумы”. – Гэта ня ёсьць ніякая праблема...

– Што б мы бяз вас рабілі, пане Попель? – пачціва ашчэрыўся Няміріч. – Але вернемся да Рынку. Ці не падвезяце нас проста на яго? Там а восьмай мы сустракаемся зь сябрамі...

– З прыемнасьцю, хлопцы.

– Мы запрашаем вас на заўтрашнюю вечарыну паэзіі, дзе будзем чытаць, – дадаў Грыць, адначасова напаўняючы кішэні канапкамi й крэкерамi з папяровых пакецікаў.

– З прыемнасьцю прыйду. Дзякую за запрашэньне. Вельмі мне міла.

Прамiнуўшы аквэдук і адразу за ім прыдарожную кавярню “Будан”, “крайсльер” плаўна, як для сваёй камплекцыі, зрабіў апошні паварот на Чартопаль, яшчэ празь некалькі хвілінаў справа на схіле зьявілася гатычная сядзіба Лянцкаронскага.

– Ня ведаю, як цяпер, – загаварыў пасля пэўнай маўчанкі Попель, – але ў мае часы там, пры Лянцкаронскіх, былі выключныя ажыны. Я малым хадзіў іх зьбіраць. Там я першы раз быў з паннаю...

– І адпярдолілі яе? – пацікавіўся Юрко.

– Прашу прабачэньня?

– Ён пытаецца, ці адбыўся коітус, – патлумачыў Грыць.

– О, вы аж такое хочаце ведаць! У яе былі трохі заечыя пярэднія зубы...

– І гэта вам перашкодзіла? – з разуменьнем спытаў Юрко.

– Не, але калі казаць шчыра, я яе не кахаў.

– А як вы ўвогуле ставіцеся да жанчынаў? – глыбакадумна пацікавіўся Грыць.

– У справах зь імі я аддаю перавагу, як у вас кажуць, дзелавым стасункамi. Яны ў гэтым жыцьці могуць вельмі шмат. О, ужо Чартопаль!.. Вы сабе нават не ўяўляеце, што для мяне гэты Чартопаль! Гэтыя старэнькія вілы зь дзікім вінаградом, гэтыя муры, гэтыя вежы з маленькімі акенцамі, гэтыя горы, якія відаць адусюль, гэты дамініканскі касьцёл. Цяпер, калі не памыляюся, проста па

гэтай вуліцы, а там зьвярнуць направа – і адразу маеце плошчу Рынак. Ага, не, прашу прабачэньня, другі паварот направа, бо першы прывядзе да царквы Ўваскрэшаньня...

– Пане Попель, у вас цудоўная памяць, – пахваліў Грыць.

– Сколькі ж вам год? – пайшоў ва-банк Юрко.

– Я не такі малады й не такі стары, хлопцы. Я вечны. Як, дарэчы, і вы. Плошча Рынак, прашу ласкава! Вунь тыя ня вас чакаюць? Думаю, мы яшчэ пабачымся, вельмі ўдзячны за таварыства, было вельмі прыемна, вясёлых сьвятаў!..

– Вясёлых сьвятаў, стары мудача, – сказаў Нямірыч, калі велічны “імперыял” ужо ад’ехаў ад іх, і пасья гэтых словаў азірнуўся вакол.

На плошчы ішлі апошнія прыгатаваньні да сьвята: выносіліся сталы, ставіліся намёты, мантаваліся памосты, упрыгожаныя стужачкамі, гірляндамі й лямпіёнамі. Шматгаловыя хеўры ўжо прыбывалі сюды са сьвечкамі, маскамі й сыцягамі.

– Вунь яны стаяць, ужо чакаюць, – кіўнуў Грыць у кірунку помніка першым камсамольцам, што тырчэў сярод плошчы. – Слухай, Мартафляк ізноў жонку прыпер... Хаму, як заўжды, не пазнаць... А што за сьвінскі бляндын зь імі?..

Білынкевіч – а менавіта так назваўся сьвінскі бляндын, інструктар Чартопальскага гарадзкога камсамолу, сябра АРГКАМІТЭТУ, які сустрэў на вакзале Хомскага, афіцыйны хлапчына ў савецкім касцюме й пры гальштуку, амаль мажор, – прапанаваў усім неадкладна пасяліцца ў гатэлі “Сінягора”, дзе для ўдзельнікаў сьвята, паводле ягоных словаў, замоўленыя месцы, але таварыства не пажадала яго нават слухаць, паколькі ў шалёнай галаве Нямірыча ўзьнікла ідэя піва.

– Мы ня можам проста так пайсьці, не пакаштаваўшы тутэйшага піва, – заявіў Юрко. – Гэта ўсё адно, што навекі зьняславіца, пакрыцца ганьбаю, паказаць сьпіну ворагу, здрадзіць самім сабе, накласьці ў штаны. Мы ж маем пэўныя маральныя абавязкі перад самімі сабою!

Усе іншыя горача падтрымалі яго, за выключэньнем Мартусі, якая трохі завярнула губку, але паколькі яе шматкаштоўны Мартафляк энэргічна расхвальваў ідэю Нямірыча, яна зьмірылася й рушыла сьледам за прыяцелямі ў гасьцінна расчыненую піўнічку “Пад селядцом”, што знаходзілася тут жа, на Рынку, у адным з старых купецкіх сутарэньняў.

Зайшоўшы на самае дно крутымі сьлізкімі сходамі й прадзершыся праз густы задымлены лес піякаў, якіх у гэты час у піўнічцы было больш, чым звычайна, і кожны зь якіх не забыўся абмацаць Марту ліпкім вільготным поглядам, прыяцелі ўсё-ткі знайшлі вольны, заляпаны пенаю столік. Білынкевіч зьнік недзе ў кухонных лябірынтах, але праз хвіліну вярнуўся, і цэлыя два афіцыянты пачалі насіць на іх столік піва з салёнымі палачкамі. Піва й сапраўды выявілася смачным, і Нямірыч апавёў доўгую яго прадгісторыю, якая пачыналася яшчэ ў аўстрыйскія часы, калі вядомы бровар Махальскі заснаваў філію ў Чартопалі, разьлічваючы на выключна спрыяльны хімічны склад вады ў Рэчцы, прычым разьлік выявіўся настолькі ўдалым, што ўжо неўзабаве чартопальскае піва пастаўлялася да двару яго Цэсарска-Каралеўскае Вялікасьці ў Вену.

– Гэта дужа павучальная гісторыя, дружа Нямірыч, – зацаніў Хомскі, – але я лічу за лепшае трохі больш пачуць пра тую забаву, якая тут хутка адбудзецца. Што вы можаце нам апавесці, юны анёле?

Білынкевіч аж зардзеўся ад такога зьвароту, але, разумеючы, што мае справу з багемай, мабілізаваўся й растлумачыў:

– Сьвята Ўваскрасаючага Духа... ху. Духу.

– Цудоўна, юнача! Вы паведамлілі менавіта тое, што мы ведалі й бяз вас. Я вельмі задаволены такім адказам.

Усе засьмяяліся, дакладней, зарагаталі, але тут Білынкевіча азарыла выратавальная думка, і ён пачаў нешта шукаць па ўсіх кішэнях, нарэшце выцягнуў з сваёй кампактнай торбачкі, празванай у народзе “підараскаю”, у чатыры разы згорнуты праспэкт, надрукаваны афсэтным спосабам на прыўкраснай, нейкай аж фінскай паперы.

– Тут усё напісана, – праямліў ён.

– А дзе Мацапура, што ён робіць і чаму нас не сустрэў? – цікавіўся далей патрабавальны Хомскі.

– Паўло Аўрамавіч, як галоўны рэжысэр сьвята, вельмі заняты, – з гатоўнасьцю адказаў Білынкевіч. – У яго зараз апошнія рэпэтыцыі, падрыхтоўка. Таму ўсе пытаньні вашага ўладкаваньня й далейшага перабываньня на сьвяткаваньні ён даручыў мне... Уласна, покуль, паводле нашага распарадку, вольны час. Бо само сьвята пачнецца тут, на плошчы, недзе так праз чатыры гадзіны, між дванаццатаю й першаю ночы...

– Слухайце, гэта цікава, – густым акторскім голасам умяшаўся Мартафляк, які да таго моўчкі гартаў сьвяточны праспэкт і пачаў чытаць яго паўголасам:

“ШАНОЎНАЯ ГРАМАДА, СУАЙЧЫНЬНІКІ, ПАНОВЕ-ТАВАРЫСТВА!

Дачакаліся й мы таго дня, калі чорныя сілы зла й рэакцыі, адоленыя Сьветлым Казацкім Ду-

хам, затрымцелі й жахнуліся! Мы маем вырашальную нагоду паказаць самім сабе і ўсяму цывілізаванаму сьвету, якіх слаўных Бацькоў мы дзеці й чыя гарачая Кроў струменіць у нашых жылах. У гэты час нам вельмі патрэбнае сьвята, якое аб'яднае ўсіх нас у непадробным парыве тварэньня й будаваньня. Старажытны й вечны, як сама нашая шматпакутная гісторыя, Чартопаль гасьцінна запрашае весяліцца. Дух павінен уваскрэснуць!

Ісьцінная сутнасьць нашага дзейства – перамога над Сьмерцю. Гэтае добра разумелі яшчэ нашыя продкі – слаўныя казакі-запарожцы, бурсакі, духавенства й мяшчанства, калі штогод напрыканцы траўня – гэтага казачнага на нашай зямлі месяца Абуджэньня Прыроды й зялёнага райскага буяньня – праводзілі свае рэкрэацыі – народныя карнавальныя дзействы зь сьпевамі, танцамі, чытаньнем вершаў і тэатральнымі пастаноўкамі. Разьняволеныя душы сьвяткавалі сваё аднаўленьне, Вольны Сьмех і Разьняволеная Паэзія луналі па-над грэшнаю зямлёю, і адступала подлая Кашчавая пад няўмольнымі ўдарамі Чалавечае Несьмяротнасьці.

27-28 траўня ў Чартопалі адбудуцца ўпершыню за дзвесьце год вернутыя народныя рэкрэацыі і пад агульнаю назваю “Сьвята Ўваскрасяючага Духу”. Гэтае сьвята будзе першым крокам у адраджэньні старадаўніх і прыўкрасных традыцыяў нашага народу. Запрашаем усіх у Чартопаль!

У ПРАГРАМЕ СЬВЯТА:

1. Навукова-тэарэтычная канфэрэнцыя “Сьвята, якое заўсёды з намі” (даклады й выступы вядомых філёзафаў, эканамістаў, экумэністаў, парай псыхолягаў, гісторыясофаў, аastroлягаў, палітолягаў, народных дэпутатаў, гіпнатызэраў, дэмі-

юргаў ды інш.) – 27 траўня, заля паседжаньняў гаркаму Кампартыі Ўкраіны, пачатак а 16 гадз.

2. Урачыстая літургія й новаасьвячэньне царквы Ўваскрашэньня – помніку драўлянага дойдзітва XVIII ст. – 27 траўня, царква Ўваскрашэньня ў Чартопалі, пачатак а 19 гадз.

3. Выступ фальклёрнага калектыву “Залатыя дрымбары” Чартопальскага раённага будынку культуры – 27 траўня, памяшканьне кінатэатру “Расія”, пачатак а 20 гадз.

4. Конкурс бальнага танцу – 27 траўня, памяшканьне кінатэатру “Расія”, пачатак а 20 гадз.

5. Дэманстрацыя мастацкага фільму “Эмануэль-4” (вытворчасць Францыі) – 27 траўня, памяшканьне кінатэатру “Расія”, пачатак а 20 гадз.

6. 0 гадз. 30 хв. 28 траўня – пачатак карнавальнага дзейства на плошчы Рынак: конкурс анекдотаў, араторыя “Зварушаны нарэшце дух народны...”, выбары Каралевы Сьвята “Супэрпанна”, перацягваньне канатаў і коўдраў, акрабатычныя этуды, апакрыфічныя забавы, тэатральная выстава-містэрыя “...Годзе зімовага рабскага сну!”, танцы, жарты, любошчы.

7. Сьвяточны кірмаш на плошчы Рынак і пад царквою Ўваскрашэньня – 28 траўня, з 10 гадз.

8. Хросны ход да Маляванае Скалы з узыходам на вяршыню – 28 траўня, фармаваньне калёнаў на пачатку вуліцы Дзяржынскага а 13 гадз.

9. Рок-фэстываль “Прэзэнтацыя трупа” (прымаюць удзел групы “Доктар Тагабат”, “Разьбітыя яйцы”, “Левіятан”, “Аргазм”, “Балотная Ялінка” ды інш.) – 28 траўня, ваколца Маляванай Скалы, пачатак а 15 гадз.

10. Вечарына паэзіі “Мы ёсьць, таму што нас ня можа быць” – стадыён “Працоўныя рэзэрвы” г. Чартопаля, пачатак 28 траўня а 20 гадз.

11. Заключныя акорды сьвята: велічны мітынг пратэсту й сакральны банкет на схілах Рэчкі, амавеньне целаў, Вялікія Вогнішчы.

У праграме Сьвята магчымыя сюрпрызы.

СЯБРЫ! Уваскрашэньне нашага духу, а за ім канчатковае вызваленьне робяцца рэальнасьцю. Мы можам перамагчы й мы пераможам! Вясялецеся – разьвясялецеся! Слава Ўкраіне!

АРГКАМІТЭТ

Галоўны рэжысэр-пастаноўшчык Сьвята – Паўло Мацапура.

Мастак-пастаноўшчык – Каўфман і Кох.

АРГКАМІТЭТ выказвае шчырую падзяку й глыбокую адданасьць спонсарам сьвята: каапэратыву “Мэталіка” (г. Чартопаль), сумеснаму прадпрыемству “Інтэрсэк” і асабіста пану Франку Попелю (Швайцарыя).

– І што вы цяпер на ўсё гэта скажаце, калегі? – Мартафляк абвёў усіх запытальным позіркам.

Калегі, якія ўжо мачылі вус у другім куфлі, казалі на гэта прыблізна так:

– Няслаба!

– Маразм!

– Дурдом!

– Ваш Мацапура, здаецца, канчаткова ашызеў, – падсумавала Мартафлякава Марта.

Але ўсе гэтыя водгукі азначалі ня што іншае, як радаснае ўсхваленьне, і Мартафляк застаўся задаволены тым эфэктам, які зрабіла на прысутных яго майстарскае сакавітае чытаньне.

– Мы з Грыцам скажам нават больш. Той пан Попель з Швайцарыі, пра якога там згадана як пра спонсара, – наш добры прыяцель. Па дарозе сюды ён падарыў нам па гандоне і ўвогуле абяцаў запрасіць у Амэрыку, – выдаў даведку Нямірыч.

– Сапраўды? – зацікавілася Марта.

– Не хвалюйся, Мартусю, мы абавязкова возьмем з сабою твайго мужа. Дарэчы, ты сёння чароўна выглядаеш, – і Нямірыч лізнуў яе ў руку.

Марце гэта было прыемна, але яна не паказала:

– Мой муж ужо мае запрашэньне ў Амэрыку.

– Стары, прывязі мне адтуль штучны чэлес, – заканючыў Хомскі, – памятаеш, у мяне быў адзін такі. Яго можна напаўняць цёплай вадою. Але нейкая погань скрала яго, напэўна, у інтэрнаце...

– Пэўна, нейкая дзяўчына, – здагадаўся Мартафляк.

– А твой уласны яшчэ пры табе? – амаль адначасова спыталіся Нямірыч і Грыць.

– У гэтым можна лёгка пераканацца, хлопцы, – паблажліва адказаў Хама, ляжам сёння разам – і пераканаецца.

– Баюся, што класьціся нам сёння ня прыйдзеца, калі ўлічваць насычанасьць праграмы, – адвёў размову ўбок ад непрыемнай для Мартусі тэмы Мартафляк.

– Калі так, дык на якога д’ябла мы ехалі, яшчэ й прэзэрватывы з такімі цяжкасьцямі даставалі? – ускіпеў Грыць.

– А ці просіць цябе хто ўвесь час цягацца па гэтым сьвеце? – слушна заўважыў Хомскі. Знойдзеш сабе першую-лепшую супэрпанну – і наперад. Кожны з нас вольны ў сваім выбары. Нявольныя людзі не ствараюць вольнага карнавалу. Хочаш быць вольным – будзь ім.

– Я цалкам згодны з Хамою, – паважна рассудзіў Мартафляк, але адразу наткнуўся на калючы Мартавы погляд.

– У якім сэнсе? – пацікавілася яна.

– У тым, што калі захачу напіцца, то нап’юся – і капец!

– Не абражай жонку, стары, яна сённяя проста казачная, – міласэрна ўлез Хомскі й пацалаваў Марту ў шчочку.

Тым часам Білынкевіч, які ведаў, што яму даручана суправаджаць выбітных паэтаў сучаснасці, і які ведаў, што суправаджае іх, цалкам ня ведаў, як рэагаваць на ўсё гэтае досыць адкрытае плявузганьне й таму пачуваўся трохі зьніякавела. Ён, што праўда, спрабаваў пасьміхацца ды з разуменьнем ківаў галавою, якая, што праўда, ужо пачынала патроху балець – ці то ад шыкоўнага чартопальскага піва, да якога юны камсамольскі вajak ня звык, ці то ад празьмернасьці тытунёвага дыму, які аж выядаў вочы. Скарыстаўшыся паўзаю, што на хвіліну павісла ў сяброўскай гутарцы, Білынкевіч вырашыў высветліць адно пытаньне, якое, відавочна, ужо даўно яго мучыла:

– А вы ня скажаце, над чым цяпер працуе паэт Мікола Нагнібяда?

– Ведаеш, стары, ён, здаецца, памёр гадоў таму з трыццаць, – ветліва растлумачыў Нямірыч. – Цалкам магчыма, што ён і цяпер над чымсьці працуе, хаця ніякіх звестак пра яго покуль што няма.

– Як памёр?! – шчыра напужаўся Білынкевіч. – ды ён жа яшчэ ў мінулым годзе прыяжджаў сюды з выступамі! Я слухаў яго лекцыю ў будынку культуры...

– Тое, што ты зараз кажаш, Іванку, цалкам магло мець месца – у пэўным разуменьні паэт Мікола Нагнібяда вечна жывы ды ўсюдыісны, як Крышна, – талерантна адказаў Юрко.

Але ж, ня будучы задаволены такім адказам, Білынкевіч працягнуў літаратурную дыскусію:

– Ён яшчэ потым вячэраў у рэстаране “На Рынку”, тут, поруч з піўбарам... Замоўіў сабе шніцэль па-гуцульску... І зьеў яго...

– То бок, калі я правільна цябе зразумеў, ты лічыш, што гэта быў ня дух, а цалкам зямны чалавек зь мяса й лімфы? – удакладніў Нямірыч.

– Ну так.

– А можа, ты пераблытаў яго зь нейкім іншым вялікім паэтам?

– Ды як я мог зблытаць, калі сам замаўляў для яго месца ў гатэлі!..

– Тады гэта нейкі іншы Нагнібяда, таксама паэт, – выказаў дапушчэньне Грыць.

– Дакладна! – узрадаваўся Білынкевіч. – Так яно, пэўна, і ёсьць.

І тут жа ён паставіў новае важнае для сябе пытаньне:

– А ці праўда, што пісьменьніка Касьцючэнку ў Кіеве зьбіла легкавая машына, чорная “Волга”, і ён цяпер у рэанімацыі?

Марта нешта шапнула на вуха мужу.

– Ідзі сама, – адказаў той уголас.

– Ну яшчэ чаго! – абурылася Марта. – Там гэтыя п’яныя морды...

– Не зьядуць цябе, – хмура выціснуў зь сябе Мартафляк.

– Марта, можа, хоць тут я замяню табе мужа, – сьцяміў Хомскі й падаў ёй руку.

– Парасё, – кінула Марта над галавой непарушнага Мартафляка й пайшла сьледам за Хомскім.

Праз два крокі яны патанулі ў цыгарэтным дыме й густой гамане піўнухі.

– Гэта няпраўда, што Касьцючэнку зьбіла машына, – працягнуў сэанс адказаў Нямірыч. – Не далей як учора ўдзень мы зь ім пілі каву ў “Энэі”.

– Вы асабіста знаёмыя зь пісьменьнікам Касьцючэнкам? – аж зазьзяў Білынкевіч.

– Я некалькі разоў датарабаньваў яго п’янога

дадому на таксі, вось і ўсё знаёмства, – пазяхнуў Нямірыч.

– Як цікава! А Пятрэнка ўжо вярнуўся з Канады, куды ездзіў з дэлегацыяй ад таварыства “Украіна”?

– Слухай, малы, ты столькі ўсяго ведаеш, што мімаволі вынікае думка... – мружачы вочы, пачаў Грыць.

– Што забіваць пара, так? – шчасьліва засьмяяўся Білынкевіч і паставіў новае пытаньне: – А вам даводзілася бачыць публіцыста Віталя Кароціча? Як ён там?

– Някепска, – адказаў Нямірыч.

– А ці хутка выйдзе ў сьвет апошняя кніжка трылёгіі Сямёна Каўтуна?

– Няхутка, – адказаў Нямірыч.

– А я так чакаю трэцюю кніжку яго трылёгіі...

– Усе мы чакаем.

– А вы былі на пахаваньні паэта Пятра Гаркавага?

– Ня быў.

– І як прайшло пахаваньне?

– Прыстойна.

– А праўда, што там выступаў сам Задарожны?

Госпадзе, якія пысы, добра, што хоць Хама ідзе поруч, бо так бы й накінуліся, рукастыя, няголеныя, задымленыя, усе як ілюстрацыі зь Лямброза, так і лезуць, мацюкаюцца, крычаць, не піўнуха, а пекла нейкае, канец сьвету, і дзе, на чорта, той сартыр, куды яны яго заперлі, а я таксама дурная, мне ж нельга столькі піва, Хама нешта апавадае, ён сёньня такі цікавы, галянтны, вось, прыехалі на сьвята, называецца, сядзім у гэтым сьмярдзючым гадзюшніку і так усё на сьвеце праседзім, так ня варта было ехаць, ну

нарэшце, оп-па, так я й ведала, на што яшчэ можна было спадзявацца, жах дый годзе, даўно такога ня бачыла, Божа, што на сьценах пана-выдрапвана, хаця б Хама пачакаў перад дзьвярыма, але ж, напэўна, ня пойдзе нікуды, яшчэ й дзьверы не зачыняюцца зь сярэдзіны, толькі б не запэцкацца ў чым-небудзь, дзякуў Богу, хоць “маланка” на гэты раз не заела, а Мартафляк, здаецца, ужо паплыў, яму нават піва нельга, столькі алькаголю ў крыві, хоча сябе такім вольным казакom паказаць: “ідзі сама”, гэта толькі перад таварышамі так, а сам-насам кажа: “я б ня жыў безь цябе, сонейка”, ну вось, цяпер лягчэй, ледзь ня лопнула, ты глядзі, нават трызуб нейкая бяда на сьцяне выдрапала, адраджаем сымболіку, уваскрашаем Дух, ага, дулю з макам, ня можа не заесці, цяпер яшчэ пакутуй у гэтай дзірцы з “маланкаю”, ну, нарэшце, цёплай вады, ясная рэч, няма, але на нейкае дзіва кавалак мыла знайшлі – вышэйшая кляса! толькі ў Чартопалі, чэрці б яго разарвалі, расчырванелася, проста жах, больш піць ня буду, дзе там мой кавалер, вось і я, Хомачка, “парадак”, як высакародна з твайго боку – “на маім месцы так зрабіў бы кожны”, ізноў гэтыя гарылы, трымайся, Хама, зараз я усіх паклічу, абышлося, ідзем далей, дзе, чорт пабірай, той столік, нічога не відаць, вунь ужо Мартафлякава патыліца, з галавою занурыўся ў куфаль, п’янюка, няшчасьце, бацька маіх дзяцей...

– А праўда, што так выступаў сам Задарожны? – спытаў Білынкевіч.

– Ты ўсё яшчэ назаляеш сваімі пытаннямі, анёле мой? – ускудлаціў ягоны белы чуб новападсёлы Хама. – Спынеся, бо скажу Мацапуры, каб выгнаў цябе з АРГКАМІТЭТУ.

– Чаму? – спалохаўся Білынкевіч.

– Не чаму, а за што?

– За што?

– За п’янства й распусту.

Білынкевіч з палёгкаю засьмяяўся, напэўна, і сапраўды напужаўся, што могуць выгнаць.

– Слухай, што ты казаў пра рэстаран па суседзтву? – цвёрда спытаў Мартафляк.

– Так, тут побач ёсьць рэстаран “На Рынку”...

– І мы маглі б у ім павячэраць?

– Так, але... лепш было б спачатку пасяліцца ў гатэлі... я за вас адказваю...

– Не трындзі! Мы павінны павячэраць. А тады ўжо ў гатэль.

Таварыства горача падтрымала Мартафляка як сапраўднага лідэра свайго пакаленьня, толькі Мартуся трохі занепакоена пакруцілася, але зразумела, што выйсьця няма.

– Ну, тады хадзем, – згадзіўся Білынкевіч і, сунуўшы ў кішэню пралятаючаму афіцыянту дзясятку, павёў усіх, але ў супрацьлеглы ад спадзяванага бок.

– Куды мы ідзем? – засумняваўся Мартафляк.

– Тут ёсьць службовы ход. Проста зь піўбару да рэстарану праз сутарэньне. Бодзю, адамкні чорныя дзьверы! – гукнуў ён у бок барнай стойкі.

– Чорныя дзьверы, – паўтарыў Мартафляк. – Добрая назва для зборніка, га?

Чорныя масіўныя дзьверы былі запабегліва адчыненыя, і сябры зьніклі ў падземным ходзе, тускла асьветленым рэдка пасаджанымі электрычнымі лампачкамі.

Выяўляецца, пад кожным горадам ёсьць яшчэ адзін горад – з сваімі вуліцамі й плошчамі, з сваімі звычаямі й таямніцамі, зрэшты, я даўно здагад-

ваўся пра тое, але ня меў нагоды пераканацца, штопраўда, я й не шукаў такой нагоды, бо навошта пераконвацца ў тым, у чым ты й так упэўнены, вось жа, цяпер мы ідзем сярэднявеччам, паверхам ніжэй – дахрысьціянскія часы, пасья – маманты, пасья, здаецца, мэзасой і так далей, сыходжаньне ўніз ня мае канца, быццам мой раман у вершах, я спускаюся ўсё ніжэй, але дно ўцякае, так я ніколі не дапішу таго раману, але чорт зь ім, галоўнае, што мы на сьвяце і я шалёна рады бачыць вас, цудоўныя хлапчыны, мае браты – цябе, Хомскі, што ўмееш выцягнуць паэзію нават з лайна, і цябе, Грыцю, народжаны ў Карагандзе, што носіш на чале чорную пасму валасоў, быццам вечную жалобу, і цябе, Юрко Нямірыч, што паміраеш кожнага дня ў гэтым дурнаватым сьвеце, а ўсе думаюць, што ты толькі выдурняеся, вы слаўныя, вялікія хлопцы, я аддам усё золата зямное за адзін-адзіны радок каго-колечы з вас, за гэтае шчасьце – брысьці з вамі амаль навобмацак праз золкае сярэднявечча з адной кнайпы ў іншую ў суправаджэньні гэтага ветлага юнака, забыўся, як яго зваць, але вельмі выхаваны, шчанюк, вось жа, мы ідзем, каб вырынуць на сьвет, мы ідзем на музыку, як на пах гарэлкі, і добра вып’ем за тое, што мы ёсьць, хлопцы, слава вам, што вы ёсьць, будзьма!

Чорныя дзьверы выявіліся двухстворкавымі – і вось ужо ўся кампанійка апынулася ў самым сэрцы, сьвятая сьвятых рэстарану, на фантастычнай кухні зь яе несамавітым шкварчэньнем і булькатаньнем, з распаленымі патэльнямі й пяючымі рыбамі, з вар’яцкім лямантам птахарэзкі, з плянтацыямі салатаў, алеяў, ружовых ды брунатных мясаў, з полчышчамі шніцаляў, вырачаных на згу-

бу, сырых, напаўгатowych і амаль гатовых, так што здавалася, уся нашая неабсяжная краіна цэлы год самазабыўна шчыравала, каб сёння ўсё гэта зьявілася тут у чартопальскім рэстаране “на Рынку”, з гарамі недаедкаў і памыйнымі вёдрамі, з бруднымі талеркамі й засьліненымі келіхамі, з незлічонымі афіцыянтамі, кухарамі й усялякімі іншымі тыпамі, якіх тут у гэтую вечаровую гадзіну заўсёды круціцца да чорта, а Білынкевіч шыбуе наперадзе, як да сябе дамоў, і ўсе пачуваюцца ўпэўнена ды бясъпечна, вось жа – варта толькі буркнуць пару словаў арангутану ў чорнай вопратцы – і вас ужо вядуць да стала, гэта неймаверна, знайсці вольны стол на Шэсьць Пэрсонаў у такі час, але гэта факт, Білынкевіч сваю справу ведае добра, ён нават пасьпявае здаць усе вашыя рэчы ў шатню, і вы – лёгкія ды звольненыя – сядзеце за стол, каб, як сказаў Мартафляк, павячэраць.

На вячэру вы замовілі гарэлку й найцудоўнейшы каньяк “Белы Бусьлік”, для Марты – сухое вугорскае і ўсё такое іншае. Чарговы Бодзя – а ўсе афіцыянты ў Чартопалі чамусьці адгукаліся на гэтае імя – з выразам сарамлівага сфінкса на твары занатаваў сабе, акрамя таго, даўжэзны пералік ежы, якой вам захацелася. Цяпер можна спакойна агледзець публіку й запаліць (Юрко, ня жлобся!) “Галюаз”.

Публіка была пераважна ўжо ў стане нарастаючай эўфарыі. Гэта быў цалкам дасканалы зьярынец. У такія хвіліны зараджаюцца сяброўства й каханьне – гэта лёгка чыталася на расчырванелых фізіях прысутных. Палкія дыялёгі й нэрвовыя пацалункі, выбяганьне й вяртаньне, пераблытваньне месцаў і даяданьне шніцальяў з чужых талерак – усё гэта, як і гашэньне недапал-

каў у салатах, дазваляла зрабіць выснову, што сьвята, да пачатку якога заставалася трохі больш за дзеве гадзіны, пройдзе пасьпяхова й нязмушана. Жанчыны ўжо дасягнулі той стадыі паводзінаў, калі прафэсійных куртызанак практычна немагчыма адрозьніць ад прыстойных гаспадыняў, а мужчыны стваралі зборны й шматлікі вобраз ці то малайцаватага бізнэсоўцы, ці то проста нейкага фэнамэнальнага сучынага сына.

– Сябры, – зь лёгкім хваляваньнем у голасе загаварыў Мартафляк, – покуль прынясуць печананага зайца, я прашу кожнага з вас прачытаць па апошнім вершы. Вы ж нешта паналіпісалі апошнім часам?

– Я напісаў сапраўдны травеньскі верш і, думаю, ён будзе дарэчы, – абвясціў Хомскі. – Але спачатку вып’ем, бо я адчуваю страшэнную сухасьць у роце.

Зрабіўшы так, як ён прапанаваў, усе падрыхтаваліся слухаць. І пачулі наступнае:

*Як дрэвы цьвітуць, калі прыйдзе пара
высокае працы красы і дабра!
Як чуйна ў зялёную крочу краіну,
дзе сокам дажджоў цёпла пахне кара...*

– Нядрэнна, – перабіў яго Мартафляк, але гэта не тваё, гэта Андруховіча...

– Дарэчы, ён прыехаў сюды? – нарэшце загаварыў Нямірыч.

– Напэўна, не, – адказаў Мартафляк. – Я чуў, ён цяпер піша нейкую прозу.

– Як цікава! – нагадаў пра сябе Білінкевіч.

– А хто такі, гэты прыемны з выгляду маладзён, што сядзіць тут, паміж намі? – скасавурыўся на яго Штундэра.

– Забыліся, ці што? – жартаўліва зьбянтэжыўся Білынкевіч.

– Дружа, запомні, калі ласка, адну вельмі істотную рэч, – зьвярнуўся да яго Хомскі. – Тут сядзяць людзі, якія ня бачыліся амаль тры месяцы. Зараз яны жадаюць дашчэнтну набрацца, таму ты павінен ня ўмешвацца ў іхныя размовы, а паводзіць сябе так, быццам цябе тут няма.

– Выбачаюся, – прамармытаў Білынкевіч.

– Ну вось. А цяпер, паколькі я сваё выканаў, мы чытаем па коле, твая чарга, Мартафляча. Толькі, калі ласка, пасья таго, як мы зноў вып'ем, – распарадзіўся Хомскі.

І хоць Марта спрабавала пратэставаць супраць такога шалёнага тэмпу, нічога ў яе ня выйшла, да таго ж узьнік Бодзя зь вялікім падносам усялякіх пажыўных страваў. Гэта пацягнула за сабою дадатковае разьліваньне. Пра вершы неяк часова забылі, бо ў Нямірыча засьвярбела патрэба тосту.

– Каханья! – цалкам шчыра пачаў ён. Мушу прызнацца, што на гэтым сьвеце ёсьць параўнальна няшмат рэчаў, якія чагосьці вартыя. Зрэшты, усе мы вельмі самотныя і ўсе мы пра гэта ведаем. Гэта, як кажучь, нешта такое, пра што нават можна й не казаць. Ва ўсялякім разе, я ўпэўнены, што ўсе вы чудоўна гэта разумееце. Нават калі знойдзецца нехта такі сярод нас, вось тут, я ўсё роўна яму не паверу, што ён гэтага не разумее. Гэта, як кажучь, пражісныя ісьціны, і таму мы ўсе гэта чудоўна разумеем. Калі казаць пра сябе асабіста, дык я чамусьці амаль упэўнены, што мы ўсе думаем на гэты конт аднолькава – іначай я проста засумняваўся б, ці ёсьць у гэтым сьвеце хоць нешта, што мы ў ім разумеем. Тады засталася б толькі прызнацца, што мы не разуме-

ем у гэтым сьвеце нічога. Гэта, як кажуць, было б вельмі сумна зразумець, у кожным разе. А жадаем мы зразумець ня так ужо й шмат. Але гэта для нас вельмі важна, бо бяз гэтага мы – ня мы, а проста бязглуздыя істоты, якія нічога не разумеюць і разумець нічога ня хочуць. Я, здаецца, ужо згадваў пра тое, што на гэтым сьвеце ёсьць няшмат рэчаў, якія чагосьці вартыя. Вып’ем жа за гэта!

– Ён што, Гарбачова капіяваў? – шчыра пацікавіўся Білынкевіч у Мартафляка, калі тост быў рэалізаваны.

– Не, вы мне скажыце, хто гэты балбатлівы юнак, які сядзіць вось тут, сярод нас? – трохі вастрэй, чым да таго, запытаўся Грыць.

– Стары, мы, здаецца, дамаўляліся, – нагадаў Білынкевічу Хомскі.

– Выбачаюся яшчэ раз, але з вамі так цікава, што я не магу...

– Ён што, запрошаны ў нашае таварыства? – высвятляў для сябе Грыць.

– Не, Грыцю, ён выконвае тут свае службовыя абавязкі, – запэўніў Хомскі.

Білынкевіч зьбянтэжыўся яшчэ больш, на гэты раз ня жартам. Але, на шчасьце, у размове павісла нейкая паўза, зьвязаная з пажыраньнем шынак і кілбасаў, а таксама памідораў, агуркоў і грыбочкаў.

– Хочаце, я раскажу вам коротка сюжэт сваёй аповесьці? – загаварыў праз хвіліну Хомскі, выціраючы вусны сурвэткаю.

– А як яна называецца? – спытаў Мартафляк.

– Яна называецца “Мярзотнікі”. Гэта аповесьць у навэлях.

– Расказвай, але так, каб мы зразумелі, – загадаў Нямірыч.

– О’кей. Падзеі адбываюцца ў пачатку стагодзьдзя ў маленькім правінцыйным мястэчку ў Галіччыне. Там будзе ў дэталях апісаны першы палёт на самалёце аднаго графа – як ён падываецца ў неба й апісвае цэлыя тры колы над пусткаю, дзе сабралася гурба здзіўленых глядачоў. Дырэктар прыватнай гімназіі жадае спакусіць адну з сваіх вучаніц і па дапамогу зьвяртаецца да гіпнатызэра. Пасьля ў мястэчка прыбывае эрц-герцаг Фэрдынанд у суправаджэньні цэлага палка кірасыраў. І выяўляецца, што ўсе яны даўно ўжо рыхтуюць на яго замах. Гэта такая тэрарыстычная арганізацыя, якую ўзначальвае той стары гіпнатызэр. Пачынаецца судовы працэс над дырэктарам гімназіі, але яму ўдаецца выйсьці сухім з вады, бо падчас працэсу адбываецца землятрус. Вучаніца гімназіі, якая акурат у той час малілася ў царкве, правальваецца разам з царквою ўніз, пад зямлю. Яна апынаецца ў невядомай раней падземнай краіне. Тым самым пілёт, якога я вывеў на самым пачатку, ніяк ня можа пасадзіць свой самалёт, бо ўсё зьнішчыў землятрус.

– Прыўкрасна! – пахваліў Мартафляк, высьветліўшы спачатку, ці Хомскі ўжо скончыў свой аповед.

– А я амаль нічога не зразумела, – прызналася Марта.

– Я й сам ня ўсё там разумею, – згадзіўся Хомскі, – але чымсьці яно мне вельмі падабаецца.

Выпіўшы за прыўкрасную аповесьць Хомскага, сябры заўважылі, што паўз іхны стол ужо некалькі разоў праплыў нейкі масіўны пляшывы мярзотнік, выразам твару вельмі падобны да акулы. Ён кінуў на вас некалькі ацэньваючых позіркаў, хоць цяжка было вызначыць, добра гэта ці дрэнна. У кутку залі вы заўважылі вельмі інтым-

ны столік, за якім і сядзеў таўсыцяк у таварыстве яшчэ некалькіх такіх самых бамбізаў, штопраўда трохі малодшых па веку. Зьдзіўляла, што ў гэтай агульнай атмасфэры рэстараннай нападзвар'яцельскай Акуліна Пашча ды яго партнэры трымаліся абсалютна спакойна й дзелавіта.

Але Бодзя разьвеяў вашу хвілінную разгубленасьць, на гэты раз прытарабаніўшы шэсьць гарачых шніцаляў па-гуцульску і яшчэ трыста грамаў па агульным патрабаваньні.

– Росьціку, больш ня пі, – ціхенька сказала Марта.

– Ня буду, – паабяцаў ёй Мартафляк. – Больш, чым трэба. А покуль што – прапаную выпіць за тое, што вы ёсьце!

Гарэлка яшчэ цякла іхнымі страваводамі, калі Грыць штурхнуў пад сталом Мартафляка нагой і прапанаваў:

– Я хачу нешта табе сказаць. Можа, выйдзем на два словы?

І яны пайшлі, а вы засталіся за сталом учатырох.

– Бачыце, яму ўжо нельга сёньня піць, – сказала Марта.

– Марта, каханая, я запэўніваю цябе, што ўсё будзе найлепшым чынам, – пераконліва прамовіў Нямірыч. – Росьцік незвычайна трывалы чалавек.

– Я лепш ведаю, трывалы ці не, – настойвала Марта.

– Ты сёньня падобная да кіназоркі, – шапнуў ёй на вушка Хама.

– Калі Мартафляк ня можа ня піць, дык ён павінен піць, іначай я проста чагосьці не разумею, – паўтараў сваё Нямірыч.

– А вы ведаеце, хто толькі што прайшоў каля нашага стала? – зьнянацку нагадаў пра сябе Білынкевіч.

Вы запытальна паглядзелі на яго.

– Гэта Пеця.

– І хто ён такі, чорт пабірай, што ты з такім піетэтам вымаўляеш гэтае “Пеця”? – зацікавіўся Нямірыч.

– Гэта кароль рэкету.

– Можа, ужо хутка пойдзем адсюль? – ізноў занепакоілася Марта.

– Паказаць яму сьпіну? Гэта вышэй нашых магчымасьцяў! – узвіўся Нямірыч. – Мы мусім годна сябе рэпрэзэнтаваць.

У фае рэстарану Грыць і Мартафляк палілі.

– Росьціку, ты ўяўляеш, якая вакол лажа, – казаў Грыць. – Я ўжо проста затрахаўся. Яны на кожным кроку. Разумееш, старэнькі, ён жа цягне на цэлага капітана. Адкуль ён узяўся, хто яго прывёў да нас?

– Ён сустракаў Хомскага на вакзале. Сказаў, што ад Мацапуры.

– Тым горш для Мацапуры. Разумееш, старэнькі Росьціку, я іх чую. Гэта лажа, пры чым страшная.

– Я так ня думаю. Які ім сэнс? Ён і сапраўды ўсяго толькі камсамольскі хлопчык, як кажа.

– Ня будзь такім легкаверам. Як можа прасты камсамольскі хлопчык так зухавата карыстацца гэтымі штукамі?

– Якімі штукамі?

– Ну, падземны ход, ключы, усе афіцыянты кланяюцца, вольны стол для нас адразу знайшоўся. А ты бачыш, як ён лезе з сваімі пытаньнямі?

– Ну, яму проста цікава.

– Яму цікава, я згодны з табою. Слухай, Росьціку, калі ты збіраеся ў Амэрыку?

– Недзе ў наступным месяцы. У мяне яшчэ няма квітка.

– Ведаеш што? Вазьмі ў мяне вась гэтыя дзесяць далаграў, але так, каб ніхто ня бачыў...

– Нашто яны мне, Грыцю?

– Я табе дару. Купі там што-небудзь для Марты. Яна ў цябе фантастычная, стары.

– Дзякую.

– Ты разумееш, цяпер вакол такая лажа. Мы павінны трымацца. Я іх ненавіджу ўсіх, разумееш? Давай, я зараз скажу яму ўсё, і натаўчэм яму хлябала, га?

– Ну, гэтага ня трэба.

– Чаго ты такі асьцярожны, такі выхаваны? Яму трэба даць па рагах, слова гонару! Калі ты ня хочаш, я сам зраблю гэта!

– Грыцю, мы толькі ўскладнім сытуацыю. Трэба проста неяк далікатна адшыць яго...

– Ну чаму, чаму ты такі далікатны? Ты што, графскага роду?

– Скажы мне лепш, як справы зь Юркам.

– Лажа, Росьціку.

– Адкуль ты ведаеш?

– Я ведаю ад ягонага лекара. Апошнія аналізы толькі пацьвердзілі.

– О, Госпадзе!

– Усё можа быць. Ён, дарэчы, сам ведае лепш за нас.

– Гэта, значыць...

– Лажа, Росьціку, разумееш? А тут яшчэ гэты сьлімачок штурхаецца ў душы...

– У нас хопіць, каб разьлічыцца?

– Там выйдзе ня больш за паўтары сотні. Можна, я зараз паклічу яго на двор і дам яму па чайніку? Ты ж ведаеш, я магу...

– Можаш, Грыцю, але гэта сапраўды ня той выпадак. Я прашу цябе. Ты дапаліў?

– Так. Хадзем?

– Хадзем, вып’ем яшчэ чаго-небудзь. Слухай, а можа, ён проста пэдэраст? – выказаў дапушчэньне Мартафляк.

– Адно з двух.

– Альбо адно й другое.

Яны вярнуліся да стала ў той самы момант, калі Хомскі наліваў.

– У нас склалася ўражаньне, што вас ужо ня будзе, – падзяліўся сваімі думкамі Нямірыч.

– Але ж вы ўсяго ня выпілі, – запярэчыў яму Мартафляк.

– Росьціку, я цябе вельмі прашу, – благала Марта.

– Пане Мартафляк, а калі вы менавіта вырашаеце ў Амэрыку? – пацікавіўся Білынкевіч й ікнуў.

Грыць, хаця й змаўчаў, але вельмі выразна паглядзеў на Яраслава.

– Якое гэта мае значэньне? – адказаў той. – Амэрыка – гэта цалкам іншы сьвет.

– Можа, у вас наладзяцца нейкія кантакты з тамтэйшымі рэдактарамі й выдаўцамі?

– Прабач, як цябе зваць? – зычліва запытаўся Мартафляк.

– Ігар.

– А я чамусьці думаў, што Іван. Ты ж адгукнуўся на Івана!

– Я не хацеў вам пярэчыць.

– Вось як! Ведаеш, Ігарок, выбач, але ты нам вельмі не падабаешся з сваімі пытаннямі.

– Я хацеў як лепей, – зьмяшаўся Білынкевіч. Здавалася, што ён вась-вось пусьціць сьлязу.

– Не абражайся, – пляснуў яго па плячы Мартафляк. – Глядзеце, ужо музыкі вылазяць, – скрывіўся Нямірыч, – цяпер як завядуць сваю жлобскую музыку, што мы ня зможам пабалакаць.

– Што-небудзь яшчэ замовім? – пацікавіўся Хомскі.

– Канечне, – пацьвердзіў Мартафляк. – Каньяк і што-небудзь зьесьці.

– Магу парэкамэндаваць дранікі, – улез з-за Мартавага пляча Бодзя, які акурат мяняў сэрвіроўку.

– О, дранікі – гэта боская стравя! – узрадаваўся Нямірыч. – Калі ласка, шэсьць порцыяў з грыбным соўсам!

Бодзя разумеючы кіўнуў і зьнік, як люцыпар.

Тым часам Білынкевіч, які, зажурыўшыся, думаў, як бы яму рэабілітаваць сябе ў вачох таварыства, нарэшце знайшоў выйсьце:

– Можна я запрашу Пецю да нашага стала?

– Гэта цікава, – сказаў Нямірыч.

– Толькі не надоўга, – пажадаў Хомскі.

– Я не хачу, – запырэчыла Марта.

– Кліч! – вырашыў Мартафляк, пачуўшы Мартаву думку, і, калі Білынкевіч радасна пакінуў іх, запытаў: – А хто гэта такі?

– Пеця – гэта кароль рэкету, – растлумачыў Нямірыч. – Вунь той. Падобны да акулы.

– Я зараз адсюль сыду, – не сунімалася Марта.

– Ідзі, – згадзіўся Мартафляк.

– Я абяцаю табе, што ўсё будзе добра, – паклаў сваю далонь на Мартаву Хомскі.

– Зусім здурэлі, – не супакойвалася Марта.

Пеця не прымусіў надта доўга сябе прасіць і вось, у суправаджэньні няцьвёрдага ў нагах Білынкевіча, наблізіўся да вашага стала.

– Разрешите вам представить моих хороших друзей-паэтов, – казаў яму Білынкевіч. – Это очень славные поэты, известные.

– Пеця, – прыязна пасьміхнуўся мярзотнік.

Ён пацалаваў руку Марце, пасья па чарзе павітаўся з кожным.

Хомскі наліў яму чарку.

– За знакомство, – падняла чарку акула ды ўліла яе сабе ў шырокую пашчу.

Цяпер яго можна было разгледзець трохі лепш. Ён меў досыць круглы, таўсташчокі, з маленькім шнарам на чале й трохі вылупленымі вачыма, твар. Шыя была кароткая, але даслоўна бычыная, ужо добра загарэлая, упрыгожаная тоўстым залатым ланцугом. Рэшта была целаю, загорнутым у “вараную” джынсу. Зьвяртала на сябе ўвагу таксама правая рука, багата абсыпаная пярсьцёнкамі, кожны зь якіх, бясспрэчна, меў нейкую містычную функцыю.

Заелі выпітае, далікатна памаўчалі.

– Приехали отдохнуть? – нарэшце запытаў Пеця.

– Так, на сьвята Ўваскрасаючага Духу, – растлумачыў за ўсіх Білынкевіч.

– Это правильно, это нормально, – прамурчэў кароль. Голас ягоны можна было б назваць кантрабасам. – А ты чэго за них отвечаеш, они что, не разговаривают?

– Яны толькі вершамі гавораць, – зарагатаў Білынкевіч. – Таварыства, я прапаную для знаёмства і ў гонар нашага госьця Пеці прачытаць кожнаму па вершы.

Грыць скрыгатнуў зубамі, а ўсе астатнія так зыркнулі на Білынкевіча, што той у момант зразумеў і аданіў сваю нетактоўнасьць. Але было позна.

– С удовольствием послушаю, – заахвоціў Пеця.

Але ўсе маўчалі.

– Я, кстаті, Есенина очень люблю, – як мог, выпраўляў нязручнае становішча Пеця. – Кто-нибудь из вас помнит Есенина?

– Разумееце, – набраўся духу Хомскі, – мы яго любім...

– Вот и чудесно. Почитай что-нибудь.

– Але мы лічым найлепшым рабіць тое, што ў дадзены момант нам падабаецца, – працягваў Хомскі, – а ня тое, што вы нам скажаце рабіць.

– Таварыства, у мяне нарадзіўся тост, – узяўся Нямірыч з налітаю чаркаю ў руцэ. – Налівайце сабе, бо я тастую.

Пеця, правароніўшы адказ Хомскага, цяпер падрыхтаваўся слухаць тост.

– Родныя! – пачаў Нямірыч. Чалавек створаны так, што яму заўжды ўсяго мала. Ён саматужна прыкоўвае сябе да ланцугоў быцця, а няхай нават і да залатых. І з гэтымі ланцугамі на шыі пражывае нядоўгі свой зямны век. Ён рабуе блізкіх сваіх і, калі трэба, нават страляе ў іх з пісталета. Гэта сумна, але так ужо яно ёсць. Галоўнае, што чалавек ніколі не задумваецца над тым, а нашто ўсё гэта. Бо ўсё адно ў фінале нехта пасьпее стрэльнуць хутчэй за цябе. Вось жа, фінал вядомы – ён адзін і той самы для ўсіх нас і для кожнага асобна. Але кожны чалавек упарты й самааслеплены, кожны думае, што толькі для яго будзе зроблена выключэньне там, у нябёсах, і ўсё яму выбачыцца, і дараваная будзе вечная любіцца насіць джынсы і штывечара раскашаваць у рэстаранах, як гэта сёньня выпала тут усім нам. Хаця часам і ў ім прачынаецца ўнутраны голас і прарочыць: “Ну што, усё адно ты ня вечны, ну няхай нават будзе пышнае й багатае пахаваньне, і кветкі проста з Бразыліі на грудок сярод зімы, і гранітны помнік з бронзавым тваім профілем, ну няхай нават зьедуцца пабрацімцы з усяго Саюзу, каб аддаць табе пашану, няхай нават гучаць прамовы іхныя ўперамешку зь вершамі Ясеніна, ня-

хай – але ж табе ўжо ня быць вось тут, заўтра, на гэтай зямлі!” І чалавек скаланаецца, рэдка, але скаланаецца, пачуўшы ў сабе той унутраны голас, але, падобны на акулу, ён працягвае рабіць тое самае й ня хоча каяцца. Вып’ем жа за чалавекка, упартага й неразумнага, прыкаванага да залатых ланцугоў свайго быцця!

– Гэта была твая лебядзіная песня, стары, – сказаў Хомскі, калі яны выпілі.

Пеця покуль яшчэ ня ведаў, сярдзіцца яму ці дзякаваць за прыўкрасны тост. Але здавалася, ён трохі спахмурнеў. Тут нарэшце зайграла музыка, і завязаўся новы цікавы сюжэт.

– Я бы хотел потанцевать с тобой, – зьвярнуўся кароль да Марты.

Марта ўжо збіралася як мага больш рэзка выпаліць сваё ўлюбёнае “яшчэ чаго”, але спалохалася й маўчала.

– Я хотел бы потанцевать с этой девушкой, – значна галасьней паўтарыў Пеця, гледзячы ў яе твар.

Ну вось, Мартафляча, маеш клопат, цяпер ты нешта павінен казаць ці рабіць, ці, можа, хай танчыць, нічога зь ёю ня здарыцца, ня зьесьць яе акула, маму тваіх дзяцей, хай будзе воля Божая, таму ты сядзіш як абасраны, а яна ўмольна глядзіць на цябе, маўляў, кажы што-небудзь ці рабі што-небудзь, як мне вытрымаць гэтыя яе ўмольныя позіркі, ну знайдзі нейкае выйсьце, ты ж вялікі паэт, ну што ты сядзіш зь языком у дупе й разглядаеш пусты кілішак, ты, барада й два вухі, зьдзейсьні нарэшце ўчынак, увесь сьвет глядзіць...

Але ўздымаецца Хомскі й найветлівейшым чынам кажа:

– Нам вельмі прыкра вас расчароўваць, але

першы танец быў абяцаны мне. Мартусю, – запрашае ён.

Марта ўстае (а што ёй яшчэ рабіць?) і пакорліва адыходзіць сьледам за Хомскім туды, дзе ў напаўцёмры танчаць павольны танец. Білынкевіч, хоць і сядзіць, але здаецца, што прысеў. Пеця абводзіць усіх няспешным поглядам, быццам запамінае...

У гэты трывожны момант Нямірыч выцягнуў з кішэні сваю кніжку і, напісаўшы на тытуле некалькі словаў, падарыў яе каралю.

– Спасибо, – Пеця схаваў кніжачку ў нагрудную кішэню сваёй джынсоўкі, нават не прачытаўшы назву. – Ну, я пойду. Там ребяты ждуть. Отдыхайте.

Усе ўсталі, каб годна разьвітацца.

– Я думал, у вас веселей, – сказаў Пеця і адышоў.

– Ігарок, – спытаў Мартафляк, – як ты лічыш, хто зь іх большы нежылец на гэтым сьвеце – Хама ці Нямірыч?

– Думаю, што я, – адказаў за Білынкевіча Нямірыч.

Але гэта ўжо была іншая тэма.

Заля рэстарану старадаўняя, сьцены абабітыя дрэвам з выразьбленымі пэйзажамі Чартопаля (ратуша, аптэка, пошта, банк, філярмонія), пад стольлю – велізарныя люстры, змайстраваныя з дрэва й мосенжу нейкімі майстрамі-гуцуламі, але тут, над тымі, хто танчыць, яны прыгашаныя, тут пануе інтым, тут пануюць заляцаньні.

Марта, я адчуваю цябе ўсю, ты плаўная й цёплая, усе твае рухі менавіта такія, як я хачу, гэта поўная адпаведнасьць, хоць гэта толькі танец, але як ты блізка, я ж не Мартафляк, ня можна так

глядзець, дзяўчынка, я толькі хацеў дапамагчы вам, табе й Мартафляку, я ўратаваў сытуацыю, я – супэр, я заўсёды прыходжу ў вырашальны момант, ня можна было аддаваць цябе на задавальненне гэтаму зьверу, уяўляю, што вырабляў бы ён тут з табою, ты ж такая цёплая й плаўная, аж у мяне ўсё разам шуміць у галаве – і ты, і музыка, і гарэлка, і небяспека, чорт пабірай, варта жыць, я згадзіўся б трымаць цябе на руках, княгіня, пані, каралева танцу, лёткая жанчына, ня мучай мяне зараз, бо я дурны, я магу выкрасьці цябе, я – волат, я спружына, я неўтаймаваны вулкан на Сьвяце Ўваскрасаючага Х..!..

– Арэсьцік, я так удзячная табе, – прашапталі Марта.

– Няма за што. Я толькі й марыў, як бы нешта такое забамберыць, – адказаў Хама. – А ты пайшла б танцаваць з гэтым дэбілам?

– Яшчэ момант – і пайшла б. Я пачала баяцца, што зараз ён зробіць нешта жаклівае, і што трэба ўсё ратаваць.

– Ты спужалася яго?

– Вельмі. Ён такі страшны.

– Ён, здаецца, дабрадзей.

– Скажаш такое! А яшчэ я баялася за Мартафляка. Бо як бы я пайшла з гэтым чортам танцаваць, ён бы мог таксама...

– Што?

– Нешта нарабіць.

– Ён бы кайфаваў, Марта. Як усе шчырыя мазахісты.

– Ён проста вялікае дзіцё.

– Гэта праўда. Ён залаты хлопец. У цябе цудоўны муж, Марта.

– Ты сьмяешся зь мяне?

– Анітрошкі. Кажу цалкам сур'ёзна.

- Ты прыгожа танчыш.
- Дзякую. У цябе прыгожыя грудзі.
- Хама, ты ж не такі насамрэч. Ты ўвесь час намагаеся выглядаць цынікам, зухам. Насамрэч ты ж не такі.
- Насамрэч мы ўсе не такія. Грыць насамрэч вельмі даверлівы і мяккасардэчны. Нямірыч – маўклівы і нерашучы. Твой Мартафляк – адважны і адчайны.
- Ізноў падколваеш?
- Так. Дзякую за танец, пані.

Яны вярнуліся да стала акурат тады, калі сябры бязь іх дабілі замоўленыя трыста і, покуль Бодзя вырушыў па наступныя дзвевьсьце пяцьдзясят, налягалі на шкварчастыя драпікі, толькі што прынесеныя згаданым ужо Бодзем.

– Ніхто з вас ні храна не разумее ў творчасьці Антоныча! – крычэў Мартафляк, намагаючыся заглушыць пачатак новага танца.

– Ёсьць толькі адзін ключ да яго творчасьці, – адказаў на гэта Нямірыч, – і ён у кожнага з нас паміж ног!

– Добра вы нас сустракаеце, – сказала, сядоучы, Марта.

– О, ужо натанчылася? – зрабіў выснову Мартафляк і працягнуў дыскусію. – Той ключ, што між ног, падыходзіць да каго заўгодна! Але для Антоныча гэтага замала! Ты можаш колькі заўгодна апэраваць тут сваім ё... задрочаным фрайдызмам, але ты ня дойдзеш да сутнасьці Антоныча, хоць ты ўсрыся!

– А чаму ты лічыш, быццам толькі табе дадзена дайсьці да сутнасьці Антоныча, адкуль ты ведаеш, курва маць, што я да яе не дайшоў?!

– Бо ты выказваеш абсалютную х..., э-э абсалютна бессэнсоўныя рэчы пра “Кнігу Лява”!

– Гэта я? Я пра “Кнігу Лява” ўвогуле нічога ня згадваў! Я трохі прайшоўся па тваім вершы, які ты нам тут чытаў і які мне не спадабаўся...

– Бляха, ды хай ён табе не падабаецца хоць сто гадоў, патрэбная мне твая думка, як сухой срацы попел! – завяршыў дыскусію Мартафляк, тым больш, што на стала з’явіліся чарговыя дзвьесце пяцьдзесят.

– Росьціку, а ў якіх менавіта гарадах Амэрыкі ты пабываеш? – досыць невыразна выплеў языком Білынкевіч.

– Я шчаслівы, што мы ўжо перайшлі на “ты”, – заўважыў яму замест адказу Мартафляк.

– Хто ён такі, гэты паршывы мудак з ружовымі шчочкамі? – азваўся нарэшце Грыць, які маўчаў недзе каля сарака хвілінаў.

– Я ваш таварыш, Грыцю, – растлумачыў яму Білынкевіч.

– А мне здаецца, што ты ня наш таварыш, ты маёру таварыш.

– Не, чэснае слова, пара адсюль ужо ісьці! – ізноў захвалявалася Марта.

– Хто ты такі? – працягваў Грыць. – Я ведаю ўсіх тут прысутных. Я ведаю Арэста Хомскага, гэта прыўкрасны паэт зь Леніг..., зь Ленінграду, я ведаю Росьціка Мартафляка, гэта найвыдатнейшы паэт, гэта мой таварыш, я ведаю яго дужа прыгожую жонку Наталью...

– Марту, – паправіў Білынкевіч.

– Марту, – паўтарыў Грыць, – я ведаю Юрка Нямірыча, гэта калясальны паэт і прыўкрасны таварыш, я ведаю сябе. А ты хто? Нехта мне тут можа сказаць пра гэтага дзіўнага чалавека?

Усе маўчалі, тады Білынкевіч пачаў тлумачыць:

– Разумееш, я член АРГКАМІТЭТУ...

– Ты нахабная сьвіньня, – з усмешкаю перабіў яго Грыць.

– Грыцю, ня трэба, я ж прасіў, – нагадаў Мартафляк.

– Прабач, ён трохі перабраў, – сказаў Нямірыч Білынкевіч.

– Юрко, скажы яму пра гэта, ён цябе паслухае, – заканючыў Білынкевіч. – Я ж так стараўся для ўсіх вас... – і сьвяза пакацілася па яго шчацэ.

– Грыцю, досыць! – уладна загадаў Мартафляк. – Ён някепскі хлопец, нават калі кадэбіст.

Гэтая фраза нечакана супакоіла Штундэру. Тым часам Хама, які рабіў уражаньне найцьверазейшага сярод прысутных, інтымна пацікавіўся ў Білынкевіча:

– Ты мог бы пазычыць да заўтра дзьве сотні?

– Мог бы. А што?

– Ну, тады разьлічыся з Бодзем, а я табе заўтра вярну!

– Што ты, Арэсьцік, ня трэба нічога вяртаць, – замахаў рукамі Білынкевіч.

– Я за чужы кошт не п'янчу, – адрубіў Хомскі. – Якая гадзіна, таварыства? – голасна зьвярнуўся ён да ўсіх.

– Праз паўгадзіны пачынаецца, – адказала яму Марта.

– Так. Слухай сюды, Білынкевіч, – Хомскі казаў адрывіста, як камандзір падводнай лодкі. – Ідзеш да Бодзі, разьлічваецца, але з тым, каб кожнаму яшчэ па каве й па пяцьдзясят каньяку. Прыходзіш і дакладаеш мне агульны рахунак. Пайшоў!

Білынкевіч паляцеў як тарпеда. Яму было радасна, што зь ім ізноў размаўляюць па-чалавечы.

– Цяпер я прашу ўвагі, – як мог урачыста сказаў Грыць. – Зараз я чытаю свой апошні верш. Гэта мой найлепшы верш. Пра аднаго чалавека. Ён досыць доўгі. Я прашу ўсіх слухаць і не пера-

біваць. Гэта зусім новы верш. У ім я ўсё сказаў, вы пачуеце. Гэта мой перадапошні верш.

– Перадапошні ці апошні? – запытаў Хама.

– Апошні ня лічыцца. Гэты – перадапошні. Я прасіў не перабіваць.

Усе слухалі. Мартафляк хацеў запаліць, паднесшы агонь да фільтру, але Марта ў час пабачыла.

– Зараз я згадаю. Зараз. Там калясальны першы радок.

– І толькі? – спытаў Хама.

– Не п... Зараз я згадаю. Гэта вэрлібр.

Усе слухалі, але выразы на тварах мелі ўжо трохі знуджаныя.

– Я напісаў яго заўчора. Той, які напісаў учора, ня лічыцца.

– Ты напісаў яго заўчора? – спытаў Хама. – Дык прачытаеш нам яго празь дзевяць гадоў. Сэнэка радзіў на дзевяць год хаваць напісанае ў шуфляду.

– Гаўно ты і твой Сэнэка. Дзе мой рукапіс? – раптам устурбаваўся Грыць. – А, я прадаў яго за дзевяць даляраў, ясна. Але зараз згадаю. Ён зусім сьвежы ў маёй памяці. Гэта верш пра адно сяло.

– Ці пра аднаго чалавека? – ізноў нарваўся Хама.

– Ты нічога не разумеш. Ты ня ведаў гэтага чалавека. Я яго ведаў. Гэты верш прысьвечаны яго памяці. Хвілінку. Чытаю.

І ён пачаў, закрыўшы пры гэтым вочы:

*Трава, гэтая зялёная дзяўчынка на рудым схіле,
штогод яна інакшая,
у ёй прасьлізгваюць вужы,
у ёй маленькія аконцы з падземнай хаты Бога,
які глядзіць зьнізу толькі празь вільготныя
сьцябліны...*

Не, там ня так. Зараз я згадаю. Ага,

*...які глядзіць зьнізу толькі празь зялёныя
сьцябліны...*

Не, толькі празь вільготныя сьцябліны...

У гэты час ізноў наляцеў Бодзя з каваю й апошнім каньяком. Білынкевіч шапнуў на вуха Хомскаму:

– Сто восемдзсят тры рублі, сорок пяць капеек.

– Запішы іх сабе на чале, каб я не забыўся, – парадзіў Хама. – Усё! Не згадаю! – прызнаўся Грыць. – Ня буду чытаць! Усё адно ты не зразумееш, хлопча, – і ён папляскаў Білынкевіча па шчацэ.

Кава пахла нядрэнна. Каньяк таксама. Вы засьпяшаліся, бо ўжо адчулі, як за вокнамі пачынае кіпець плошча. Большасць наведнікаў пакідала рэстаран. Білынкевіч падскочыў з сваім каньяком і раптам закукарэкаў:

– Панове, я прашу вышці за бацьку нашага Сьцяпана!

– Я ж вам казаў, – заўважыў Грыць, але выпіў. Як і ўсе іншыя.

– Росьціку, прывязеш мне з Амэрыкі трохі кніжак, добра? – напросіўся Білынкевіч ужо каля шатні, калі яны забіралі свае манаткі.

– Добра, стары, я прывязу табе што-небудзь цікавае, – паабяцаў Мартафляк. – Скажам, кнігу рэкордаў Гінэса.

– Ды не! Я не пра такія кніжкі... Я табе потым скажу, добра?

Ён не адчапіўся нават тады, калі яны выпіўшы нарэшце на плошчу, перапоўненую людзям, голасную, асьветленую рознакаляровымі праэктарамі, кандэлябрамі ды паходнямі. Пачыналася нешта неймавернае.

І тады, калі на чартопальскай ратушы прабіла дванаццаць, усё пачалося. З боку колішняй вуліцы Сакраментак вырушыла грандыёзная маскарадная працэсія на чале зь некалькімі функцыянэрамі з аргкамітэтаўскімі павязкамі й мэгафонамі ў руках. Выйшаўшы проста на рынак, працэсія рассыпалася на некалькі плыняў, і вось ужо яны ідуць паўз вас, біючы ў барабаны й тамбурыны, трубячы ў трубы й ражкі, граючы на арфах і гуслях, на струнах ды флейтах, на цымбалах звонкіх ды на цымбалах гучных, іх цэлае мора – у масках і з размаляванымі фізіямі, іх безьліч!

Гэта былі Анёлы Божыя, Цыганы, Маўры, Казакі, Мядзьведзі, Бурсакі, Бурлакі, Чэрці, Ведзьмы, Русалкі, Прарокі, Айцы Базыляны ў чорным, Жыды, Уланы, Легіянэры, Пастушкі, Ягняты, Калекі, Вар'яты, Туркі, Індусы, На-Колах-Турусы, Стральцы зь Сечы, Валацугі, Кабзары, Мэталісты, Самураі, Краснабаі, Разьдзяўбаі, Алейнікі, Мамелюкі, Янычары, Манкурты, Вэтэраны, Аўганцы, Шматдзетныя Сем'і, Сарацыны, Габрэі, Нэгры, Патрыцыі ў тогах, Пісары, Брахманы, Брахуны з высалапленымі языкамі, Дэбілы, Казакі-Зарапожцы, Пяхотнікі, Музыкі, Магамэтане, Пігмэі, Юдэі, Блудніцы, Гуцулы, Траянцы, Сарматы, Этрускі, Гіпі, Сьляпцы, Бітнікі, Трэмбітнікі, Сьвятыя з кардоннымі німбаі, Гетманы, Манахі, Панкі, Кляшары, Трубадуры, Трубачысты, Рохлі, Рэзьнікі, Гарэзьнікі, Юрысты, Хапугі, П'янюгі, Лекары, Абібокі, Арабы, Кацапы, Касынэры, Айцы Дамініканы ў белым, Героі, Піважэры, Мачыморды, Салаеды, Галадранцы, Дубаломы, Казалупы, Недарэкі, Брудэркі, Баядэркі, Мэнэстрэлі, Прасталыткі – а ўсіх іншых пералічыць проста немагчыма, бо былі там яшчэ Гномы, Гарылы, Гэнэралы, Галіяфы, Павіяны, Паўлікіяны, Данайцы,

Нанайцы, Асырыйцы, Арнаўты, Арганаўты, Галернікі, Лернікі, Пернікі, Шынкары, Македонцы, Бровары, Анахарэты, Пупарэзкі, Торбахваты, Украінцы, Лесьбіяны, Путаны, Арангутаны, Коньнікі, Апалонікі, Грудныя Жабы, Чорныя Коткі, Нетапыры, Вупыры, Альхімікі, Шлёндры, Татары, Бубабісты...

Лямант і грукат яны ўчынілі неймаверны, хапаючы ўсіх за рукі, кусаючы, цалуючы, зацягваючы ў сваю плыню ўсіх, хто ня супраць. Над іх галовамі лунаюць усялякія абсурдныя сыцягі – зялёна-фіялетаваыя, ружова-белыя (у пасачкі), чорна-белыя (у шахматную кратачку), чырвона-лазурныя і яшчэ некаторыя.

Вы рухаецца трохі збоку ад іх, але так, каб не згубіцца, да таго ж Білынкевіч вісьне на сьпіне ў Мартафляка, якому й безь яго ступаць нялёгка.

Тым часам з намётаў павыносілі купы ўсялякага добра – усё яно бліскае й брынькае, а на памостах зьяўляюцца ўсялякія дурасьветы, якія ўмеюць рабіць выгляд, быццам яны пажыраюць агонь ці глытаюць нажы, іншыя стаяць на галовах, ёсьць і такія, што чытаюць нейкія бязглузьдзіцы пра ўсё на сьвеце, іншыя зноў граюць у карты ці каўтаюць гарэлку, апроч таго, нехта танчыць перад помнікам першым камсамольцам, бо на яго павесілі шылдачку “Тут танчаць”.

На адным з памостаў паказваюць пантаміму, дзе ўсё палягае на жангльваньні кілбаскамі, якія могуць быць насамрэч чым заўгодна. На іншым – конкурс анэкдотаў, і нахабнаваты дзядзька, заблізка нахіляючыся да мікрафона, апавядае, як ажаніўся малады хлопец і што з гэтага выйшла.

– Ахамяніцеся! – крычыць сівагаловы прарок зь іншага памосту. – Наступае вырашальная хвіліна! Ці ведаеце вы лічбу 666?

– Ведаем! – крычаць яму з натоўпу.

– А вы ведаеце, што гэта лічба зьвера, то бок чалавечая лічба?

– Ведаем!

– А колькі будзе тройчы па 666?

– Ня ведаем!

– А я вам скажу. Тройчы па 666 будзе 1998!

– Аёй! І што будзе?

– 1998 – год апошні! Рыхтуйцеся кожны як можа, бо ўсе вы блудадзеі й ліхадзеі, таму павінныя адказаць за ўсё, іначай кажучы, на Страшным Судзе ўсім у сраку будзе, бо на вякі загразьнеце ў кіпячай смале й будзеце толькі сьмярдзец ды пакутаваць!

Яму апладуюць, тым больш, што ён на нейкі момант узьлятае над памостам, вольна ўшыркі раскінуўшы рукі, быццам крылы, але ў гэтую хвіліну зь яго падаюць штаны, і на голым задзе ўсе чытаюць вялікія лічбы 19 98. Сьпераду ў яго нічога няма. Гэта дзіўна, але цалкам магчыма, што выкарыстаны нейкі аптычны падман. Яны на ўсё здольныя, гэтыя шарлатаны.

Дабрадзей у старэнькім капелюшы і – галоўнае – з такімі доўгімі вусамі, што іх варта запраўляць за вушы, расклаўшы нейкія прычындалы проста на брукаванцы, досыць голасна камэнтую свае дасягненьні.

– Уважаемыя людзі! Мною вынайздзена мноства інцярэсных прадметаў, а таксама зёлкі й цалебныя травы! У раньняй юнасьці са мною размаўляў дух маладога Ламаносава, у рэзультаце чаго я такі да – стаю перад вамі, такі харошы й нелукавы. Хто жалае пазнакоміцца бліжа, той можа. Хто не жалае, той хай уходзіць хутшэй, бо я такі, што й футс-гэндс паламаць магу ні за пару грашэй! І ня нада тут сваім рылам таргаваць, мес-

ца занімаць. Вон ёсьць нармальныя людзі, кожны мне другам будзе. Бо я такі, што да, то да, любіця маю задніцу, гаспада! Цяпер па парадку аб маіх аўтарскіх праектах, аб маіх чудатворных, бляха, рэцэптах. Парашок для вызываньня рвот, паносаў, крывацяненьняў, мучэньняў і запамарокі, то бок на сурокі. Інгрэдыентс: чорнае кофа, водка “Сталічная”, конскі пот, хрыбет яшчаркі-саламандры кручаны, дышаль у рот, сыцякло таўчоное, яд зьмяіны, вуксус (ці вам воцат люб?) плюс чалавечага мяса нямножка, ледзь на адзін зуб! Ідэальнае срдэтва для любові ўпатрабляць, блядзь. Іспользуют разьведкі ўсіх западных стран, толькі ў нас не іспользует дурань Іван! А вы адсюль то пайце, як не інцярэсна, зэр шлехт, ту бед, бо не наракам магу разьбіць чэрап, альбо, цум байшпіль, паламаць хрыбет.

– Гэта Стасік, актор з Мацапурынага тэатру, – тлумачыць усім Нямірыч, каб яны часам не падумалі, што гэта сапраўды нейкі шызануты з сваім таварам.

– У мяне ўражаньне, што ўсе прысутныя на гэтай плошчы – акторы Мацапурынага тэатру, – абагульняе Мартафляк, страсаючы зь сябе напаўзаснулага Білынкевіча, які пры гэтым прабулькаў нешта накшталт “слава героям”.

– Што рабіць з гэтым кулём? – спытаў Мартафляк, указваючы на ляжачага камсамольца.

– Кінуць вунь у тую бочку з голымі дзяўчатамі – хай працьверазее, – прапануе Грыць.

– Па-другое, ён можа захлынуцца, а па-першае, дзе ты бачыш бочку з голымі дзяўчатамі?

– Ён мусіць пасяліць нас у гатэлі “Сінягора”, – нагадвае ўсім Марта. – А безь яго нас могуць не пасяліць.

– Ну, дык цягні яго на сабе! – выбухае Мар-

тафляк. А зь мяне досыць. Я выканаў свой хрысьціянскі абавязак.

– Я прапаную прымасьціць яго дзе-небудзь на краі гэтага помніка, і хай сабе сьпіць, а мы яшчэ гадзінку-другую паблукаем, пасьяля прыйдзем на гэтае самае месца, абудзім яго й пойдзем у гатэль, – агучвае сваю канцэпцыю Нямірыч.

– Ідэя ўвогуле добрая, – кажа Грыць, – але прасьцей не цягнуць яго аж да помніка, а схаваць недзе тут, ну, скажам, у багажніку вунь таго аўтамабіля. Дарэчы, ён мне вельмі кагосьці нагадвае...

– Гэта “крайсьлер” пана Попеля, – дапамагае яму Нямірыч.

– Хто-небудзь умее адчыняць багажнікі аўтамабіляў “крайсьлер”? – пытае Грыць з такім прыблізна выглядам, быццам хоча дазнацца, ці ўмее хто-небудзь адчыняць кансэрвавыя бляшанкі.

– Стары, гэты багажнік мусіць быць адчынены, – пераконвае Нямірыч. – Гэта ж машына пана Попеля, а ня нейкага, прабач, Мартусю, таннага мудака! Я амаль упэўнены...

І вы ўсе разам падымаеце з брукаванкі пацяжэлага Білынкевіча, які ў гэтую хвіліну кажа нешта накшталт “героі не ўміраюць”, і тарабаніце яго да невядома адкуль узьніклага сярод плошчы й натоўпу чорнага парожняга “крайсьлера”, багажнік, ясная рэч, незачынены, і вы з палёгкаю скідаеце ў яго паралізаванага сном Білынкевіча – хай адпачне сучын сын, так яму й трэба.

Пасьяля вы зноў занураецеся ў сьвята – вы яго маеце, вы ходзіце па ім ужо добрую гадзіну, і нешта ўсярэдзіне ўпіраецца – ня так, ня так, хаця, зь іншага боку, усё акурат так, малайчына Паўле, пастараўся, зрабіў, і кабзар сыпявае пра чыр-

воную кітайку ці пра чырвоную каліну, і студэнты ставяць містэрыю пра Айчыну, і можна купіць гараскоп у каапэратара альбо зьесьці шашлык, альбо пастраляць з лука ў велізарнага кардоннага Сталіна, альбо палюбавацца чарговым задам чарговай прэтэндэнткі на конкурсе “супэрпанна”, альбо выпіць проста з пляшкі, альбо размаляваць сабе твар сіняй і жоўтай фарбамі, альбо паслухаць араторыю, альбо глядзець на неба праз тэлескоп, альбо пагуляць у бяспройгрышную лятэрэю, альбо пабіцца з кімсьці – проста так ці за самачку, альбо жангляваць нажамі ці памаранчамі, альбо набрацца ў дым, як Білынкевіч, альбо купіць сабе амулет на ланцужку, альбо крыжык, альбо адкінуць капыты, альбо пастраляць у перасоўным стрэлішчы, альбо купіць стары грамафон, альбо танчыць да ранку рытуальны аркан, альбо сьпяваць у кампаніі пра рэкрутаў і чырвоную каліну, ці пра чырвоную кітайку, альбо купацца зь дзяўчатамі ў бочцы, альбо спаць у багажніку аўто, альбо купіць сабе Біблію арабскаю, альбо Каран украінскаю, альбо порнакаляндар, альбо відэакасэту, альбо пісталет Макарава, альбо аленевыя рогі, альбо пеўня, альбо курку, альбо прапар, альбо джынсы, альбо цела, альбо Бога, альбо морфій, альбо рэбры, альбо грудзі, альбо піва, альбо соку, альбо люльку, альбо шрубку, альбо скуру, альбо рану, альбо сабрацца піць у гатэль, альбо хадзіць тут да ранку, альбо памерці...

Гэтыя агні над вамі, гэтыя лёткія сполахі, гэтае абжыраньне агнём, гэтыя барочныя сьцены будынкаў, абвешаныя гірляндамі й майскімі зялёнымі галінкамі, гэтыя рэзныя ў нішах і брамах фігуры, абсыпаныя канфэці й сэрпантынам, вымазаныя лайном і спэрмаю, гэтыя памараньчавыя

намёты з тысячай і тысячай прынадаў і тысячай правілаў, гэтыя вежы над садамі, гэтыя муры, гэтая ратуша з найвышэйшым у сьвеце сьпічаком, гэтыя горы над горадам, гэтыя зоры на небе.

Гэты морак мястэчка, гэтыя кажаны на званіцах, гэтыя сьвечкі на могілках, гэтыя катавальні ў сутарэньнях, гэтыя студні, забітыя касьцьмі, гэтыя хлуд у старых пакоях, гэтае цурчэньне ў фантанах, гэтыя сьмецьцязвалкі на схілах, гэтыя галасы ў сутарэньнях, а таксама гэтыя заржаўленыя трубы, краны, аблупленыя ракавіны, засьмечаныя купальні, ужываны посуд, падрапаныя пакрывалы, бітая парцаляна, закапаныя званы, спаленыя кнігі, крыжы безраменныя, чатыры вершнікі.

Гэтыя сінія паўколы, гэтыя маляваныя вусны, сьвятыя фінгалы, стыгматы, пашыраныя вены, праваленыя насы, пакрыўленыя хрыбты, гэтыя рухлівыя языкі, пяючыя сьцёгны, дзіравыя панчохі, аголеныя плечы, скрываўленыя іклы, вострыя ключыцы, пакусаныя грудзі, гэтыя ліхтары між ног, гэтае зьзяньне.

І вы, бясьсільныя тут нешта сказаць, нешта замяніць, ходзіце коламі, як самнамбулы, і ў кожнага свая плянэта, і кожны пойдзе сваім шляхам, хоць вы цалкам шчыра жадалі быць толькі разам і не рабіць дурніцаў, але хмель гуляе ў вашых галовах, а сьвята ходзіць па вас нагамі, вы перамеленыя, быццам фарш у добрага кухара, бо, як ужо казаў Нямірыч, усе вы самотныя, вельмі сумнеўна таксама, ці атрымаецца ў вас нешта выхадзіць паміж гэтымі намётамі й памостамі, паміж гэтымі прыўкраснымі калекамі, на гэтай плошчы, з усіх бакоў аточанай гарамі й Эўропай, дзе кожны з вас заблукае па-свойму, вось – пачынаецца

ўжо, клічуць, сьвішчуць, гукаюць, чапляюцца за рукаво, просяць, вымагаюць:

– Пане Мартафляк!..

І ты нарэшце такі дачакаўся, Мартафляча, – народ ведае сваіх паэтаў, цябе клічуць, цябе хочуць, ты пачынаеш маляваць аўтографы для гэтых сымпатычных маладых людзей у вышыванках і “варанках”, гэта, канечне, студэнты, яны трызьняць тваімі вершамі, сярод іх Марта пазнала таго, хто ў аўтобусе ледзь ня страціў прытомнасьці ад шчасьця, пазнаўшы цябе.

Ты пішаш ім у нататніках, на сваіх кніжках, на сваіх партрэтах усялякія дурніцы, Мартафляча, бо найважнейшае – нідзе не паўтарыць ніводнага аўтографу, паўсюль варта быць ляканічным, дасьціпным, глыбакадумным, вялікадушным, самадастатковым, высакачолым, але гэтая дзяўчынка з вачамі, як цярновыя сьліўкі, і прагнымі вуснамі ня мае нічога: ані нататніка, ані кніжкі, ані тваёй фатаграфіі, Мартафляча, і яна просіць, каб ты расьпісаўся ёй на ілбе, і ты просіш сіні й жоўты флямайстары й выводзіш на яе гарачым лобіку свае ініцыялы, брава, біс, цалуеш ёй руку, ну што далей? Тым больш, што ўсё таварыства, спыніўшыся праз пару крокаў, голасна гукае цябе:

– Мартафляк! Росьціку! Стары! Ты йдзеш ці не? Якога хека?

Але ж ты патрапіў як сыр у масла, як шчупак у раку, Мартафляча. Гэта мае сябры, ветліва тлумачыш ты студэнцікам, дарэчы, таксама паэты – Нямірыч, Хомскі, Штундэра – ня чулі? Ну, яшчэ пачуеце, яны здольныя хлопцы, нешта ў іх атрымліваецца, хто гэтая дзеўчына зь імі, я нават ня ведаю, усе сьмяюцца. Ты пачынаеш раскланьвацца, але аўтобусны хлапчына з чырвона-чор-

ным значкам намякае табе, што яны маюць непадалёк накрыты стол, гітару, безьліч выпіўкі й ці ня мог бы ты зь імі гадзінку паседзець – гэта было б проста супэр. Дзьве цернасьліўкі так глядзяць на цябе пры гэтым, што ты страсаеш зь сябе лішкі здранцьвення й крычыш сваім:

– Гэй! Чуеце? Я на гадзінку пакіну вас!

– Росьціку! – чуеш Мартавы голас і на момант страчаеся зь яе разгубленым позіткам, але шлеш ім усім паветраны пацалунак, маўляў пайшлі вы ўсе ў сраку, і, аточаны галасьлівым вывадкам студэнтаў, накіроўваеся туды, дзе накрытыя сталы й гітара ў кустах.

Яны трымаюць цябе пад рукі, шкада, што ня маюць нейкага партшэза ці палянкіну, а то панесьлі б на плячо, так, і вось малышка з тваімі ініцыяламі на лобе таксама, у яе дзівоснае імя – Зараслава, ісьці, зрэшты, ня так ужо й далёка, вы зьвяртаеце ў нейкі падворак паміж будынкаў, недалёка ад плошчы, а там, на маладзенькай траве, у самым адцвётаньні вішняў, сапраўды накрыты стол, да якога цябе нарэшце прыводзяць, газавая лямпа цёпла сьвеціцца, і вы шумна сядзеце й п’яце першую чарку чагосьці самаробнага, а пасья, ясная рэч, і другую.

Ты, Мартафляча, вельмі любіш такія хвіліны. Яны слухаюць цябе, як прарока, кожнае слова – на вагу золата, і ты адчуваеш сябе, як міністар замежных ці ўнутраных справаў на брыфінгу – твае адказы ўраджаюць, і ты прыўкрасны, Мартафляча, даўно ты так сабе не падабаўся.

– Пане Мартафляк, ці можа наш цяперашні вярхоўны савет неяк зьмяніць у лепшы бок нашу сытуацыю?

– А ці можа карова лётаць? – адказваеш пытаньнем на пытаньне.

– А што варта рабіць у гэтым разе?

– І расьці нам, і дзейнічаць трэба.

– А хто пераможа ў канфлікце: каталікі ці праваслаўныя?

– Як заўсёды, перамогуць бязбожнікі. Бо для ўкраінца важнейшай ёсьць колькасьць рушнікоў у царкве, чым нейкая там Нагорная казань.

– Ці ня лічыце вы, што могуць увесьці ваеннае становішча?

– Я не прарок, але гэта ня выйсьце.

– Ці будзе зацьверджаная нашая нацыянальная сымболіка?

– Яе зацьвердзіла нашая гісторыя. Яна не патрабуе дадатковых зацьверджаньняў.

– Ці верыце вы ў Бога? Ці дапамогуць нам іншаплянэтнікі? Ці дапаможа нам Амэрыка? Ці ўратуе нас Міжнародны валютны фонд? Ці дапаможа нам золата гетмана Палуботка? Ці ўратуе нас ААН? Ці ўратуе нас Брусэль? Ці паможа нам Жэнэва? Ці ўратуе нас каханьне? Ці ня здрадзіць нам Варшава? Ці палюбіць нас Валэнса? Ці ўратуе нас Ізраіль? Ці павераць нам арабы? Ці пасобяць нам татары? Ці пайдуць за намі туркі?..

Ты, Мартафляча, адказваеш на ўсё гэта лёгка й прыгожа, адначасова кайфуючы ад вясёлага звону, што расьце ў галаве, ад маленькай далонькі зорачкі Зараславы ў тваёй далоні, ад глыбокай пабожнай цішы, якая суправаджае твой маналёг.

– Разумееце, сябры, кожны наш крок – гэта кіраваньне шляхам. Попел імперыі здольны ўсё замесьці, але ёсьць яшчэ спрадвечны вецер, паветраны рух, аэравыя плыні. Уратуе нас толькі вецер, толькі вада ў рэчках. Зброя на сьвітанку такая прыгожая й бліскучая, яна зьзяе. Кожны з нас мае гэтую зброю пры сабе – вострую, як Божае Слова. Не забывайце таксама пра золата сон-

ца, пра мох на камяні, пра цёплыя люстэркі восені. Кахайце дзяўчатак – і народзяць яны вас саміх. Разводзьце пчолаў і не тапчыце мурашоў – і вернецца да вас стакроць. Вырошчвайце хлеб, як пра гэта напісана ў кнігах, пасьвіце атары на схілах. Выразайце драўляных герояў, купляйце птушак у клетках, выпускайце на волю. Рыбу лавеце й любеце, як і любы іншы сымбаль. Слухайце ўласную кроў, бо кроў – гэта дзяржава. Шануйце кожную травінку, бо трава – гэта нацыя, гэта надзея. Малецеся толькі тады, калі бацьце смаўжа, ці птушку, ці рану. Дайшоўшы пры канцы лета да сябе саміх, зразумейце, што шлях бясконцы. Бог ёсьць каханьне, Бог ёсьць Нафта, усё іншае таксама.

Ты п'янееш ад уласных словаў, як і ад гэтай пякучай самагонкі, Мартафляча. Яны ўжо зараз гатовыя ісьці за табой. Сьціхнуўшы, яны нешта там запісваюць у сваіх збаламучаных галовах і думаюць, што нешта там сьцімілі з таго, што ты ім тут наплёў, хоць ты й сам нічога не дапёр, але адчуваеш, як яно зараз ім патрэбна. Зьяўляецца гітара, і тоненькі вушасты мэнэстрэль у акулярах пачынае ледзь чутна перабіраць струны, вы ізноў выпіваеце, Мартафляча, табе добра, вільготныя цернасьліўкі адсьвечваюць цёплым агнём, усё сьціхла, анёлы лётаюць, вушасты пачынае сыпваць пра нейкі фатальны паход Нізавага Войска, зь якога й дагэтуль ніхто не вярнуўся, і так яны блукаюць дзікімі пушчамі й дагэтуль ня ведаюць, а дзе ж яны – ці ў Эўропе, ці ў Турэччыне, ці, можа, у выраі. Песьня праймае да сьлёз, ты хрусцьціш пальцамі, Мартафляча, плача Зараслава, плачуць амаль усе, запальваюць, выпіваюць, ізноў плачуць, бо пачынаецца іншая песьня – пра белыя косьці на самым дне Пецярбургу, як яны

ўсё-ткі прарастаюць і па вясне зелянеюць праз асфальт, а пецябурскія гімназісткі сплятаюць сабе вянкi, і яны, тваё таварыства, паволі падымаюцца й пачынаюць танчыць, там жа, на падворку, вакол стала, і нехта забірае ад цябе вільготную зорку Зараславу, яна таксама танчыць, а вас прыстале толькі двое – ты й вушасты, які гэтым разам сьпявае наступную песьню – пра паланянку зь зялёнага лесу, як яна пайшла ў ягады, а яе злавiлі татары, але яна ўцякла, а пасья пайшла на рэчку, і яе схавалі варожыя ляхі, але яна ўцякла, а пасья выйшла замуж за нялюбага з барадою і пакутуе дагэтуль...

Ты кудлаціш сабе бараду, Мартафляча, і, мабыць, зусім не разумееш гэтае песьні, часам у цябе ўзьнікае думка пра Зараславу, дзе яна можа быць, усе кудысьці пазьнікалі, танчылi ды пазьнікалі, толькі вы ўдвох з вушастым слухаеце адзін аднаго, ты яму чытаеш вершы, ён табе сьпявае, пасья проста доўга маўчыце, а ноч, як мора, шум з плошчы ледзь-ледзь далятае сюды, у гэты гарадзкі патыё, на гэты гасьцінны падворак.

Нешта ты зашмат вышiў, Мартафляча, куды яна на чорта падзелася, я паказаў бы ёй сапраўднага мужчыну, мы б стварылі любоўнае дрэва, мы б вырасьлі аж да неба, я бы драў яе, як малпа паперу, з кім яна цяпер, хто ёй цалуе пальцы?

– Музыка – гэта рухомая архiтэктурa, – працягваеш ты свае рэзанёрствы, хаця вушасты ўжо, здаецца, задрамаў прыстале. – Электрыфікацыя – гэта камунізм мiнус савецкая ўлада. У сіле – адзiнства народу. Гэта салодкае слова – свабода. Мне глыбока прыемныя вашыя думкі, але я аддам жыцьцё за тое, каб вы ня здолелi iх выказаць, пане Вальтэр, – пасья гэтых меркаваньняў ты ўздымаеся й рушыш у сад, там цемрадзь, і

травя блытаецца пад нагамі, Мартафляча, але нарэшце ты знаходзіш тое, што шукаў – Зараслава сьпіць на траве, дакладней, на пасьцеленым плашчы, прытуліўшыся да сьпячага хлопчыка, у яго залатыя валасы й чырвона-чорны значак, а яна – твае ініцыялы на лобе, яны ляжаць, абняўшыся, як Божыя дзеці, і бачаць у сьне родныя свае нябёсы, якая ідылія, няўжо ж ён яе ня трахнуў, лапух, пацан, неданосак, хаця б новага ўкраінца зачаў.

Але тут ужо няма чаго рабіць, трэба кудысьці ісьці. Ты вяртаеся на падворак, прамінаеш вушастага, які так і заснуў за сталом, акуллары зваліліся, а ён закінуў голаў з вытыркнутым кадыком і так сабе храпе, што сілаў няма слухаць, дабрыдаеш да форткі, Мартафляча, і апынаеся на вуліцы – старадаўнія сьцены вакол цябе, парослыя мохам, плюшчом і ляўрам, крокі твае, хоць і няцьвёрдыя, але гучныя й глыбокія. Дзе на чорта той рынак, ці той гатэль, хочацца спаць, хочацца жонкі, хочацца паліць, хочацца сябра.

І адзін я на цэлым сьвеце, і нікому я не патрэбны, ну чаго яна так глядзела, я злавіўся на дзьве цернасьліўкі, яна гадоў на дзесяць маладзейшая, а так мяне надурывала, дынама чартопаль, высьлізнула ў апошні момант, і адзін я цяпер на цэлым сьвеце, які ёсьць ня што іншае, як марнасьць марнасьцяў і поўная бессэнсоўнасьць.

Прамінаючы нейкую браму, ты спыняеся. Нехта там ёсьць, Мартафляча. Белае валосьсе, здаецца, павернутая сьпінай бляндынка. Ого! Можна, паглядзіць яе ззаду? Але бляндынка нахіляецца ўперад і пачынае ванітаваць, і выяўляецца Білынкевічам, п'яным Білынкевічам, які зацягнуўся ў гэтую вулачку й табе тут ванітуе перад брамаю, а пасья паварочваецца да цябе й пытаецца:

– Росьціку, ты мне прывязеш Данцова з Амэрыкі?

– Як ты тут апынуўся?

– Уяўляеш, я спаў у нейкім аўто, то бок у багажніку, а пасья мяне зь яго выкінулі...

– А куды ты ідзеш? Вядзі мяне ў гатэль!

– Ды нашто табе гатэль? Хадзем лепш да Марты.

– Не хачу да Марты, – уздрыгваеш ты, Мартафляча.

– Ды не да твай! – рагоча Білынкевіч, выціраючы рукавом твар. – Тут, у гэтай браме, жыве Марта. Яна курва. Хадзем да яе – вып’ем, паямо, ляжам спаць.

– Яна маладая? – пытаеш ты, Мартафляча.

– Яна сэкс-бомба, – адказвае Білынкевіч, калі вы падымаецеся ўгору крутымі драўлянымі сходамі. – Яна жыве на трэцім паверсе. Яна мае што выпіць. Яна табе спадабаецца...

– Я мушу ісьці, – раптам сказаў Грыць. – Мушу вас пакінуць.

– І ты, Грыцю? – запытаўся Нямірыч.

– Пайшлі вы ўсе... – злавалася Марта, але здавалася, што ёй вельмі хочацца плакаць. – Чаго я сюды прыперлася? У мяне дома дзеці, а я паехала з гэтым старым прыдуркам...

– Я мушу ісьці, – усё адно сказаў Грыць. – Лажа, але мушу.

– Маеш нейкія справы? – пацікавіўся Нямірыч.

– Так, я мушу ісьці.

– Ну й шывуй сабе куды трэба, а не паўтарай бясконца, як зомбі, “я мушу ісьці, я мушу ісьці”! – ускіпеў Хомскі. – Калі чалавек нешта павінен зрабіць, ён ні ў кога не пытае дазволу й робіць

тое, што павінен рабіць. Хочаш ісьці – ідзі. Я ня кіну каменя табе ўсьлед. Але прашу цябе, ня стой тут больш ані хвіліны й не чаўпі тут сваё бясконцае “я мушу ісьці”. Бо ў мяне зьяўляецца міма-лётнае падазрэньне, што ты насамрэч ня мусіш нікуды ісьці...

– Не, я мушу ісьці, – яшчэ раз пацешыў усіх зомбі Штундэра й такі пайшоў.

Ён перакрочыў плошчу, дзе акурат адбываліся чарговыя сьвяточныя спазмы накшталт акрабатычных этудаў і перацягваньня каната, але, перад тым, як зьвярнуць на вуліцу Сакрамэнтак, ён заглянуў у каляровы намёт, на якім было напісана “Фабрыка монстраў. Спаўненьне жаданьяў”. Адбылося гэта таму, што яму захацелася быць іншым.

У намёце было некалькі хлопцаў і дзяўчат, пераважна ладных сабою.

– Пастрыжэце мяне, – сказаў Грыць, сядваючы ў крэсла перад люстрам.

– Хочаце, я зраблю вам казацкі асяледзец? – спытала дзяўчына ў такой кароткай спадніцы, што здавалася цалкам голай.

– Так, асяледзец. Абязьмова.

І яна пачала яго стрыгчы, пакідаючы на галаве толькі тую слаўназначаную чорную пасму – спачатку нажніцамі, пасья машынкаю, пасья галіла брытваю ягоны чэрап, які рабіўся ўсё больш бліскучым, але чорная пасма – цяпер ужо сапраўдны асяледзец – засталася некранутаю.

– Табе вельмі пасуе, – сказала дзяўчына. – Я б на тваім месцы толькі асяледзец і насіла.

– Так, канечне, – адказаў Грыць.

– У цябе вельмі прыгожая форма галавы, – працягвала яна. – Асяледзец і вусы робяць цябе нейкім небудзённым і асаблівым.

– Так, я ведаю.

– У цябе сапраўдны казацкі тып, – казала яна далей. – Відавочна, ты маеш вельмі чыстыя гены. Нічога, што я на “ты”?

– Так, нічога.

– Ты такі негаваркі. Мабыць, сапраўдныя казакі былі такімі, як ты. Вочы ў цябе карыя, нос такі тонкі й доўгі, твар загарэлы й хударлявы. Ты падобны на Багуна. Ці на маладога Мазэпу. Хочаш, я трохкі падвяду табе вочы? У мяне ёсьць туш, памада, усялякія фарбы для грыву. Ня хочаш?

– Не.

– Можа, хочаш масаж? Я ўмею рабіць фантастычны масаж. Ты адчуеш сябе вельмі сільным і непераможным. Хадзем, распранься за той шыр-маю, і я зраблю табе масаж. Усім, каму я рабіла, падабалася. Табе спадабаецца.

– Я мушу ісьці, – сказаў Грыць. – У мяне мала часу.

– Як хочаш, – дзяўчына палезла рукой яму за пазуху й пагладзіла яго па грудзёх. – Табе вельмі добра з асяледцам. Я б хацела мець ад цябе дзіця. У цябе вельмі чыстыя гены.

– Дзякую. Я мушу ісьці, – сказаў Грыць і рушыў да выхаду, але пабачыў хлопца ў стралецкім строі.

– А казацкага строю няма? – спытаўся ў яго Грыць.

– Казацкі ўвесь разышоўся. Зрэшты, стралецкі таксама, – адказаў хлопец.

– Але мне вельмі патрэбна, – настойваў Грыць.

– Можаш апрануць той, што на мне. Заўтра зранку вернеш. А я пакуль пахаджу ў тваім.

Грыць удзячна заківаў галавой і адразу пачаў пераапранацца. Боты, фрэнч, штаны, два рамяні.

– Толькі мазэпінкі ня маю, прабач, – сказаў хлопец. Але ты маеш файны асяледзец. Табе й ня трэба мазэпінкі.

Празь некалькі хвілінаў яны ўжо былі цалкам інакшымі: Грыць – у строі старшыні Ўкраінскай Галіцкай Арміі, той хлопец – у яго джынсавых шмотках.

– Заходзь заўтра, – сказаў хлопец на разьвітаньне.

– Заходзь, я буду чакаць, – памахала рукой дзяўчына з голымі нагамі.

– Дзякую. Мушу ісьці, – разьвёў рукамі Грыць і выйшаў з намёту “Фабрыка монстраў. Спаўненьне жаданьяў”.

Цяпер я павінен усё знайсьці. Я столькі разоў чуў ад старога, я вывучыў на памяць усе ягонья словы. Я мушу быць там сёньня ўначы.

Колішняя вуліца Сакрамэнтак прылягае да Рынку, на ёй таксама гучна і ўсюды пабліскваюць сполахі сьвята. Але там, глыбей, ёсьць цёмныя мёртвыя вуліцы й плошчы, ёсьць глухія падворкі, крутыя сходы сутарэньняў, забітыя дошкамі вокны. Калі з Сакрамэнтак зьвярнуць управа, то абавязкова трапіш на колішнюю плошчу Ўваскрэшаньня, дзе стаіць драўляная царква. Абысьці яе можна з двух бакоў, і калі я нічога ня зблытаў, то акурат з плошчы Ўваскрэшаньня пачынаецца дарога на Сяльцо – праз могількі й прыдарожную капліцу.

Я нават ня ведаў да сямнаццаці гадоў, што стары нарадзіўся й вырас вась тут. Я здагадаўся, што ў мінулым ёсьць нейкая таямніца, і я цудоўна разумеў, што мы вывезеныя, бо ўкраінцы проста так у Карагандзе не нараджаюцца. Але дэталі мяне ня вельмі цікавілі. Гэта пасья сьмерці старога я ўжо завёўся.

“Разумееш, Грыцю, там ёсьць могількі й каля іх каплічка, і там на могільках пахаваныя некаторыя людзі зь Сяльца, але няшмат, бо Сяльцо мела ўласныя могількі. І ўласную капліцу, і царкву. Чуў, што цяпер там няма ані сьледу – так, быццам і не жылі там ніколі людзі. Урочышча “Сяльцо” каля Чартопаля – і досыць. Яны ўсё спалілі, ведаеш?”

Яны ўсё спалілі, яны ўсё спалілі, яны ўсё спалілі, яны ўсіх забілі, яны ўсё зжэрлі, яны ўсё зламалі, яны ўсё забралі, яны ўсё змяшалі.

Калі я ўжо прамінуў могількі, дык наступным дарогаўказальнікам павінен быць тартак на рагу колішніх Ціхай і Панятоўскага. Гэта ўжо, напэўна, ваколца Чартопаля. Адсюль пачынаецца сьцежка, па якой можна дайсьці да Сяльца. Сьцежка прывядзе да каменнай кладкі над Рэчкаю, пасья дзесяць хвілінаў лесам – і ўрочышча “Сяльцо”.

Мы вырасталі кожны хто як мог. Пасья, калі пераехалі на Данбас, усе казалі, што мы размаўляем па-польску. Яны не разумелі паловы нашых словаў. Стары не казаў мне, што нарадзіўся тут. Ён хацеў неяк схаваць тое, што немагчыма вярнуць.

“Так што, Грыцю, як толькі пабачыш тартак, збочваеш сьцежкаю ўгару. Там на тартаку працаваў мой малодшы дзядзька. Ён толькі на два гады быў старэйшы за мяне, дык я яго дзядзькам і не называў. Тэхнікам працаваў. Ты яго ня ведаеш, дый ведаць ня можаш. Ён вельмі гліну любіў. Сьвістулькі рабіў і маленькіх конікаў альбо аленяў. Толькі памятай – за тартаком уверх. Як забудзеш і пойдзеш проста, дык выйдзеш не на Сяльцо, а на Краснастаў. Адтуль таксама шмат вывезлі – але ня ўсіх, як ад нас”.

Яны ня ўсіх вывезлі, трохі нас засталася, трохі нас засталася, яны ня ўсё спалілі, яны ня ўсё

забралі, яны ня ўсіх загрызьлі, яны нас любілі, яны дапамагалі.

Я, канечне, не забудуся, пайду гарою, сьцежка такая ж, як і сорок ці й сто гадоў таму, вунь ужо чутно, як шуміць Рэчка, найчысьцейшая вада ў Эўропе, ніводнага прадпрыемства на беразе, уздымаюся ўсё вышэй, калі адсюль азірнуцца на Чартопаль, ён выявіцца такім, як на старой гравюры, клятыя сабакі, ну што яны так брэшучь, зрэшты, усё наваколле ў гэты час належыць ім, яны маюць права, гэта цудоўныя зьвяры, няхай брэшучь.

“Яны выганялі нас сабакамі. У іх было зь дзясятка лютых сабакаў. Да самай станцыі сабакі беглі па абодва бакі дарогі й несамавіта брахалі на нас. Коні пашалелі ад страху й несьлі як дурныя”.

Мае ногі ня звыклі да ботаў. Я іду толькі якую гадзіну, а ногі ўжо нацёр, напэўна, да крыві. Калі б на мяне зараз спусьцілі сабакаў, я ня змог бы ад іх уцячы. Я проста адбіваўся б ад іх нагамі, я біў бы іх ботамі, пінаў бы ў пашчы, у жывот.

“Усе былі з чорнымі паднябеньямі. Гэта вельмі лютыя сабакі. Іх немагчыма чымсьці залагодзіць. Яны ведаюць толькі, як драць на шматкі”.

Рэчка пада мною шуміць, як Ніягара. А калі цягам гэтых сарака гадоў нейкая бяда зруйнавала тую кладку? Як я траплю ў Сяльцо? Прыйдзецца пераходзіць Рэчку ўброд. Гэта ня так цяжка – вада пераважна плыткая, але й імклівая, як халера, напэўна, можа, зваліць з ног. Але псы ўжо гоняцца за мною – дзікі брэх, у іх, напэўна, чорныя паднябеньні. Які дурань сярод ночы спускае такіх дзікіх зьвяругаў? Яны ж могуць горла перагрызьці, разарваць на кавалкі. Адгрызьці чэлес зь яйцамі, гэта ў іх здараецца. Яны любілі зьдзек-

вацца з полавых органаў. Іначай вельмі цяжка прымусіць моцных ганарлівых хлапцоў заплакаць. А ім галоўнае было прымусіць іх заплакаць, я так разумею.

Гэтыя сабакі сапраўды гоняцца за мной. Але я ўжо недасяжны, я ўжо на сярэдзіне Рэчкі, камяні пад нагамі сьлізкія, вада халодная, аж скрозь боты адчуваю, і цяжка захаваць раўнавагу, кожны крок раблю правільна, як чапля, стоячы на адной назе й доўга прымерваючыся, куды б паставіць другую. За сьпінаю шалёна вар'яцеюць абедзьве бэстыі – вось вам яшчэ раз! – паказваю паўрукі, абярнуўшыся да іх, – а як будзеце й далей такія настырныя, дык дачакаецеся ад мяне камяня з рэчкавага дна.

На беразе камяні вострыя, тут можна й бутафорскія боты падраць, і што я аддам таму мянялу з памаранчавага намёту? Уздымацца берагам угару – мой найпершы сёньня абавязак, а іначай на чорта я б ехаў у гэтае мястэчка? Вершы чытаць? Піць гарэлку? Танчыць на плошчы?

Вось і лес, радзенькі, штопраўда, а вочы так ужо прызвычаліся да цемрадзі, што я здаюся сабе агромністым дзікім катом – начной пачвараю гэтага лесу. Мабыць, у мяне вочы сьвецяцца. У такую ноч прыемна сесьці дзе-небудзь пад кустом і слухаць саву. Альбо ваўчынае выцьцё. Альбо стрэлы.

“Два гады, ну можа, трохі менш, год і яшчэ палову, яны вазілі старай дарогаю людзей з чартопальскай турмы. Там, Грыцю, калі казаць праўду, дык пад кожным дрэвам забітыя ляжалі. Такога іншага лесу, напэўна, няма ў цэлым сьвеце. Мы ня мелі права хадзіць у яго – яны ўсё пазагараджвалі, таму вартаўнікоў наставілі, каб нават

карова не зайшла. Пару кароваў так і забілі, і ніхто ня меў права што-небудзь сказаць, бо ўжо мог і сам у тым лесе на вякі заснуць. Мы спачатку думалі, што яны там нейкую бяду шукаюць, ці, скажам, нейкія бункеры будуюць. А ўначы толькі пачуеш, як равуць маторы, то рабі выгляд, што нічога ня чуеш, бо едуць, едуць...”

Лес фасфарасцэнтны, сьветлы, белы, ён паракнее, развальваецца, зьнізу яго расьпіраюць трупы. А я толькі паклічу іх – і яны ўстануць. Устаньце, гэі, усе ў белым, сьвяцецеся! Стаяць абапал сьцежкі, цягнуць да мяне рукі, нешта кажуць. Але няма іх. Іх пахавалі на могільках яшчэ ў сорак першым, з малітвамі й сьпевамі, і быў на іх магіле вялікі крыж зь вянком з калючага дроту, “таму нашыя ўсе як адзін і пайшлі ў партызанку, каб жывымі ў рукі ня дасьціся”.

Сьцежка робіцца чым далей, тым круцейшаю, ногі аж стогнуць, але што будзе там, за лесам, акрамя парожняга лугу й неба над ім? Няўжо ані коміну, ані бэлькі, ані крыжа? Няўжо я прападу ў гэтай пустэльні, як апошні яе жыхар – плоць ад плоці, кроў ад крыві? Хай яны ўсе ідуць за мною, гэі, ня стойце там, каля сьцежкі, хадзем, адсьвяткуем Ўваскрэшаньне Духу, памолімся, вып’ем, засьпяваем, бо ў гэты раз ня едуць ад старой дарогі страшныя машыны з чырвонымі фарамі. І яны рухаюцца, кранаюцца сьледам за мною, дыхаюць мне ў сьпіну, хутчэй, хутчэй, гэты лес невялічкі, не пасьпеем і падумаць, як выйдзем зь яго й прыйдзем дадому. Яны сьпяшаюцца навыперадкі, але я ўсё адно буду першы, я вас абудзіў, я жывы сярод вас, мёртвых, дайце мне прайсьці першым, бо іначай на чорта я ехаў сюды, да вас?

Я выходжу зь лесу, перада мною ўжо разьвідне-

лася, сэрца гудзе, як патанулы ў грудзёх звон, “найвышэй была царква, за ёю, бліжэй да лесу, – могілкі, а ніжэй схілам да старой дарогі спускаліся хаты з агародамі й садкамі – няшмат – недзе так шаснаццаць, бо Сяльцо – гэта толькі прыселак, але нашых хлопцаў лічылі за лепшае не чапаць, бо яны нават у Чартопалі на Рынку маглі каго хочаш адпісажыць, на танцы хадзілі з нажамі й дзяўчат бралі чужых, а твой дзед як ні навучаў іх ціхмянасьці, паважнасьці й браталюбству, так і не дамогся нічога, толькі вянчаў з чужымі дзяўчатамі, вось і ўсё, чым мог дапамагчы”.

На Данбасе таксама хадзілі з нажамі, і калі пасьля выпускнога мы пабіліся з шахтарскімі пэтэвэшнікамі, я атрымаў пад рэбра, але неглыбока, за два тыдні ачуняў, пачаў хадзіць зь вершамі, яны складаліся самі сабою, але я тады нават не падазраваў, што калі кінуўся ў бойку, каб атрымаць нажом, усё Сяльцо стаяла за мною, я тады пра яго ня ведаў, а яно мяне ўратавала ад нажа, мяне, свайго найменшага.

Ну, што вы спыніліся на ўскрайку лесу й ня можаце далей ані кроку ступіць? Я, як і вы, адурэў ад бегу, але тое, што я бачу перад сабою, вымушае адурэць яшчэ больш. Навошта гэтая велізарная пабудова бяз даху, з чорнымі дзіркамі, гэтыя траншэі, гэтыя купы цэглы, гэтыя камяны, драўляныя аконныя рамы, гэтыя стосы дахоўкі? Навошта столькі ўнітазаў, ваннаў і мыйніцаў, столькі пяску, навошта гэтыя краны й бэтонамшалкі, бо тут жа ніхто не жыве, іх пагналі лютымі сабакамі аж на чыгуначную станцыю й там зацакавалі ў нечалавечыя вагоны?..

“Цэнтр міжнароднага турызма “Гуцулочка”.
Исполнитель работ – трест “Чертопольстрой”, –
прачытаў Грыць на шыльдачцы перад будаўнічаю

пляцоўкаю. “Будаўніцтва распачатае ў 1947 годзе”, – падумаў ён. Райскія мясціны, маляўнічыя краявіды, пад бокам лес і шыкоўныя суніцы, цудоўнае горнае паветра, напоенае водарам траваў і хвоі, у Рэчцы, воды якой найчысьцейшыя ў Эўропе, водзіцца стронга. Да вашых паслугаў таксама камфартабельныя нумары з ваннамі й тэлевізіяй, відэатэлефоны, рэстаран, бар, начны бар, казыно, плавальны басэйн, саўна, дыскатэка – і ўсё гэта, сьмешна сказаць, за нейкую тысячу даляраў у содні, хіба гэта грошы. Дасьведчаныя кухары прыгатуюць для вас безьліч смачных нацыянальных страваў, а дасьведчаныя прасталыткі зробіць вам добра. У праграме адпачынку – конныя паходы *за перевал* і дэгустацыя вінаў. Фальклёрны ансамбль “Залатыя дрымбары” выканае для вас гуцульскія мэлёдыі, а малады паэт Грыць Штундэра з казацкім асяледцам пачытае свае вершы. Чакаем вас на нашай гасьціннай зямлі, ласкава запрашаем!

“Са старой дарогі, Грыцю, я пабачыў паміраючы Сяльцо – ані душы там не засталася нашых, толькі салдаты выганялі з двара быдла, потым бачыў толькі царкву, бо яна была найвышэйшая, а фуры амаль не пераварочваліся, амаль не развальваліся ад шалёнай гонкі, бо сабакі падганялі нас, ледзь не наскоквалі на людзей, дзе яны такіх набралі, я дагэтуль ня ведаю, а мы ўсе маўчалі, як на пахаваньні, і нават ня мелі сілаў плюнуць ці заплакаць, бо такі даліся ім жывымі, але што мы маглі, адны жанчыны, дзеці й нас некалькі – пятнаццацігадовых, казалі, што павязуць у Херсонскую вобласць, а пасья нешта там памянлася, і з Шапятоўкі паперлі аж у Казахстан”.

Грыць адчуў, як зямля расступаецца пад нагамі. Ён падаў у нейкую, яшчэ большую цемрадзь,

але нават ня крыкнуў, бо гэта была б натуральная сьмерць – менавіта тут, паміж гэтымі купамі цэгля, на будоўлі казачнага турыстычнага цэнтру, легчы ў падмурак і заснуць разам з травой роднага Сяльца, як яго наймалодшы жыхар, равесьнік тых, што хадзілі з нажамі ў лес і на Рынак у Чартопале. Але ўзьняўшыся на ногі, увесь у пяску й гліне, ён пабачыў над сабою тое самае неба. Траншэя была неглыбокая, і ён нават нічога сабе не нарабіў. Але хаця й было цёмна, ён пабачыў побач, на дне, купу нейкіх лахманоў. Нахіліўся, пасьвяціў запалкаю, але зноў ня змог нават крыкнуць, хаця перад ім ляжаў труп, нядаўні, яшчэ нават не схаладнелы, гэта быў масіўны бамбіза з прастрэленаю галавой, чымсьці вельмі знаёмы, відавочна, адсутнасьцю залатога ланцужка на кароткай і тоўстай шыі. Нямірычавай кніжкі пры ім таксама не знайшлося. Як рабаваць, то рабаваць.

Грыць захацеў курыць. Ён чыркнуў запалкаю па падэшве на боце забітага – акурат як амэрыканскі актор Мікі Рурк у фільме “Сэрца Анэла” – і, зрабіўшы некалькі глыбокіх зацяжак, пачаў выбірацца з траншэі. Асяледзец падаў яму на вочы. Ноч дасягнула свайго апагею.

...Малы прыцёгся недзе аж пасьяля другой, да таго ж не адзін, а яшчэ зь якімсьці кудлатым, казаў, што ён вялікі паэт, але я ўжо ня мела месца, бо ў першым пакоі бавіліся, таму я пасьцяліла яму на сваім ложку, а ён усё пытаўся, ці не валютная я, бо ён мае аж цэлых дзесьць даляраў і можа мне заплаціць за ноч, “але я ўяўляў вас не такой”, чыстая камэдыя, а якой ты мог мяне ўяўляць, былі пэрлы, ды ўсе сьперлі, цяпер толькі шкельцы. Малы мне падміргваў, каб я брала

гэтыя дзесяць даляраў, якімі барадаты размахваў перад маім носам, але мне было шкада яго – п’яны мужык робіцца дурны, як бот нават калі ён дзесяць разоў паэт, усё адно, а Малы пайшоў тым часам на кухню і, як заўсёды, пачаў там нешта жэрці. Мы засталіся ў пакоі, палілі, барадаты нешта хацеў пачытаць на памяць, але нічога не памятаў, страшна рагатаў, ледзь ня ўсцаўся са сьмеху, аж ікаць пачаў, “я ведаю, што вы, пані, маеце для мяне што-небудзь выпіць, мне Білынкевіч казаў”, дзіўны нейкі, паняю называе, я яму на гэта, што ў нас паноў даўно няма, “ну дык я буду называць вас каханай”, чыстая камедыя, у мяне сын ужо дарослы, у войску служыць, “каханая мае дарослага сына?”, пытаўся ды яшчэ больш трэсься са сьмеху, “але я даў бы вам ня больш як дваццаць пяць”, манюка дурнаватая, ледзь языком варочае, але маніць не перастае, я яму наліла сто пяцьдзясят, каб замоўк, але ён яшчэ больш разгаварыўся, “ну дык калі будзе салодкая ўзнагарода”, я пайшла на кухню, так і знала, Малы змалаціў амаль паўкілё кілбасы, а я на Сёмуху трымала, думала, што прыедзе Мікола Кандраціч, “ня бойся, я табе яшчэ дастану”, сказаў Малы, трэба будзе яму заўтра нагадаць, бо сёння ён яшчэ й не такое паабячае, а той барадаты заваліўся на ложак у шкарпэтках і прасіў, каб я яго распранула, “гэтая паслуга ўваходзіць у агульную суму ў дзесяць даляраў”, ды ідзі ты з сваімі далярамі, ледзь не накрывала на яго, але стрывала, змаўчала, бо ён дурны й п’яны, дый яшчэ малады, я зняла зь яго шкарпэткі, а ён запхаў мне тыя дзесяць даляраў у ліфчык, “гэта прэзыдэнт Гамільтан”, сказаў, чыстае дзіва, і пацалаваў руку, я яшчэ такога ня бачыла, а ён ні з пушчы ні з поля заплакаў і сказаў, што такі няш-

часны, як ніхто, я яго пашкадавала, пайшла мыцца, а яму ўключыла касэту, пагасіла сьвятло й выйшла ў ванну, але там сядзеў Малы й рыгаў, я дала яму марганцоўкі й потым выгнала, ён пайшоў у першы пакой, але вольных дзевак не было, дык ён зноўку прыперся да мяне, “я табе толькі сьпіну патру”, прычашіўся, як халера, пачаў разьдзявацца, я яго па пысе мокрым рушніком, ты – зараза малая, я з тваёй мамай у адной школе вучылася, у мяне сын толькі на пяць гадоў малодшы ад цябе, служыць пад Масквою ў стройбаце, піша, што ня вытрымае і ўцячэ, а ты сабе ўладкаваўся, кілбасы мае жарэш, яшчэ й вунь чаго захацеў, таксама ў рахунак дзесяці даляраў, ці што, хрась яго па пысе, хрась, хрась, ён рукі ўгару падняў, гляджу, у яго кроў з носу капае, пашкадавала яго, а ён ізноў за сваё, той барадаты, кажа, пэўна, ужо заснуў, “ляжам утрох, як ты ня маеш больш месца, ты ніколі не спрабавала спаць утрох?”, я такое толькі па відыку бачыла, але ўсё адно не пажадала, бо сорамна, выгнала яго на кухню, там на падлозе можна легчы, вось тут у цябе коўдра й падушка, сьцялі сабе на падлозе, а мне ўжо надакучыла, закалябалі вы мяне ўсе, угаманецца, нарэшце, хутка трэцяя ночы, а вы тут разьверашчаліся, як недарэзаня, у мяне людзі адпачываюць, адзін паэт вядомы, я зайшла да сябе ў пакой, барадаты ўжо спаў на маім ложку, апрануты, як і тады, толькі што без шкарпэтак, я паціху зьняла зь яго швэдар, кашулю, вымыкнула музыку, штаны, ён толькі нешта муркаў, “а я нашёл другую”, як дзіця малое ў сьне, такі сьмешны, гадоў яму недзе так трыццаць, можа трохі больш, я ў пашпарт не глядзела, у мяне свая бяда, у цябе свая, але ты напіўся, чалавеча, ляжыш і ня рыпаеся, толькі мурка-

еш, як той кашак, нешта такое незразумелае гаворыш. Я прыслухалася, а ён вочы расплюшчыў, глядзіць на мяне, “табе, напэўна, ня менш за сорок”, трыццаць восем, кажу, “у цябе подых саракагадовай, маладыя дзяўчаты ня так пахнуць, зусім ня так, я ведаю”, ну дзякую табе, любанька мой саладзенькі, за такія кампліменты, выгнаць цябе ці што, са мною сам Мікола Кандратавіч вунь ужо хутка дваццаць адзін год сьпіць, а ніколі не казаў такога, а ён сваё, “у чалавечым целе тыя адтуліны, якія вышэй пупа, чыстыя, а тыя, што ніжэй, — нячыстыя, а ў маладой дзяўчыны ўсе адтуліны чыстыя”, ну, і звальвай адсюль, ідзі сабе маладую шукаць з чыстымі адтулінамі, а мне дай спакою, прыперся тут сярод ночы п’яны й цяпер яшчэ носам круціш, як курва апошняя, усё не па ім, ведаў бы ты мяне дваццаць год таму, усе хлопцы ад мяне дурэлі, на танцах да крыві біліся, а Мікола Кандратавіч мне панчохі імпартныя дарыў і кветкі, і цукеркі, і на машыне вазіў з рэстарану, а мне не было дзе жыць, дык я ад яго кватэру атрымала, вось як мяне любілі, а ты нешта вярзеш тут пра чыстых і нячыстых, я аж плакаць захацела, ледзьве сябе стрымала, на чорта ты мне здаўся, паэт задрыпаны, у мяне свой гонар, а ён тады сказаў, што я не такая, як іншыя, што ў мяне сэрца залатое, пачаў мне рукі абцалоўваць, цырк на дроце, я аж тады заплакала, а ён як наваліўся, дзе толькі сіла знайшлася, я думала, ён ужо ні на што ня здольны, але зрабіў сваё досыць прыстойна, я нават і не адчула, як ён запхаў, “а што, ня верыла мне, што я паэт”, і толькі тады сапраўды заснуў, паклаўшы мне бараду на живот, валосье такое мокрае, змучыўся, як лесаруб, не сказаў больш ані слова, сьпі, любанька, сьпі, да ранку

яшчэ далёка, барада ў яго нібы прыклееная й вап-
шчэ ён на дзіця пахожы...

– Я ўжо маю досыць вашага сьвята, – сказала
Марта, але ня тая, зь якою спаў Мартафляк гэ-
тай ночы, а Мартафлякава жонка. – Я хачу ў
гатэль. Мне заўтра рана ўставаць і ехаць дадому.

– Чаго ты паедзеш? – запытаўся Нямірыч. –
Заўтра тут пачынаецца самае галоўнае.

– Я пакінула дома дзяцей, – паведаміла
Марта.

– Але ж яны з бацькамі. Нічога ім ня зробіц-
ца, – запэўніў Хомскі.

– Я разумею, ты проста абразілася на Росьці-
ка, – здагадаўся Нямірыч.

– Стары прыдурак! Казёл! – ня вытрымала
Марта.

– Добра. Мы пойдзем у гатэль. Але для гэтага
варта адшукаць нашага чартопальскага сябра. Ён
недзе там сьпіць у “крайсельеры”, – выказаў мер-
каваньне Нямірыч.

– Я й безь яго добра ведаю, дзе той гатэль. Я ў
гэтым Чартопалі была сто разоў.

– Ну, то хадзем, – узяў яе пад руку Хомскі.

– Добра. Але мы ня можам пакінуць таго хлоп-
ца спаць у машыне, – не адступаўся Нямірыч.

– А што яму можа зрабіцца? І ўвогуле, хіба ён
нам патрэбны? – Хомскі пагардліва скрывіў губу. –
Стары, ты ствараеш праблему там, дзе яе няма.
Білынкевіч цяпер сьпіць у шыкоўным аўто. Яму
добра. А мы павінны спаць у гатэлі. Вось і ўсё.
Хадзем.

– Ён мог там задыхнуцца, – дапусьціў Ня-
мірыч.

– Ну, тады тым больш няма сэнсу яго адтуль
выцягваць. Уяві сабе, што ты адчыняеш багажнік,

а ў ім – труп Білынкевіча. Гэта толькі сапсуе табе настрой, – пераконваў Хомскі.

– Вы можаце пайсьці у гатэль удваіх, – не супакойваўся Нямірыч. – А я знайду Білынкевіча.

– Цудоўная думка! – пахваліў Хомскі. – Дык шыбуй, шукай, калі ён табе цікавейшы за нас. Я так разумею, што ты наўмысна хочаш нас кінуць, бо мы табе ўжо абрыдлі. Спадзяюся, ты запомніў тое месца, дзе стаіць “імпэрыял”?

– Недалёка адсюль, – кіўнуў Нямірыч.

– Тут усё недалёка, – пагадзіўся зь ім Хама. – Слухай, цалкам магчыма, што ён гомік. Будь асьцярожны!

– Прынамсі раз у жыцьці трэба й гэта паспрабаваць, – супакоіў яго Нямірыч і, махнуўшы рукой, адышоў у сьвяточны натоўп.

Сьвята ўжо даволі актыўна згасала, фантазія чараўнікоў і дасьціпнікаў няўмольна вычэрпвалася, і ў гэтую хвіліну на плошчы ўжо амаль не было нічога цікавага: нейкі фаервэрк, нейкая пантаміма з Анёламі й Блазнамі, нейкія дзяўчаты хадзілі на руках, але потым выявілася, што гэта былі ногі, а высачэзны хлапчына ў чырвоным строі Ката й зь сякераю за поясам запрашаў усіх да печаных кілбасак, як ён запэўніваў, “уласнага вырабу”. Нямірыч купіў у яго адну кілбаску, якая здалася яму саладжавай на смак, і накіраваўся да ўжо вядомага помніка, за якім павінна было стаць дзіва дзіўнае, даваеннае аўто.

Але “крайсьлера” на месцы на аказалася. Як высветлілася з аповедаў відавочцаў, паўгадзіны таму чорнага колеру лімузін узляцеў над плошчай і, трохі пакружляўшы ля ратушняй вежы, зьнік у начным небе Чартопаля. Але Юрко пабачыў сярод натоўпу дабрадзея зь відэакамэраю, у

кратчатым кепі, акулерах і зь сівою бародкаю, апранутага гэтым разам у нядрэнны чорны касьцюм у залацістую пасачку.

– Пане Попель, – павітаў яго Нямірыч, – а дзе ваш непаўторны “крайсьлер”?

– О, пане Штундэра, прашу прабачэння, пане Нямірыч, я вельмі рады, што мы спаткаліся! – сказаў замест адказу доктар Попель.

– Я хацеў бы ведаць, ці не заглядалі вы да багажніка свайго аўто? – не задавальняўся Юрко.

– Я карыстаюся са шчаслівай нагоды зрабіць сабе памятку пра перабываньне на гэтым сьвяце, – адказаў доктар Попель.

– Разумеце, у вашым багажніку павінен быў быць адзін хлопец, – гнуў сваё Нямірыч.

– А мне больш падабаюцца японскія стужкі дзеля таго, што нямецкія не даюць патрэбнай адчувальнасьці на сьвятло, – падтрымаў размову доктар.

– А што, японскія стужкі ў вас таксама можна набыць? – склаў зброю Нямірыч.

– Ну так, я ня мог яго ня выкінуць з багажніка, бо я гэтага не люблю, – пачаў прасьвятляць сытуацыю швайцарац.

– А колькі ў вас каштуе, напрыклад, такая камэра? – высвятляў далей Юрко.

– Ведаеце, ён кудысьці пайшоў, як толькі я яго выкінуў. Я ня ведаю, дзе ён цяпер можа быць. Напэўна, недзе рыгае, – адказаў доктар Попель.

– А вы ня ведаеце, дзе тут у Чартопалі гатэль?

– Я ня ведаю гэтага новага будынку, тым больш, што сам спыніўся ў родных. Мне вельмі прыемна запрасіць вас да іх у госьці, там якраз павінен пачацца вялікі начны прыём.

Нямірыч хвілінку падумаў.

– А гэта зручна? – завагаўся ён.

– Я паабяцаў ім, што прывяду кагосьці зь вядомых украінскіх паэтаў, хутчэй за ўсё, што вас, пане Нямірыч. Яны рыхтуюцца. Так што ласкава запрашаю, – і доктар кіўнуў у той бок, куды быццам бы трэба было ісьці.

– А яны не прымусяць мяне чытаць вершы? – ізноў завагаўся Нямірыч, калі яны рушылі.

– Іх не цікавяць вашыя вершы, – развееў ягоныя сумневы доктар. – Іх цікавіць тое, што вы – вядомы паэт.

– А-а, – з разуменьнем кіўнуў Нямірыч.

Яны павярнулі на колішнюю вуліцу сьв. Яна Хрысьціцеля й нейкі час ішлі моўчкі. Гэта быў час зачыненых брамаў і пагаслых ліхтароў. У будынках таксама стаяла цемрадзь, толькі зь нейкага акна даляталі ледзь чутныя клявэсынавыя пасажы. На кожным кроку трапляліся урны са сьмецьцем і каты, а, можа, пацукі, словам, нейкія жывёліны, якія перабягалі дарогу й хаваліся ў падвалах з выбітымі вокнамі. Юрко мімаволі любаваліся старадаўняй архітэктураю й думаў, што б яму спытаць у Попеля. Нарэшце ён наважыўся:

– Пане Попель, а вашае аўто сапраўды паляцела?

Доктар уважліва паглядзеў на яго.

– Маё аўто стаіць прыпаркаванае з таго часу, як я прыехаў.

– Тады якім чынам той хлопец мог апынуцца ў багажніку? – не хацеў адчэпляцца Нямірыч.

– Ведаеце, – трохі раздражнёна пачаў доктар, тут не такая простая справа. Мне часам цяжка зразумець, што тут у вас робіцца. Я ёсьць усё-ткі грамадзянін Швайцарыі. Я ня ўсё разумею ў вашым жыцьці. Мы знаходзімся ў розных сацыяльных сыстэмах, да таго ж у нас канфэдэратыўны

лад, а ў вас – унітарны. Што каму больш падабаецца.

Юрко вырашыў пакінуць тэматыку аўто й Білынкевіча, паколькі доктара гэтыя пытаньні відавочна раздражнялі й вымушалі замест адказу вярзці ўсякую чухню. Таму, падумаўшы, Нямірыч знайшоў у глыбінях свайго інтэлекту новае запытаньне:

– А чым канфэдэратыўны лад адрозьніваецца ад фэдэратыўнага?

– Я не магу вам нічога сказаць, бо не цікаўлюся палітыкай, – ветліва растлумачыў доктар.

– Пане Попель, размаўляць з вамі – вялікая прыемнасьць. Ці далёка яшчэ ісьці?

– Гэта не ад нас залежыць, – чамусьці адказаў доктар.

“Здаецца, у яго трохі паехалі мазгі, – канстатаваў для сябе Нямірыч. – З псыхіятрамі такія рэчы здараюцца. А можа, проста глухі й недачувае мае пытаньні?”

Як бы там ні было, Юрко страціў усялякае жаданьне сумоўнічаць з доктарам-шызафрэнікам. Хутка, аднак – толькі з колішняй вуліцы сьв. Яна Хрысьціцеля яны зьвярнулі ў колішнюю вуліцу Караля Данілы – доктар зьвярнуўся да яго сам:

– Я папрашу вас у таварыстве быць максымальна ветлівым, ня класьці локці на стол, ня чмякаць, ня шморгаць носам, карыстацца пры ўжываньні ежы відэльцам, нажом і сурвэткамі, не рыгаць і, даруўце за слова, не пярдзець. Зьбярэцца надзвычайна вышуканае таварыства, і мне будзе вельмі прыкра, калі вы паведзяце сябе нетактоўна.

– А там будуць маладзенькія дзяўчаткі ці, скажам, жанчынкі для флірту? – нахабна пацікавіўся Нямірыч, які пачуваўся трохі абражаным пасля

доктарава папярэджаньня што да правілаў добрага выхаваньня.

– Дарэчы, там няма дзе пераначаваць, так што на гэта не разьлічвайце, – абсалютна недарэчна адказаў доктар.

– Не разьлічвайце на начлег ці на дзяўчат? – высьвятляў Юрко.

– Разьлічвайце адно на сябе самога, – адказаў яму швайцарац і, задаволена пацершы рукі, сказаў: – Склалася як найлепш. Мы ўсё пасьпелі абгаварыць у дэталях. Прашу пагрукаць у тыя дзьверы, бо мы ўжо прыйшлі.

Яны стаялі пад невераежным будынкам, які чымсьці нагадваў мініятурную фартэцыю, і калі б Юрко трохі лепш ведаў Чартопаль, то ён бы здагадаўся, што гэта – знакамітая Віла з Грыфонамі, да якой штодня прыводзяць натоўпы турыстаў. Але Юрко гэтага ня ведаў і таму сьмела пагрукаў у дзьверы.

Ім адчыніў слуга ў зялёнай ліўрэі з пазумэнтам і настолькі тупым выразам твару, што адразу хацелася заехаць яму між броваў. Гэтае жаданьне ўзмацнялася ў Нямірычы яшчэ тым, што вонкава слуга вельмі нагадваў яму нейкага надзвычай адказнага чалавека, толькі каго менавіта, ён ня мог зарыентавацца. Слуга павёў іх угару драўлянымі сходамі, папярэдне ўзяўшы ў доктара відэакамэру й з глыбокай пачцівасьцю схававшы яе ў нейкую нішу. Сходы, дый увесь будынак, асьвятляліся толькі сьвечкамі, якіх было сапраўды безьліч. Згары далятала нейкая салодкая музыка на фоне нягучных і далікатных размоваў.

– Пане Нямірыч, – зьвярнуўся доктар. – Прашу зайсьці ў шатню й выбраць для сябе адпаведнае адзеньне. Вы маеце выгляд недастаткова прымальны для гасьцёў. Я пачакаю тут.

Юрко зайшоў у пакой з шафамі й люстрамі, чакаючы цалкам дарэчнага ў гэтай сытуацыі нажа ў сьпіну, але ўсё скончылася добра. У шафах было поўна мужчынскага адзення, старанна разьдэле- нага па вешалках, што праўда, абсалютна адноль- кавага: чорны фрак і чорныя штаны, камізэлька, белая кашуля, матылёк, зьнізу пад кожнай ве- шалкай – вастраносыя лакаваныя туфлікі. Ад- розьніваліся гэтыя рэчы толькі памерамі. Юрко пачаў сьпехам пераапрацаваць, аглядаючыся на прыладчыненыя дзьверы й люстра побач зь ім, у якім ён бачыў сябе ў майтках і ад таго здаваўся сабе яшчэ больш безабаронным. Але знайсці ад- паведнае адзенне выявілася ня так проста. Калі пасаваў фрак, то не падыходзілі штаны ці трыш- чэла па швах кашуля ці наадварот. Час праходзіў, і Юрко перабраў ужо, здавался, палову гардэробу, але так і не знайшоў адпаведнай сабе адзежы. Ён пачынаў нэрвавацца і ўжо прыглядаўся, ці няма ў гэтым пакойчыку нейкага акна, каб празь яго даць драпака, вырашыўшы такім чынам гэтую дурную праблему, але тут заўважыў на адной зь вешалак камплект зь невялічкай, прышпіленай булаўкаю да закаўраша паперкай, на якой прачытаў “Для пана Ю. Нямірыча”. Строй выявіўся як на яго шыты, нават знойдзеныя пад вешалкай туфлікі нідзе ня ціснулі, і яшчэ празь некалькі хвілінаў Юрко пабачыў сябе з розных бакоў у люстрах такім, якім ня бачыў яшчэ ніколі, то бок безда- корным.

– Вы апрачаліся трохі задоўга, – зь лёгкім дакорам сказаў Попель. – Я мусіў адпусьціць слу- гу. Ён вельмі намучыўся сёньня. Хай сабе трохі адпачне.

– Ён тут стала працуе? – спытаў Юрко, як толькі яны зноў ступілі на сходы й рушылі ўгару.

– Увогуле не. Ён – першы сакратар райкаму. Але мы яго папрасілі, – растлумачыў сытуацыю доктар.

На другім паверсе дзверы выявіліся значна масіўнейшымі, але справа спрашчалася тым, што яны былі разнасьцежаныя, і Нямірыч у суправаджэньні доктара пераступіў парог велізарнага, залітага сьвечкавым сьвятлом пакоя. Тут і там па пакоі праходзілі бездакорна выхаваныя мужчыны й жанчыны ў вечаровых строях. Безгучныя слугі, апранутыя таксама, як і той, першы, у ліўрэі з пазумэнтамі, ненавязьліва разносілі шампанскае ды арэжад на пазалочаных круглых падносах. У глыбіні пакоя Нямірыч пабачыў квартэт музыкаў у даўгаполых кафтанах і напудраных парыках, які зь невялічкага подыюму выконваў шчымлівую санату для віёлы да гамба, віёлы д’амур, флейты й чэмбала.

– Скарлаці, – пазнаў Нямірыч.

– Карэлі, – паправіў яго доктар Попель. – Але тым ня менш.

– Цудоўны ровень, – зацаніў Юрко. – Напэўна, ляўрэаты нейкага фэстывалю?

– Ды не, гэты мясцовыя хлопцы, – ізноў расчараваў яго Попель. – Я мушу пазнаёміць вас зь сім-тым з прысутных.

Юрко досыць нязграбна падхапіў келіх шампанскага з пранесенага паўзь іх падносу, трохі разьліўшы пры гэтым.

– Остожнее, – сказаў слуга, зьмерыўшы яго нядобрым позіркам. – Лезут тут всякие...

І рушыў далей.

Яны падышлі да невялічкага гурту спадарыняў і спадарычняў, якія пра нешта выкшталцона пляткарылі між сабою.

– Прашу пазнаёміцца, – ледзь прыкметна

схіліўся Попель. – Гэта пан Нямірыч, вядомы паэт. – І, палічыўшы сваю місію выкананаю, адышоў, ізноў лёгка схіліўшыся.

– О, як прыемна! – узрадаваўся лысаваты пан з маноклем. – Прафэсар гімназіі Гаразьдзецкі, – адрэкамэндаваўся ён.

“Напэўна, дырэктар тутэйшай васьмігодкі”, – вырашыў для сябе Нямірыч і, пераклаўшы келіх з правай рукі ў левую, пацалаваў ручку маладой спадарыні, якая пры гэтым назвалася:

– Амальтэя Гаразьдзецкая, – і паказала трохі заечыя зубы.

Мажная матрона з дыямантавым калье на мармуровай шыі таксама фальшыва пасьміхнулася й сказала, што яна – Клітэмнэстра Гаразьдзецкая, старшыня Саюзу жаночага лёсу.

Чарнявы элегантны маладзён, зачасаны на просты танюсенькі прабор, па-вайсковаму ладна схіліўся, клацнуўшы пры гэтым абцасамі:

– Граф дэль Кампа, авіятар.

– Юрко, – патрэс яму руку Нямірыч.

– Я чытаў некаторыя вашыя вершы, пане Нямірыч, – паведаміў Юрку Гаразьдзецкі. – Яны мне спадабаліся. У іх шмат прасторы й патрыятызму. Я думаю, што вы адназначны талент.

– Толькі не захапляйцеся празьмерна гэтым дэкадансам, – перасьцерагла пані Клітэмнэстра. – Наш няшчасны народ патрабуе мужага вызвольнага слова, а ня нейкай бессэнсоўнай цацкі. Нашыя жанчыны чакаюць ад вас праўдзівых паэмаў пра свой цяжкі лёс.

– Ну, мамусю, ня будзь такой патрабавальнай, – ізноў бліснула зубкамі панна Амальтэя. – Пан Нямірыч яшчэ вельмі малады... А што вы скажаце, графе?

– Паэзія мяне цікавіць менш за ўсё, – заявіў дэль Кампа.

– О, няўжо ж там, у нябёсах, вам не прыходзяць на думку нейкія боскія радкі? – ссунула бровы Амальтэя.

– Калі я, як вы кажаце, у нябёсах, мне на думку прыходзіць толькі, ці досыць бэнзыну й які напрамак ветру, – зыркнуў чорнымі вачыма дэль Кампа.

Юрко ня вытрымаў і ледзь прыкметна адрыгнуў пасыля шампанскага.

“Зараз хто-небудзь зь іх выклікае мяне на дуэль”, – падумаў ён, але ўсе зрабілі выгляд, што нічога не заўважылі, і ўсё абышлося.

– Жан-Батыст Люлі. Гавот, – абвясціў адзін з музыкаў, і зноў загучэла музыка.

– А вы, пане паэт, былі на мінулым тыдні на вечарынцы ў Лянцкаронскіх? – пацікавілася Амальтэя. – Здаецца, я вас там бачыла.

– На мінулым тыдні мяне высыялялі з інтэрнату, – адказаў Нямірыч.

– Дык вы не былі на вечарынцы ў Лянцкаронскіх? – дапытвалася Амальтэя.

– Я, здаецца, ясна сказаў, – развееў яе сумневы Юрко.

– Шкада, – пазяхнула Амальтэя. – Атрымалася вельмі прыстойная вечарынка. Гэта ня вы там дэкламавалі Рылькага?

– Рылькага? – перапытаў Нямірыч. – Не, ня я. Я ведаю на памяць толькі Гайнага. І Падгайнага.

– Шкада, – ізноў пазяхнула Амальтэя. – Там быў адзін паэт, які дэкламаваў Рылькага.

– Гэта быў ня я, – сказаў Нямірыч.

– Цяпер я ўжо бачу, што гэта былі ня вы, але спачатку я думала, што гэта вы дэкламавалі Рылькага.

– Не, гэта быў ня я, – сказаў Нямірыч.

– Цяпер я ўжо бачу, што гэта былі ня вы, але спачатку я падумала, што гэта вы дэклімавалі Рылькага.

– Не, гэта быў ня я, бо Рылькага я на памяць ня ведаю.

– Так, відавочна, проста вы вельмі падобны да таго паэта, які там быў.

– Хутчэй за ўсё, бо я ня мог там быць.

Граф, якому, адчувалася, чым далей, тым больш не падабаўся гэты дыялёг – у адрозненне ад прынадаў панны Амальтэі, ізноў зыркнуў чорнымі вачыма й суха спытаў:

– Добра, паэзія – гэта так сабе. А якая ваша асноўная прафэсія, пане Нямірыч?

– Я не Ненямірыч, я Нямірыч, – задаволіў ягоную цікаўнасьць Юрко.

Амальтэя звонка засьмяялася й нават запляскала ў далонькі. Дэль Кампа адкрыта спахмурнеў.

– Прашу прабачэньня, мне трэба ў клязэт, – рэзка заявіў ён і адышоў.

– Бедны Міхал Сцыпіё, – пахітала галавою пані Клітэмнаэстра. – Здаецца, ён шалёна закаханы, – і яна гульліва паглядзела на дачку, а потым на мужа.

– Гм, гм, – паправіў манокль пан Гаразьдзецкі.

– Мамусю, ён такі прэзаічны, – пазяхнула Амальтэя і, дацягнуўшыся да Юркавага вуха, шапнула: “Вазьміце мяне пад ручку й пройдземся”.

Яны паплылі па салёне ў той самы момант, калі музыка на подыюме аб’явіў:

– Хрыстафор Вілібальд фон Глюк. Арыя Арфэя з оперы “Арфэй і Эўрыдыка”.

Зацурчэла салодкая флейта, і Юрко, ведучы пад руку Амальтэю, выпадкова наступіў на нагу нейкаму рудаватаму маладзёнчыку, які акурат нешта падлічваў алоўкам на манжэце.

– Натан Газэндюфт, шкуры й косьці, – назваўся маладзёнчык і падаў Юрку сваю візытку. На візытцы было напісана тое самае, што ён ужо сказаў, толькі па-нямецку й гатычнымі літарамі.

Нямірыч схваў візытку ў кішэню й прынагодна зазірнуў у досыць прыемнае для вока Амальтэіна дэкальтэ.

– Тут дзе-небудзь ёсьць вольны пакой? – пацікавіўся ён.

Але панна толькі засьмяялася й пагразіла яму пальчыкам.

– Хочаце, я раскажу вам, хто тут сёньня сабраўся? – спытала яна з зачай ветлівасьцю.

– Мне гэта ўвогуле да аднаго месца, як кажуць, – неахвотна згадзіўся Юрко. І кожнае наступнае паведамленьне панны Амальтэі сустракаў скептычна-недаверлівым “што ты ня кажаш?” альбо ня менш іранічным “ого”.

– З панам Газэндюфтам вы кагадзе пазнаёміліся, – пачала Амальтэя. – Цяпер прашу зьвярнуць увагу на асобаў, якія акурат разглядаюць акварыюм зьлева ад нас, там, пад сьцяною, дзе бэгоніі, філядэндраны й іншыя пакаёвыя расьліны. Той самавіты пан зь вялікім чэравам – гэта камэндант цэсарска-каралеўскай паліцыі Заёнц. Досыць прыкры тып і вялікі махляр, калі гаворка пра карты. Пані, якая аддана зазірае яму ў вочы й якую ён час ад часу недзе там пашчывае, думаючы, быццам ніхто ня бачыць, – цяперашняя ягоная каханка Леакадыя Фогель. Пад ручку яе трымае пан адвакат Імрэ Фогель, яе муж і вялікі блазан. А той нехлямяжы, падобны да пудзіла, кастлявы стары, які, размахваючы рукамі, чытае рэшце таварыства лекцыю пра акварыюмных рыбак, – прафэсар прыродазнаўчых навук тутэйшай гімназіі Маўрыкі Пулярка.

– Што ты ня кажаш? – у чарговы раз засумняваўся Нямірыч.

– Цяпер прашу паглядзець на гэтую фацэтную пару, якая ўжо, напэўна, пасьпела зьвярнуць на сябе вашу ўвагу сваімі цалкам непрывучанымі жэстамі, пане Нямірыч. Тая вельмі самавітая дзявуля з кручкаватым носам і распусным язычком – мая гімназічная каляжанка панна Бажэна Чорцік, якую ўжо даўно й безвынікова спакушае мой татуся. А каля яе – сталы яе кавалер Бальдур дэ Гагенгоге, барон, стопрацэнтны ідыёт, але бліскучы паляўнічы й дзякуючы гэтаму ўлюбёнец архікнязя Фэрдынанда. Захінуў яго ўласнымі грудзямі ад кулі тэрарыста, калі нядаўна архікнязь наведваў наш Чартопаль.

– Я ўжо недзе чуў гэтую гісторыю, – прабурчэў Нямірыч.

– Цяпер прашу паглядзець направа, дзе вы, пане Нямірыч, ужо безумоўна, зьвярнулі ўвагу на Яго Прывялебнасьць у атачэньні некалькіх, ня менш выдатных асобаў. Вось жа, тая старая грыва, апранутая ў стылі як найменш сярэдзіны мінулага стагодзьдзя, – гэта пані Мэлісанда з Панятоўскіх Жавуская – сумны аскепак старога шляхецкага роду, які, на жаль, згасае, прарочыца й авантурніца, якіх мала. Той валасаты брунэт, што так прагна, вялікімі каўткамі п’е шампанскае, – італьянскі консул, сынёр да Пэдэрыні, які адпачывае ў Карпатах па запрашэньні Яго Прывялебнасьці, а той непрыемны таўстун з спатнелымі падпахамі й сыгараю ў жоўтых зубох – пан Махальскі, тутэйшы мільянэр, уладар вядомых чартопальскіх бровараў.

– Так доўга не жывуць, – сказаў Нямірыч.

– Прашу прабачэньня? – перапытала Амальтэя.

– Я кажу, што ўсе яны ўжо даўно павінны былі памерці, – растлумачыў сваю думку Нямірыч.

– Гэта не зусім ветліва з вашага боку, пане Нямірыч, – захіхікала Амальтэя, анітроху не намагаючыся прыхаваць свае пярэднія зубы.

– І ты таксама, мая рыбанька, – сказаў Юрко й гульліва правёў рукою па яе клубах, але не атрымаў практычна ніякага задавальнення. “Не такія ўжо яны прыемныя на дотык, гэтыя яе формы”, – падумаў ён і яшчэ раз зазірнуў у дэкальтэ, але ўсё было на месцы.

– Мяне яшчэ ніхто не называў рыбанькай, – ледзь-ледзь запунсовела панна Амальтэя. – Вы такі пяшчотны, пане Нямірыч.

– Дык кажаш, вольнага пакою тут няма? – рашуча спытаў яе Юрко.

– Генры Пэрсэл. Сарабанда, – аб’явіў музыка.

Пачаўся павольны танец. Да Амальтэі падкаціўся нейкі фарсун на камарыных нагах і запрасіў яе. Пары – а было іх недзе з чатыры – рухаліся ўрачыста й велічна, сыходзіліся й разыходзіліся, кружлялі вакол сваіх восяў, рабілі два крокі ўбок, пасля наўзаем паварочваліся сьпінамі й зноў пачыналі ўсё з пачатку. Штука палягала ў тым, каб памятаць усю паслядоўнасьць ня надта складаных па.

“Я бы таксама змог”, – падумаў Юрко, які ўжо пачаў нудзіцца на гэтым зборышчы чартопальскіх снобаў. Але акурат у гэты час каля яго зьявіўся Попель.

– У суседнім пакоі зараз пачнецца гульня. Ці гуляеце вы ў карты, пане Нямірыч? – пацікавіўся ён.

– Некалі я быў чэмпіёнам факультэту ў прэфэрансе, – ганарліва адказаў Юрко.

– То прашу ісьці за мною.

З пэўным выклікам прайшоўшы паміж танцорамі й паслаўшы Амальтэі паветраны пацалунак, Нямірыч паперся сьледам за швайцарцам у суседні пакой. Там было прыблізна столькі ж сьвечак, сколькі ў папярэднім, але ён быў цалкам пусты, толькі ўсярэдзіне стаяў манументальны стол пад зялёным сукном, за якім ужо чакалі трое партнёраў: авіятар дэль Кампа, Натан Гэзэндудфт і камандант цэсарска-каралеўскай паліцыі фон Заёнц. Падышоўшы да стала, Юрко выцягнуўся і, павайсковаму кінуўшы галавою, назваўся:

– Дэль Нямірыч.

Авіатар, відавочна, ускіпеў, пачуўшы такое спалучэньне, але стрымаў сябе ў руках, толькі ліхаманкава бліснуў на Юрка сваімі чорнымі вачыма.

– Прашу сядзь, пане Нямірыч, – смачна загаварыў фон Заёнц. – Я чуў, вы добра гуляеце ў прэфэранс?

– Я адпачываю толькі на каўкаскіх курортах, – адказаў Нямірыч.

– Тады вы годны партнэр, – паблажліва буркнуў фон Заёнц.

Попель, які дагэтуль моўчкі назіраў за сталом, выцягнуў з кішэні навуточку калоду і, паждаўшы прыемнай забавы, зноў кудысьці выйшаў.

Праз хвіліну пачалася гульня, у якой Юрку адразу перастала шчасьціць. Ён ня мог разыграць нават найпрасьцейшай камбінацыі, стала атрымліваючы альбо “без адной”, альбо “бяз двух”, альбо безнадзейна вістуючы. Пры гэтым яму ўвесь час здавался, што фон Заёнц вельмі па-майстроўску махлюе – чамусьці менавіта ў яго зьяўлялася тая карта, якой заўсёды не ставала Юрку.

– Наш паэт, здаецца, акурат у гэты момант складае ў галаве чарговую паэмку, – падкалоў

Юрка дэль Кампа. – Вы гуляеце вельмі няўважліва.

– Мне перашкаджае засярэдзіцца пах саляркі, што струменіць ад вас, пане лятун, – адбіў выпад Нямірыч і вельмі пашкадаваў, што побач не было Амальтэі, бо авіятар ледзь ня ўсраўся ад злосьці.

– Панове, ня варта псаваць адно аднаму настрой, – дабрадушна сказаў фон Заёнц, запісваючы сабе чарговыя пункты ў “пулю”.

Гэзэндуфт маўчаў, адбіваючы пальцамі па сталё нейкую габрэйскую мэлёдыю.

Юрко ўваходзіў у азарт, але гульня не ішла. Да таго ж, тут было прынята размаўляць пра пабочныя рэчы, якія гульні цалкам не датычыліся, і гэта перашкаджала.

– Як вам, панове, апошнія падзеі ў Босьніі? Ці не здаецца вам, што нямецкія міністры хочуць выйсьці чыстымі з сытуацыі, якая можа стаць досыць далікатнай? – запытваў фон Заёнц.

– Яны маюць для гэтага ўсе падставы, – прырэчыў яму дэль Кампа.

– Але гэта можа шкодна адбіцца на нашых дзяржаўных інтарэсах, – гнуў сваё фон Заёнц.

– Гэта шкодзіць перш за ўсё інтарэсам Мікалая Другога ды яго балканскай палітыцы, а таму добра для нас, – не адступаў дэль Кампа.

– А вы што на гэта скажаце? – пытаўся фон Заёнц у Нямірыча.

– Мяне гэта мала датычыцца, – адказаў Юрко, – але думаю, што вы трохі перайграеце, хлопцы. Я разумею – карнавал, забава, але ўсе гэтыя вашыя рэтра-варыянты перастаюць ужо быць нават сьмешнымі, чувачкі. Да таго ж вы, пане каманданце, маеце занадта трэнэраваныя рукі, якія дазваляюць вам раз-пораз здабываць аднекуль з паветра менавіта тую карту, якой мне вельмі

не хапае. Напэўна, стажаваліся па маскоўскіх вакзалах?

І раптам ён зразумеў, што гэтая гульня – ня проста гульня, што гульня ідзе на яго жыцьцё. Чамусьці ён так сабе падумаў і адразу знайшоў гэтаму цэлы шэраг пацьверджаньняў. Па-першае, гэтыя размовы, якія спачатку здаваліся яму надуманымі й недасьціпнымі; па-другое, гэтая дзіўная лёгкасьць, зь якою ён прайграваў; па-трэцяе, гэтыя прывідныя рухі яго партнёраў, гэтая зьмярць-веляя бледнасьць іх твараў, гэтая кроў, што запяклася ў кутках іхных вуснаў...

– Што вы хацелі гэтым сказаць? – ускочыў на ногі дэль Кампа й наскрозь прасьвідраваў Юрка тагасьветным позіткам.

Нямірыч адчуў, як кроплі халоднага поту пакрылі яго лоб і сьпіну. Але немавед адкуль узялася панна Амальтэя, якая вырасла каля зялёнага стала й схапіла яго за руку.

– Хадзем, – сказала яна.

– Георг Фрыдрых Гендэль. Пасакалія, – аб'явілі ў першым пакоі.

– Ты прайграў, – зашыпеў дэль Кампа, хаця ў абодвух гэтых словах не было ніводнага шыпячага гуку.

Юрко падняўся на аслаблых нагах і, трымаючыся рукою за Амальтэю, рушыў сьледам за ёй. Яго партнёры так і засталіся ля стала, быццам чакаючы новай ахвяры.

Амальтэя ішла хутка, амаль бегла, ведучы за сабою Нямірыча праз усё новыя й новыя пакоі Вілы з Грыфонамі. Юрку рабілася ўсё горш: ён адчуваў страшэнную сухату ў роце, сэрца калацілася як шальное, валасы пазьліпаліся ад халоднага поту, а ў вачох мітусіліся нейкія фіялетавыя колы й чорныя бліскавіцы.

– Зараз, каханы. Зараз, – эратычна шаптала Амальтэя, але яму зусім не хацелася дый не маглося яе трахаць, да таго ж ён адчуў, што ў яго далоні зусім не танклявая дзявочая ручанька, а нешта такое, быццам драўляны абрубак ці, можа, кукса.

Пакоі праміналіся з такой хуткасьцю, быццам на экране, распахваліся ўсё новыя й новыя дзьверы і насустрач ляцелі ўсё новыя люстры, сьвечкі, зарасьці пакаёвых расьлінаў, партрэты ў пазалочаных рамах, крылы, плашчы, капелюшы, манты, птушыныя пудзілы. І калі ўжо здавался, што гэтаму жахліваму палёту ніколі ня будзе канца, а музыка Гендэлевай “Пасакаліі” наплывала ўсё бліжэй, як фінальны жалобны аркестар, расчыніліся, нарэшце, апошнія дзьверы, і Амальтэя зацягнула яго ў цёмны, голы й халодны пакой, дзе былі шэрыя, брудныя сьцены й нямытая, з чырванаватымі плямамі дашчатая падлога.

Сярод пакоя стаяў стол, збольшага такі ж, як той, для гульні ў карты, але гэты быў накрыты чорным абрусам. Самотная сьвечка гарэла на самым яго краечку. Пан Попель быў апрануты ў манашую расу, а на галаве чамусьці меў біскупскую мітру, але павернутую наадварот. Пабожна склаўшы рукі, тварам да цёмнага абраза, што вісеў на дальняй сьцяне, ён бубніў нейкую малітву. Каля яго ў нямым пачцівым захапленьні замерла некалькі слугаў у ліўрэях, а яшчэ адзін слуга трымаў на руках маленькага чорнага козьліка.

– Пане наш, ты што там, баш на баш, дай днесь нам, з-пад зямлі, з-пад вады, дай нам днесь, з глыбіні, цень на дне, дзень пры дні, дай нам пот, дай нам кроў, дай нам сьлёз і сена воз, яго цела, яго душу, яго сэрца, яго дупу, з-пад вады, з-пад зямлі, дай з глыбінь. Амінь. У імя хваста й

сьцёгнаў, і сінняй залупы. Амінь. У імя крыві й сьліны, і хворага зуба. Амінь. У імя ныркі й кішкі, і вечнага жаху. Амінь. Маргадон, Вэльзэвул, Люцыпар! Гінэхошэ, Ібліс, Кальвін! Асмадэй, Зараастр, Басаўрук!

Скончыўшы малітву, пан Попель павярнуўся да Юрка ўва ўсёй сваёй велічы. Яго вочы сьвяціліся жоўтым. Юрко ляжаў на сталё, пакрытым чорным абрусам. Над ім стаяў слуга з козьлікам у руках і заостраным нажом вадзіў каля козьлікавага горла. Зь іншага боку стаяла Амальтэя, толькі ўжо не такая, а старая й гарбатая, у паношаным убогім рызьзі, але з залатымі ікламі, што тырчэлі замест колішніх мілых заечых пярэдніх зубкоў.

— Прысягай, — сказаў доктар.

...і ты ведаў, што трэба хрысьціцца, але ня ведаў — як, і ты закрычэў, Юрко, і такі ўзьняўся на ногі, і прадзерся, быццам праз вату, ліпкую й крывавую, праз гэтае паветра, і высадзіў плячом шкло ў акне, і ўдарыў нагою слугу, што хапаў цябе за крысьсё фраку, але нага наткнулася на яшчэ больш ліпкую вату, і ты скочыў уніз, Юрко, у прорву, што завецца травеньскай ноччу, і ты падаў уніз мільён гадоў, ператрываўшы ўсе цывілізацыі й катастрофы, усе эры, і ты ўпаў проста ў нейкія вільготныя кусты, больна падрапаўшыся і ўдарыўшыся пры падзьненні, але ты ўзьняўся, і глянуў яшчэ раз на Вілу з Грыфонамі, і пабег садам, і пераляцеў цераз агароджу, а над усім выцёхкваў сваю жарсьць нябачны чартопальскі салавей.

І толькі пад шостую ранку ты выберасься, нарэшце, зь местачковага лябірынту і, калоцячыся ад холаду, набрыдзеш на гэты кляты гатэль. Зь перадзолкавай імглы на цябе выплыве нейкая дзіўная кульгавая постаць, і ты ледзь пазнаеш

Грыця – з асяледцам і ў стралецкім строі, што праўда, вельмі брудным і нясьвежым. І вы амаль нічога ня скажаце адзін аднаму, вы толькі зойдзеце ў гатэль, і калі вы ўжо будзеце падымацца на другі паверх, дзе вас чакае цёплы пакой з вялікім ложкам і гарачай вадой, Грыць пазяхне, і ты па-чуеш:

– Нядрэнна было б трохі паспаць, га?..

Гэта быў звычайны начны вулічны наркаман, якіх у такі час швэндаецца па вуліцы больш чым трэба. Ён вырынуў, як відзежа, з глыбокай брамы, паўзь якую акурат ішлі Марта й Хомскі. Наркаман быў цалкам босы, ён ішоў за два крокі ззаду ад іх – лёгка, грацыёзна, памахваючы рукамі, як крыламі, ён быццам ляцеў, амаль не кранаючыся цвёрдай чартопальскай брукаванкі. Яму было яшчэ добра, хоць ён ужо ведаў, што які заўгодна кайф мае здольнасьць мінаць. Яму было ня больш за сямнаццаць, і ў яго былі бялявыя валасы.

– Чаго ён ідзе за намі? – устрывожана шапнула Марта.

– Далёка яшчэ да гатэлю? – спытаў яе Хомскі.

– Хвілінаў дзесяць, – адказала яна й азірнулася.

Наркаман быў вельмі падобны да танцора, апарануты ў паласаты швэдар і вельмі шырокія нагавіцы, у якіх яму было вольна й лёгка. Ён ляцеў.

– Хочаш, я наб’ю яму рыла? – спытаў Хомскі.

– Ён жа нічога нам не зрабіў, – запярэчыла Марта.

– Але ён раздражняе мяне. Я хачу, каб ён адчапіўся.

– Пакуль што ня трэба, Хама. Мне шкада яго – ён яшчэ вельмі малады.

– Яму трэба абламаць рогі, вось і ўсё, – пераконваў Хомскі.

– Можа, лепш паскорым крок, каб ён адстаў?

Яны пайшлі хутчэй, але наркаманы не адстаў. Ён яшчэ мацней узмахнуў сваімі рукамі-крыламі й зноў быў за два крокі ад іх.

– Я ўжо сказаў, тут ёсць адзінае выйсьце, – настойваў Хомскі.

– Але ж ён не чапае нас, – ізноў запырчыла Марта.

– Калі зачэпіць, будзе ўжо запозна. Я ня буду яго біць, толькі скажу пару словаў.

– Ён жа нічога не зразумее.

– Зразумее. Я скажу яму, каб ён адчапіўся, бо атрымае ў чайнік.

– Орку, можа мы так і дойдзем да гатэлю? Мне здаецца, ён нават ня бачыць нас. Дык што ты зь ім будзеш размаўляць? Ён цяпер з галавой у сваіх глюках і проста ня бачыць нас...

– Стаяць і не дзвiгацца! – крыкнуў наркаманы ім у сьпіны, даводзячы суцэльную Мартаву неправату.

Яны спыніліся. Марта адчула, што дрыжыць. Хомскі рэзка павярнуўся й зрабіў крок да наркамана.

– Юначка, вы пасьмелі нешта вякнуць да нас? – граючы жаўлакамі й выцягваючы рукі з кішэняў плашча, запытаў ён.

– О, юначка! – засьмяяўся наркаманы. – Юначка!

– Слухай мяне ўважліва, стары, – Хама гаварыў як найцьвярдзей і разам з тым зычліва. – Мне вельмі не падабаецца, што ты ідзеш за намі. Начны горад досыць вялікі. Ты можаш ісьці куды заўгодна, але адчапіся ад нас.

– Стары! – засьмяяўся наркаманы.

– Ну, што ты хацеў сказаць? – спытаў Хама.

– Стары, ты крэйзі.

– Разумееш, я ж магу цалкам іначай размаўляць з табою, – значна халадней запэўніў яго Хама.

– Орку, пайшлі, – прасіла Марта.

– Ты крэйзі, крэйзі!

– Адчাপіся, ясна? – Хама, узяўшы Марту пад руку, пайшоў далей.

Але наркаман не адчапіўся. Ён сьмяяўся й рабіў выгляд, што цягнецца за імі, але ўвесь час захоўваючы дыстанцыю ў два крокі. Хомскі зноў спыніўся й павярнуўся да яго.

– Ня трэба, – сказала Марта.

– Што ня трэба? – спытаў наркаман. – Што ня трэба? Ты крэйзі вумэн. Ты не туды йдзеш. Я ведаю цябе. Я цябе ябаў!

– Ну вось, – млява-знуджана сказаў Хомскі, – а ты казала “ня трэба”. Цяпер ужо мушу...

– А ты! – крыкнуў наркаман. – Ты, стары! Ты ўдар мяне вось сюды. – Ён паказаў на грудзі. – удар. Поняў, ты, казёл?

Ён разьвёў рукі, як расьпяты ці, дакладней, як агароднае пудзіла. Ад яго пахла чымсьці вельмі нядобрым, губы ў яго былі абсыпаныя прышчамі, як пасья гарачкі.

– Удар мяне, ну, удар, – ледзь не маліў ён. – бачыш, я стаю.

– Табе сапраўды варта было б зьезьдзіць ботам па зубох, – працадзіў Хомскі, – і асабліва за таго “казла”. Але я не хачу праліваць тваю дурную кроў. Можаш ісьці, я адпускаю цябе.

– Не, – ізноў засьмяяўся наркаман. – Ты не казёл. Ты падар, поняў? Я цябе ведаю, ты з восьмага вучылішча. Підар!

– Мартусю, адыдзіся, калі ласка, крыху наперад, – мякка сказаў Хомскі.

– Мартусю, вазьмі калі ласка, у мяне ў рот, – перадражніў яго інтанацыю наркамана.

– Хама, я прашу цябе, пайшлі, колькі гэта будзе трываць, – Марта не на жарт баялася. Але яна сапраўды адышла крокаў на дзесяць.

Наркамана адпусьціў рукі й гэтым разам падняў адну нагу.

– Удар мяне, – ізноў папрасіў ён. – Бачыш, я на адной назе.

– Стары, – яшчэ раз прымірэнча загаварыў Хомскі. – Я веру, што ты каратыст. І ўвогуле ты добры хлопец. Ідзі сваёй дарогай.

– А! – крыкнуў смаркач. – Сваёй дарогай! Сцыш, калі страшна?!

Ён зрабіў скок убок і прыняў баявую паставу.

– Хочаш, я дастану нож? – запытаў ён.

– Нож – гэта добра, – сказаў Хомскі.

– Зацані, – і ён сапраўды дастаў аднекуль з шырокіх нагавіц невялічкі нож.

– Гэта цудоўны нож, – запэўніў яго Хама. – Дзе ты такі ўзяў? Дай, я пагляжу.

– А! Цудоўны нож! На!

Хама патрымаў нож у руках, робячы выгляд, што разглядае яго. А пасля спытаў:

– Што цябе мучыць, стары?

– Я хачу ўсіх вас забіваць? – растлумачыў наркамана.

– Каго нас?

– Вас, казлоў і падараў. Такіх, як ты.

– Ты сам чартопальскі?

– Я тут усіх ведаю, поняў?

– Я веру. У цябе ёсьць запаліць?

– Арэст! – паклікала Марта. – Пайшлі, колькі можна?

– Зараз. Прабач, стары, я мушу ісьці – мяне дама чакае.

– Я адпускаю цябе, – сказаў наркаман. – Ідзі. У гэтым тваё гора, ідзі, падар няшчасны.

Хомскі ўдарыў яго цалкам неспадзявана – нагою ў живот. Марта закрычэла, а хлапчына глуха квакнуў і сагнуўся. Хама адкінуў нож убок, на траву. Потым, склаўшы рукі ў замок, ударыў яго зверху па галаве. Але той ня ўпаў, як разьлічваў Хомскі, толькі адскочыў на пару крокаў і закрычэў:

– Опанькі! Што ж ты столькі чакаў?!

І тут ён падняў зь зямлі здаравенную камянюку, якая немавед нашто тут ляжала. Хама яшчэ раз замахнуўся на яго нагою, каб выбіць камянюку з рукі, але прамахнуўся й тады кінуўся ўцякаць. Ён схпіў Марту за руку. Хлапчына з каменем у руцэ пабег за імі.

– А! – крычэў ён. – Сьмерць! Сьмерць вам!

Ногі ў іх падкошваліся, і, здавалася, наркаман іх дагоніць. Мэтраў за пяць ад іх ён кінуў каменем, але Хама пасьпеў зрэгаваць і нахіліўся. Камень праляцеў над яго галавой. Хама спыніўся.

– Марта, ідзі наперад, – прахрыпеў ён і зноў пайшоў на наркамана.

У таго цякла кроў з рота, напэўна, Хама здолеў добра гахнуць яму па вантробах.

– Ты крэйзі, крэйзі, – казаў хлапчына, але ўжо іншым, жаласным голасам, паволі адступаючы. – За што ты мяне? Ты дурны. Я не зрабіў табе нічога, казёл...

І раптам ён заплакаў, павярнуўся да Хомскага сьпінай і пакульгаў, трымаючыся рукой за бок. Хомскі спыніўся, глядзячы яму ўсьлед. Ён ішоў усё хутчэй, шморгаў носам і выціраў рукой твар. Хутка ён зьнік у цемры, хоць у Хомскім яшчэ

нейкі час рэхам аддавалася гэтае яго “крэйзі, крэйзі”.

Гатэль “Сінягора” зьяў ужо зусім недалёка, як велізарны фэшэнэбэльны карабель, што ніяк ня можа рушыць у акіян з гэтай праклятай пасткі. Гатэль “Сінягора” чакаў сваіх прыпозьненых гасьцеў.

Мартафляк прачнуўся ад таго, што зверху на яго падаў нейкі аб’ект – камлыга не камлыга, а хутчэй мяшок зь цёплым цестам, і гэты аб’ект пагражаў цалкам расьціснуць яго сваёй задушлівай вагой. Расплюшчыўшы вочы, ён не адразу сьцяміў прычыну такога снабчання, але паступова зразумеў, што нічога іншага ў такой сытуацыі й не магло прысьніцца. Ён спаў зь нейкай незнаёмай жанчынай, пра якую ня мог сказаць амаль нічога, акрамя таго, што яна сьпіць зусім голая й ледзь чутна храпе. Яе важкаватая правая грудка спачывала на Мартафлякавай ключыцы, досыць блізка ад шыі, вось жа той сон і сапраўды мог скончыцца ўдушэньнем. Вызваліўшы сваю здранцьвелую правую нагу з-паміж яе спатнелых сьцёгнаў, Мартафляк са здзіўленьнем даведаўся, што ён таксама голы, але не наважыўся зьвязаць гэты факт з тым фактам, што яго суседка таксама голая. Ён нерашуча прыўзняў галаву, азірнуўся па шэрым перадсвітанкавым пакоі, і тады яму ледзь-ледзь штосьці прыгадалася. Ложак выявіўся вельмі шырокім, і з процілеглага боку на ім спаў трэці – гэта быў Білыкевіч, штопраўда, арануты й нават у ботах. Кардонная візытоўка з надпісам “АРГКАМІТЭТ”, калыхаючыся ад роўнага глыбокага подыху, трапятала на яго грудзёх.

Было гідка. Хацелася піва. Хацелася ведаць,

што гэта ўсё значыць і што варта рабіць далей. Мартафляк абышоў вакол ложка, намагаючыся хоць разгледзець, што гэта за яна й колькі ёй год, але жанчына спала так хітрамудра, што фізія яе адусюль была закрытая.

Апрануўшыся, Мартафляк на дыбачках выйшаў з пакоя й на дзіва лёгка знайшоў ванну з туалетам. У люстры ён пабачыў сябе й горка скрывіўся: ня так ад гэтых вылупленых рачыных вачэй, як ад усведамленьня ўсёй глыбіні свайго падзення. Ён пазяхнуў і прамыў вочы. Выгляд вады, што пацякла з крана, абудзіў у ім смагу, і ён надоўга прыпаў вуснамі да яе халоднага нясмачнага струменя.

Пакояў у гэтай кватэры было два. Другі быў значна большым ад таго, у якім заначаваў Мартафляк. Уласна, ён зайшоў у яго толькі ў пошуках глытка піва ці якой цыгарэткі. У пакоі спала недзе так каля дванаццаці асобаў – ня толькі на ложках, але й на падлозе, паміж пустымі пляшкамі й раскіданым карнавальным адзеннем, яны так і пазасыналі ў самым распале, пазалазіўшы адны на адных і замершы ў фантастычных паставах. Зь перапоўненай попельнічкі смярдзела, але Мартафляк знайшоў у ёй досыць вялікі бычок і запаліў. Піва не было.

Сумневаў не заставалася: ён трапіў у бардэль. У сучасны саўдэпаўскі бардэль вельмі нізкага роўню. У сьпячы перадсвітанкавы бардэль, у якім мужыкі робяцца безабароннымі як дзеці, і старанна адпрацаваўшы ноч дзеля задавальнення сваіх купленых дам, зьняможана правальваюцца ў сьвітанкавую мглу. І тады здаецца, што галоўнае, за чым яны сюды прыйшлі, – не каханьне, а магчымасьць сну, гэтага дзвюхгадзіннага непрабуднага перадранкавага сну, падчас якога іх усіх мож-

на рабаваць, рэзаць, душыць – яны й не варухнуцца, перабываючы ў гэты момант недзе вельмі-вельмі далёка. Яны сьпяць самааддана й натхнёна, сьпяць усёй сваёй натурай, не шкадуючы жыцьця свайго, самаахвярна й да канца. Бо штохвіліны іх могуць нейкага чорта абудзіць і пагнаць на фронт ці, можа, капаць нейкія там равы ці пракладаць вузкакалейку. І таму дарагая кожная хвіліна – трэба спаць, пакуль сьпіцца, пакуль шарэе сьвітанак, пакуль сьпяць усе на сьвеце афіцэры й вартавыя.

Мартафляк асьцярожна выйшаў на сходы. Дом быў стары й вечны, сходы рыпелі пад нагамі, з разьбітага акна між паверхаў павеяла холадам, Мартафляк мімаволі скурчыўся. На дварэ разьвіднелася. Вулачка была пустая й нямая. Сьвята заснула на дзьве гадзіны, сьвята адпачывала. Мартафляк ізноў пазяхнуў і няспешна пакульгаў шукаць плошчу ці гатэль, ці проста будку, у якой наліваюць куфлік піва, ці сваю жонку, ці яшчэ якога чорта.

Ужо ў нумары мяне прарвала, пачалася сапраўдная гістэрыка, я магла толькі паўтараць “хопіць, зь мяне хопіць”, і Хама гладзіў маю галаву, цалаваў мне рукі, ён, здаецца, яшчэ пах крывёй гэтага бядачага хлапчыны, я нават паглядала на чубкі яго ботаў, ці няма на іх крыві, але чубкі былі чыстыя, Хама прынес мне вады, гэта ўсё празь яго, казала я, Мартафляк ува ўсім вінаваты, ён кінуў мяне, паскуда, кінуў, я нецікавая яму, я ня ўмею казаць уголас пра яго вершы, а ён такі ласы да камплімэнтаў, для яго найлепшыя тыя, што салодка яму прасьпяваюць пра ягоны талент і геніяльнасьць, а я ніколі яго

не нахвальваю, хоць ведаю ўсё амаль на памяць, і ён мой улюбёны паэт, я нават дзяцей навучыла многім ягоным вершам дурнаватым, бедныя дзеці, за што яны пакутуюць з гэткамі татуляям, я ўсё гэта выпаліла Хама, а ён толькі гладзіў мае рукі й прасіў супакоіцца, казаў, што Мартафляк аба-вязкова вернецца, што жыцьцё цудоўнае й заўтра зранку мы добра пасьнедаем, а пасьяля пойдзем на кірмаш, і ён, Хомскі, купіць мне гуцульскі гердан¹, а пасьяля паслухаем рок каля Маляванай Скалы, там будуць граць ягоныя добрыя сябры, “ты не ўяўляеш сабе, Мартусю, якія яны малайцы, гэты “Доктар Тагабат”, яны пішуць на мае словы, гэта супэргурт”, вы ўсе ведаеце толькі сябе, сказала я яму, што з таго, што яны пішуць на твае словы, ён згадзіўся са мною, гэта ня значыць, што яны найлепшыя музыкі толькі таму, што пішуць на яго словы, выцягнуў з сваёй торбы шампанскае, якое прывез зь Ленінграду, я ўжо амаль супакоілася й мне захацелася шампанскага, але я папрасіла, каб ён пачакаў, глянула на гадзіннік, было за чацьвертую, Госпадзе Божа, фізія ўся распухла ад сьлёз, фарба пацякла, а ты мне нават нічога ня кажаш, Хама, “я не хацеў зрабіць табе прыкрасьць”, ён сядзеў у фатэлі, такі падгалісты, гнуткі, увесь быццам зьвіты з тугіх цягліцаў, мужны хударлявы твар, валасы сабраныя на патыліцы ў хвосьцік, я згадала, як ён засадзіў нагой таму вырадку, начному анёлу, адкуль ён узяўся на нашыя галовы, беднае дзіця, але Хама не хацеў яго біць, ён зрабіў усё, што мог, цяпер яму так сумна, ён сядзіць у фатэлі і, пэўна, думае пра таго звар’яцелага, але ён абара-

---

¹ Гердан – традыцыйнае гуцульскае жаночае ўпрыгожаньне з рознакаляровых пацеркаў.

няў мяне, мой гонар, пасядзі яшчэ трохі, сказала я яму й пайшла ў лазенку, гарачая вада дапамагла, я цалкам супакоілася, я падумала, што ўсё ня так дрэнна, і я глядзела на сябе ў люстэрка, на сваё цела, я змыла зь сябе гэтыя дурнаватыя сьлёзы й спытала сябе, ці здолею хоць раз у жыцці здзейсьніць учынак, няхай дрэнны, але ўчынак, няўжо я да скону буду пачувацца толькі ценом гэтага барадатага пудзіла, гэтага самазакаханага доўбня, і мне зрабілася спачатку страшна ад такіх думак, але й прыемна, нешта адгукнулася ўва мне, чаго я ня ведала, і я доўга расчэсвала мокрыя валасы, а гарачая вада пахла ліянамі паўднёвых мораў, ажно я адчувала кожную сваю клетачку, ня трэба, ня трэба, яшчэ трохі пасядзі, я зараз выйду, і мы вып'ем тваё шампанскае, і я засьпяшалася, бо нічога ня можа быць горшым, чым застацца тут адной да самага ранку, у гэтым чужым нумары, прыслухоўваючыся, ці не паўзе па калідоры п'яны Мартафляк, і раз-пораз падыходзячы да акна, каб паглядзець на пустую вуліцу ўнізе, я наважылася й апранула ня джынсы са швэдрам, а халат, проста на голае цела, я дастала яго з сваёй сумкі, і Хама ўсё адразу заўважыў, я пачула, што ў яго затрымцеў голас, я села побач, ён схапіўся за шампанскае, але рукі ягоныя ня слухаліся, ну што ты займаеся дурніцамі, хацела я сказаць, мне зусім ня хочацца таго шампанскага, але ён усё корпаўся з пляшкаю, ляпіў нейкія бездапаможныя жарты, няўжо яны ўсе такія, гэтыя запісныя лавэласы, і я вырашыла яму дапамагчы, я нахілілася да яго, ён спачатку падумаў, што я хачу дапамагчы яму з шампанскім, але я сказала “пакінь тую пляшку”, я разьвеела ягоныя найменшыя сумневы, і ён выявіўся такім здагадлівым, я здолела дацягнуцца да вымыкаль-

ніка, і пачаўся гэты сон, я быццам і ня верыла, што гэта я, бачыла ўсё нібы збоку, я прадзіралася празь яго адзеньне, раскідала яго ўва ўсе бакі, ён выглядаў хударлявым і моцным, зь вельмі чульліваю скураю й цудоўнымі рукамі, ён умомант напружыўся, але выявіўся цярплівым і стрыманым, ён павёў вельмі вынаходлівую гульнію, і я ўпершыню даведалася, што такое бывае, але галоўным было тое, што галоўнае наперадзе, і ён паймаў адцягваў гэты момант, і гэта было найбольшым шчасцем, што ўсё наперадзе, і ён настолькі тонка гэта разумеў, яго трэніраваныя доўгія ногі ўмелі ня менш, чым рукі, яго жывот быў ледзь вільготны й пахучы, я вызваліла яго валасы, і яны рассыпаліся па ягоных плячах, я вандравала па ягоным целе, памятаючы, што трэба быць цярплівай і што галоўнае павінна здарыцца, а мне ўжо цяпер наймаверна хораша, і ён пачуў мой голас, я зусім гэтага не хацела, але голас ужо ня мог заставацца ўва мне, і тады я пачула ягоны голас, мы быццам клікалі адно аднаго аднекуль зь нябёсаў, дзе мы яшчэ пабываем, ён разумеў кожны мой намёк, выпраўляў будзь якую нерашучасць, мяне яшчэ ніхто так не разумеў, я скаланалася, як гара, цякла, як рака, маё цела зрабілася хваляй, я прасіла, каб ён увайшоў і пачынаў, але ён працягваў сваю папярэднюю гульнію, я ішла за ім, бо разумела, што раз ён так жадае, значыць так павінна быць, ён усё ведае лепш за мяне, і сапраўды, ён давёў мяне да поўнага забыцця, я ня ведала, дзе ў мяне што, я была ўся, маё цела зрабілася непадзельным, але так не магло трываць, я схопіла яго абедзвюма рукамі, я сама ўвяла яго, і толькі тады ён саступіў і пачаў выконваць мае жаданні, бо я пачынала ўжо думаць, што ён здэкеуецца, але ўсё

адно верыла, што не, і цяпер гэта была ўжо амаль вяршыня, я баялася не пасьпець да вяршыні, а ён перастаў сабою валодаць, вось калі я яго скарыла, ён забыў правілы сваёй гульні, ён ужо не належаў сабе, а толькі мне, і цяпер я намагалася стрымаць, яшчэ трохі стрымаць, яшчэ трохі стрымаць, я ўжо ня чула ўласнага голасу, але я пачула грукат у дзьверы, гэта была катастрофа, я ўпала, так і не дайшоўшы да вяршыні, я падала так доўга, колькі трываў грукат і голас Мартафляка, але ён усё-ткі дайшоў, і я была рада, што так здарылася, што прынамсі адзін з нас дваіх пабываў там, на вяршыні, я дала яму тое шчасьце, ён дайшоў, ён удзячна церся аб мяне, як найвярнейшы пёс, а я толькі паўтарала “што будзем рабіць, што будзем рабіць”...

– О, дружа, прывітаньне, што ты робіш у маім нумары? – з усьмешкай пацікавіўся Мартафляк, калі Хомскі адчыніў яму дзьверы.

– Разумееш, – адказаў Хомскі, упускаючы яго ў нумар. – Марта вельмі хвалявалася, куды ты падзеўся. Я павінен быў яе супакоіць.

– А-а, – кіўнуў Мартафляк, – аглядаючыся па пакоі. – Гэта сьвятая справа. Нядрэнна жывем. А я быў падумаў, што цябе падсялілі да нас трэцім.

– Усялякае бывае ў гэтых гатэлях, – паціснуў плячына Хомскі.

Мартафляк сеў у фатэль.

– Дарэчы, а дзе яна сама? – запытаў ён нарэшце.

– Хто? – перапытаў Хама.

– Марта.

– Яна купаецца. Вырашыла ўзяць ванну.

Мартафляк падняўся, падышоў да дзьвярэй лазенкі.

– Мартусю, каханая, я ўжо тут! – паведаміў ён. – Ты чуеш?

З лазенкі пачуўся энэргічны плёскат вады. Марта сапраўды мылася.

Мартафляк вярнуўся ў пакой.

– У цябе ёсьць што папаліць? – спытаўся ён.

– На жаль, ужо скончыліся.

– Заўсёды так бывае, – пазяхнуў Мартафляк і выцягнуў з кішэні яшчэ адзін бычок. – Папалім удвох. Табе пакінуць?

Хама кіўнуў.

– Гэтага б і далакоп не паліў, – сказаў Мартафляк, зацягнуўшыся й адкашляўшыся. – Якая гадзіна? – і сам сабе адказаў: – Палова на шостую. Добра.

– У цябе крыху сьпяшаецца, – сказаў Хама.

– Магчыма.

Яны памаўчалі. Мартафляк перадаў Хаме свой бычок і раптам запытаў:

– Слухай, а чаму ты не схаваўся, скажам, пад ложкам?

– Дурасьць у цябе ў галаве, стары, – засьмяяўся Хомскі.

– Не, ты толькі сабе ўяві – хаваецца пад ложкам ці, напрыклад, у шафу. Мы з Мартай лягаем крыху паспаць, а ты паціхеньку выходзіш. Клясны вадэвіль, не?

– Ты дарэмна так думаеш, – бестурботна засьпяваў Хомскі. – Шампана хочаш?

– Налівай, – кіўнуў Мартафляк.

Гэтым разам пляшка была адкаркаваная досыць лёгка й амаль бязгучна. Хама наліў па паўшклянкі.

– Слухай, – запытаўся Мартафляк, зрабіўшы некалькі глыткоў, – там заўтра, то бок ужо сень-

ня, бо заўтра – гэта толькі другая назва сённяя, – там сённяя ў праграме сьвята няма якога-небудзь паходу раганосцаў? Ты не памятаеш?

– Не, – зьбянтэжана адказаў Хомскі. – А што?

– Ну, я мог бы ўзяць у ім удзел, – растлумачыў Мартафляк і паставіў шклянку на столік.

Хама таксама паставіў шклянку й адразу атрымаў магутны ўдар зьнізу ў сквіцу. Усё было так неспадзявана, што ён не ўтрымаўся й упаў дагары.

“Зараз пазабіваюць адзін аднаго”, – падумала прычына бойкі Марта, прыслухоўваючыся з лязенкі. Яна схапіла рушнік і пачала як мага хутчэй выцірацца, каб не дапусьціць такога фіналу.

З губы ў Хомскага ішла кроў.

– Прабач, стары, – сказаў Мартафляк. – Я не хацеў так сільна.

Ён падаў руку, і Хама ўзьняўся, трэсучы галавою, як баксэр у наждаўне.

– Што тут такое? – зайшла ў пакой Марта, у тым самым халаце, пахнучы вадою й мылам.

Мартафляк галянтна пацалаваў ёй руку.

– Вып’еш шампана? – запытаўся ён.

Яны селі вакол століка, і Мартафляк наліў трэцюю шклянку.

– Выпі, – падаў яе Марце. – Пасьля ванны яно карысна.

– Вы што, біліся? – спытала Марта.

– Так, – жвава адказаў ёй Мартафляк. – І ведаеш, што цікава? Хама вельмі моцны фізычна. Ну, ды ты пра гэта ведаеш. Ён вельмі моцны, але ён нічога не зрабіў мне. Я пабіў яго.

– Я проста ня мог цябе ўдарыць, – сказаў Хомскі, прамокваючы насоўкаю кроў на губе.

– Оппа! – усміхнуўся Мартафляк. – Ты – добры таварыш. Верны. Я хачу выпіць за цябе. Мар-

та, вып'ем за Хаму. Каб ён хутчэй ажаніўся, трасцы яму ў бок і хрэну ў вочы.

Яны крануліся шклянкамі, і Мартафляк падміргнуў ёй.

– Дзе ты быў, мой сужэнча? – спытала Марта, трохі адпіўшы.

– У адной маладзіцы. Толькі дагэтуль ня ведаю, трахнуў яе альбо не. Дзіўная гісторыя, праўда?

– Гэта вельмі рызыкаўна, Мартафляча, – сказала Марта.

– Што менавіта? – спытаў Мартафляк. – Тое, што я табе раскажаў пра гэта?

– Тое, што ты нічога не памятаеш. А калі яна была вэнэрычная?

– Усё можа быць, – пазяхнуў Мартафляк. – Канечне, я пажартаваў.

– Я так і думала.

– Ну, вось і добра. Гэй, Хама, чаго ты сядзіш такі сумны ды невясёлы? Кроў ужо не цячэ. Скажы што-небудзь, – Мартафляк з чаканьнем і надзеяй паглядзеў на Хомскага.

Той адняў ад рота насоўку з маленькай чырвонай плямкаю.

– Я табе зайздошчу, стары, – сказаў ён.

– Гэта добра, але чаму, халера ясная?

– Ты шчаслівы чалавек.

– А-а, – з разуменьнем працягнуў Мартафляк. – Тады іншая справа. Хочаце анекдот? Муж вяртаецца з камандыроўкі і, само сабою, засьпявае жонку на гарачым, – сказаўшы гэта, ён замаўчаў.

– Усё? – спытала Марта.

– Не, ня ўсё, але згадаў, што вы яго ведаеце. А можа, ведаеце нейкі падобны. Яны ўсе аднолькавыя, усе пра адно й тое ж. Можа, мы б трохі паспалі? – пазяхнуў ён.

– Няма сэнсу, – паціснуў плячыма Хомскі. –

прасьцей пераседзець гэтыя пару гадзінаў. А пасьля пойдзем на кірмаш. Ці яшчэ куды-небудзь.

– Сапраўды. Ужо няма сэнсу, – пагадзіўся Мартафляк і лёг на падлогу. – Я толькі трохі паляжу. З расплюшчанымі вачыма.

Ціша прыціснула іх, быццам камень. Ніхто не прамовіў больш ані слова. Мартафляк ляжаў на падлозе дагары тварам і сапраўды з расплюшчанымі вачыма. Хама прымасьціўся ў фатэлі, грэючы ў руцэ шклянку зь недапітым шампанскім. Марта села на ложку й утаропілася позіркам кудысьці за акно. Там ужо шарэла, разьвіднелася, азываліся нейкія першыя ранкавыя птушкі зь невядомых краінаў. Чуваць было кожны гук, народжаны ў збольшага сонным гатэлі: нейкія крокі, прыглушаныя дывановай дарожкай, паварот ключа ў дзвярох насупраць, цурчэньне вады ў нумары за сьценкай. Сьвет лавіў іх і спаймаў. Яны ўсе трапілі, быццам у нерат, у гэтую гатэльную цішыню.

Але доўга гэта не пратрывала. Раптам усе пачулі нейкае шамаценьне пад дзвярыма, на гэты раз незачыненымі, – і ў нумар уваліліся два монстры. Адзін у стралецкім строі, з асяледцам на паголенай галаве, другі – у чорнай фракнай пары, з матыльком, але абодва вельмі пажмяканыя, бледныя й гучныя.

– Ага, усе масоны на месцы! – закрычэў Грыць, вітаючы такім чынам усіх прысутных.

– Слухай, Хама, – замахавуў рукамі Нямірыч, – я бачыўся з тваімі пэрсанажамі! Там была цэлая купа мярзотнікаў. Я ледзь уцёк ад іх!

– Сядайце, хлопцы, – роўным голасам азваўся з падлогі Мартафляк. – Альбо прынясеце яшчэ дзьве шклянкі з свайго нумару. Альбо дайце што-небудзь запаліць. Альбо сядайце й памаўчыце разам з намі. Альбо ідзеце адсюль у сраку.

Грыць цвёрда спыніўся на адным з прапанаваных варыянтаў і хутка вярнуўся зь дзвюма шклянкамі. Хомскі разьліў усё да рэшты.

– Кожны з нас па-свойму нядрэнна правёў гэтую ноч, – зьявнуўся да прысутных Мартафляк, узьняўшыся з напоўненай шклянкаю. – Але няхай яна належыць кожнаму асобна. Кожнаму – яго ноч. Я хачу выпіць за гэта, сябры мае. Дарэчы, толькі вы можаце выратаваць нас цыгарэтамі.

– Дохлы васэр, – сказаў на гэта Грыць.

– Мёртвы певень, – Нямірыч быў зь ім салідарны.

– Ну, калі ў нас ужо не засталася цыгарэтаў, то трэба паміраць, – пазяхнуў Мартафляк, але запнуўся, згадаўшы пра Нямірыча.

– Ганьба нам, – згадзіўся Грыць.

Яны выпілі й зноў замоўклі. Здавалася, гэты нумар заклеты на маўчанку. Нават, калі б сюды ўварвалася яшчэ з два дзясяткі паэтаў, усё адно давалася б маўчаць ды згасла глядзець кожнаму ў свой кут, кожнаму ў сваю ноч. Яна стаяла за плячыма ў кожнага, глыбокая й чорная.

– Хадзем абудзім Мацапуру, – нарэшце наважыўся вымавіць Хомскі.

– А ў якім ён нумары? – запыталася Марта.

– Уяўляеце, мы дагэтуль яшчэ ня бачыліся з Мацапураю, – працягваў Хомскі. – Ён зладзіў увесь гэта бардак, а сам недзе хаваецца...

– Ён выдумаў гэтае дурнаватае сьвята, а сам залез пад коўдру, з галавою пад коўдру, і пухне, – дадаў Нямірыч.

– Ён зарабляе на гэтым грошы, а мы ідзем, як таньня хлопчыкі, вядземся на гэта, – абурыўся Грыць.

– Ён на ўсім зарабляе грошы...

– Ён таленавіты хлопец, але вялікае гаўно...

- Ён павёў сябе, як заўсёды...
- Ён робіць над намі свае досьледы...
- Ён ніколі мне не падабаўся...
- Ён досыць прымітыўны, але яму шмат дадзена ад прыроды...
- Ён дрэнна скончыць...
- Яго павесяць за “ядзеньне чалавечага мяса”...
- Хадзем яго абудзім, – падсумаваў Хомскі.
- Я патэлефаную яму ў нумар, – паведаміў Грыць, выцягваючы з кішэні нататнічак. – Ён жыве ў...

Грыць набраў нумар, але праз хвіліну паклаў слухаўку.

- Не адказвае? – здагадаўся Мартафляк.
- Ты правільна ўсё разумееш, – адказаў Грыць.
- Мабыць, яго яшчэ няма ў сябе, – пасунуўся яшчэ далей Нямірыч.
- Альбо яму ляютна ўставаць да тэлефону, – дапусьціў Хомскі.
- Альбо ён акурат ляжыць зь дзяўчынаю, – дадумаўся Мартафляк.
- Альбо зь перарэзаным горлам, – растлумачыў Грыць.
- Альбо сядзіць у клязэце...
- Альбо вісіць на жырандолі...
- Альбо заклаў вушы ватаю...
- Альбо накрыў тэлефон падушкаю...
- Чуеце? – спытала Марта, якая ўжо пэўны час прыслухоўвалася да гукаў за акном.

І тады яны пачулі, сапраўды пачулі недзе там, у вулачках Чартопаля, унізе, пад імі, аўтаматныя чэргі, адзіночныя стрэлы, нейкую беганіну, роў матораў, неразборлівыя выгукі. Яны кінуліся да акна й пабачылі пад гатэлем некалькі грузавікоў, зь якіх выскоквалі войскоўцы ў поўнай амуніцыі, у касках, з аўтаматамі й адгазьнікамі, у плямістых мундырах. Яны хутка й зладжана падзяля-

ліся на невялікія групкі і разьбягаліся па прылеглых вуліцах. Афіцэры аддавалі рэзкія, адрывістыя каманды.

– Люба зірнуць, – сказаў Мартафляк.

Дзьверы нумару расчыніліся так, быццам па іх ударылі нагою. У пакой зайшоў зусім яшчэ юны лейтэнант з няўмольным выразам на твары. За яго сьпінаю стаяў двухмэтровы дэсантнік з складным аўтаматам у руках.

– Всем выходить, строиться на улице, – коротка сказаў лейтэнант.

– Гэта ўвогуле добрая ідэя, дружа, – пагадзіўся зь ім Мартафляк, – але якога хрэна мы туды пойдзем...

– Молчать, – перарваў яго лейтэнант. – Приказ коменданта гарнизона. Всем строиться на улице!

– Пайшоў ты са сваім камэндантам, – пазяхнуў Хомскі.

– В противном случае я имею право применить спецсредства, – адчаканіў лейтэнант.

– Пачакайце, растлумачце, што здарылася, мы ж ня можам проста так узяць і пайсьці, – зьмяніў тон Мартафляк.

– Всем строиться на улице, – з ноткамі стомы ў голасе паўтарыў лейтэнант. – Будет передано важное правительственное сообщение.

– А як адносна Агульнай дэкларацыі правоў чалавека? – зьедліва пацікавіўся Нямірыч.

– Хватит! Немедленно выйти и строиться! Хватит! Кончилось ваше время!

На вуліцы іх пашыхтавалі проста перад гатэлем, у калёну па двое. Празь нейкія дзесяць-пятнаццаць хвілінаў дэсантнікі цалкам ачысьцілі гатэль ад гасьцёў сьвята – заспаных, напаўапрунутых, у маляўнічых карнавальных апранахах – і пагналі ўсіх у кірунку плошчы Рынак.

– Не растягиваться, не растягиваться, быстрее! – камандавалі з бакоў сяржанты й аўтаматамі падштурхоўвалі занадта няўключных. Яны амаль беглі – Анёлы, Сарацыны, Казакі ды ўсе іншыя, яны не разумелі, што адбылося, але іх падганялі аўтаматамі, іх выхапілі з нагрэтых ранкавых ложкаў і цяпер кудысьці гналі, можа, каб пачытаць лекцыю па грамадзянскай абароне, можа, каб расстраляць.

– Напэўна, ваеннае становішча, – задыхаючыся, шапнуў Мартафляк.

Марта йшла побач зь ім, такая напалоханая, у гэтым сваім халаціку на голае цела.

– Мне страшна, – сказала яна. – Што будзе з нашымі дзецьмі?

– Ня варта наперад перажываць, мы ж нічога ня ведаем, – спрабаваў яе супакоіць Мартафляк.

– Я не хацела сюды ехаць, навошта я ехала, – не супакойвалася Марта.

– Прынамсі маем шанец памерці ў адзін дзень, – сказаў Мартафляк.

– Зёма, дэмбель давай! – крыкнуў Нямірыч да аднаго з салдатаў.

Але ў адказ атрымаў добрага кухталя ў сьпіну. Грыць быў хацеў адказаць яму тым жа, каб ведаў, смаркач, як рукамі махаць, але Нямірыч з усёй сілы абняў яго й прыціснуў да сябе.

– Не чапай гаўно, Грыцю, – сказаў ён. – Яны сынкі, службы ня бачылі, паскуды, салабоны, парашнікі!..

Толькі Хомскі быў цалкам незварушны, слухмяна крочыў у пары зь нейкім маладым каталіцкім сьвятаром.

На вуліцах ужо даўно разьвіднела, і ўсе маглі бачыць, як шмат салдатаў шныпарыць па горадзе. Усе бакавыя вуліцы былі перагарожданыя гру-

завікамі й бэтээрамі. Грыць скрыгатаў зубамі й сьціскаў кулакі.

– Лажа, ізноў лажа, – паўтараў ён.

Яны захапілі ўсё на сьвеце: тэлеграф, пошту, масты, банкі й гатэлі, яны захапілі Крэ́мль і Эрмітаж, а таксама ўсе іншыя стратэгічныя аб'екты, у іх танкі й снарады, апэрацыя была праведзена маланкава, з дапамогаю хімічнай зброі й калючага дроту, яны адабралі ключы ад усіх турмаў і псыхічных лякарняў, яны накрылі нас, як голых у лазьні, за дзьве-тры гадзіны ўся ўлада перайшла да іх, цяпер яны змогуць канчаткова навесьці парадак і аб'явіць доўгачаканую вайну рэшце зямной кулі, яны загадаюць нам легчы тварам на брукаванку, а пасья будуць камандаваць “встать-лечь”, і мы будзем уставаць, а потым ізноў класьціся па камандзе, бо яны захапілі Кіеў і Львоў, і нават Запарожжа яны захапілі, і ўсё за нейкія дзьве-тры гадзіны, нехта вельмі пільна ўсё прадумаў, нехта атрымае Залатую Зорку, бо яны цяпер паўсюль, і нават у Музэі ўкраінскага мастацтва зладзілі гаўптвахту, а ў катэдральным саборы – вартаўнічыя памяшканьні, і мы нічога ня зробім, Марта, мая маленькая, я здолею толькі прапусьціць твае кулі празь сябе, вось і ўсё, а хлопцы ўжо хай сабе выкручваюцца як могуць, зрэшты, быць расстраляным – не найгоршая сьмерць для паэта, ах, якія ненапраўныя страты хутка панясе родная літаратура, расстралянае адраджэньне, вось як пра нас напішуць нашчадкі, калі яны дапусьцяць, каб у нас былі нашчадкі, а яны не дапусьцяць, бо ў іх ужо ёсьць вялікі досвед, як ачышчаць нас ад нашчадкаў, гэта галоўная справа, галоўная мэта, як па-дурному ўсё выйшла, я не хацеў цябе крыўдзіць, Марта, я ўжо не

пасьпею апавесьці табе пра ўсё, і пра Хаму, які цябе кахае, і пра Грыця, народжанага ў Карагандзе, і пра Юрка, у якога адбіраюць апошні яго год ці як найбольш два, але я ганаруся, што цяпер, вось тут, я разам з гэтымі хлопцамі, што нас кінуць у адну велізарную яміну, разам з гэтымі Жыдамі, Прасталыткамі й Цыганамі, я ганаруся, што быў знаёмы з гэтымі хлопцамі, гэта цудоўныя паэты й найпершае гэтаму пацьверджаньне – тое, як яны памруць, але па-іншаму не бывае, дый нашто жыць, калі нават у нашай улюбёнай кавярні яны размясьцілі вузел сувязі, а на сёмым небе – ракетны палігон, навошта жыць, калі яны будуць чытаць нашыя душы сваімі радарамі й будуць выклікаць нас а шостаі ранку мыць іхныя зарыганья сартыры; куды мудрэйшым будзе не дажыць да гэтага, а таму варта справакаваць кагосці зь іх, скажам, харкнуць яму ў пысу, і ён ня вытрымае, пусьціць аўтаматную чаргу, бо ён памятае пра гонар вайскоўца, вышэй за які ў гэтым сьвеце толькі загад камандзіра, і я зрабіў бы такі фокус ужо зараз, неадкладна, але спачатку мне трэба прапусьціць празь сябе твае кулі, я ж не магу даручыць гэта Хомскаму, хаця ён і кахае цябе, але твая рука ў маёй, мы даўно ўжо не трымаліся за рукі, апошні раз сем год таму, калі ты насіла Аксанку й малявала мае партрэты губной памадай на ўсіх люстэрках у нашым доме...

На Рынку вас пашыхтавалі шэрагамі, сьпінамі да сонца над ратушай. Вас было вельмі шмат – сотні такіх самых, як вы, што прыехалі весяліцца на Сьвята Ўваскрасаючага Духу. Вы маўчалі й глядзелі на афіцэра, што праходзіў перад вамі, пазіраў на гадзіннік і нешта выглядаў з боку колішняй вуліцы Сакрамэнтак. Сьцяг з ратушы быў зьняты.

Ты, Мартафляча, трымаўся за жончыну руку, як за апошні ў сьвеце паратунак, ты, Юрко, аблізваў перасохлыя вусны й нешта паціху насьвістваў, ты, Грыцю, згадваў апошні верш, які яшчэ не пасьпеў запісаць, а ты, Хомскі, нешта маляваў чубком бота на старой брукаванцы, але нічога не выходзіла, твой бот не пакідаў сьлядоў.

Але роўна а сёмай ранку з боку колішняй вуліцы Сакрамэнтак выехала элегантная БРДМ². Яна спынілася мэтраў за сто ад вас. Вечер гуляўся напярэмымі на плошчы намётамі, насіў па ёй купы сьвяточнага сьмецьця, шматкі сэрпантыну, жоўтыя газэты, паветраныя шарыкі, кавалкі сьцягоў і харугваў.

– Внимание! – гучна выдыхнуў афіцэр.

Над БРДМ зьявіўся нехта ў плямістым камбінезоне з магутным мэгафонам на грудзёх. І вы пачулі яго мэталёвы, скажоны мэгафонам голас:

– Дарагія сябры! Панове таварыства! Браты й сёстры! Я рады вітаць вас на пачатку другога дня нашага шалёнага дзейства. Я – галоўны рэжысэр-пастаноўшчык сьвята Паўло Мацапура. Лічу, вам усім спадабаўся гэты досыць круты й непрадбачальны жарт, гэты гэпэнінг, удзельнікамі якога вы раптам зрабіліся. Спадзяюся, ніхто з вас не адчувае сябе абражаным ці пацярпелым. Зрэшты, у праграме былі абяцаныя сюрпрызы. Празь дзеве гадзіны запрашаю ўсіх на сьвяточны кірмаш. Цяпер вы можаце разыходзіцца й працягваць забавы. У масавых сцэнах былі задзейнічаныя акторы моладзевага ды экспэрымэнтальнага тэатраў. Падзякуем жа ім за дасканалую гульню нашымі гарачымі аплядысмантамі!

І ўсе вы, што стаялі сьпінамі да сонца, шалё-

---

² БРДМ – баявая разведвальна-дэсантная машына.

на запляскалі ў далоні, вы пляскалі й пляскалі ды не маглі спыніцца, аж покуль не забалелі рукі, але вы ўсё пляскалі, а афіцэр і салдаты раскланьваліся. Мацапура саскочыў з машыны і, таксама раскланьваючыся пад воплескі й выгукі “брава”, накіраваўся ў ваш бок. Ён быў проста геніяльны, ён зьяў, зьялі яго акуляры, зубы, зьялі яго боты. Ён пазнаў вас яшчэ здалёк, памахаў рукой і трушком пабег да вас.

– Ну, як? – запытаўся ён, абдымаючы вас і цалуючы ўсіх, асабліва Марту.

– Клёва, – сказаў Хама.

– Вы нават не ўяўляеце, сколькі гэта ўсё каштавала: аўтаматы, машыны, дзясяткі скрыняў халастых патронаў, сколькі я набегаўся, каб усё прабіць, спонсары дапамагалі, але ўсё давялося выбіваць самому, ну, на шчасьце, усё выйшла бездакорна, а вы малайцы, што прыехалі, тут яшчэ такое будзе...

– Табе пасуе, – перабіў яго Мартафляк.

– Што, дэсантная форма? – удакладніў Мацапура.

– І ўвогуле, ты клянся хлопец, – сказаў Грыць.

– Дарэчы, пазыч тры сотні, – сказаў Хама.

– І дай запаліць, – пажадаў Нямірыч.

Мартафляк адпусьціў жончыну руку.

– Мы сёньня яшчэ вып’ем? – запытаўся ён.

– Так, але не забывайцеся, што а восьмай ваша вечарына паэзіі. – Мацапура зняў акуляры й працёр іх хустачкай. – Так што давядзецца чытаць вершы, хлопцы...

Верасень-кастрычнік 1990

Пераклала Марына Шода

Авэ, “Крайсьлер”!

Тлумачэньні відавочнага

“Асобы зь яскрава выражанымі адзнакамі
дэбілізму да забавы не дапускаюцца”.

Надпіс на запрашэньні

1

Ужо дзявяты год мінае з таго часу, калі Ірванец раз назаўсёды вырашыў для сабе, што ніводнае з маіх вачэй ня ёсьць шкляным. Гэта адбылося ў Ірпені, узімку, наўкола ляжалі глыбокія сьнягі, гэта быў адзіны ў маім жыцці (і адзін зь незлічоных – у Ірванцовым) сэмінара для маладых. Мы стаялі ў прыцемках пасярэдзіне нейкай алейкі, і Сашко плёў усякія небыліцы пра сваё цяжкое дзяцінства, у якім, маўляў, не было нічога сьветлага, акрача піянэрскіх летнікаў і мастурбацыі. Цені паэтаў мінулага й кадэбістаў будучага нячутна праплывалі паўз нас, прыслухоўваючыся да кожнага Сашкавага ўсхліпу...

Ужо дзясяты год мінае з таго часу, калі шахтарскі паэт Віктар Небарак даслаў мне ў войска

свой першы ліст, напісаны не зусім правільнаю ўкраінскаю мовай. Ліст, як і ўсё іншае ў Небарак, быў пачціва-нахабны, то бок ветліва-беспардонны, аўтар яго звяртаўся да мяне на “вы”, але падкрэсьліваў уласную значэннасьць ужо зь першага радка: “Добры дзень, Юрыю! Піша вам Віктар Небарак – уласнай пэрсонаю”. Гэтае “ўласнай пэрсонаю” зрабіла мяне, тагачаснага сяржанта савецкай арміі, амаль шчасьлівым...

Ужо вечнасьць мінае з таго часу, калі мы сышліся ўтрох і было вымаўлена фатальнае й сакральнае, унівэрсальнае й карнавальнае – Бу-Ба-Бу...

Чаго нам хацелася? Чаго мы імкнуліся дасягнуць гэтым непісаным патройным пагадненьнем? Адказаць робіцца ўсё цяжэй. Некаторыя акцэнтны й нюансы ўжо проста забыліся, даўно скінутая дваццаціпяцігадовая скура, у якой мы красаваліся на кожным скрыжаваньні Львова – самаўпэўненыя й не вядомыя нікому, з выняткам пэўнага кола найбліжэйшых сяброў, якое, што праўда, і тады ўжо налічвала з паўсотні ўсякіх монстраў.

І ўсё ж – чаго нам хацелася?

Здаецца, што на пачатку гэта было ня столькі эстэтыкаю, колькі проста спосабам выжываньня. Альбо эстэтыкаю як спосабам выжываньня. Альбо наадварот. Іншымі словамі – спробаю быць максымальна свабоднымі ў абсалютна несвабоднай сытуацыі. Трымацца поруч, адчуваць локаць, як біцьцё сэрца.

Але што за тандэт папёр зь мяне? Які там локаць! Мы проста любілі адзін аднаму чытаць вершы. І ня толькі адзін аднаму – варта было нам з Ірванцом на дзень-другі заскочыць да Небарак ўва Львоў (то бок “у мястэчка Парыж”), як за намі трыма ўвязваўся даўжэзны хвост прынамсі зь пятнаццаці суб’ектаў, сярод якіх пераважалі

людзі дасьціпныя й велікадушныя (зь іх я заўсёды буду памятаць этнічных немцаў Каўфмана й Коха). Акрамя таго, траплялася й нейкае назольнае быдла. Гаворка, аднак, не пра яго.

Мансарды й піўніцы былі нашымі. І майстэрні былі нашымі. І самвыдаў, і Антоныч, і Калынец, якіх я, дарэчы, акурат тады ўбачыў разам, удвох, – гэта адбылося 7 ліпеня 1987 года, калі адзначалася 50-годзьдзе Антонычавай сьмерці. Будучых біёграфіаў адсылаю да Небаракавага верша “Яноўскія могілкі”, што зьмешчаны ў зборніку “Лятаючая галава”.

А яшчэ нашымі былі віно й піва, каньяк і кава ды некаторыя іншыя матэрыі, ад якіх шуміць у галаве.

Нашым быў час. Ён спрыяў. Яшчэ ніколі ніхто з паэтаў ня меў такога спрыяльнага часу. Вонкавай свабоды рабілася ўсё больш, і мы адкрывалі ў сабе ўсё большыя рэсурсы свабоды ўнутранай. У восемдзсят пятым годзе Ірванец яшчэ ня мог бы беспакарна паказаць свой голы зад са сцэны Львоўскай оперы – ды яго проста не пусьцілі б туды!

Дэмакратызавалася мова ўкраінскай паэзіі, мужнеў яе слоўнік. Вымалёўваліся першыя “грудзі”, за імі ўжо віднеліся “дупы” й “курвы”. Вось-вось мусіў зьявіцца першы “чэлес”, а далей ужо проста “рускі мат”. Цяпер, калі гэтага добра на кожным кроку, мы час ад часу адчуваем сваю віну. Што ж, апосталы заўсёды перабрэшуць свайго настаўніка, Свабода дасталася ім амаль што за дурніцу – відавочна, гэта нешта накшталт кіслароднага атручання.

Гаворка, аднак, не пра іх, а пра тое, што нас усё-ткі аб’яднала. Гэта не ў апошнюю чаргу быў горад. І канкрэтны Львоў, і горад як такі, і Горад як абстракцыя. Горад наагул. Вось жа, мы ўсе –

выбачайце за слова – паэты-ўрбаністы. Што праўда, у Ірванца было штосьці там пра нейкую хату ў якімсьці сяле. Але гэта было ўжо так даўно, што стала няпраўдаю.

І тут мы маем першы камень спатыкненьня. На кожную абстракцыю – свая абструкцыя. Асабліва што да нашага разадранага агрэсіямі паспалітага люду, дзе кожны зарабіў сабе сьвятое права не любіць блізкага свайго.

2

“Літаратура – гэта Храм!” – прасычэў мне некалі адзін разьюшаны пісьменьнік.

Нічога ня маю супраць храма. Хаця з такою самаю доляй праўдзівасьці можна сьцьвярджаць: “Літаратура – гэта Лякарня! Літаратура – гэта Школа! Літаратура – гэта Фабрыка! Літаратура – гэта Вакзал! Літаратура – гэта Параплаў! Гэта Бардэль! Гэта Сьметнік! Гэта Прыбіральня!” Казаць пра літаратуру можна што заўгодна. Яна вытрымае. І храм вытрымае, і прыбіральню.

Але калі храм, дык храм. Толькі калі ўжо храм, дык з жывымі людзьмі, а не зь святымі каровамі.

Сьвятых кароваў у нас больш, чым у індусаў. Гэтая нашая мэнтальнасьць-манумэнтальнасьць на сталых п’едэсталах, схільнасьць да апушчаных долу вусоў і насупленых куччаватых броваў, вылітых у бронзе і сонцам аблітых, уяўляецца мне чымсьці накшталт дзіцячай нацыянальнай рэлігіі. Зь яе можна толькі вырасьці. Але можна й ня вырасьці – скамянець у заўсёдным мармуры. І пачаць прапаведаваць якую-небудзь чарговую графаманскую вэрсію стварэньня сьвету: ад духоўнай

рэспублікі да духоўнага хутаранства ўключна. Вэрсію, магчыма, і сымпатычную – калі яна належыць пяцігадоваму дзіцяці, а не пяцідзесяцігадоваму пераростку.

Найбольшым грахам, найглыбейшым таўром на скуры Бу-Ба-Бу назаўсёды застанецца нашая спроба растапіць гэтую льдзіну песеннай недавучанай пачцівасьці да ўсяго ўкраінскага. Спроба спраўдзіць згаданых кароваў на прадмет сьвятасьці. Гэта спарадзіла безьліч канфліктаў, але й безьліч паразуменьняў, якія ў супастаўленьні з канфліктамі, несумнеўна, пераважаюць.

3

Дзесьці пачынаючы з восемдзсят сёмага году, калі Небарак апынуўся ў Кіеве і там упершыню ўбачыў арыгінал крайсьлера-імперыяла¹, а потым паказаў яго мне, мы вырашылі, што гэты аўтамабіль створаны спэцыяльна для нас. Захутаныя ў чорныя куленепрабіўныя плашчы, у капелюшах, насунутых на цёмныя акуляры, мы пад'яжджалі на ўлюбёным крайсьлеры пад сыцены ўсякіх пісьменьніцкіх установаў. Мы выходзілі з крайсьлера, гулка клацаючы ягонімі – не, ня дзьверцамі – дзьвярыма! – пад куленепрабіўным крысом сыцскаючы ў руцэ бездакорны партатыўны шмайсар, уваходзілі ўсярэдзіну, падымаліся сходамі, урываліся ў кабінэты. Мы забівалі сакратароў, рэдактараў, цэнзараў, карэктараў. Мы гвалцілі машыністак, прыбіральных, буфэтчыц, гатэльных

---

¹ *Аўтар пакідае за сабой права разнастайнага напісаньня гэтай назвы - у двукосьсі і без, зь вялікіх літараў і малых - як яму, аўтару, заманецца.*

пакаёвак. Мы рабавалі сэйфы роднай літаратуры. У нас не было нічога сьвятога. Нават бюст Леніна ўпершыню вынеслі з залі СП менавіта пад рулямі нашых хуткастрэлаў. На сваіх вечарынах мы прымушалі публіку ўжываць наркатыкі й займацца групавым сэксам. Публікі ад гэтага толькі прыбывала. Мы паставілі дагары нагамі векавечную піраміду маральных каштоўнасьцяў. Нас завербавалі ў Маскве, Нью-Ёрку, Стамбуле, Варшаве й Тэль-Авіве, хаця насамрэч мы працавалі ў інтарэсах Саудаўскай Арабіі. За намі сьлед у сьлед хадзіў натоўп рэкеціраў, мянялаў, сутэнэраў ды німфаманак, пеючы нам асанну. На выдадзеных намі кніжках праступалі нейкія забароненыя сымбалі, а таксама адмысловы чорны штамп “Іх разыскивает милиция”.

І вось – сёньня. Сёньня грамадзтва пажынае плады гэтай бурлівай васьмігадовай дзейнасьці. Ўкрывая злачынстваў няўхільна расьце. Узровень жыцьця насельніцтва няўхільна падае. Выпешчаныя паэзіяй бубабістаў дванаццацігадовыя інфікаваныя СНІДам німфэткі родзяць мутантаў ды вампіраў. Неапазнаныя сатаністы выкопваюць на паўночных могілках целы загінулых партсакратароў. Сыны паўсталі супраць бацькоў, брат пайшоў на брата, а маці прадаюць дачок у анатамічныя тэатры. Усё кажа пра тое, што мы сягнулі самага дна вусьцішнасьці.

І ўсё гэта – вынік таго, што Небарак колісь дазволіў сабе легкадумна напісаць *“ты ўтыкаеш у яе туліпанавае кап’ё”*. А яшчэ раней Ірванец напісаў, як абдымае ў хмызах нейкую знаёмую санітарку і як ён любіць *“мокую пад ёю айчыну сваю”*. Андруховіч жа наагул – пераклаў Самойлу Нямірыча, а яшчэ раней уголас сказаў: *“какаду!”*...

І гора той зямлі, што нараджае такіх мярзотнікаў, гора!

Гэй, схамяніся, голубе, што за дурноты ты вярзеш, асодзіце вы зараз мяне. І пра каго, пра бубабістаў, гэтых мілых маладых людзей, што й напіцца па-чалавечы ня ўмеюць? Гэта яны – з аўтаматамі? Гэта яны рабавалі сэйфы? Што за дзікія фантазіі?

А я, між іншага, спачварыў адно форму. Бо што да зьместу, дык сутнасьць усіх гэтых інвектываў перададзеная дакладна: мы – гангстэры.

Неяк так ужо сталася, што, ацэньваючы пэўную зьяву, значна прасьцей падшукаць для яе ўжо знаёмую шуфлядку, чым вынаходзіць новую. А калі ўжо самі назовы намякаюць на нешта непрыстойнае, хуліганскае! Вось “Бу-Ба-Бу”, амаль як – “вось бы бабу!” І вось мы ўжо маем шуфлядку, для вызначэньня якой нават не абавязкова ўчытвацца ў нашыя радкі альбо наведваць вечарыны: эпатаж, футурызм, жоўтыя матылькі, “пощечина общественному вкусу”, спаленьне Рафаэля, срака з ручкай і г.д.

Заяўляю на гэта з усёю адказнасьцю: нічога такога ніколі не было ў нашых намерах! Эпатаж буржуазіі? Вы мне спачатку пакажыце гэтую буржуазію, дзе яна й хто яна. Можа, гэта пралетарыят? (Кажуць, адна дворнічыха й сапраўды колісь рыдала над маімі вершамі – што праўда, гэта была *львоўская* дворнічыха. Працоўнае сялянства? Правадыры саюзу пісьменьнікаў? Партыйцы, патрыцыі й кей-джы-бі? Каго нам эпатаваць? Грамадства наагул? Гэта якое такое грамадства – ці ня тое, часам, у якім дзевяноста працэнтаў не чытае зусім, а з тых, што ўсё-ткі чытаюць, дзевяноста працэнтаў не чытае па-ўкраінску, а з тых, што ўсё-ткі чытаюць па-ўкраінску, дзевяноста працэн-

таў не чытае паэзіі? Эпатаваць такое грамадства наважыўся б хіба толькі звар’яцелы. Урэшце, паэзія мае ў сабе нешта ад вар’яцтва, гэта праўда.

Але звар’яцеласьць нашая праявілася ў іншым. Бо мы ўзяліся ліквідаваць хоць некаторыя прагалы ў гэтай разьдзертай на шматкі й разрэджанай прасторы, якая называецца ўкраінскай культурай. Здаецца, я дазволіў сабе выказацца занадта голасна й самаўпэўнена. Відаць, найхутчэй, было якраз наадварот: ня мы стваралі нешта ў гэтай культуры, а яна стварала нас. То бок накіроўвала й вабіла – сваімі неабжытымі завулкамі, бязьлюднымі палямі (маргінэсамі), састарэлымі табу, якія так хацелася парушыць; сваёй цнатлівасьцю, якая так пасуе кожнай маладзенькай паньне наконадні шлюбнага росквіту, але ж так не пасуе ёй ужо ў сталым веку, наконадні старэньня й высаханьня. Дык вось, мы ўзяліся набліжаць гэты шлюбны росквіт.

Але й гэта не зусім так. Бо мы ні пра што спэцыяльна не дамаўляліся. Мы не распрацоўвалі праграмаў і маніфэстаў, не падпісвалі ніводнага камюніке ці мэмарандуму. Мы проста выгадоўвалі вершы, а пасьяля чыталі іх – спачатку адзін аднаму (і я ніколі ў жыцці ня меў такіх геніяльных слухачоў, як гэтых двох!), потым для шырэйшага кола “сьведкаў Бу-Ба-Бу”, нашых адэптаў і сымпатыкантаў, нарэшце – для публікі, што прыходзіла на арганізаваныя намі вечарыны, колькасьць якіх, дарэчы, сягнула недзе так трыццаці (трахсот трыццаці, хочацца сказаць). Уласна кажучы, з пэўнага часу публіка, што прыходзіла на вечарыны, атаесамлялася са згаданым колам (ці, хутчэй, кодлам) “сымпатыкантаў ды адэптаў”. Мы ведалі, прынамсі ў твар, усіх, што да нас прыходзілі, нават калі бачылі іх упершыню, але гэта

быў асаблівы гатунак людзей. Нейкія ледзьве не сямейныя сустрэчы, кожнага разу цяплейшыя ды інтымнейшыя: нейкія мастакі, акторы, студэнты, жонкі паэтаў, намесьнікі міністраў, дзеці філэлягаў, інтэлектуалы з дыяспары, кампазытары-песеньнікі, дэпутаты саветаў усіх роўняў і да т. п. (Зацікаўленых дэталёвым пералікам адсылаю да Небаракавай “Рэстаўрацыі”, дзе падаецца ўсярэднены пайменны рэстар найважнейшых з нашых гасьцёў). Ага, яшчэ абавязкова вынурваўся з залі чарговы графаман, які парываўся на сцэну з адной мэтаю – сапсаваць увесь кайф як нам, так і публіцы. Мы зьнішчалі яго сваёй стрыманай ветласьцю.

Вось так, абсалютна нязмушана й амаль непрыкметна, мы ад аднаго пытаньня пераходзім да наступнага, ня менш прынцыповага: ад “дзея чаго?” да “дзея каго?”

5

Для каго я пішу? – пытаньне, якое дагэтуль традыцыйна пакутлівым і назольным рэфрэнам перасьледуе кожнага сапраўднага ўкраінскага паэта. У нашым выпадку значнасьць гэтага пытаньня прынамсі патройваецца. Для каго Бу-Ба-Бу?

Дазволю сабе трохі шырэйшую цытату.

“Тое, што пісаў Ганкур пра Францыю сто гадоў таму, можна даслоўна паўтарыць пра нашыя цяперашнія культурныя стасункі. У часы, якія я маю наўвеце, стаўленьне нашай грамады да мастацтва было цалкам нэгатыўнае. Музычная нашая творчасць мела адзінага сур’эзнага прадстаўніка – Людкевіча; мастацтва рэпрэзэнтаваў траха не адзін Труш, а паэзія, якая тады магла пахва-

ліцца нават значнаю колькасцьцю жрацоў, знаходзілася ў нас на выгнаньні, бо нашым патрыётам досыць было некалькіх крылатых фразоў з Шаўчэнкі, якія яны згадвалі падчас усякіх сьвяточных імпрэзаў і якімі рэкламавалі сваю культурную вартасць і свой патрыятызм, чые акцыі ў тыя часы на грамадзкай біржы былі надта высокімі. (...)

[Але] гурток маладых бунтаўнікоў павёў агрэсіўную атаку, скіраваную на здабыцьцё чытацкай публікі. Мы пайшлі за парадай Ганкура, мы пачалі насіцца з нашым “таварам” паміж найўнымі патрыётамі, якія ў сьвятой прастаце сваёй і не разумелі, навошта людзі твораць літаратуру, і дзівіліся, што знаходзяцца між намі марнатраўцы, якім не шкада грошай на выданьне непатрэбных рэчаў. Наша ж “эліта” ня ведала нават прозьвішчаў нашых пісьменьнікаў, і нават Франком цікавілася адно як грамадскім дзеячом, крытыкам асьвечанага грамадзкага ладу.

Ніколі не забуду адной сцэны, якая характарызуе тагачасную інтэлігенцыю. У залі “Народнага дому”, дзе адбываўся традыцыйны афіцыёз у гонар Шаўчэнкі, чьёй таемнай мэтай, як звычайна, было даць магчымасьць нашай “эліце” вынесці на агляд свой гардэроб і прывілеі сваёй касты, бадзяўся студэнт зь некалькімі кніжкамі. Ужо добра ўзапрэўшы, прабіваючыся праз шчыльна запоўненыя шэрагі сядзеньняў без усякага посьпеху, ён дабраўся ўрэшце да адной з “найбуйнейшых рыбінаў”, адваката, парлямэнтарнага пасла й зацятага ходынніка на культурным фронце.

– Купіце, спадару пасол, “Semper tiro” Франка! – загаварыў ён, упэўнены ў посьпеху.

– Не чытаю паэзіі! – адрубіў пасол.

– Дык, можа, творы Кацюбінскага?

- Ён таксама піша вершы?
- Не, спадару пасол, ён найбольшы майстар сучаснай прозы.
- Гм... Што маеце яшчэ?
- Апавяданьні Яцкава.
- А гэты што піша: вершы ці прозу?
- Вядома ж, прозу.

І гэтак далей ішла лекцыя сучаснага пісьменства, аж покуль мэцэнат ня страціў цярплівасьці й не пагнаў назольнага кніжніка словамі: “Пайшоў да д’ябла! Я на дурніцы ня маю ні часу, ні грошай”.

(...) Мы, маладамузцы, можа, адно толькі інстынктам адчувалі, што Эўропа імкне наперад, покуль мы, галічане, сядзім скамянелыя на гранітных асновах традыцыйнай бытаўшчыны, “матчынасьці”, прымітывізму ды сэнтымэнталізму. Нас ужо не захоплівалі сьцэртныя штодзённым ужываньнем кананічныя крылатыя фразы: “Толькі праца зь няволі нас вырве” (пры абсалютнай ляноце й ўсеагульнай алергіі на думаньне). Мы хацелі напраўду працаваць, вучыцца й думаць, таго самага дамагаліся й ад грамадства.

Мы бачылі, што грамадства не ператравіла нават Шаўчэнку й Франка, упарта перажоўваючы хіба што паэтычную публіцыстыку першага й патае “Каменяроў” другога; мы хацелі навучыць грамадства чытаць сапраўдную паэзію, не сфальшаваную манернасьцю й ідэалёгіяй Квіткі аж да Бардуляка ўключна, паэзію, вольную ад трафарэтных, барвінкавых ды вербавых краявідаў. Мы ж бачылі, што рамесьніцкая й шаблонная літаратура выбіла кніжку з рук грамады, што мастацкая літаратура выгнаная з дамоў нашай інтэлігенцыі. І мы шукалі новай формы, новага

спосабу выказваньня, намагаліся вытанчыць нашыя творчыя сродкі ў форме і зьмесьце. Адны з нас прыглядаліся да блізкага захаду, да “Маладой Польшчы”, пагляды іншых сягалі яшчэ далей. І таму крытыкі, а разам зь імі грамада, назвалі нас “птушкамі ня хатняга выхаваньня” і запасочылі нас у нацыянальнай індыфэрэнтнасьці. І першыя, і другія не заўважалі, што абстрагуючыся ад Лепкага, які ўпарта казытаў паднябенне патрыётнай традыцыйнай куцьцёю й велікоднымі калачамі ды закалыхваў іх летуценныя душы патрыятычным патасам, усе мы па самыя вушы тырчалі ў нашым родным сьвеце і толькі мацней за іншых адчувалі нашу хваробу й хварэлі з гэтай прычыны. І былі азлобленыя. Кожны з нас на свой капыл быў сатырыкам.

Што ж дзіўнага, што мы кідалі сумныя позіркi на захад і што сёй-той з нас, нібы тонучы, хапаўся за абноўленую й ачышчаную ад фальшывага патрыятызму паэзію “Маладой Польшчы”?

(...) Гэтае яшчэ больш адштурхоўвала ад нас грамаду, якая хварэла на гіпэртрафію загуменнага патрыятызму і ў якой яшчэ дагэтуль пакутаваў дух Каніскага й Танячкewіча, дух культу “сьвятых” вышываных кашуляў і няшчырага патасу, які выходзіў у грамадзе патрыятызм “на печы”, адсталасьць ад культурнага сьвету й спекуляцыю на патрыятычным базары. Мы - у адрозьненне ад грамады - адчувалі, што нашаму народу неўзабаве прыйдзеца здаць іспыт на нацыянальную даросласьць і што на гэтым іспыце мы правалімся...

Мы адчувалі гэтае й бяссьільна біліся ў нераце традыцыі, забабонаў, загуменнасьці й прымітывізму. І ўжо гэта нашае біцьцё непакоіла на-

шую інэртную грамаду, і грамада разгавала на гэта, як магла.

Ці сёньня ў нас нешта зьмяніліся да лепшага? Можам...”

Пытаньне б’е ў “дзясятку”. Ці сёньня ў нас нешта зьмянілася да лепшага? Прызнаюся шчыра, я ледзьве пазьбег спакусы спачатку містыфікаваць вас, трохі асучасніўшы лексыку й сынтаксіс, зьмяніўшы мінулы час на цяперашні, Івана Франка часова замяніўшы (хе-хе) Іванам Драчом, маладамузцаў – васьмідзясятнікамі, Кацюбінскага – ну хаця б Вячаславам Мядзьведзем, а Лепкага, скажам... Хаця не. Любая аналёгія кульгае, і вы адразу б выкрылі мяне. А ўсё ж я яшчэ раз, усьлед за Пятром Карманскім, аўтарам прыведзенага вышэй урыўку з успамінаў “Украінская багема”, запытаю: ці сёньня ў нас нешта зьмянілася да лепшага?

Мяркуючы па большасьці нашых перапоўненых людям вечарынаў – так. Мяркуючы па мэнтальнасьці распрадаваньня нашых кніжак – так. Мяркуючы па тым, што мы выйшлі па-за межы чыста літаратарскай кухні й нават трапілі ў скандальную хроніку (выпадак са зьбіцьцём Ірванца) – так.

Але калі я бачу гэтых змрочных тыпаў з апушчанымі долу вусамі, бяз прабліску гумару на фізыяноміях, патрыятычна заклапочаных ды засмучаных, запасочлівых ды спацелых, якім на кожным кроку мірсьціцца калі не нацыянальная здрада, дык духоўная атрута, калі не парнаграфія, дык пэдафілія, калі не руйнаваньне ідэалаў, дык замах на сьвятыні, мне зноў пачынае здавацца: нішто не зьмянілася ў нас да лепшага, спадару Карманскі...

А можа, віною ўсяму гэты кірылічны альфа-бэт? І гэты ўсходні абрад? І гэтае па-графаманску ўпартае перакананьне, што пазэія – гэта абавязкова для кагосьці?

“На каго ты арыентуеся, калі пішаш?” – запытаўся неяк Небарак у Пятра Мідзянкі. “На Бога”, – адказаў той. А, між іншага, ён мог адказаць і з запытальнай інтанацыяй. Бо ў іх, у Закарпацьці, гэтае “на Бога” значыць “навошта?”, ну, па-нашаму, гэта будзе “на фіга?” На каго ты арыентуеся, калі пішаш? А навошта?

Суцэльныя знакі запытаньня...

6

Маё з вамі падарожжа неўзабаве ўжо, здаецца, пераваліць за палову, а пра “крайсьлер-імперыял” я так па-чалавечы нічога й не апавёў. Цяпер, на маю думку, найлепшы час гэта зрабіць.

Гэты праект разгортваўся ў часе і ў прасторы цэлых пяць гадоў (дваццаць пяць вякоў, хочацца сказаць). Як я ўжо згадваў, улетку восемдзсят сёмага агаломшаны Небарак паказаў мне дзьверы, за якімі зьнемагаў у сваёй царскай велічы ўвязьнены аўтамабіль. Калі Небарак пачынаў апавядаць пра “крайсьлер”, ён страчваў мову ад хваляваньня. Ён намагаўся апісваць яго з дапамогаю жэстаў і выклічнікаў, ён маляваў яго абрысы на пяску, ён танчыў вакол наглуха зачыненага гаража, як тунгускі шаман вакол абломкаў мэтэарыту.

Гараж спэцыяльна для нас адчыніў яго (і гаража, і “крайсьлера”) гаспадар, дарэчы, паэт – але тое, што ён паэт, у нашым выпадку (як і для літаратуры наагул) ня мела значэньня. Галоўнае – ён быў зяцем савецкага генэрала-нябожчыка, адз-

іным спадкаемцам легендарнага чырвонага камдыва, які завалодаў пасяля цесьцевай сьмерці ня толькі дачкою, кватэраю, шабляю ды папахваю, але й “крайсьлерам-імпэрыялам”, гэтым танкам, гэтым будынкам на колах, гэтым перасовачным месцейкам развагаў, гэтым вечным рухавіком (“пэрпэрта мобіле”, – сказаў бы Небарак), гэтым брантазаўрам аўтастрадаў, гэтым храмам Вялікай Амэрыканскай Мары!..

(“Крайсьлер” быў падараваны генэралу ўрадам рэспубліканскай Гішпаніі за ўдзел ува ўзяцьці крэпасьці Альказар у 1936 г. Дакланей пра гэта – у адпаведным вершы Б.-І. Антоныча, гл. трэці разьдзел “Кнігі Лява”.)

На жаль, ён ня езьдзіў. Паэт, яго ўладар, прысягаў нам, што яшчэ паставіць яго на колы, што некалі трыюмфальна ўварвецца на ім у шэры й варты жалю статак “транспартных сродкаў”, што хрэшчацкіх дзяўчат ён будзе вазіць на ім тонамі, а сьпіртныя напоі барэлямі... Але якое шчасьце, што гэтага дагэтуль не адбылося! Нам жа (асабліва, Небарак) хацелася зусім ня гэтага.

Гэты “крайсьлер” мусіў перайсьці ў іншую якасьць. Гэта магла быць кніга. Гэта мог быць фільм. Альбо танец, альбо рок-н-рол, альбо торт, альбо спэтакль. Небарак хацеў пісаць пра яго вершы. Ірванец складаў пра яго эпас. Я доўгі час заставаўся халодным – гэта была неабходная дыстанцыя, каб не згарэць заўчасна ў яго бэнзабаку. Але вось нарэшце я выпусьціў яго ў “Рэкрэацыях”. Дэманічны Попель, злы геній дыяспары, прывез у ім да Чартопаля Грыця Штундэру ды Юрка Нямірыча. Пазьней у яго багажніку спаў напіты ў бэлю Білынкевіч. Пазьней, звольнены ад зямных путаў, ён лётаў над чартопальскім карнавалішчам...

І такім вась чынам мы дажылі да восені дзевя-

носта другога, маючы за плячыма ладны кавалак нясьцерпнага сьвету. Мы час ад часу зьмянялі маскі й месцы свайго знаходжанья: Кіеў, Львоў, Масква, Гданьск, Эдмантан, Вэнэцыя, Кактэбэль, Сьвінавусьце, Мюнхэн, Варшава, Ніжні Беразеў, Лембэрг, Таронта, Херсон, Станіслаў, Данцыг, Інсбрук, Лучэск, Запарожжа й Запарыжжа – усё зьмянялася з шалёнай хуткасьцю, мігцела й рассыпалася на трэскі, на асобныя бліскаўкі, у міжчасьсе мы пасьпелі адсьвяткаваць ПП – Першае Пяцігодзьдзе й пазачарговыя трыццацігодзьдзі кожнага з нас, заснаваць акадэмію, абраць у яе пяць акадэмікаў, узнагародзіць іх прэміямі ды рэгаліямі, выдаць некалькі кніжак, напісаць безьліч радкоў... І ўсё – як высьветлілася, для таго, каб увосені дзевяноста другога года ў памяшканьні Львоўскай опэры адбыўся сполах, выбух, выкід, адбылася прыўкрасная катастрофа, якой баяліся й на якую спадзяваліся, гэты вялікі бліскучы правал – гэтая паэзаопэра з сакральнаю аўтамабільнаю назвай.

7

Чатыры вечары (сорак чатыры вечары, хочацца сказаць) даведзены да ажыятажу натоўп перапаўняў Львоўскую опэру. Яны хацелі бачыць, мець, мацаць, лізаць *яго*. Яны з эратычнай нецярплівасьцю чакалі *ягонага* прыбыцьця. З хвіліны на хвіліну мусіў зьявіцца *ён* – “Крайсьлер-Імпэрыял”, аўтамабіль-опэра, аўтамабіль здзейсьненых мараў.

Кур’эзнасьць моманту палягала на тым, што нішто нічому не адпавядала. Распаленая прагаю публіка на дзевяць дзясятых складалася з тых,

хто ніводнага разу ў опэрах не былі, больш за тое, ніводнай опэры ня чулі, а пра мэца-сапрапа мелі ўяўленьне ня большае, чым пра мадэрата кантабіле. Іншага гатунку прафаны знаходзіліся на сцэне ды ў яме: хор, балет, аркестар. Гэтыя, у сваю чаргу, ня ведалі творчасьці Бу-Ба-Бу й гідліва затыкалі вушы кончыкамі пальцаў падчас рокерскіх прагонаў. Драматычныя ж акторы становілі сабою прыклад яшчэ аднаго гатунку ёлупняў: зляцеўшыся на сьвятло “халяўных бабак”, абяцаных за нішто, яны былі настолькі ачмурэлыя, што блыталіся нават у найпрасьцейшых рэпліках, за вочы рэжысэра называючы тэкст (збольшага, мой тэкст!) прыдуркаватым. У гэтым спектаклі іх можна было выкарыстаць хіба што як мэблю. Акрамя таго, хтосьці зь іх пэрыядычна напіваўся й страчваў арыентацыю ў цёмных закулісных лябірынтах ды завалах дэкарацыяў.

Сяргій Праскурня як галоўны фэхтмайстар намагаўся зьвесьці што да купы, але ў яго атрымоўвалася ня надта ўжо й шмат. Праўда, падыманьне ды апусканьне плунжэраў абышлося бяз значных ахвяраў з боку выканаўцаў – здаецца, толькі падчас трэцяга спектаклю нейкаму расійскамоўнаму п’янюжку, што выпадкова прыцягнуўся з вуліцы й чамусьці апынуўся аж на сцэне, трохі расьціснула нагу. Мэханікі, між іншага, спрацавалі бездакорна, своечасова спыніўшы плунжэр, і кульгавы з гэтага часу мігрант са скавытаньнем пакінуў памяшканьне храму мастацтваў...

Ніхто – ані выканаўцы, ані публіка – не разумелі, што адбываецца і чым усё гэта скончыцца. Але ўсе цешыліся, бо заўсёды было з чаго цешыцца: калі ня з Штэфка Арабца з вушамі кэралаўскага Зайца, дык з абамжэлага Віктара Марозава зь яго вантробным “Джувльбарс павесіўся!”, калі

не зь лятаючай галавы Небарака, дык з гіпэртафаванага чэlesa Ірванца (мастак Мар'ян Савіцкі). І ў гэтым выяўлялася ўся прырода бубабізму – ягонья адэпты цешацца, з галавою занураючыся ў невытлумачальную радасць быцця...

І толькі мы ўтрох – Пракуратар, Падскарбі й Патрыярх – ведалі, што адбываецца й чым ўсё скончыцца. Мы кантралявалі гэтую сытуацыю яшчэ да яе ўзьнікненьня. Бо на сцэне і ў залі, у ложах ды на бальконах матэрыялізоўваліся нашыя вершы ды нашыя пэрсанажы. Прычым найнявіньнейшым спосабам – матэрыялізоўваліся, нават не здагадваючыся пра гэта. Як цячэ рэчка, сама пра гэта не здагадваючыся. І калі там, пад нябёсамі, на найвышэйшым бальконе, пад самым скляпеньнем, хор дзетак у сіне-жоўтых піянэрскіх гальштуках анёльскімі галасамі засьпяваў а сарела “Малюйце бабу голу-бу”, я ледзь не заплакаў, ды потым, здаецца, такі заплакаў, бо гэта сьпявала нашая ўвасобленая прыўкрасная будучыня... Каб вам лепш зразумець, пра што быў спэтакль, я тут цалкам працытую лібрэта да яго, што было напісана Ірванцом у адну зь бяссонных начэй на-конадні прэм'еры:

“Юную красуню Амальтэю Гарызьдзец падчас балю ў гонар яе паўнагодзьдзя выкрадае злы чараўнік. Стары князь Попель, названы бацька юнай красуні, заклікае асілкаў з усяго Свазіленду рушыць на пошукі яго названай дачкі. Згаджаюцца толькі тры адважныя бубабісты - Вярнігара, Вырвідуб і Круціяйцы. З самых першых крокаў іхнага падарожжа ім бярэцца перашкаджаць злая чараўніца Клітэмнэстра. Дапамагае ёй у гэтым Вушасты Троль. Але калі трое смельчакоў ужо канчаткова губляюцца ў цянётах падступнай чарадзейкі, ім на дапамогу неспадзявана прыходзяць

Самойла Нямірыч ды Андрый Кампа – двое зачараваныя прынцы-блізняты, якіх падступная чарадзейка ператварыла ў пару аслоў. Вызваліўшы трох герояў, яны вяртаюць сабе свой папярэдні выгляд, пасля чаго разам са смельчакамі рушаць на пошукі красуні.

Але далейшыя іх шляхі таксама поўныя прыгод і небяспекі. Зграя фурыяў-санітарчак пад кіраўніцтвам Дзяўчыны з Пляцкамі зачароўвае іх сваім хімэрым і магічным сьпевам. Героі засынаюць, і толькі выпадковае зьяўленьне Лятаючай Галавы выратаўвае іх ад поўнай загубы. Гэтая ж самая Лятаючая Галава вядзе іх наперад, да новых здзяйсненняў і перамогаў.

Урэшце, у пячоры чараўніка адбываецца вырашальная бітва, у якой героям супрацьстаяць Паўло Мацапура-кат, Юрко Нямірыч, пан Базя, Марта Мартафляк ды іншыя ўвасабленьні зла й цемры. Пасля крывавага адпору красуню Амальтэю ўдаецца вызваліць з зачараванай вязьніцы. Усеагульны трыюмф. Лунае Песьня Ўсходніх Славян, і героі з трыюмфам вяртаюцца дамоў. Harry End”.

Замест гэпі-энду чацьвёра бандзюкоў з “Каму ўніз” вывозілі на сцэну ўвасабленьне “Крайсьлера” – купу непрыгоднага ламачча з двума магутнымі пражэктарамі, якія стваралі ўражаньне незямнога лятаючага аб’екту. І ўсё гэта выбухала.

Гэта быў поўны правал. Публіка пляскала стожы. Абураныя ўсеагульным блюзьнерствам тыпы з апушчанымі долу вусамі раззлавана пакідалі залю – пісаць зьнішчальныя рэцэнзіі, якія трохі нагадвалі даносы.

Апошнім на сцэне зьяўляўся Праскурня. Яму пляскалі даўжэй за іншых. Гэта быў поўны посьпех.

Прыгадваю, як пасья апошняга нядзельнага паказу было вырашана не змываючы грыму выйсьці з парадных дзвярэй на плошчу й там, уліўшыся ненадоўга ў буйнасьць карнавальнага натоўпу, зайсьці на самы верх Музычнай Вежы – часовай пабудовы, што ўзьялі для трохдзённага бясовішча.

Праскурню прытрымаў за рукаво банальны амонавец і сказаў сваё “нізя”. Праскурня вырваўся й сказаў яму нешта іншае. “Так, забіраем”, – сказаў банальны амонавец іншаму амонаўцу, ня менш банальнаму, і яны пачалі круціць Праскурні рукі назад.

Пяць хвілін таму ўся Львоўская опэра стоячы пляскала яму. Сярод прысутных быў кіраўнік дзяржаўнай адміністрацыі, мэр гораду, пасол Аўстрыі ва Ўкраіне ды іншыя афіцыйныя асобы. Яны таксама пляскалі стоячы. Гэта было пяць хвілін таму. А цяпер два банальныя амонаўцы круцілі яму рукі назад, каб запакаваць у “лунаход”.

“Што вы робіце? – запратэставаў я. – Гэта галоўны рэжысёр фэстывалю! Ён зараз павінен быць там, угары!” – “Мы яго забіраем! Нам пофіг ваш фэстываль. Ён хуліганіў!” – “Ён занадта перанэрваваўся, адпусьціце яго”, – перайшоў я на больш дыпляматычны тон. Магчыма, на іх зрабіла ўплыў мая патрыяршая карона, магчыма, мантыя з гарнастаевым футрам. А можа – усё разам: і карона, і мантыя, і жазло, і тон. Але Праскурню яны адпусьцілі. За гэта я дагэтуль глыбока ўдзячны нашай паліцэйскай дзяржаве.

8

І неак раптам усе зразумелі, што гэта канец. Штосьці завершылася, штосьці вычарпала сябе.

Паэзаопера падвяла рысу. Макет “Крайсьлера” выбухнуў на сцэне. Магчыма, публіка пляскала ня нам, а гэтаму выбуху?

Першым нешта такое адчуў Ірванец. Ён наагул па-жаночаму чульлівы (як кожны сапраўдны паэт). “Ведаеш, гэта будзе такі танец на нашых костках”, – паведаміў ён мне, калі я прыехаў у Львоў на рэпэтыцыі.

“Бу-Ба-Бу памерла!” – весела абвясціў мой любёны віялянчэліст Юрко Іздрык пасля першага ж спектаклю.

“Ці не падаецца Вам, што гэта, хаця й прыўрасная, але ўсё-ткі сьмерць Бу-Ба-Бу?” – дапытваўся ў Небарака юны інтэрвіюэр з дыктафонам і патасам.

Размовы пра нашу сьмерць – ці ўжо зьдзейсненую, ці яшчэ не, але ўжо блізкую, – узнікалі ўсё часцей. Я прыгадаў, як у дзяцінстве чуў, быццам застрэліўся Мусьлім Магамаеў. Мабыць, яго стрэл быў ня надта трапным.

Вось так на нашым карнавале, у самым яго разгары, запахла неспадзяваным трупам. Неспадзяваным, але, здаецца, шмат для каго надта жаданым. Бо нават зграі кухарчукоў, забыўшыся пра сваё кухарскае прызначэньне, пабеглі зь літаратурных кухняў вясёлым галёпам, разносячы па рэдакцыях радасны крылаты нэкралёг: “Вянок на магілу Бу-Ба-Бу”. Як гэта разумець: кароль памёр, жыве кухарчук? Ці не зашмат гонару?

Геніяльны Пятро Старух і сапраўды паставіў нам помнік на сцэне. І Небаракава галава сапраўды адасаблялася ад цела. І голы муляжны Ірванец сапраўды завісаў над заляю дагары чэлесам. І чорная мэса была, і акрываўленыя рэзьнікі, і граф дэль Кампа (калі бываў цьвярозы) выдушваў сваё фатальнае “Вы прайгралі!” Усё гэта было, і ніхто

не наважыцца гэтаму запярэчыць, а калі наважыцца, дык я першы кіну ў яго жазлом.

Але ці можа памерці тое, чаму няма пачатку й канца? Хіба можа памерці Бу-Ба-Бу, гэтае Трыадзінства й Трыадметнасць, і Шасьцірукасьць, а таму й Шасьцікрыласць? Альбо спытаю па-іншаму: ці можа памерці душа зь яе крывёю ды рога-там, паэзія, брыдамоўства, віно, музыка, балаган, каханьне, дзёрзкасьць, буфанада, рытуал, магія, тэатар, яшчэ раз буфанада, сьмех, плач, кайф, смак, джаз, рок, джаз-рок? Ці могуць гэтыя рэчы памерці? Ніхто не наважыцца гэта сьцьвярджаць, а калі наважыцца, дык я першы кіну ў яго Ірванцовым муляжным чэлесам.

9

Але ўсё-ткі штосьці й сапраўды завершылася. Рака пачала зьменьваць рэчышча. Не таму, што зь нейкага дня я перастаў пісаць вершы – гэта нясутнасна. Магчыма, што зь нейкага дня я пачну гэта рабіць ізноў. Але сталася іншае, значна больш сутнаснае.

Здаецца, мінула маладосьць. Мы шмат сачылі, як яна мінае, выпівалі яе да кроплі, нібы найкаштоўнейшы ў сьвеце напой. Што ж, яна ў нас была не найгоршаю. Пасьля нас будзе мора парожніх пляшак пад сталом на судзе.

Затое паўстае тыпова эўрапейскае пытаньне: што далей? Што там, за канцавым прыпынкам “крайсlera”, куды ўезд на лімузінах маладосьці забаронены? І што застанецца ад Бу-Ба-Бу, калі ў яго адабраць лімузін?

Ня ведаю. Бо мы настолькі пратэічныя, што немагчыма прадбачыць усіх нашых далейшых мутацыяў.

Але што адбываецца цяпер?

Ірванец перажывае захапленне драмаю. Яго п'есы павінны быць пастаўленыя цяпер жа – іначай вечнасьць не даруе нікому іхнай мінуласці. Пакуль што ён сам агучвае іх у падземных пераходах ды вінных крамах.

Небарак недвухсэнсоўна пераходзіць у рок. Гэта мае быць новы гатунак – небарок. Кажуць, што яго музычныя ідэі па моцы ўражаньня робяцца роўнымі паэтычным. Ён таксама лёгка змог бы выкладаць што-небудзь украінскае дзесьці ў Канадзе, Аргентыне ці Радэзіі.

А я хацеў бы зьняць пакойчык на невяліччай віле. Каб ранкам і ўвечары шпацыраваць навакольлем з улучаным плэерам у нагруднай кішэні. Я хацеў бы мець вялізарную музычную калекцыю, а таксама калекцыю вінаў ды кулінарных рэцэптаў. І заўсёды падарожнічаць у тые месцы, якія мне сьняцца. Я хацеў бы ленавацца, ні чым не займаючыся, акрамя, канечне, напісаньня добрай прозы. Альбо складаньня якіх-небудзь паэтычных ці музычных анталёгіяў.

Як бы там ні склалася – але ўсё гэтае так ці іначай будзе Бу-Ба-Бу. І нават калі мы зладзім выставу нашага жывапісу ці продаж будынкаў, гэта будзе Бу-Ба-Бу. І нават калі хтосьці з нас паедзе ў Афрыку, каб гандляваць рабамі ды слановай косьцю, гэта таксама будзе Бу-Ба-Бу. І нават калі дзеля хлеба ён прадасьць сябе рэклімным агентам, дык і гэта будзе Бу-Ба-Бу, патройная абарона ад карыесу...

Мы на гэта асуджаныя. І нікуды ад гэтага не падзенемся.

Азіраючыся назад, я бачу на вяршыні самотнага пагорка велічэзныя манумэнтальныя абрысы “крайсьлера-імпэрыала”. Ён спыніўся навек.

Авэ, “Крайсьлер”! Ідучы ўдалячынь, я салютую табе. Ты быў цудоўным аўтамабілем.

І табе – нашая спэцыяльная падзяка.

20.VIII.1993

Пераклала Марына Шода

III.

Уводзіны ў геаграфію

*“Выспа Каўказ, якая ляжыць паміж
Індыяй ды Скіфіяй, ёсьць найвышэйшаю
выспай сьвету з горнымі вяршынямі.
Адтуль доктар Фаўст разглядаў розныя
землі й далячыні марскія. Там расьце
столькі перцавых дрэваў, колькі ў нас
ельніку”.*

*Гісторыя пра доктара
Ёгана Фаўста. XVI ст.*

1

Старажытная віла, пачатак стагодзьдзя, баварска-карпацкі стыль (ня ведаю, ці такі сапраўды існуюць, хутчэй за ўсё – не, таму будзем лічыць, што я ў які ўжо раз выдаю жаданае за існае), крытая рудою дахоўкай, сьцены часткова зь белага каменю, часткова з чорнага дрэва, некалькі ганчак, шматярусныя сутарэньні накшталт сярэднявечных катакомбаў, але з найсучаснейшым абсталяваньнем, абавязкова вежа, у якой месціцца цалкам таямнічы асобны пакой для напісаньня шэдэўраў. Напрыклад, гатычных раманаў. Альбо мэтафізычных элегіяў.

Вакол – рэдзенькі, але надзвычай рэдкі парк, які нават узімку, пад сьнегам, пакідае моцнае паўднёвае ўражаньне – столькі ў ім вечназялёнага.

Пазней высвятляецца, што віла вынесена на пагорак. З тэрасы, па кутох якой зімуюць захутаныя ў мяшкі садова-паркавыя скульптуры, можна глядзець на Штарнбэрскае возера, міжволі згаданае Эліятам у “Бясплоднай зямлі”, на супрацьлежны яго бераг з адразу некалькімі паляўнічымі палацамі, што сьвятлеюць у чорных карунках студзеньскага баварскага лесу. Абсалютная цішыня.

У мяне пакой на трэцім паверсе, пад згаданай вежай. Мае вокны выходзяць на паркавыя хваіны, на прыазёрныя схілы, далей – уласна возера, потым Альпы (час ад часу іх зусім не відаць – яны расчыняюцца ў імглістай паражнечы), потым яны робяцца вышэйшымі, потым пачынаюцца іншыя культуры, землі, перавалы, іншыя расьліны, ландшафты, мовы, напоі, землі, потым ужо Італія, у бок якой тужлівымі вачыма глядзіць кожны прыстойны баварац. Мае вокны таксама выходзяць на поўдзень.

У гэтым пакоі жыве драўляная жанчына. Зь мячом і Бібліяй у руках яна пільнуе мой сон у галаве ложка. Урэшце, адным цудоўным ранкам я магу прачнуцца без галавы. Таму я спрабую ёй спадабацца. Гэта, здаецца, сьвятая Варвара. А я некалі пісаў вершы да адной Варвары, прычым рымаваў яе з “пачвараю”. Дарэмна.

Дарэчы, пра вершы. Не далей як месяц таму ў брудным пераднавагоднім Станіславе зь яго брыдкімі дажджамі, варонамі й гарэлкавымі чэргамі я склаў сам пра сябе такія радкі:

Патрыярх ня можа жыць у няволі,

Патрыярх павінен жыць у Тыролі.

І вось табе – калі ласка. Напішаш неабачна нешта такое самазакаханае, яно й збываецца. Амаль збываецца, бо цяпер я не зусім у Тыролі,

але надта блізка ад яго – у перадгор’і Альпаў, Верхняя Баварыя, што ня менш фантастычна. Добры паэт мусіць быць прарокам, ці ня так?

А ўсё ж пачуцьцё нерэальнасьці ўсяго навакольнага ніяк не пакідае мяне некалькі першых дзён. І гэтая абсалютная нерухомае сьцішанасьць, гэтая студзенская заспакоенасьць перадальпійскага мястэчка зь яго няпоўнымі чатырма тысячамі, зь яго павольным, самазаглыбленым рытмам, які адзначаецца толькі прыбыцьцём ды адбыцьцём электрычак на Мюнхэн.

І гэтая нерэальная віла на пагорку, у глыбіні парку. Як і належыць вілам, яна мае жаночае імя – “Вальдбэрта”. Лясная Бэрта. Бэрта зь лесу. Бэрта лясоў. (Гэта нябачны трубадур Бэртран дэ Борн трубіць нада мною.)

Не магу ні на чым засяродзіцца. Такая абсалютная цішыня. А за ёю безадказная дзейнасьць мэханізмаў, дзверы зачыняюцца самі сабою, з далікатным пабразгваньнем дзвярных замкоў і вымыкальнікаў, рытмічныя поштурхі гарачай і халоднай вады ў трубах, гэтыя прылівы й адлівы на замову. Віла мае безьліч пакояў, старыя люстры, вітыя драўляныя сходы, апраўленыя мармурам, парцалянавыя талеркі ў буфэтах, кароль баварскі Людвіг Першы ў маштабе 1:10 скача некуды на кані.

Не магу засяродзіцца, а проста слухаю. Услужваюся ў гэтае затоенае пабразгваньне, безадказнае патрэскваньне, рытмічнае пазвонваньне на фоне Вялікай Студзенскай Цішыні. Прыцемкі звальваюцца ўжо а шостае вечара. Баюся парушыць штосьці ў гэтай сыстэме. Адзіным непараўным рухам гома саветыкуса зруйнаваць усе гэтыя тысячагадовыя набыткі старой Эўропы: далікатнасьць і выверанасьць усіх мэханізмаў яе існаваньня.

Безумоўна, тут жыву ня толькі я. Гэта такі прытулак для пісьменьнікаў. Гэтая цішыня павінна змушаць. У ёй павінны выношвацца мэтафары й парабалы. Гэта месца, дзе нарэшце знойдзены сякі-такі кампраміс паміж мастаком і грамадствам, гэтымі монстрамі, што варагуюць не на жыцьцё, а на сьмерць. Грамадства да чорта багатае. Яно можа дазволіць сабе такую раскошу: даць табе пакой на трэцім паверсе вілы “Вальдбэрта”. Разам з панарамай Альпаў, хваінаў, вечназьялёнымі шатамі й вокнамі на Італію. Разам з гэтаю сьцішанасьцю й заспакоенасьцю. Думаць, пішы, глядзі шматсэрыійныя сны пра Эўропу, пі віно, урэшце. Ад цябе ніхто нічога не патрабуе. Ты ня мусіш нікому дзякаваць, пісаць хвалебныя оды. Адно пажаданьне: не пабі сп’яну парцэлянавых талерак у буфэце. Бо вы, паэты з Усходу, час ад часу любіце адмачыць нешта такое.

Гэты будынак, на жаль, знаходзіцца ў Фэльдафіngu, Верхняя Баварыя, Нямеччына. Не, ня ў Ворахце й ня ў Косаве. А мог бы. Пры трошкі іншых паваротах гістарычнага сюжэту. А зрэшты, навошта гэтыя бязглуздыя перасоўваньні акцэнтаў? Пытаньне нават ня ў тым, ці прыгажэйшыя Альпы за Карпаты...

Абсьледаваньне вілы да самых далёкіх яе закутку заняло ў мяне недзе каля дзевюх гадзін. Я адчуваў сябе так, як, мабыць, павінен пачувацца малады прынец крыві, што наконадні каранацыі аглядае ўласную карлікавую дзяржаву. Зь фіксаваньнем у памяці прыемных тапаграфічных падрабязнасьцяў: паляўнічыя ўгодзьдзі, вадзяны млын, манастырская вінарня, заезны бардэль... І ўсё гэта табе “на заўтра”. Будучае выглядае бязьмежна ясным. Я пакінуў сабе “на заўтра”, то бок на бліжэйшыя тры месяцы, шмат усяго: вежу,

тэрасу, нямецкія кнігі ў каштоўных вокладках, халоднае віно, гарачае віно, міртавыя шаты, паркавы жвір, рыпучыя сходы, студзеньскую паверхню возера й расклад электрычак да Мюнхэна.

Пазьней я выйшаў агледзець мястэчка, аўтаматычна пашырыўшы й на яго межы сваёй – на тры месяцы – карлікавай дзяржавы. Я зрабіў выснову, што падданыя мае жывуць няблага, атачыўшы сябе з усіх бакоў пэўнаю фармальнаю завершанасьцю. Культура саду й культура агароджы, як і культура бальконаў, дахаў, ганкаў, дзьвярэй, птушыных гнёздаў, комінаў – усе гэтыя асобна ўзятыя культуры ўражвалі бездакорнаю вернасьцю стылю. Міжканфэсійная згода давала пра сябе знаць суседзкім размяшчэньнем каталіцкай ды лютэранскай цэркваў. Туга па Італіі прачыталася ў надта кічаватым, але ад гэтага шчырым насыценным жывапісе з, як правіла, эвангельскімі ці агіяграфічнымі (о, гэтыя баварскія сьвятыя, вядомыя адно баварцам! – колькі іх?) сюжэтамі. Гэта было г. зв. “люфтмалерай” (жывапісам на паветры), якім кожны местачковы жыхар, што ўсьведамляе ўласную ўнікальнасьць, лічыць неабходным упрыгожыць свой будынак.

Я згадзіўся кіраваць такой краінай.

Першы радок узьнік сам сабою: “Зіма ў Баварыі павольна...” Можна было запісваць верш, які вырастаў бы ў цыкль, які, у сваю чаргу, вырастаў бы ў кнігу. Я ня стаў гэтага рабіць ад банальнасьці сытуацыі. Але ж радок яшчэ некалькі дзён заставаўся побач са мною, час ад часу патаемна намякаючы на магчымы працяг сюжэту: Зіма ў Баварыі панадна... Зіма ў Баварыі паўсюдна... Зіма ў Баварыі падобна...

Апошні варыянт прывабліваў неабходнасьцю перакінуць моўную плынь у наступны радок. На

гэтым мяне й заклініла канчаткова. Некаторыя вершы ня маюць права быць напісанымі. Іх трэба замаўчаць – хай баляць вечна. Зіма, дарэчы, скончылася недзе так праз тыдзень, і я ўжо сапраўды пераймаўся, што буду рабіць са сваім анахранічным палітонам на фоне гэтай сьвежай (вечнай) паркавай зеляніны. Але потым зіма неаднаразова й надоўга вярталася, бо з поўдню былі Альпы, зіма абвальвалася празьмернымі, нейкімі каляднымі сьнегападамі ў лютым і ў сакавіку, і нават у красавіку, на каталіцкі Вялікдзень, было некалькі добрых жменяў сьнегу, прынесенага ветрам аднекуль з ваколіцаў Мітэнвальду, можа, з Карвэндэльскага хрыбту, ня ведаю.

Блізкая прысутнасьць гор наагул вырашае многае. І сутнасьць ня толькі ў геаграфічных назвах, хоць не забудзьма й пра іх. Качэўнік (не скажу “захопнік”) інстынктыўна пазьбягае гістарызму. Назваць пэўны край “Галіччынаю” для яго азначае прызнаць, што тут нехта быў перад ім. *Быў* – у сэнсе быцьця, а не перабываньня. Яму зручней назваць гэта ўсё “Прыкарпацьцем”. Гэта ні да чаго не абавязвае, бо ёсьць простаі канстатацыяй факту. Прычым з гледзішча ўсходу, паколькі з боку Эўропы мы знаходзімся за Карпатамі. То бок называць гэтую тэрыторыю варта “Закарпацьцем”.

Што мог бы прыдумаць уяўлены намі “качэўнік” для Баварыі? Які заменьнік знайшоў бы? Перадальп’е? Магчыма. Аднак ці пераканаў бы ён усіх маіх тагачасных падданных?

Я звярнуў увагу на іхнюю любоў да саміх сябе. Яна пачынаецца з капялюшаў і гетраў, а заканчваецца Рыльке й Вагнэрам. І паміж гэтымі полюсамі любові яшчэ безьліч іншых каштоўнасьцяў, напрыклад, Сьвятая Рымская Імпэрыя, вінаград,

піва, духавыя аркестры, “Карміна Бурана”, парцаляна зь Німфэнбургу, лебядзінае каралеўства Людвіга Другога, яшчэ раз піва, шмат піва, піва й барока, і тысяча кавярняў, і нарэшце – паўсюднае, як паветра, “Грус Гот!” – “вітай Бога!”, нешта накшталт нашага “Слава Ісусу”.

Блізкая прысутнасць гор вырашае амаль усё.

2

Эўрапейскага чалавека (куды, аднак, мяне пацягнула?) стварылі горы й лясы.

Прырода падказала, што быцьцё мусіць імкнуцца да дыскрэтнасці, разнастайнасці й фармальнай завершанасці. Горна-лясны ландшафт быў відавочным увасабленьнем усяго пералічанага. Ён прывучваў да суіснавання з Каменем і Расьлінай.

Вандроўныя казаньнікі, рыцары, акрабаты ды камэрсанты – гэты рухава-цякучы фэрмэнт Старога Сьвету – штодзённы свой шлях вымяралі адоленымі гарамі й пройдзенымі ляснымі сьцежкамі. Краявід вымагаў уважлівасьці й засяроджанасьці. У стэпах яны б ня здолелі столькі прайсьці.

Паглыбіўшыся ў нетры Чорнага лесу дзесьці наўпоблізь, скажам, Тысьмяніцы, самотны вандроўнік мог ужо ніколі зь яго ня вынурыцца. Ці вынурыцца, скажам, ажно ў паўднёванямецкім Шварцвальдзе (што, зрэшты, у перакладзе – той самы Чорны лес). Старая Эўропа была суцэльным лесам, умяшчальнай сьвятыняў і жудасьцяў. Несумнеўна, гэта яе ўратавала. Качэўнікі Вялікага Стэпу маглі й сапраўды жажнуцца гэтага акіяну.

Абмежаванасьць краявіду вымушала любіць кожную пядзю зямлі. Калі маеш да сваіх паслугаў Вялікае Нішто, а менавіта голую раўніну, па

якой – скачы хоць дзесяць тыдняў – нічога ня зьменіцца, пачынаеш верыць у марнасьць марнасьцяў, у нікчэмнасьць усіх намаганьняў, у поўную чалавечую няслушнасьць. Застаецца імчацца зь дзікім посьвістам у колькісоттысячнай масе гэткіх самых абязьлічаных адзінак, паліць і руйнаваць, прыносіць крывавыя ахвяры сваім незразумелым багам. І развеецца попелам па спустошанай раўніне – усё адзіна!

Калі ж наўкола цябе – зялёныя схілы й лагчыны, пачынаеш верыць у трываласьць. Зьяўляецца ўсьведамленьне дому. Ён такі й толькі такі, ён тут.

Эўрапейскага чалавека стварыла спадчынасьць.

Ты прыходзіш у сьвет у атачэньні вежаў і садоў, якім безьліч стагодзьдзяў. Ты ўжо бясьсільны чымсьці тут нашкодзіць – нават калі б вельмі прагнуў гэтага. Хоць гэтая архітэктура падгледжаная ў ландшафце, усе яе творцы вядомыя пайменна. Гэта перамога над марнасьцю марнасьцяў, гэтыя каардынаты сталасьці й паступовасьці становяць сабою пэўныя абсалютныя каштоўнасьці, сярод якіх – чалавечая індывідуальнасьць, асаблівая, адзіная й непаўторная.

Камуністычны рэжым па волі гісторыі (гісторыі?) змог запанаваць над палякамі, чэхамі, вугорцамі. Але ён заўсёды ўспрымаўся ў гэтых краінах як часовае й абсурднае непаразуменьне. Настолькі ён не пасаваў да іхных пляцаў, аркаў, сабораў, званіцаў, паркаў і садоў. А калі рэжым не пасуе людзям, яго раней ці пазьней скідаюць.

Эўрапейскія гарады будаваліся індывідуальнасьцямі, уладарамі формы. І адначасова – слугамі Божымі. Пра Вэртыкаль, пра гэты пагляд згары тут памяталі заўжды. Уласна кажучы, уся забу-

дова здзяйснялася так, каб задаволіць найпа-трабавальнейшы густ Нябеснага Гледача. У гэтым годзе я перажыў цэлую сэрыю такіх узыходжаньяў. Я глядзеў на карнавальны Мюнхэн зь вежы Сьв. Пятра, на неверагодную Флярэнцыю са званіцы катэдральнага сабору Санта Марыя дэль Ф'ёрэ (“Сьвятая Марыя кветак” – падобна як “Бэрта лясоў”); разглядаў памежны баварскі горад Пасаў, біскупскую рэзыдэнцыю, з-за скалістага ўцёсу ў ваколіцы Верхняга замку, акурат па-над зьліцьцём у адну трох пасаўскіх рэчак – Ільца, Іна і Дунаю, зь якіх кожная мела свой колер, аднак найбольшую для мяне інтрыгу станавіў сабою ўсё-ткі Дунай – не апэрэткава блакітны, як абяцалі даведнікі, а алавяны герой старажытнай украінскай паэзіі; пазьней я меў яшчэ нагоду пабачыць Люблін з узвышша тамтэйшай “староўкі”; на дэсэрт я прыгатаваў сабе Львоў, да якога пэрыядычна маю слабасьць вяртацца, што праўда, гэтага разу ўзыходжаньне было спэцыфічным – восьмы паверх гатэлю “Львоў”, з вокнаў якога я адкрыў для сябе цалкам італьянскі ансамбль вакол Замкавай гары.

І вось, калі гэта адбываецца, калі там, далавах, маеш гэты горад – лялечнае скопішча дахаў, балюстрадаў, вулічак і пляцаў, гэтае напружанае трымценьне сыяжкоў на вежах і бялізны, што сохне ў падворках, пачынаеш моцна любіць усё на сьвеце. Да сьціску, да спыненьня сэрца, востра й хваравіта. Бачыш, як *яно* рухаецца, бяжыць, ляціць, сьпявае, любіцца. Пазнаеш гэтую вялікую Працу Быцьця. Часам бачыш усё да найдрабнейшых дэталей, усю гэтую матэрыю – кожнага надбрамнага анёла, кожны вазонік у акне, кожны прожылак на лістку. Знаходзісься там, з усімі, нябачны для іх, і тут, сам у сабе. Штосьці падоб-

нае мусіць перажываць і Ён, калі згары глядзіць на чалавецтва.

Зрэшты, навошта тут гэтае. За ўсімі гэткага ж гатунку “напаўмістычнымі” настроямі – адно ляндршафт. Горы. Лясы. Вежы. Сады.

Але ж як уплывае на яго мова! Наколькі залежны ён ад культуры! Паступовая зьмена краявідаў – паўднёванямецкіх паўночнаітальянскімі – была для мяне значна большым доказам падарожжа, чым памежны кантроль, якога фактычна не было. Вось жа, за якія-небудзь дзье-тры гадзіны адбыўся пераезд у іншую культуру – зь нямецкай у італьянскую, больш за тое – у іншую моўную сям’ю – з германскай у раманскую, у іншую паэзію, у іншую мэлёдыку, у іншую сьвядомасьць, нарэшце. Пераход з культуры ў культуру і з мовы ў мову здзейсьніўся амаль непрыкметна, празь *пераходную* тырольскую смугу з разбойніцкімі замкамі на скалістых сьпічках і дзвюхмоўнымі надпісамі на дарожных указальніках.

Я апамятаўся дзесьці аж пад Вэроною: гэта была цалкам іншая зямля. Пэйзаж зрабіўся беспаваротна італьянскім. Нагадваў няўлоўнасьць пералётаў з мажору ў мінор і наадварот у канцэртах Вівальдзі, нешта накшталт “радасьці, разбаўленай маркотай”. Нямецкая эстэтыка дагледжанасьці, выпешчанасьці, чысьціні й цвёрга дабрабыту, велічная ў сваёй дысцыплінаванасьці саступіла месца эстэтыцы руінаў. Гэтая прыўкрасная захлуджанасьць, шалёная аблупленасьць муруў і дзікае прарастаньне зь іх зяленіва (пачатак сакавіка, спадары мае!), ледзь не на кожным кроку бачацца спазматычныя абдымкі Жыцьця й Сьмерці – але ж ніякі не хаос. Гэта Італія, карнавальны варыянт эўрапейскага ляндршафту. Жыцьцё па-італьянску. Сьмерць па-італьянску. За што ім такі кайф, Госпадзе? – пытаўся я з чыста барбарскаю

ўсходняю зайздрасцю, ня здолеўшы заглушыць у сабе нейкую там адну шаснаццатую частку крыві.

Паўтару, пасья даведзенай да галерэйнага глянцу Нямецчыны гэта магло падацца поўным бязладзьдзем. Аднак, калі гэта й было бязладзьдзе, дык фармальна давершанае ня менш за баварскі лад. А таму гэта было не бязладзьдзе, не, нешта цалкам іншае – Вялікі Твор. Геніяльная стылізацыя, максымальная арганізаванасьць формы на няўлоўнай мяжы зь бясформенасьцю, эстэтыка руінаў, як я ужо ўмоўна назваў яе. Баха зьмяніў Вівальдзі, Гендэля – Пэргалезі. Гэта былі могількі, на якіх усе ахвочыя маюць права займацца каханьнем. Іх ніхто й ніколі ня стане за гэтае дакараць. Гэта было пачуцьцё *dolce vita*, якое не пакідае ні на хвіліну.

Зь лясоў і гор можна тварыць розныя камбінацыі: нямецкую – “упарадкаваную”, італьянскую – “хаатычную”, французскую – “легкадумную”. Якія там яшчэ? Гішпанскую з прысмакам крыві? Балканскую? Карпацкую? Скандынаўскую?

Адчуваньне формы, а дакладней яго нястаца – вось імя ўсім нашым няшчасьцям. Мы ня ўмеем і ня хочам рабіць з жыцьця мастацкі твор. Нашая беднасьць тут не апраўданьне й не тлумачэньне, а толькі спадчына. Мы ня ўмеем суіснаваць з птушкамі, кветкамі й скульптурамі. Нашыя помнікі нагадваюць злых крыважэрных ідалаў, а абраныя намі кіраўнікі – крымінальных мярзотнікаў. Нашыя будынкi, сады, пляцы (я ўжо не кажу – заводы, вакзалы, лётнішчы) натхнёныя цяжкім грахам бясформенасьці. Усё, на чым можа яшчэ спыніцца вока, – пакінута ня намi, але намi занядбана й апаганена.

У нас ня можа быць добрага дызайну, таму што добры дызайн – гэта таксама спадчына, гэта працяг ландшафту.

У нас ня можа быць добрага тэатру, кіно, цырку. Як і шматлікіх іншых рэчаў, якія патрабуюць надта любіць форму, адчуваць яе абсалютна. А нам заўсёды казалі, што варта зьневажаць форму. Дарэчы, як мала ў нас паэтаў, якія ўмеюць знаходзіць дакладныя й багатыя рымы. Таму што мы ня любім сваёй мовы. Кепска артыкулюем, інтануем. Нашыя акторы фальшывяць зь першага гуку. Словы проста выбулькваюць з нас – такое сабе напаўразборлівае бубненьне, у якім адсутнічае бадай што адзіны чуйны нэрв.

Адсутнасць формы – гэта азьвярэнне. Гэта вечная шэрасць быцця, ад якой уцякаюць у пятлю. Краявіды за акном вагона ўдала дапаўняюць смурод, хамства й перапоўненасць у вагоне. Цэхаваы інтэр’ер цалкам сугучны агульнаму вытворчаму ідыятызму. Татальнае зьнішчэнне прыроды выкрывае нашае няўменьне даць сабе рады зь ландшафтам і абарочваецца зьнішчэннем саміх сябе.

Як і чаму гэта сталася? На фоне нечуванай бясформенасці мы ствараем новы міт – крычым пра сваю эўрапейскасць, прыводзім нейкія расавыя, антрапалягічныя, геаграфічныя аргумэнты, цягнемся да Трыпольля, скіфаў-аратаяў, да паганства альбо, наадварот, хрысціянства, адлічвааем назад цэлыя тысячагодзьдзі, дэманструем велікоднае яйка альбо сырнага коніка. Так, дзесьці было яно, гэтае пачуцьцё формы, дзесьці было.

Можа, прычына ў нашай безабароннасці перад Усходам? Можа, у тым, што замала Госпад надзяліў нас гарамі й лясамі? Вежамі й садамі?

Можна заваліць усе нашыя пустыя паліцы найразнастайнейшым таварам сусьветнай клясы – усё адно ня хоціць тых, якія будуць разумець, як яго не па-жлобску раскласьці на гэтых паліцах.

Можна адкрыць безьліч прыватных крамак з усякай усячынай – усё адно ў іх ня будзе хапаць званочка пры дзвяхрах і ветлага вітаньня ўладара. Нешта мы страцілі, здаецца, назаўжды. Нават, калі й мелі калісьці.

Але што рабіць? Калі яшчэ ёсьць сэнс нешта рабіць. З чаго пачаць?

Вы будзеце сьмяяцца, але я скажу так: навучыць шкаляроў адрозьніваць санэты ад актаваў. Мужчынскія рымы ад жаночых. Пытальны сказ ад клічнага.

3

І адкуль ты там узяўся, такі разумны, запытаецца вы.

Візу ў Нямецчыну падпісаў мне Райнэр Марыя Ёрыльке. Барані Божа, я не хачу гэтай заўвагаю прыраўнаць яго да дробнага чыноўніка з аддзелу візаў і рэгістрацыяў. Я маю тут на ўвазе цалкам іншую візу. У цалкам іншую Нямецчыну.

Як госьця горада Мюнхэна й вілы “Вальдбэрта” мяне досыць часта рэкамэндавалі “перакладнікам Рыльке”. Насамрэч усё значна складаней: я настолькі ж люблю гэтага паэта, наколькі й не разумею яго найпрызнанейшых твораў. Мяне заўсёды прывабліваў іншы Рыльке – той, да якога прызвычаліся ставіцца легкадумна. Недаацэнены й амаль праігнараваны Рыльке, Прота-Рыльке, Рыльке дзевяностых гадоў, Рыльке-студэнт, Рыльке-багема, праскі ды мюнхэнскі Рыльке. Той, пра якога звычайна кажуць як пра “яшчэ-ня-Рыльке”.

У дваццацідвухгадовым веку я вольнаю часінай (якая, аднак, складала добрых тры чвэрці ўсяго адмеранага мне Львовам часу) пераклаў нізку

ранніх яго вершаў, арыентуючыся пераважна на *спазнанае*. Напрыклад, на краявіды старой Прагі, у якой да таго часу пасьпеў пабываць тройчы. Можна дапусьціць, што ў гэтым перакладзе было больш захапленьня Прагаю, чым самім Рыльке. І ўсё ж мае тагачасныя спробы нехта пахваліў. Я пасьпяшаўся прапанаваць іх рэдакцыі “Всесвіту” – не прайшло й дзесяці гадоў, як яны пабачылі сьвет. Дзеля справядлівасьці мушу прызнаць, што няпоўных дзесяць гадоў рэдакцыйнай вылежкі пайшлі маім перакладам на карысьць – я неаднаразова вяртаўся да іх, правіў, чысьціў, узбагачаў, перакройваў сьвітагмы й сылябы, словам, кпіў зь іх, як мог, аж покуль не палюбіў канчаткова. І гэтага разу ўжо незалежна ад праскіх сантымэнтаў. Кожнага разу мне здавалася, быццам я ўжо дасягнуў у гэтай справе пэўнай дасканаласьці, але праз год-другі выяўлялася, што не, дасканаласьці не дасягнуць, а ўдасканаленьне ня мае межаў, і гэта наводзіць на рызыкаўную думку, што калі б азначаныя вершы “яшчэ-ня-Рыльке” ў маіх перакладах не былі дагэтуль апублікаваныя “Всесвітом”, дык, магчыма, яны й далей бы рабіліся ўсё больш і больш дасканалымі.

Яго “Аповесьць пра каханьне й сьмерць карнэта Крыстофа Рыльке” (моваю арыгіналу, вядомая рэч) была падараваная мне ў адзін з чарговых дзён нараджэньня. Самому Рыльке яна, паводле яго словаў, таксама была падараваная. Чэрвеньскай ноччу 1899 году ён запісаў яе ў цеснай каморцы невядомага заезнага двара, скажам, недзе ў Карынцы. Назіраючы ў акне хімерную гульню хмараў, ветру й месяца, Рыльке зьянацку пачуў рытм: “reiten, reiten, reiten”, – “гнаць і гнаць, і гнаць”. Ранкам “Карнэт” быў напісаны. Рыльке адчуваў сябе ўсемагутным і гордым, як паўлін. Так бывае,

калі занадта паверыш у табой жа самім напісанае. Дарэчы, вера гэтая не зусім беспадстаўная.

Гісторыю ўзьнікнення “Карнэта” Рыльке апавёў значна пазьней, улетку 1926 году, за некалькі месяцаў перад сьмерцю, княгіні Марыі фон Турні-Таксіс-Гагенлоэ, знаходзячыся ў яе замку Дуіна наўпоблізь Трыесту, на Адрыятыцы. Уважліваму чытачу назва замку, вядома ж, нагадае пра “Дуіненскія элегіі” – адзін з найбольш шаманскіх у сусьветнай філязофскай лірыцы цыкляў, што быў пачаты акурат у Дуіна яшчэ ў 1912 г., а скончаны празь дзесяць гадоў у вежы Мюзэ, кантон Вале, Швайцарыя.

Па сутнасьці, ён быў бяздомны, гэты Рыльке. Вандраваў з аднаго замку ў другі, зь вежы ў вежу, быццам мінэзынгер, што заблукаў у іншую эпоху, і падтрымлівала яго толькі занепадаючая шляхта, гемафілічныя аскепкі старога эўрапейскага рыцарства, схільныя да опіюму, сьпірытызму й дэкадансу. Так, сьпірытызму, несумнеўна! Бо што, урэшце, ёсьць “Карнэт”, як не выкліканьне духаў?

Некалькі гадоў я не наважваўся яго перакладаць. Так, быццам ведаў, што зраблю гэта там, недалёка ад Мюнхэна, дзе Рыльке дзевяностых застаўся адно ў выглядзе мэмарыяльных шылдачак і кавярні “Люітпольд” на Брыэнэрштрасэ, 11.

Я спазьніўся дзесьці так на тыдзень. Артыстычная й інтэлектуальная эліта Мюнхэна толькі што завершыла сэрыю багемных акцыяў пад агульным лэзунгам “Rilke comeback”. Адбывалася гэта ўсё ў задымленых шынках пралетарскага мюнхэнскага прадмесьця Пазінг, паўзь якое я штодня курсаваў электрычкаю і ў якім Рыльке дзевяностых, здаецца, кватараваў. Акцыі, з англамоўнаю назвай уключна, хутчэй нагадвалі ўшанаваньне памерлай ад СНІДу рок-зоркі, а зусім не найвытанчанейшага

паэта пачатку стагодзьдзя, і гэта, як на мяне, сьведчаньне таго, што “Рыльке – назаўжды”.

Я спазьніўся, але не адмовіўся ад “Карнэта”. Урэшце, чым віла “Вальдбэрта” горшая ад Дуіненскага замку? Ад вежы Мюзэ? Толькі тым, што хваравітыя прынцы й прынцэсы поначы не займаюцца тут столакручэньнем? Тады я займуся ім.

Я вырашыў выпрабаваць прастору свайго пакоя. Як у ім будзе пісацца? І пра што? З матэрыяльнага гледзішча ўсё было даведзена да абсалюту. Электронная друкавальная машынка з памяцьцю, ад аднаго толькі шрыфту якой можна было ўпасці ў ціхі экстаз, безьліч тоненькіх рознакаляровых алоўкаў, вокны на поўдзень з Італіяй ды хваінамі, два таўшчэзныя пачкі абсалютна белай і пахучай паперы (якія, дарэчы, рашуча паўплывалі на мой далейшы выбар – пісаць “Маскавіяду”)...

Існуе вэрсія, што Рыльке прыдумаў сваю прыналежнасьць да вялікага шляхецкага роду. Што, корпаючыся ў старажытных хроніках і дагаджаючы дробнамяшчанскаму снабізму, ён адкапаў карнэта Рыльке, свайго нібыта продка, які зусім юным загінуў у ваеннай кампаніі 1663 г. Як напраўду, дык той Крыстоф, нават калі б існаваў, ніякага дачыненьня да сям’і Рыльке, з давён-даўна служачых ды купцоў, ня меў бы.

Сьцьвярджаючы ўсё гэта, біёграфы й дасьледнікі паэта забываюць пра адну ненавуковую рэч, якая ў гэтай сытуацыі, здаецца, забывацца не павінна. Пра містыку. Пра містыку чэрвеньскай ночы 1899 году, калі зьявіўся “Карнэт”. Пра містыку душы, якая ў хмарах, ветры й месяцы ўгадвае рытм. Пра містыку крыві, якая гаворыць сама ў сабе й празь дзьвесьце гадоў, і праз тысячу. Пра містыку тэксту, які атачыў мяне сваёй празрыстай шчыльнасьцю ў першыя дні лютага 1992 г.

...Па выпаленай сонцам раўніне імчыць войска. Сыны найслыньнейшых радоў Эўропы рушаць усё далей на ўсход, насустрач ворагам, туркам, Азіі. Рыхтуецца вялікае, магчыма, вырашальнае сутыкненне двух сьветаў – Крыжа й Паўмесяца, Свабоды й Дэспатыі, Асобы й Масы. Гэты сюжэт нам вельмы блізкі – нават геаграфічна. Вось жа, апісаная ў “Карнэце” выпаленая раўніна, хоць і Вугоршчына, а яшчэ дакладней – мэтафара, апрача таго, можа быць і дзікім полем нашай гісторыі. Войны з туркамі – ці не наймацнейшая з гістарычных нітак, якія ўсё-ткі, насуперак усяму, нягледзячы ні на што вяжуць нас з Эўропаю. І калі ў 1683 г. – праз дваццаць гадоў пасля апісанай Рыльке гераічнай сьмерці карнэта – у бітве пад Венаю фатальна разьёшаныя эўрапейскія сілы вольных людзей перамаглі 300-тысячную султанаваю армію рабоў, дык гэтым назаўжды быў пакладзены крэс азіяцкім уварваньням на Захад (вызвольны паход чырвонай арміі ў 45 годзе – нешта іншае).

Аднак жа, туркаў у сёньняшняй Нямецчыне шмат. Мятуць вуліцы, чысьцяць абутак, гандлююць мясам. Гэта таксама спадчына бітвы пад Венаю.

(У якой, дарэчы, загінуў сьмерцю храбрых, “смерцю смерць поправ”, такі сабе Станіслаў, граф Патоцкі, дваццаці гадоў, камандуючы аддзелам лёгкай коньніцы. Некалі яго імя адабралі ў нашага гораду. І гэтым самым спрафанавалі ня толькі памяць героя Венскай бітвы, польскага (дарэчы, украінскага) ваяра, але й памяць тых сотняў і сотняў *сваіх*, казакаў, што таксама не вярнуліся з-пад Вены жывымі; спрафанавалі ня толькі нашу эўрапейскасць, але й памяць пра нашу колішнюю эўрапейскасць, а таксама ідэю вольнай асобы ды – найгалоўнейшае – пераемнасць)...

Таму што эўрапейскага чалавека стварыла пера-емнасць.

І калі яна парушаецца, настае паражнеца, патрыятычна прыкрытая імем Франка.

Гэта, аднак, надта ўжо публіцыстычны ўхіл. А што там наш “карнэт”?

Так шмат усяго закадавана ў ім! Паспрабую нешта вычленіць, няхай пункцірна.

Па-першае, культ жанчыны, у імя Якой усё й адбываецца, – культ маці (“нехта павёў размову пра маці”) ды каханкі (“пах жаночай распаленай адзежы”), зрэшты, і самотная напаўзруйнаваная калёна ў выпаленым стэпу празь некаторы час аказваецца Божаю Маці (слуп ісьціны ды цноты).

Вось жа – культ высокага эратызму, лёгкага й вольнага, з кавалерскімі, куртуазнымі, танцавымі сымбаламі, што знаходзяць свае вытокі, напэўна, яшчэ ў сярэднявечным “Рамане пра Ружу”.

А адсюль – і культ прыгодаў, культ чалавечай доблесці ды баявой этыкі, зафіксаванай у незлічоных кодэксах, а яшчэ больш у сэрцах ды легендах: “Мая добрая мама, ганарыцца: я нясу штандар”. Сваё ўменьне прыгожа памерці карнэт Рыльке давёў таксама пераканаўча, як і ўменьне прыгожа кахаць. І ўсё цягам адной ночы – максымальна ўшчыльненасць быцця.

Бо перад намі – казка пра яскравасць і вастрыню перажыванняў, пра гэты вялікі тэатар аднаго гледача Бога, як уяўлялася кожнаму ў гэтыя падкрэслена тэатральныя часы. Кожны жэст быў прадыктаваны эстэтычнаю неабходнасцю, таму што Глядач бачыў згары ўсё, і Спэтакль мусіў яму спадабацца (так мы мімаволі вяртаемся да фэномэну адчування формы).

А таму, па-апошняе, не забудзьма й пра культ мовы, сьвядома ўзьнёслай, баляднай, рытмізава-

на-штучнай, рамантычнай – словам, нямецкай. Усе назоўнікі ў ёй дагэтуль пішуцца зь вялікай літары, бо гэта *назовы* – рэчаў, расьлінаў, людзей, гарадоў, напяў, і, магчыма, менавіта таму так шмат словаў зь вялікай літары закрадаецца да мяне сюды, у гэтыя ўкраінскія нататкі.

“І будуць даваць сабе сотні новых імёнаў, і пасья іх назад забіраць, але ціха й пяшчотна – так завушніцы здымаюць”.

4

Штосьці падобнае – уцёкі ў сярэднявечча зь ягонымі замкамі й вежамі – зрабіў свайго часу кароль Баварыі Людвіг Другі. Ён меў у сваім манаршым распараджэньні ці не найгоршы для манархаў час – другую палову тупога й бяскрылага, загразлага ў матэрыялізмах і пазытывізмах XIX стагодзьдзя. Ён пайшоў прэч ад свайго часу.

Спачатку ў лясную самотнасьць, збудаваўшы для сябе некалькі замкаў пасярод альпійскага бязмоў’я.

Пазьней – у сьмерць (у вечнасьць?), на 41-м годзе жыцьця кануўшы ў невараць Штарнбэрскага возера. Існуе вэрсія, што яго ўтапілі. Існуе таксама вэрсія, што ён быў звар’яцелым. У доказ прыводзяць неасьцярожнае захапленьне, пасьядоўнае й ажно навязьлівае апекаваньне кампазытарам Вагнэрам ды даўжэзным вывадкам ягоных опэрных пэрсанажаў, усіх гэтых трыстанаў і ізольдаў. Сапраўды, усе найгучнейшыя вагнэраўскія прэм’еры адбыліся ў Мюнхэне.

Затое ён баяўся жывых людзей. Баяўся радцаў і дыпляматаў, банкіраў і прамыслоўцаў. Можа, і меў у тым рацыю.

Яснавяльможны дэгенэрат, ён стаўся сьцягам для позьніх дэкадэнтаў. Мэтэрлінк, здаецца, нешта там прысьвяціў яму.

Цяпер яго размножваюць на каляровых паштоўках і піўных этыкетках. Яго замкі – увасабленьні звар’яцелых фантазіяў ды кічу – Ліндэнгоф, Нойншванштайн, гэтыя эклектычныя хімеры з вадзяным ацяпленьнем даюць баварскай скарбніцы важкі турыстычны прыбытак – пераважна ад дурнаватых амэрыканцаў, якія толькі ў Людвігавых замках бачаць праўдзівы “дух Эўропы” і такім чынам задавальняюць сваю амаль полавую цягу да яе.

Яго называюць Лебядзіным Каралём. Гэты сымбаль часу й пашкоджанай выміраньнем арыстакратыі зрабіўся таварным знакам баварскага дабрабыту.

А зрэшты, навошта тут мая абвінавальная патэтыка? Хто даў мне права? Хіба я забыўся пра карнавал, пра гэтае вечнае вяртаньне? Пра гэтае бесьперапыннае жангляваньне сутнасьцю?

Я ж бачыў яго на карнавале, дзе ён быў маскаю!..

5

Да карнавалу я маю дачыненьне ўжо тым, што я Патрыярх Бу-Ба-Бу. То бок я час ад часу бываю ім – апрануўшы пурпуровую мантыю ды карону з срэбнай фольгі, трохі блазанскую, трохі манархавую. Дзіўны гэта наагул пэрсанаж – напаўсьвецкі, напаўдухоўны, напаўп’яны.

Я прыбыў у Баварыю своечасова – у разгар фашыingu. Гэты найдаўжэйшы карнавал году, несупынны шэраг забаваў і п’янак, што цягнецца два месяцы – аж да велікоднага посту.

І што насамперш трапілася ў вочы?

Колькасьць мюнхэнскіх мінакоў з валасамі, пафарбаванымі ў зялёны ці чырвоны колер, расла з кожнаю гадзінай майго перабываньня. Сярод такіх смарагдава-пурпуровых ундынаў нават сямідзесяцігадовыя кабеціны не былі надзвычайнаю рэдкасьцю. Зімовыя дрэвы былі абсыпаныя ліхтарамі. У вечаровых электрычках падарожнічалі Маўры й Паяцы, а сонмы Анёлак у стылі панк перапырхвалі з аднаго шынка ў іншы сьледам за Чарцянятамі й Рымскімі Легіянерамі. Апрача таго, агульная атмасфэра была досыць спакойнаю, зусім не крымінагеннаю й менавіта таму, на мой пагляд, не зусім сьвяточнаю. Усе надзеі цяпер я звязваў з Вэнэцыяй, дзе, як і ў астатняй Старой Эўропе (у Авіньёне, Картахене ды Антвэрпэне), адбывалася штосьці такое й дзе, у адрозьненьне ад загрузлага ва ўласнай добрапрыстойнасьці Мюнхэна, кроў мая мусіла б закіпець ужо ад таго, што там прынята хадзіць са штылетамі й паліць у неба са стынгераў. Цэлыя дывізіі наёмных забойцаў і раўнівых мсьціўцаў, карыстаючыся плашчамі, шпагамі й маскамі, шныпараць у пошуках сваіх патэнцыйных ахвяраў з адзіным прагненьнем – раз і назаўсёды спусьціць іхныя вясёлыя карнавальныя целы на дно сьмярдзючых і рамантычных каналаў.

Забягаючы наперад, скажу, што не атрымалася ў мяне злавіць вэнэцыянскае карнавальнае шэсьце нават за хвост – калі я нарэшце апынуўся ў гэтым іррэальным горадзе, усё было ўжо цэлых тры дні як скончана, і пачаўся пост. Дзякуючы чаму я ўсё-ткі змог там сёе-тое пабачыць – уключаючы базыліку Сьв. Марка й Осьпітале дэля П'эта, а галоўнае – адчуць усёй крывёю гэтую патэмную вільготнасьць мініятурных садоў ва ўнут-

раных падворках манастыроў і палацыкаў (пачаток сакавіка, спадары мае!).

Гэтым хачу толькі заўважыць, што вэнэцыянскі карнавал па-свойму цягнуўся далей, нават пасья велікапоснай серады...

Вяртаючыся храналягічна да Баварыі, дадам, што напружанасьць дзеі ўсё-ткі вырасла, асабліва зь сярэдзіны лютага, пасья Валянцінавага дня зь яго абавязковым рытуалам зьядання шакалядных сэрцаў. Спарадычна выліваючыся ў чарговую маніфэстацыю дурняў і таўстуноў, карнавал самазадаволена пераходзіў у завяршальную стадыю. Тэлевізія транслявала вялікае зборышча блазнаў, што “карнавалілі” ў Аахэне: нацыянальная эліта Нямецчыны ды Францыі зьехалася туды чарговага разу, каб пазмагацца ў дурнотах. Сам геній міжнароднай палітыкі, міністар замежных справаў маэстра Геншэр, увянчаны блазанска-манаршаю каронаю (нешта накшталт патрыярха Бу-Ба-Бу), казаў парадыйныя тырады на мяжы прыстойнасьці, а дактары філязофіі й нобэлеўскія ляўрэаты, загрымаваныя пад пастухоў і камінароў, надрывалі бакі ад яго геншэраўскіх “залепав”.

Ці не таму так шмат несусьветных дурнотаў натворана ў нашай гісторыі, што мы для ўласных дурняў і таўстуноў не адвялі хаця б адну карнавальную плошчу, размясьціўшы іх затое ў залі для пленарных паседжаньняў? Мы не далі самім сабе адпаведнага часу й прасторы для выдурваньня, таму змушаныя выдурвацца заўсёды і ўсюды. Вось жа, карнавал – гэта яшчэ й нэўтралізацыя дурноты празь яе павелічэньне. А мы, на жаль, нэўтралізавалі нешта супрацьлежнае.

Нейкія рэшткі Вялікага Карнавалу, здаецца, мы яшчэ маем: у калядных батлейках ды маска-

радных гулянках на Маланью. Аднак, я не этнограф і не этноляг, ня буду катэгарычным. Ведаю толькі, што справа зноў фатальным чынам палягае ў адным і тым самым: у адчуваньні формы, альбо ў яго адсутнасьці. Дурняў і таўстуноў можна высьмейваць на пляцах, а можна абіраць у парлямэнт. Справа густу.

Апагей фашыngu настаў у ружовы панядзелак, 1 сакавіка. Як парасьпярэваліся немцы! Яны запоўнілі цэнтральныя пляцы й вулачкі. Яны толькі й рабілі, што гралі, сьпявалі, жэрлі, чмякалі, чвякалі, гаманілі, галёкалі, дудукалі, гарлапанілі, вярзьлі, выдурняліся, падскоквалі, скакалі, сакаталі, тупаталі, плявузгалі, раўлі, мянцілі, лухцілі, тачылі, гарадзілі, напіваліся, цалаваліся, маркітаваліся й да т.п. Я іх яшчэ ня бачыў такімі й ня ведаў, што яны такімі бываюць (то бок так буваюць). Ня немцы, а нейкія шаленцы! Не баварцы, а вычварэнцы! Яны сабралі разам усе прылады, прынады й пэтарды.

А ўжо ў сераду горад выглядаў як раней – чысьціня й вылізанасьць паверхняў, змытая з валасоў фарба, пасыпаная попелам галовы. Апошняга, вядома, насамрэч не было: гэта маё аўтарскае перабольшаньне. Карнавал канчаткова выйграў сваю вялікую бітву з Постам, у сувязі з чым нават велікапосная серада (“попельная серада” – па-нямецку) – дзень засяроджана-глыбокай скрухі ды задуменьня – разглядаецца жыцьцялюбамі цяперашняй Эўропы выключна як нагода паласавацца рыбнымі прысмакамі зь белым віном.

Гэтае болесна-салодкае сьвята пад назваю Жыцьцё застаецца найвышэйшаю каштоўнасьцю нават у дні смутку ды аскетызму.

Нехта, аднак, можа ўбачыць у гэтым толькі чарговую праяву апакаліпсісу. І будзе недалёкі ад праўды.

Амаль усё з апісанага мною вышэй ёсьць маёй жа выдумкаю. Нешта я пабачыў, але ня так, чагосьці іншага не пабачыў зусім, нешта яшчэ прыплёў выключна ад сябе. Зрэшты, усё тут выключна ад мяне. Я нічога не навязваю й не абагульняю.

Апраўдвае мяне толькі адно. Я ня стаў бы гэтага пісаць, калі б Сашко Ірванец не падарыў мне аднойчы велізарную насыценную, выкананую ў маштабе 1:750000, мапу аб'яднанай Нямецчыны зь зялёнымі лагчынамі ды брунатнымі хрыбцінамі гор. Гэтая мапа надоўга (ці не назаўжды?) сталася для мяне адным з найпаэтычнейшых твораў жывапісу. Я наагул шаную геаграфію, гэтую найдакладнейшую й найбесстароньнейшую навуку. Таму я нясу адказнасьць прынамсі за геаграфічную пэўнасьць усяго расказанага.

Пра што я не напісаў, хаця мог бы? І пра што я ня змог бы напісаць?

Пра тое, як я паступова ўжываўся ў мову, у гэты гайдэгераўскі “дом быцьця”, зь якога спачатку вылоўліваеш разрозьненыя сыгналы асобных словаў, якія, аднак, ніяк ня хочуць складацца ў нешта зьмястоўнейшае за саміх сябе; але ж далей іх робіцца ўсё больш, вось ужо вынурваюць цэлыя выспы зразумеласьці зь цёмных нетраў стыхіі, і, нарэшце, аднаго цудоўнага вечару, пры канцы трэцяга месяца сваёй вандроўкі, ты раптоўна ўсьведамляеш: “А я, выўяляецца, ужо разумею. Разумею ўсё, пра што яны гавораць вось тут, у адной са мной электрычцы. Проста чую й разумею”... (Бязногі навучыўся хадзіць. У бязвухага вырасьлі вушы.)

Пра іншы дом быцьця, то бок пра храмы, пра царкву Сьв. Каэтана (ах, гэтыя выключна баварскія сьвятыя – такія цудоўныя ў сваёй лякаль-

насьці!) – белую й барочную ўсярэдзіне, куды я прыходзіў па дзесяць хвілін раўнавагі й спакою, аднак найчасьцей бываў яшчэ больш агаломшаны перанасычанасьцю яе густой лепкі...

Пра барока я наагул амаль не сказаў, як і пра кляштар Андэкс, дзе манахі-бэнэдыктыны гатуюць піва й настойваюць цудоўныя наліўкі паводле рэцэптаў таемных зельнікаў XII стагодзьдзя, пра барока, ізноў пра барока – пра храм Сьв. Мікалая ды Лізаветы, пра сьвятара, які акурат вёў урок рэлігіі, але гэта было хутчэй мастацтвазнаўства; лагодны, быццам голуб, ён падымаў вочы ўгору – на пышную арнамэнталістыку Цымэрмана; у суседняй капліцы ляжаў пад мармуровай плітой Карл Орф, аўтар “Карміны Бураны”, гэтай лайдацкай імшы, гэтых скаргаў і ляманту сярэднявечных п’янюгаў ды вычварэнцаў, пакладзеных ім на рэзкую пранізьлівую музыку пасья васьмісот гадоў, цягам якіх яны пакрываліся пылам дзесьці на дне кляштарнага скрыпторыя...

Пра яшчэ адно барока, пра катэдральны сабор Сьв. Стэфана ў Пасаў і пра рытуальныя сьпевы з танцамі й бубнамі на пляцы перад ім – крышнаіцкая грамада таксама, відавочна, рыхтавалася да сьвята Божага Ўваскрашэньня, якое наставала заўтра, 19 красавіка...

Пра іншы танец – пра танец лялечных марыскаў на вежы новай ратушы ў Мюнхэне, штодня аб адзінаццатай, спэцыяльна для японцаў зь відэакамерамі, над запоўненым людам пляцам Сьв. Марыі, ці, карацей, – Марыенпляц...

Пра Марыенпляц я абавязкова напісаў бы асобна, як і пра чарнаскурага міма, які з артыстызмам і плястычнасьцю экватарыяльнага прынца выціскаў з натоўпу ўсё, што мог, і паступова перацягнуў да свайго нябачнага балагану квалі-

фікаваную большасць разявакаў, што заблукалі на плошчы...

Пра індзецаў-кечуа, пра іхную вандроўную музыку, як і пра італьянцаў, грэкаў, харватаў і туркаў, згаданых адно мімаходам, пра іхныя стравы й напоі, пра ўплывы геаграфіі, біялёгіі й месяцовых цыкляў (у астранамічным сэнсе) на разьмяшчэньне рэстаранаў ды корчмаў, пра дзівосныя словы, што не паддаюцца аналізу й азначаюць ружовыя, белыя ды чырвоныя віны ўсіх часоў і народаў...

Пра гарады, ад якіх у мяне засталіся адно пляны, схемы й умоўныя знакі, па якіх досыць лёгка арыентавацца ў маршруце, але маршруту як такога не прадугледжана, у сувязі з чым я цешуся проста назвамі: Равэна...

Пра закуткі музэяў, пра ўсё золата сьвету, сабранае ў іх, пра дзівосныя экспазыцыі: лялек, гульнёвых аўтаматаў, начных гаршкоў, пасьмяротных масак, васкавых постацяў, экіпажаў, карэтаў, кірмашовых атракцыёнаў, з чаго вынікала безьліч высноваў пра чалавека й цывілізацыю, аднак я не пасьпяваў іх запамінаць, ня тое, што запісваць...

Пра гэтае бясконцае й бездакорнае апекаваньне духоўнага матэрыяльным, пра гэтае заўсёднае мэцэнацтва што да незьлічоных тэатраў, бібліятэкаў і галерэяў, пра гэтую культуру, увесь гэты шыкоўны баляст, пра знакі, пасланыя нам некалі са сьценаў і столяў палацаў і замкаў, якія мы не пасьпяваем нават пабачыць, а ня тое каб зразумець...

Пра рымскага імператара Аўгуста й пра Марціна Лютэра, што хаваўся ў яго горадзе ад інквізыцыі, альбо пра Байрана, што выбраў для кватараваньня менавіта той будынак, з вокнаў якога відаць магілу Дантэ...

Пра графіці, пра размаляваньня муры й ваго-

ны, пра чэрап і косьці й надпіс на старых вэнэцыянскіх камянях: “Чаму гэты засраны СНІД?”

Пра безьліч іншых пагрозаў, што навесьлі над гэтымі гарадамі, пра незьлічоныя крызысы й дэпрэсіі, ніводная зь якіх нам і ня сьнілася...

Вось жа, рэч у тым, што мы по-свойму шчасьлівыя. І ў гэтым нам трэба аддаць належнае – мы шчасьлівыя тым, што нічога ня ведаем пра сьвет. Мы яшчэ толькі рыхтуемца здзейсьніць свой пераход цераз Альпы.

І калі супрацьстаяньне сыстэмаў напраўду скончылася, а міт пра Эўропу ня ёсьць чарговаю прыдумкай нашых любых ідэолягаў...

Але ня будзьма забягаць наперад. Геаграфію трэба пачынаць з азоў. Для нас яна яшчэ не пачыналася.

1992

Пераклала Марына Шода

Маскавіяда

Раман жахай

*няхай і гэтага разу яны
ў нас не ўпалююць нічога*

Грыгорый Чубай

Ты живеш на сёмым паверсе, абвесіўшы сьце-
ны пакою казакамі й дзеячамі Заходне-Ўкраінс-
кай Народнай Рэспублікі, з акна бачыш маскоўс-
кія дахі, бязрадасныя таполевыя прысады, Астан-
кінскай тэлевежы ня бачыш – яна бачная з пако-
яў, разьмешчаных зь іншага боку калідору, – але
яе блізкая прысутнасьць адчуваецца штохвіліны;
яна выпраменьвае нешта вельмі снатворнае, віру-
сы млявасьці й абыякавасьці да жыцьця, таму
зранку ты ніяк ня можаш прачнуцца, пераходзіш
з аднаго сьнення ў іншае, нібы з краіны ў краі-
ну. Ты сьпіш самааддана, найчасьцей да адзінац-
татай, покуль узбэк за сьцяною не ўмыкне на поў-
ны рэгулятар духмяную арыентальную музыку
“адын палка два струна”. Праклінаючы незласьліва
няшчасную нашу гісторыю, дружбу народаў і са-
юзную дамову 22-га году ты ўсьведамляеш: далей

спаць нельга. Пагатоў, габрэй за іншаю сьцяной ужо вярнуўся з выправы па крамах, у які ўжо раз накупіўшы, скажам, “калготак” для сваёй незьлічонай старазапаветнай сям’і зь Бірабіджану, для ўсіх каленяў яе. Цяпер з пачуцьцём праведна выкананага абавязку ён сядзе за напісаньне новых вершаў сярэднявечнаю моваю ідыш і такі напіша іх – цэлых сем вершаў да абеду, а папоўдні яшчэ тры вершы, і ўсе яны будуць надрукаваныя ў часопісе “Советіш Геймланд”, як жывое сьведчаньне нястомнай дзяржаўнай турботы пра культуру малых народаў.

Габрэй за сьцяною – гэта жывы й назольны напамін табе, сучынаму сыну, што ты таксама мусіў бы нешта рабіць – купляць “калготкі”, пісаць вершы. А ты ляжыш у ложку і якога ўжо разу вывучаеш партрэт дыктатара Петрушэвіча, а арыентальная музыка за сьцяною робіцца ўсё больш жарснаю й аднастайнаю, яна цячэ, як вада ў арыках, зрэшты, гэта вялікі караван з вэрблюдамі й сланамі, баваўняныя плянтацыі, блюз для канаплянай мафіі.

І ты, украінскі паэт Ота фон Ф., ты фізычна адчуваеш, як грызуць цябе дакоры сумленьня, як яны праядаюць у табе дзіркі ўсё большага дыямэтру, ажно пэўнага дня ты выйдзеш у калідор інтэрнату цалкам празрысты, дзіравы, і ніводзін калмык нават не павітаецца з табою.

Але што тут паробіш – вершы твае, мабыць, засталіся ў атмасфэрных палёх Украіны, маскоўскія ж палі выявіліся надта шчыльнымі для іхнага салаўінага пранікненьня.

Па калідоры ўжо даўно швэндаюцца тутэйшыя пэрсанажы, яны, уласна кажучы, пісьменьнікі, да таго ж – з “усаёго канца” Савецкага Саюзу, але нагадваюць яны ўсё-ткі ня столькі творцаў літа-

ратуры, колькі яе пэрсанажаў. Прычым літаратуры графаманскай, сьпечанай паводле нудных рэцэптаў вялікай рэалістычнай традыцыі.

Ты разрозьніваеш іхныя пісьменьніцкія галасы – а кожны зь іх, як сьцьвярджаюць характарыстыкі з папярэдняга месца працы, “надзелены ўласным непаўторным голасам, які немагчыма пераблытаць зь якім-колечы іншым”, гэтыя непаўторныя галасы калідорныя кажучь нешта адзін аднаму, перакрываюцца, перасякаюцца, счпляюцца, яны паведамляюць, што закіпеў чайнік, напяваюць “несыпымнесольнарану”, цытуюць Высоцкага (Жванецкага), запрашаюць кагосьці на сьнеданьне, інфармуюць, што прафура з завочнага (трэці паверх, пакой 303) начавала сёньня ў 727-м і г.д.

У непаруўным дыялектычным адзінстве з галасамі знаходзяцца й пахі – букет інтэрнацкага сьмецьцеправоду, перагару й спэрмы. Шкварчаць патэльні, бразгаюць вёдры, ключы, ляпаюць дзьверы, бо сёньня, зрэшты, субота, і выкладаў няма, і ніводная падла не прымусіць мяне рабіць нешта такое, чаго я не захачу. І пайшлі яны ўсе.

Вось так паступова ты ўваходзіш у рэчаіснасьць, памятаючы, што гарачай вады можа й ня быць, што прафура з 303-га начавала не ў 727-м, як было памылкова абвешчана ў калідоры, а ў 729-м, што нехта з чачэнаў (а найхутчэй – усе чачэны, разам узятых) учора ў ліфце даў кухталёў спарторгу Яшу, што расійскі паэт Ежавікін, які жыве ў супрацьлежным крыле, учора пятага разу меў выступ на тэлебачаньні, у якім дзевяць разоў ужыў слова “ДУХОВНОСТЬ” і восем разоў выціраў тыльным бокам далоні пахмельны пот з чала, што варта б пазваніць дадому, што ў аўторак пацнецца сэсія Вярхоўнай Рады, што ўкраінскі пе-

раклад “Санэтаў Арфэю” ці не найдакладнейшы з усіх табе вядомых, што другі год тваёй маскоўскай біяграфіі падыходзіць да канца, а ты так і не пабываў у піўбары на Фанвізіна, памятаючы пра ўсе гэтыя ніяк не звязаныя міжсобку рэчы, як і пра безьліч іншых рэчаў, ніяк не звязаных з папярэднімі, ты ўсё ж падымаеся і, пахадзіўшы ў адных майтках па пакоі, ацаніўшы з акна той самы лажовы краявід з тымі самымі таполямі й цьмяна-дажджавымі цяжкімі хмарамі, ты змушаеш сябе да сілавых практыкаваньняў – раз, два – аж покуль не забаліць цягліцы, нібыта ў практыкаваньнях гэтых – апраўданьне табе й Маскве, і, больш за тое, твайго існаваньня ў сьвеце. Існаваньня, дарэчы, досыць нікчэмнага, такога, якім наагул варта было б пагрэбаваць Камусьці Над Намі, калі б ня пара ўдалых радкоў у пары няўдалых увогуле вершаў, чаго, вядома ж, зусім недастаткова для вялікай нацыянальнай справы.

А вось сьакія-такія са згаданых пэрсанажаў. Іхныя галасы так раздражнілі цябе зранку, што цяпер ты можаш паквітацца зь імі, фон Ф. Выяві іх як мага больш зьедліва, стары.

Калі ласка. Дзьве жанчыны, дзьве кветкі з глыбінных правінцыяў Вялікаросіі. Дзьве паэткі, ці то бо паэтэсы, не, выбачайце, два паэты, бо цяпер у іхным асяродку прэстыжна паўтараць сьледам за Цьвятаевай-Ахматавай (Горэнка), што слова “паэт” ня мае жаночага роду, у сувязі з чым я, стары вычварэнец, уяўляю сабе ўсё гэтае бабства з дыхтоўнымі пэнісамі й – галоўнае – тэстыкуламі ў адпаведным месцы.

Але рэч ня ў гэтым. Ёсьць дзьве жанчыны з глыбінных і роўнаадаленых ад Масквы расіяў. Дзьве зягзіцы-лебядзіцы, адной зь якіх трохі за

сорак, а другой – трохі да сарака. Адна зь іх за-
мужам, другая не, але якая менавіта, я забыў.

Гэта эспазыцыя. Цяпер разьвіцьцё падзеяў.
Абедзьве шмат паклалі на гэты прагавіты алтар.
Трапіць сюды кожная прагнула палову жыцьця.
Трапіць у Маскву на цэлых два гады! Трапіць у
Маскву, дзе, несумнеўна, нарэшце адзначаць і
ўзьнясуць! Трапіць у Маскву, каб застацца ў ёй
навек! Быць у ёй пахаванаю (крэмаванаю!). Трапіць
у Маскву, дзе генэралаў, сакратароў, іншаземцаў,
патрыётаў, экстрасэнсаў – як гаўна! А галоўнае –
да халеры бананаў!..

Такая мара прыходзіць разам з полавым дась-
пяваньнем. І ўладна суправаджае ўсё жыцьцё.

Дзеля чаго было ісьці праз усе пякельныя колы
засраных правінцыяў. Інтрыгаваць. Званіць. Час-
таваць. Спаць з імпатэнтамі.

Пасьля шматгадовых паразаў і распачаў – збы-
лося! Спраўдзілася! Абедзьве прыяжджаюць амаль
адначасна, незалежна адна ад адной перасекшы
ладны кавалак расійскіх раўнінаў. Знаёмяцца бязь
ценю крывадушнасьці, ім напраўду вельмі прыем-
на, яны ж таварышкі па шчасьці. Ужо зь першых
намёкаў высвятляюцца агульныя ўпадабаньні:
Ясенін, а не Пастарнак, Рубцоў, а ня Бродзкі,
сукенкі моладзевыя з поліэстэру, сьпераду й на
сьпінцы – фігурныя какеткі, у швох какетак пе-
раду – кішэні з засьцёжкаю – “маланкаю”, па
сьпінцы – сустрэчная складка, дадатак – пас. Таго
самага дня ў прывабліва-салодкім прадчуваньні
татальных зьменаў да лепшага абедзьве ідуць да
Пушкіна – пакласьці кветкі, проста так, ад сябе.
Таму што абедзьве любяць Пушкіна й нават лічаць
яго найбольшым расійскім паэтам, сваім настаў-
нікам. Пушкін задуменна разглядае наскі чараві-
каў. Унізе, пад ім, хлопцы ў шэрых уніформах і

чорных бэрэтах бамбераць нейкіх нястрыжаных масонаў, якія называюць сябе “демократическим союзом”. Абураныя за Пушкіна, правінцыялкі ідуць засяляцца ў інтэрнат.

Камэндант, што праўда, выяўляецца чучмекам, дагестанцам, але яшчэ досыць маладым дагестанцам: фізычна разьвіты добра, плечы шырокія, грудзі, без сумневаў, пакрытыя буйным валосьсем, трыццаць чатыры гады, пасьпявае падміргнуць кожнай непрыкметна для іншай, зубы роўныя, вочы карыя, Рамазанаў Муртаза ці, можа, нават зусім наадварот – Муртазаеў Рамазан.

Рамазан (Муртаза?) прапаноўвае выбар пакояў на сёмым паверсе. Любы можа стацца іхным. Ёсьць пакой з вокнамі на вінна-гарэлкавы, ёсьць – на “садавіну-гародніну”. Ёсьць – з паркетнаю падлогай новага ўзору. Ёсьць з разьбітым акном. Ёсьць побач з туалатам. Кожны пакой па-свойму прываблівы.

Але ёсьць варыянт, на якім абедзьве спыняюцца без ваганьняў. Гэта так званы “сапажок”, два суседнія пакоі, адасобленыя ад рэшты сьвету агульнымі сенцамі. Геніяльна! І яны засяляюцца і адразу ж запрашаюць адна адну на гарбату. І размаўляюць да позьняй ночы пра Пушкіна, пра Ельцына, чытаюць на памяць уласныя вершы, абменьваюцца пахваламі, потым зборнікамі, выданымі ў абласных выдавецтвах на зэканомленай паперы. І ніякага нават намёку на лесьбіянства.

Так мы дайшлі да кульмінацыі.

А разьвязка? Чым далей, тым болей даходзіць да кожнай зь іх, што яны зрабілі несусьветную дурноту. “Сапажок” выявіўся пасткаю. Пасткаю для дурных кароваў, якія немавед чаму прыперліся ў гэты бедлам. Найбольшае іхнае няшчасьце ў тым, што яны не дарасьлі да магчымасьці гру-

павога каханья. Таму ім так і не ўдаецца спакусіць ані генэрала, ані нават дагестанца. І стрымліваючы такім чынам адна адну, яны вядуць сваё абсалютна манаскае жыццё, паціхеньку лютуючы й скрыгочачы зубамі, а колішняя непадробная сымпатыя эвалюцыянуе ў ледзьве прыхаваную, з кожным днём відавочнейшую, бяздонную й чорную нянавісьць.

Сьнілася мне зь пятніцы на суботу, нібыта я вчэраю з каралём Украіны Алелькам Другім (Даўгарукім-Рурыкавічам). Сядзім нібыта ўдвох пры ўмела сэрвіраваным стале ў барочнай лёдзьмі блакітнага каменю, час ад часу зьяўляюцца немітусьлівыя слугі, пераважна індусы альбо кітайцы, з пазалочанымі трызубцамі на адваротах фракаў, неўпрыкмет зьмяняюць споды й талеркі, стравы, нажы, відэльцы, абцугі ламаць ракавыя панцыры, пінцэты выцягваюць малюскі, скальпэлі расьцінаць жабы, і таксама неўпрыкмет, без асаблівага бразгату, выходзяць. Зь лёдзьмі адкрываюцца шыкоўныя відалі: сонца сядзе недзе там, далавах, у водах зыркага возера, апошняга разу шугаюць перадзаходным бляскам нечапанья вяршыні Альпаў альбо, калі ўжо на тое пайшло, нагул Пірэнэяў. А мы з каралём папіваем усялякія дабрародныя віны, каньякі, наліўкі й настойкі ды пра сёе, пра тое сабе зюзюкаем.

– Вашая Каралеўская Міласць, – зьвяртаюся я да яго, поўны шаны, – Уладару й Водца Русі-Ўкраіны, Вялікі Князю Кіеўскі й Чарнігаўскі, Каролю Галіцкі й Валынскі, Гаспадару Пскоўскі, Пярэмыскі й Казятынскі, Герцагу Днепрадзьяржынскі, Первамайскі ды Ільлічоўскі, Вялікі Хане Крымскі ды Ізмаілскі, Бароне Бярдзічаўскі, Абедзьвух Букавінаў ды Бэсарабіі, а таксама Новае Ас-

каніі й Кахоўкі Ачольніку, Дзікага Поля й Чорнага Лесу Архісэньёру, Казакаў Данскіх, Бярдзянскіх ды Крывароскіх Гетмане й Заступніку, Гуцулаў і Бойкаў Нядрэмны Аўчару, Пане Ёсяго Народу Ўкраінскага з татарамі й печанегамі ўлучна, а таксама з малахахламі й салаедамі, з усімі малдаванамі й манкуртамі, у Зямлі Нашай Існымі, Вялікай ды Малой Слабажаншчыны, а таксама Ўнутранай ды Вонкавай Цьмутаракані Патроне й Пастыру, нашчадку найслыньнейшага роду тысячагадовага, словам, Манарху наш пышны й годны, Вашая Міласьць, ці не хацелі б Вы на вякі застацца ў залатых скрыжалях памяці ўсяленскай ды ўсялюдзкай?

– Хцеў бы-м, – кажа Алелька Другі, – леч прэзь якое паступаньне?

– А прэз такое паступаньне, – адказваю я, – прэзь якое ўшыткі крулі славы вечнай непрэздзяшча й зацна спадабляліся.

– То, можа, прэз войны? – пытаецца Алелька, зводзячы свае тысячагадовыя бровы й пародзістае чало моршчачы.

– Прэз войны й дурань можа, Пане мой, і прэз зыдэнт можа.

– Тагды прэз законы й укладаньні мондрыя, правы й хартыі справядлячыя, – прапануе Алелька.

– І гэта да сракі, Вашая Міласьць, на гэта існуюць вар'яты альбо дэпутаты ў парлямэнце, – інтрыгую яго далей.

– То хіба прэз малжонак і наложніц сколькасьць шкандальную, прэз попіўкі гучныя й побіўкі кучныя, прэз раскашаваньне й абжыраньне гвалтоўныя ды інныя непатрэбнасьці малашаноўныя?

– І гэта ня новае, Вялікі Князю, усё адно камунякаў не пераплюнеце – зьдзекуюся зь яго, як магу.

– То ж ня муч мя й паведай, прэз якое такое паступаньне?.. – ці то просіць, ці то загадвае Алелька Другі.

Слуга-малаец прыбірае ад нас апошнія талеркі, вазу з жывымі, яшчэ пісклявымі, недаедзенымі вустрыцамі, пустыя пляшкі з-пад мальвазіі, іміглікоса ды келер-гайстара. Слуга-этыёп жа прыносіць сьвечкі ў кандэлябрах з трывалейшай за медзь бронзы ды эбэнавую чорную каробку, даверху набітую цыгарамі найлепшых гатункаў. Сутоное. Аднекуль з альпійскіх далінаў далятаюць водары. Далавах пад лёджыяй пяе фантан, а можа, ручай. Двох маленькіх нэгрытосаў прыводзяць пад рукі сьяпога старога бандурыста. Мы з каралём запальваем, а бандурыст ледзь чутна кратае струны, сеўшы на каменны выступ, побач з барэльфнаю выявай танцоўнага фаўна. У нябёсах зьяўляюцца першыя зоры.

– То ж паведай, мярзотнік, што хцеў ясі мне параіць – пачынае закіпаць кароль, раздражнёны маім шматзначным цыгарным папыхваньнем.

– Будзьце, Вашая Сьветласць, цярплівым ды спагадлівым, – кажу я на гэта. – Не абражайце ані казюркі гаўнянай, мізэрнай. У нядзелю наведвайце Службу Божую, але й пра штодзённыя малітвы не забывайце. Дарэце бедным свае маёнткі, раздавайце ўсьмешкі ўдовам і сіротам, бяздомных цюцькаў не забівайце. Думайце пра вялікае й прыўкраснае, як, да прыкладу, мая паэзія. Чытайце паэзію маю, ешце цела маё, пеце кроў маю. Дайце стыпэндью мне, скажам, у нямецкіх марках і пашлеце мяне вандраваць наўкола сьвету. За паўгоду Найсьвятлейшы атрымае ад мяне такі панэгірык хваласьпеўны, што над усімі манархамі Вас узьнясе. Яшчэ праз паўгоду народ Украіны захоча Вашага вяртаньня, і ў выніку пасьпяхова

праведзенага рэфэрэндуму Вы ўедзеце ў Кіеў на белым кадылаку. Ісьцінна, ісьцінна кажу Вам: дайце мне стыпэндую!

Сьяпы бандурыст пра нешта там грае-грае, ва-рапае. Вада далавах, у вечназялёных зарасьцях мірту, шуміць ды кліча ў кругасьветнае падарожжа. Зорачкі на небе мігацяць ды робяцца ўсё большымі, усё бліжэйшымі, можна нават распазнаць на іх нейкія гарады, казачныя манцанілавяыя лясы, дзіўныя палацы, калёны, вежы. Іхнае сяйва так шмат абяцае, што хочацца выскачыць зь лёдзьмі ўніз галавою і, як сказаў паэт, хоць бы трошачкі памерці.

— Бо нішто ў гэтым сьвеце ня ёсьць такім марным, бязглуздым ды фацэтным, як добрая паэзія, але ўвадначас нішто ў гэтым сьвеце ня ёсьць такім неабходным, значэнным і конча патрэбным, як яна ж, Вашае Прэўкраінства. Паглядзеце на гісторыю ўсіх вялікіх народаў, і Вы пераканаецеся, што гэта гісторыя іхнай паэзіі. Паглядзеце й на гісторыю невялікіх народаў. Тых, якіх заўтра ўжо ня будзе. Паглядзеце й скажэце мне: хто каму патрэбны больш — каралі паэтам ці паэты каралям? Ці вартыя чагосьці каралі без паэтаў? Ці не існуюць каралі воляю Божай адно таму й адно дзеля таго, каб утрымліваць паэтаў воляю Божай?

Шумяць платаны, гусьцее сутоньне, зіхцяць сьвечкі, звоняць манастыры й дзяўчаты сьпяваюць песьні дружным хорам, з работ ідучы позна борам. Невядомыя вярочныя птахі, а можа, і кажаны кружляюць наўкола лёдзьмі. З далёкіх гор далятаюць салодка-трывожныя водары.

Кароль дапівае ледзяное шампанскае з келіха на высачэзнай масонскай ножцы й кажа — павольна, мудра, узважана:

— А ці ведаеш ты, як па-гішпанскаму будзе х(...)?

– Як, Вашая Міласьць, – пытаюся я ўкрай зацікаўлена.

– Пінга! – крычыць кароль і пляскае ў далоні.

Тады двух даўгавязых сэнэгалцаў хапаюць мяне за рамы, за рукі й шпурляюць зь лёджы долу. Я лячу й зьнянацку прыгадваю, што праўдзівае яго прозьвішча “Анжуйскі”. Абдзіраючы пысу аб вечназялёныя зарасьці, я чую, як сівачубы сьляпы бандурыст горка зарыдаў дый заплакаў.

Крывячыся й адплёўваючыся, і самога сябе люта ненавідзячы, ты згадваеш гэты вась сон, покуль вымучваеш на падлозе свае сілавыя практыкаваньні. Гэта ж трэба так прадавацца! Беспардонна, нахабна, цынічна. “Дайце мне стыпэндью, Вашая Сувярэннасьць, дайце мне сты...”. Якое подлае й нізкае лёкайства духу, якая ўнутраная прастытуванасьць!

Нарэшце зь цягліцамі скончана. Цяпер варта сабраць неабходныя для душавой манаткі й трыюмфальна зьехаць ліфтам у інтэрнацкае сутарэньне, дзе брыгада пасіненых ад кіру прыбіральнікаў (Саша, Сірожа й Аруцян) мае сваю безадмоўную “капцёрку” ня столькі для працы, колькі для адпачынку. Але пры чым тут яны?

У калідоры ты здалёк махаеш рукою камусьці незнаёмаму (то бок знаёмаму, але неідэнтыфікаванаму, бо ён ажно ў канцы супрацьлежнага крыла, мэтраў за дзвесьце ад цябе), незнаёмы адказвае табе такім самым памахваньнем, таксама наўрад ці распознаўшы цябе, настрой паляпшаецца. Ліфта чакаць ня так ужо й доўга – хвілін пяць максимум. Едучы долу, ты разглядаеш на сьценах і падлозе ўсялякія надпісы, малюнкi, драпіны – даўнія й нядаўнія, зусім новыя, кроў спарторга Яшы, адлупцаванага ўчора чачэнамі за тое, што мае “жопа балшой” ці за нешта такое.

Ліфты – гэта асаблівая нагода для насельнікаў інтэрнату павыдзёўбвацца й адмачыць якую-небудзь арыгінальную штуку. Пра тое, што чачэны любяць нішчыць у ім сваіх ворагаў, вядома ўсім, з раённай мянтоўкаю ўключна. Пра тое, што трох рэцыдывістаў, адзін зь якіх – студэнт паэтычнага сэмінару, а другі – духоўнай сэмінарыі, адперылі ў ім здольную драматургіню-пачаткоўку з Навакузьнецку, вядома таксама ўсім, за выняткам раённай мянтоўкі. Але пра тое, што ўчыніў якуцкі пісьменьнік Вася Мачалкін, ведаюць адно далучаныя. Вось жа, Вася Мачалкін, заснавальнік якуцкай савецкай літаратуры, студэнт чацьвертага курсу й ганаровы аленегадовец, неяк нажлукціўся бухла пад самую завязку й на першым паверсе ступіў у ліфт. Націснуўшы гузік з нумарам патрэбнага паверху (а Васі Мачалкіну было, уласна кажучы, па цымбалах, на якім паверсе сыходзіць, бо паўсюль яго прымалі як брата й любілі), ён – квяціста выславіўшыся – паляцеў угору. Аднак пад уплывам непазьбежных пры гэтым кінэтычных зьменаў ня тое каб не ўтрымаўся на нагах, а хутчэй нават наадварот – бразнуўся, ці, як сказаў бы паэт Ежавікін, ё(…)нуўся. Адбылося гэтае а дзявятай вечара, але ж а дзявятай раніцы Вася ўсё яшчэ перабываў у тым самым ліфце, паколькі, ная(…)ўшыся а дзявятай вечара, адразу ж шчасьліва заснуў і так праездзіў угору-ўніз цалюсенькую ноч. А палове на першую ночы, што праўда, не цьверазейшы за Васю беларускі навэліст Ермалайчык зрабіў быў спробу выцягнуць сябра зь ліфта й пакласьці дзе-небудзь па-хрысьціянску, але спроба скончылася тым, што Вася добра-ткі рыгануў на Ермалайчыкавы каўнер, і той, махнуўшы рукою на якія-колечы маральныя прынцыпы, пацягнуўся начаваць да Алкі з адрэзанаю

праваю грудкай. І толькі зранку, недзе так а палове на дзясятую, Васю Мачалкіна ўрэшце ўдалося раскатурхаць. Гэта адбылося на першым паверсе, дзе й пачынаўся мінулага вечара яго казачны маршрут па вэртыкалі. Ачомаўшыся пасяля цяжкага сну, аленегадоўца Вася ўсё-ткі выпаўз з ліфта й пачыкільгаў новы дзень сустракаць у піўбар на Фанвізіна.

Вось і ты, Ота фон Ф., ужо на першым паверсе. Цяпер зь ліфта налева й сходамі долу, мо й хопіць яшчэ для цябе гарачай вады ў запляваных і паабдзіраных душавах.

У распранальні, як заўсёды, цёмна, і покуль ты намацваеш ля дзвярэй замаскаваны павучынаю вымыкальнік, ты бачыш ці, хутчэй, нават адчуваеш, як заварушылася купа старога шкумацьця ў кутку “прылазьніка”. Купа варушыцца ўсё больш нэрвова, энэргічна, нібыта зь дзясятка мэтрапалітэнных пацукоў, пра якіх апошняга часу столькі пішуць у прэсе, знайшлі там сабе прытулак. Але ўскудлачаная барадатая пыса, што зьявілася над лахманамі адначасна з усполахам электрычнага сьвятла, разьвейвае ўсе твае біялягічныя жахі й сумневы: Іван Навакоўскі, зь мянушкі Навакаін, іншая вэрсія – Ваня Каін, гнаны й памечаны (ад слова “памёт”) лёсам літаратар, выдавец і культуроляг, бомж, апошніх гадоў пятнаццаць намагаецца нелегальна спаць у інтэрнаце, з мэтаю чаго нават узяў царкоўны шлюб у Мар’інай Рошчы з прапісанаю ў інтэрнаце эпілептычкаю Васілісай (чацьверты курс, сэмінар вар’ятаў), аднак гэты шлюб мае даволі выразныя адзнакі фіктыўнасьці, бо Навакаін збольшага ладзіць сабе начоўкі ў душавой альбо ў сушылцы. Кажуць, што Васіліса біла яго па галаве настольнаю лямпай. Іншыя кажуць, што не настольнаю, а літа-

вальнаю, і ня біла па галаве, а пхала ў задні праход. У кожным разе па вуліцах ён перасоўваецца затузанаю постапаплексычнаю хадой. Аднак амаль заўсёды балбатлівы, цытуе самога сябе цэлымі строфамі й выношвае ўсе новыя й новыя выдавецкія праекты.

– Слыш, купі зборнічек, – ён выцягвае з-пад купы рызьзя старую руку ананіста, у якой сьціснуты асобнік шэрай ксэракопіі. – Велікопныя стіхі, Ніколай Палкін, рупь стоят, із ніх девяносто копеек автору...

Ты разглядаеш зашмальцаваную мяккую вокладку: “Серия “Русская идея”. Основана в 19... г. Николай ПАЛКИН. Расплела косу береза. Новые стихи. Издательство “Третий Рим”. На вкладцы выяўлена бяроза, перакрэсьленая зорка Давіда й жвавы дзвюхгаловы арол, які, здаецца, вось-вось узяляціць і паляціць, шугаючы навакольную нябёсную фаўну ўключна з анёламі пачварнаю ненатуральнасьцю свайго іміджу. Покуль Ваня няспынна пра нешта глаголіць, то бок цытуе й жартуе, ты пасьпяваеш прачытаць першую страфу:

Россия кровью изошла...

За что, скажите, Бога ради,

Терзают Русского Орла

Иуды, стервачи и б(...)?!

З пачуцьцём усё большага кайфу ты пераходзіш да наступнай:

За что, Прибалтика, скажи,

Святую Русь так ненавидишь?

Замри, Эстонь! Литва, дрожи!

Ты русский х(...) еще увидишь!

Але слова “х(...)” чамусьці ад рукі закрэсьлена, а над ім напісана слова “меч”, потым і яно закрэсьлена, і над ім напісана “танк”. Ты моўчкі вяртаеш паэзію Навакаіну. Ідзеш мыцца, асьця-

рожна, па-бусьлінаму пераступаючы брудныя стылыя калюжы на шчарбатай падлозе душавой. Навакоўскі зноўку з галавою залазіць пад лахманы й сьпіць там далей, а можа, так бы мовіць, дапамагае сабе сам.

Якая ж гэта ўзнагарода, што хоць тут, у брудным сутарэньні, засьмечаным пляўкамі, абмылкамі, пасмамі старога валосься, існуе гарачая вада, які ж гэта драйв, абсалютна недаступны разуменьню шматлікіх сялянскіх і пралетарскіх пісьменьнікаў – мыцца з мылам, чысьціць зубы! Як хочацца быць тут вечна! Забыць пра ўсё, заплюшчыць вочы й аддавацца вадзе, нібы каханай. Большасць вершаў ты стварыў менавіта ў гарачай вадзе. Бо ў гарачай вадзе ты здатны быць вялікім, добрым, геніяльным і самім сабою ўвадначас. І пайшлі яны ўсе.

За сьцяною – у жаночай душавой – увесь час рогат ды сьмех. Такое ўражаньне, што іх там тысяч сорок. Чаму яны заўсёды так лямантуюць, калі мыюцца, клятыя лесьбіянькі? Ані слова не разьбярэш з гэтага напаўптушынага павіскваньня – так, быццам дзяўчаты падчас купаньня набываюць нейкую іншую мову, вядомую адно ім. Таямнічую мову прадаўніх часоў матрыярхату. Споўненую пагардлівай перавагі да подлай мужчынскай пароды зь яе казьлінымі патрэбамі й упадабаньнямі. Таму яны так ня любяць, калі нехта з гэтага рабаўласьніцкага кодла намагаецца падглядаць альбо – горш ад таго – прабрацца да іх падчас сакральнага амавеньня. Такія рэчы караюцца вельмі сувора, як караецца ў акультызьме нягодна скрадзеная таемная веда. Суздальскі паэт Косьця Сераштанаў, твой аднакурснік, нават верш напісаў пра тое, як разьюшаныя дзеўкі аблілі яго хлапечы посік кіпнем за тое, што ён падглядаў,

калі яны хвасталіся ў вясковай лазьні. Ніштаваты выйшаў верш, найлепшы з усёй падборкі. Верш-успамін, вяртаньне страчанага часу. Вельмі яму балела, Косьцю Сераштанаву.

Але вось галасы за сьцяною паступова змаўкаюць, і разам зь імі сьціхае шум вады. Мабыць, рытуал вычарпаны, магічны сэанс завершаны, і пара мяняць мову. Аднак нехта там усё-ткі застаецца, бо ты чуеш, як бяжыць вада, прынамсі зпад аднаго крана.

Потым пачынаецца сьпеў. Самотны жаночы голас і больш нічога. Нейкая дзівосная песня, ня з тых, што, бывае, напяваюць дзевачкі ў наплыве маладых пачуцьцяў і вясновых мрояў. Не, гэта нешта іншае, гэта нават ня песня, а нейкае ўтрапёнае раскашаваньне голасу, гэтага найдасканалейшага з музычных інструмэнтаў (добра сказана, фон Ф., але гэта Лорка). Ад усяго гэтага – гарачай вады, музыкі й уласнай велічы – ты занураецца ў звышпрыроднае здранцьвеньне, голас за сьцяны мучыць цябе сьветлаю мукай, рыхтык філіпінскі масаж, кожную найменшую клетачку, уласна, даўно пара б ужо выходзіць, аднак ты ня можаш, ня можаш! І што там за сырэна такая? Заляпіць вушы мылам, ці як? Але чым далей, тым больш ты адчуваеш, што спаймаўся. Голас не пакідае цябе, не дае спакою, раніць і вабіць. Нарэшце ты ўсьведамляеш: іншага выйсьця ў цябе ўжо няма.

Паўз гару лахманаў, пад якою заціх раздушаны жыцьцёваю “няпрухай” Ваня Каін, ты высьлізваеш у распранальню, вада струменіць зь цябе, а сэрца робіць усе намаганьні, каб выскачыць аднекуль з рота. Ты загортваецца ў вялікі касматы, прывезены з дому, экватарыяльны ручнік. О лямбада, мадонна, кетцалькаатль, попакатэпэтль! Камусьці іншаму не паверыў бы...

Дзьверы ў падземны калідор ты адхіляеш як мага абачлівей (а той голас, голас чуваць нават тут, што за манна, мана-мана!). Напаўзмрок, і нікога няма. Таму – направа! – камандуе з чарапной каробкі, а хутчэй аднекуль з пахвіны, твой пэрсанальны фэльдмаршал. Направа і – скачкамі, ня больш як дзесяць скачкоў па калідоры. Ты пакідаеш за сабою босыя й мокрыя сьляды. “Капцёрка” прыбіральнікаў катэгарычна зачынена – вядома ж, сёньня субота, і які апошні дэбіл будзе сядзець тут?

А вось і наступныя дзьверы – за імі пячора, у якой жыве той голас, увязьнены драконам. Уваходзіш станоўка, як на страту. Потым ужо мала што ўсьведамляеш, хіба толькі пасьпяваеш зьдзівіцца, што жаночая душавая абсталяваная ў сярэдзіне так сама, як і мужчынская, – так, нібы жанчыны належаць да таго самага біялягічнага віду. Недзе там, у распранальні, размотваеш і ніяк ня можаш скінуць зь сябе ўласны ручнік. Бо ён трымаецца, ён вісьне на тваім калку, блытаецца між нагамі, у гэтую хвіліну ты ідэальная вешалка для яго, але ўрэшце ты вызваляеся й пераступаеш церазь яго паласатую сэльву, што асела на бэтоннай падлозе.

Яна стаіць пад душам сьпінаю да цябе, мыльная вада сьцякае па ёй пахучымі плынямі, скуру мае залаціста-шакалядна-ядвабную, а ногі – нібы маладыя трапічныя дрэвы. Ты падыходзіш блізка, як можаш, кладзеш рукі ёй на плечы. Сьпеў абрываецца.

Затое – лёгенькі здушаны выгук, нібыта выдых. Дарэмна ты перастала сьпяваць, пташка. Бо калі б ты сьпявала й далей, дык мы б з табою зладзілі нешта зусім іншае, нешта нечалавечае, нябёснае й надзвычайнае. Дарэмна ты перастала сьпяваць. Давядзецца цябе за гэта зьесьці.

Ты паліваеш яе зь нейкіх фляконаў – шампунь, вадкае мыла, палінеш яе й сябе зь яскравых духмяных паўднёвых фляконаў і намыльваеш яе ўсю, хоць ляткая вада адразу змывае зь яе ўсе твае намаганні, але гэта робіць яе слізкаю й невідушчаю, і ты занураеш голаў у яе прачорныя валасы. Тады яна, так і не азірнуўшыся ніводнага разу, павольная, але слухмяная, нахіляецца наперад. І гэта запрашэньне. Альбо выклік. Чорная архідэя ўпускае цябе. І ад маланак усярэдзіне твой чэрап ажно разломваецца, бо ты пачаў. Дарэмна яна перастала сьпяваць.

І ў гэтых пякельна-гарачых струмянёх, пад гэтым адвечным вадаспадам вы ўдваіх выкалыхваеце нейкі афрыканскі рытм. Ты не адчуваеш супраціву, але й заахвочваньня не адчуваеш – яна аддаецца так, як аддаюцца рабыні, хоць ты ня можаш ведаць, як аддаюцца рабыні, можа, акурат з супрацівам альбо заахвочваньнем. Але ўжо праз хвілінку ты адчуваеш, што да яе вяртаецца голас. Ня той, якім яна сьпявала, але жывы, таямнічы. Можа, нават больш палкі. Штось у ім умольнае, штось нават малітоўнае. І менавіта голас, яго зьяўленьне, яго патрабавальнае трымценьне пазбаўляюць цябе стрыманасьці й вытрымкі, і ты ўжо ня ў змозе ператрываць, спыніць, унікнуць. Гэтая архідэя зьнішчыць, растопіць, скамечыць цябе...

Але яна нешта такое невядомое робіць, нейкі незаўважны ўнутраны рух, нешта такое зьмяняе там, у сабе, яна ведае ўсялякія пракаветныя штучкі, здольная была дзяўчынка, добра вучылася, вытанчаныя ў каханьні жрыцы рыхтавалі яе для чарнаскурага цыбатага прынца на спэцыяльным забароненым абтоку, яны кахаліся на пальмавым лісьці, і ты знаходзіш у ёй магчымасьць

для трываньня. Але ж голас, голас! Ён усё-ткі даканае цябе, ён ня дасьць прабегчы гэтую савану да канца, як належыць. Ён уваходзіць у цябе, як пара, – у тваю скуру, значна сьвятлейшую сярэднеўрапейскую скуру. І цяпер – як апошні паратунак – заплюшчыць вочы, бо й для вачэй усяго зашмат: зорак у чэрапе, маланак і гэтага шакаляду, і гэтых гарачых струмянёў зь неба. Аднак і ў заплюшчаных вачох усё ажывае, пульсуе. І ты ўздрыгваеш вулканна, і, зноў пачуўшы ўладны голас, разумеш: усё. Дарэмна ты пачала сьпяваць.

У распранальні ты зноў замотваесяся ручніком. Зьлізваеш рэшткі шакаляду з вуснаў. Выглядаеш у калідор амаль упэўнена, хаця й адзначаеш мімаходзь са здзіўленьнем, як лёгка й уладна вярнулася рэчаіснасьць. Туліся да сьцяны й так некалькімі скачкамі вяртаесяся ў мужчынскую зону сусьвету. Хоць скачаш ты ня толькі з асьцярожнасьці. Хутчэй як паляўнічы, які толькі што пераможнай стралою паваліў залатую лань.

Ты другога разу вітаесяся з Навакаінам, які зноў кудлата вылазіць з свайго логавішча й прапаноўвае “стіхі”. Вешаеш ручнік на калок. У душавай тым часам зьявілася некалькі манголаў. Яны пырхаюць, як коні, змываючы пыл Вялікага Стэпу з жылістых плячэй. Яны скакалі цэлы тыдзень, везлі ханскую грамату, маладыя зубастыя верхнікі. Крываногія лучнікі.

Ты яшчэ раз намыльваесяся. А потым чуеш, як там, за сьцяною, яна зноў пачынае сьпяваць...

Расчараваньне навек пасялілася ў гэтых сьценах, якія, дарэчы, ніколі не пакрыюцца мэмарыяльнымі дошкамі. Але рэч ня ў гэтым. Рэч у іншым – гэта дом, дзе разьбіваюцца лабы. Тутэй-

шыя сюжэты настолькі аднастайныя й паўтаральныя, што мы, відавочна, маем дачыненне зь мітам. Альбо з схемаю з двума-трыма варыянтамі. Вось адзін з варыянтаў.

Сямнаццацігадовы лірычны юнак, назавем яго Слава, піша рымаваныя строфы, якія перапісвае ў агульны сшытак і захоўвае ў сакрэтным месцы пад унітажным бачком. Вершы, канечне, носяць назовы, якія паходзяць ад рамантычных жаночых імёнаў: “Аэліта”, “Кансуэла”, “Ангатэя”, “Айсэдора”, “Лаліта”. Бясспрэчна, тут хаваецца адна й тая самая істота, пераважна Люся альбо Нюся, аднаклясьніца, якая й не здагадваецца пра існаваньне ў прыродзе такіх рэчаў, як сублімацыя.

Настае дзень, калі юнак Слава ўпотаікі высылае вершы з жаночымі найменьнямі, гэтыя душыўныя палюцыі, на конкурс у маскоўскі інстытут. З надыходам вясны ён пакрываецца прышчамі й рабаціньнем, і менавіта тады з Масквы прыходзіць адказ. Млеючы ад нецярпеньня, Слава рве канвэрт і дазнаецца, што пасьпяхова прайшоў творчы конкурс. Усесаюзных маштабаў прозьвішча, вядомае яму з школьных хрэстаматыяў, у якасьці подпісу, робіць нашага лірыка проста-ткі збаранелым ад шчасьця.

Улетку ён пакідае свой завашыўлены, зачуханы, свой задрыпаны Партызанск ці Мухаморск, горад хімікаў, і рушыць на заваёў Масквы. Фатакартку зь Люсяю-Нюсяю ён захоўвае ў самых неспадзяваных месцах.

Яму, натуральна, удаецца паступіць. Але на гэтым і заканчваецца ўся паэзія. Потым – нават ня проза. Вершы пайшлі да халеры, бо так захацеў Той, Хто іх дыктуе. Каханьне да Люсі таксама вычарпалася, бо Слава сьцімаў, што яна так-

сама ходзіць у туалет. На выкладах і сэмінарах мухідохнуць ад нудоты. Наведваць усякія жыдоўскія тэатры альбо чытаць запырсканага асцою Меражкоўскага ён проста ня створаны. Любавацца Васіліем Блажэнным альбо маўзалеем вечна ня будзеш, да таго ж чым там любавання? І ён спасьцігае нешта іншае: суворую, як мачаха, інтэрнацкую навуку рэчаіснасьці. Ён тыднямі не парушае межаў свайго паверху, а калі парушае, дык адно каб прытарабаніць для сяброў бухла ад віетнамацаў альбо з удала разьмешчанага побач таксапарку. Сьпіць часам у беспасярэдняй блізкасьці ад сьмецьцеправоду, часам галавою ў мыйніцы, нагамі на поўнач. Алка з адрэзанаю праваю грудкай робіць яго мужчынам, ад чаго ён надоўга страчвае ўсякае жаданьне. Затое Ўладзімер з Даўгаўпілса, вэтэран моладзевых рухаў і паломніцтваў на Ўсход, абуджае ў ім бяссонную цягу да анашы. На трэцім курсе лірычны Слава ўжо нагадвае растаптанага лёсам пэдэраста з балючым целам і спустошанаю душой. Часам ён выкрадае кавалак мяса з чужой каструлі на агульнай кухні. Ад яго струменіць трывалы водар мачы й найтаньнейшага тытуню. Да пятага курсу ён яшчэ намагаецца штосьці з чымсьці зарымаваць, але выходзіць з гэтага сучэльнае гаўно. Зрэшты, яно заўсёды было гаўном, як у вядомай паказцы пра чукчу. Настае дзень, калі ён гатовы рэзаць сабе вены. Ну, ды нічога, нічога.

Існуе яшчэ варыянт “нацыянальных” (то бок нерасійскіх) паэтаў. Нейкім дзівам гэтыя каўказцы паступаюць велізарнымі натоўпамі, і так усе пяць гадоў гэтымі натоўпамі й перасоўваюцца. Што яны робяць напраўду, ня ведае ніхто, але бясконца доўгага рогату варты той, хто падумае, быццам яны пішуць вершы. Яны купляюць: магніта-

фоны, скураныя курткі, дзяўчат, пісталеты, гранаты, адгазьнікі, плашчы, будынкi, джынсы, землі, каньякі, “мэрсэдэсы” яны час ад часу пераганяюць дамоў, за высакагорныя хрыбты, па Ваенна-Грузінскай дарозе. П’янчацца, ніколі не губляючы галавы, але ж і ад маленькіх радасьцяў таксама не адмаўляюцца, прымушаючы стаяць на вушах двухмэтровых папялушак-паталушак з Тэатру мод пад кіраўніцтвам Зайцава. Ува ўсім – бездакорныя, спадчынныя джыгіты, падуладныя законам гонару, векавым этычным заповітам асакалаў ды шарыяту. Калі яны, да прыкладу, усямёх бамбераць у ліфце кагосьці аднаго, русявага, дык ніколі не беспрычынна, а выключна зь меркаваньняў газавату й найвышэйшай справядлівасьці. Але й над імі цяжэе стогн расчараваньня, бо ўсіх русявых не перабамберыш, і ўсіх “мэрсэдэсаў” ня скупіш, і ўсіх манэкеняніц не ператрахаеш. І зялёная магамэтанская туга кладзецца на іхныя стомленыя й сьпярэшчаныя шнарамі лабы.

І такім ёсьць жыцьцё ў гэтай выклётай дзірцы, літаратурным інтэрнаце, прыдуманым сыстэмаю для апраўданьня й самазаспакаеньня, у гэтым сяміпавярховым лябірынце пасярэдзіне жахлівай сталіцы, у спарохнелым сэрцы напаўіснай імперыі. Бо, хоць і кажа расійскі паэт Ежавікін, што ён канчае ад аднаго толькі слова “імперыя”, аднак усяму добраму некалі прыходзіць хана, і ты, фон Ф., проста хрыбтом адчуваеш, як трашчаць усе яе швы, як разлазяцца ўва ўсе бакі краіны й народы, кожны зь якіх мае сёньня значэннасьць цэлага космасу ці, прынамсі, кантынэнту.

Вось і з гарэлкаю ўсё больш праблемаў. Яе чамусьці – упершыню ў расійскай гісторыі – не хапае на ўсіх. Яе даводзіцца заваёўваць цаною шматгадзінных стаяньняў у чарзе, піханіны, ка-

латні, цаною самавырачэньняў і самастратаў. Мабыць, усю наяўную ў імперыі гарэлку цяпер выпіваюць нейкія крамлёўскія волаты, а можа, яе складаюць у тамтэйшых глыбачэзных сутарэньнях на чорны дзень, тым часам як плебс, то бок народ, хаця ў рэальнасці не народ і нават ня плебс, атрымлівае вартыя жалю сьлёзы – такія сабе харкоты харчовае прамысловасці. Забойствы ў чэргах па гарэлку сталі чымсьці настолькі сама звычайным, як – удзельнікі баёў за Бэрлін не дадуць схлусіць – франтавая сьмерць ад варожай кулі. Гарэлка зрабілася абсалютам, сьвятоўнаю мэтай, нябёснай валютай, чашаю Грааля, алмазамі Галконды, золатам сьвету.

Гады паўтара таму, позьняй восені, ты варочаўся ў ложку да трэцяй ночы, ніяк ня могучы заснуць, аднак ня зь нейкіх там прычынаў паэтычных, як, да прыкладу, каханьне, настальгія, сусьветная скруха, зорная туга, самнамбулізм і г.д., а зь нейкіх іншых прычынаў, якія й прычынамі называць нязручна. Але, пачуўшы далікатны стук у дзьверы, вырашыў быў, што цалкам дарэчна не засынаеш. Бо, як інфармавалі цябе свайго часу, у гэтым інтэрнаце, дзе нават сьцены й крэслы прасяклі таннаю сьлізкаю распустай, ёсьць шмат такіх шлю... прабачце, шляхетных, я б нават сказаў, шляхетна блядых дзяўчат, чый шлях праходзіць начамі ад дзьвярэй да дзьвярэй у пошуках каханка. Асабліва ж вабіць гэтых шлюхцянак паверх сёмы, дзе жывуць багатыя члены. Я маю наўвеце, члены братніх пісьменьніцкіх саюзаў, асабліва сярэднеазіяцкіх ды закаўкаскіх, вытанчаных у камасутры. Да таго ж, кожны зь іх мае свой асобны пакой, то бок жыве ў суворай мужчынскай самотнасці. Так што ўначы няма патрэбы пералазіць у іншы ложак, каб усім было

пароўну каханья, як гэта мае месца ў пакоях, заселеных студэнтамі, на ніжэйшых паверхах. Апрача ўсяго, насельнікі сёмага паверху, як правіла, старыя й добрыя, у іх можна пажыць нават з тыдзень, калі цябе прыперла грашовая блякада альбо па ўсіх шалманах раскашуецца раённая міліцыя. Так і зьяўляліся на сёмым паверсе эпізодычныя дзяўчаты зь невядомых ускраінаў, падчэпленыя ў піўбарах альбо гастраномах, сапраўдныя сяброўкі й натхняльніцы багатых паўднёвых акынаў, ад якіх яны ўсё-ткі аднаго сумнага дня ішлі прэчкі, забраўшы на памяць што-небудзь матэрыяльнае.

Вось і ты, фон Ф., у бессані сваёй вырашыў, што настала й твая чарга, і гэты стук а трэцяй ночы азначае, што ты зараз будзеш мець госьцю, цалкам магчыма, нават вэнэрычку. Але, адчыніўшы дзьверы, ты пабачыў ня юную паталуху зь нямытымі валасамі й чырвонымі, як сыцяг, вуснамі, а даволі прыемнага з выгляду і ў ня меншай ступені п'янога хлопца.

— Камандзір, — сказаў хлопец, — прабач, што так позна. Але я вельмі хачу гарэлкі.

— І ўсё? — запытаўся ты, Ота фон Ф., расчараваны ў сваіх спадзяваньнях.

— Камандзір, дай мне сказаць да канца. Мяне, да прыкладу, Русланам завуць. А цябе?

— Иван, — адказаў ты, Ота фон Ф.

— Ваня, дай мне сказаць. Я хачу пайсьці купіць гарэлкі ў таксапарку. Вось грошы, — і ён паказаў жменю купюр — так, нібы гэта магло мець нейкае значэньне.

— Але прахадная зачыненая. Я абабегаў усе паверхі — толькі ты мяне ўпусьціў, камандзір. Застаецца толькі ты.

— Вось як? — запытаўся ты скептычна.

– Дай мне сказаць. Я з твайго пакою пайду ў таксапарк.

– Ты з майго пакою пойдзеш на х(...), – быў адказ.

– Не, ты не ўрубаеся, камандзір, пораш гарачку. У цябе каля акна праходзіць пажарная лесьвіца, сьцяміў? Я палезу, – ён паказаў рукамі й трохі нагамі, як будзе лезьці. – Я ў дэсанце служыў, сьцяміў? Я й табе магу вадзяры прынесці. Заадно.

Ты яшчэ нейкі час вагаўся, але ўпэўненая сымпатычная ўсьмешка й магутная постаць Русланава зрабілі сваё.

– Лезь, – наважыўся ты.

– Ты мужчына, камандзір, я прызнаў цябе, – паясьніў Руслан.

Ён падышоў да акна, расчыніў яго насцьцеж, і прамёрзлае лістападаўскае паветра, прасякнутае пахамі ўсіх восеньскіх дажджоў, мёртвай лістоты, занядбаных могілак, вершамі Пушкіна, словам, пахамі позьняй маскоўскай восені, затапіла пакой, прымусіўшы цябе чухацца й трымцець з холаду.

– Давай, лезь ужо! – прыкрыкнуў ты.

Руслан на поўны рост выпрастаўся на падаконьніку, махнуў табе рукою й зрабіў шырокі крок у ноч. Ты выглянуў сьледам за ім. Ён ужо вісеў на пажарнай лесьвіцы, рыхтык п'яны цыркавы акрабат, што выпрабоўвае нэрвы дурнаватай публікі, праваруч ад твайго акна, яшчэ мгненьне – і ён стаў на лесьвіцу нагамі.

– Гэй, а як ты будзеш вяртацца? – нагадаў сабе я.

– Ты што, не ўрубіўся, камандзір? Праз тваё ж акно! Я доўга ня буду – птурсам туды й назад...

Лесьвіца мэталічна застагнала пад яго нагамі.

Досыць спрытна, як на п'янога, ён сыходзіў ёю долу. Відавочна, у дэсанце быў не сярод апошніх. Але ты ў думках праклінаў усё на сьвеце: вандроўных дзяўчат зь іхным недарэчным каханьнем, сваю бессань і юнага, схільнага да алькагалізму абаронцу Бацькаўшчыны, з ласкі якога табе давядзецца прынамсі дваццаць хвілін пільнаваць ля акна.

Ноч, як ужо згадвалася, была сьлізкаю й халоднаю. Недзе ў падворках выбрэхвалі сваю лютую беспрытульнасьць праімперскія сабакі. Час цягнуўся павольна, і ты ад няма чаго рабіць нават апрануўся, а пасья выпаліў адну-дзьве цыгарэты. На нейкім зь ніжэйшых паверхаў віскатлівы жаночы голас нечакана забражджаў: “Сука ты пасьледня!” Потым забразгала бітае шкло, пачуліся глухія ўдары, нібы хтось забіваў у сьцяну цьвікі чужою галавой, а пасья нізкі мужчынскі голас паведаміў: “Дура ты, Зінка, вядзьмачка, люблю я тебя!” На гэтым усё сьціхла.

Аж нарэшце ты зноўку пачуў, як стогне лесьвіца. Руслан вяртаўся.

Ён адольваў паверх за паверхам і недзе паміж пятым і шостым спыніўся трохі адпачыць. Задзёр голаў угору й пабачыў цябе, выхеленага з акна.

— Я ўжо тут, камандзір, — паведаміў ён радасна. — Прабач, што так доўга. Уяўляеш, нават у таксапарку не было. Там сёньня іх рэкет шугануў. Тады я да Валодзі, у Валодзі таксама па нулёх. Давялося ўзяць у в'язьніцка за дваццаць пяць. Сука вузкавокая! Забіў бы! Ну, ды нічога, зараз кірнем, Ваня...

І ён ізноў палез па лесьвіцы ўгору. На вышыні сёмага паверху ён спыніўся, каб трохі аддыхацца, паправіў пляшку ў кішэні, каб часам ня выпала. Пасья зрабіў шырокі крок зь лесьвіцы на пада-

коньнік. Але мінулага разу было значна прасьцей: было за што схапіцца рукамі, было на чым павіснуць. Цяпер жа перад ім была проста сьцяна й сьлізкі, хісткі бляшаны гзымс пад нагамі. Ты пасьпеў падаць яму руку, але не пасьпеў злавіць яго пальцаў, і яны высьлізнулі. Усім цела м ён нахіліўся назад, нейкае мгненне прабалянсаваўшы над прадоньнем, нібы анёл, што рыхтуецца ўзьляцець. Потым быў яго доўгі невымы крык. І падзенне з вышыні сёмага паверху. І сьмерць.

А ты бегаў, кагосьці будзіў, выклікалі хуткую й мянтоў – усё гэта ня мела ўжо ніякага сэнсу. Усё гэта было, як у сьне. Альбо ў банальным мэлядраматычным фільме.

О, Руслане Прыўкрасны, казаў ты, як перажыву загубу тваю, браце мой?! Ты быў бясстрашны, ты прызвычаіўся ўза ўсім быць першым, ты меў безьліч скачкоў з парашутам! Цябе кахалі ўсе знаёмыя дзяўчаты, а незнаёмыя дзяўчаты клаліся табе пад ногі! Ты сьвяціўся зь сярэдзіны, Руслане Прыгожы, а твае цягліцы былі цудадзейнымі! І калі б я быў гомікам, дык любою цаной хацеў бы пераспаць з табою, браце мой! Што ж ты нарабіў, Руслане Пераможны, на каго пакінуў гэты дэбільны сьвет, дзе так не стае такіх дасканалых, як ты, істотаў?!

Пасьля ты меў усялякія размовы са сьледчымі псамі, высьвятленьні абставінаў, вынюханьні, сапеньні, падыманьні лапы, матлянньні хвостом, спробы грамадзкага ганьбаваньня. Рэч ня ў гэтым.

Чаму вы зачыняеце прахадныя, хацелася табе запытацца ў адказ. Чаму маладая артыстычная істота, нядаўні дэсантнік, вымушаная ў вашай б(...)зкай краіне рызыкаваць жыцьцём дзеля пляшкі гарэлкі? Чаму вы так прасьмярдзелі не-

свабодую? Чаму свабоды вы пакідаеце так мала, што яе хапае адно на падзенне зь сёмага паверху? Чаму цяпер вы з такім натхненнем ухапіліся за мяне, як за адзінага вінаватага ў яго сьмерці, нібы хочаце, каб я выкупіў сваю віну, скачыўшы ўрэшце з таго самага акна?

Але гэтыя пытаньні павісалі ў паветры. Бо й самі яны, сьледчыя псы, якім ты мог гэтыя пытаньні ставіць, сёньня ўжо ня здольныя былі адказаць на іх. Імпэрыя мяняла сваю зьмяніную скуру, пераглядала звыклія таталітарныя ўяўленьні, дыскутавала, імітавала зьмену законаў ды жыцьцёвага ўкладу, імправізавала на тэму яраархіі каштоўнасьцяў. Імпэрыя фліртавала з свабодую, мяркуючы, што такім чынам зьберажэ абноўленую саму сябе. Але мяняць скуру было няварта. Яны выявілася адзінаю. Цяпер, вылезшы з звыклай скуры, старая курва ў пакутах канае.

Урэшце ўсе адчапіліся ад цябе. Ты давёў сваё права на віну. Сьледчыя псы гыркали зь недасяжнай адлегласьці й бясьсільна клацалі штучнымі сквіцамі.

Месяцы праз тры, узімку, позна ўвечары, ты нешта там дадрукоўваў за пісьмовым сталом, калі раптам пачуў, як адтуль, звонку, грукнулі ў акно. Наўрад ці гэта сьнежка, падумаў ты, і нават ня камень, бо хто зможа закінуць сьнежку, камень, камяк зямлі, шапку, пляшку, кнігу, рукавіцу ці які-колечы іншы прадмет на вышыню сёмага паверху? Але калі знаёма застагнала побач з акном пажарная лесьвіца, табе зрабілася даволі кепска. Падышоўшы да акна, ты расунуў фіранкі. За акном быў Руслан.

– Ваня, – вуснамі сказаў ён. – Упусьціш?

Ён быў амаль такі, як тады, толькі жаўтавата-бледны, з чорнымі кругамі пад вачыма, з то-

ненькім чырвоным цурком, што бег ад кутка рота й зьнікаў недзе пад падбародзьдзем.

Ты адчыніў акно.

– На ўсіх паверхах вокны пазаклейвалі, толькі ў цябе не, – прамовіў Руслан, сядячы на падаконьніку.

– Табе не халодна? – запытаўся ты. – Зіма ж настала.

– Мне не халодна. Мне ніяк, – быў адказ.

– А наагул, як там?

– Некалі дазнаеся. Усё ня так, як вы сабе тут уяўляеце.

– Ты добра захаваўся.

– Дзякуй. Мяне ў дэсанце навучылі падаць.

– Чаго ты прыйшоў?

– Цягне да знаёмага месца. Знаёмыя пахі. Ты. Згадаў пра цябе.

– Дзякуй. Дарэчы, мяне завуць ня Ваня.

– Я ведаю, Ваня.

– Дурнаватая выйшла сьмерць, не? – запытаўся ты.

Руслан махнуў рукою:

– Яна нічога не зьмяніла ў гэтым сьвеце. Мой бацька вядомы кінарэжысэр. Яму далі прэмію.

– Можна, вып'еш гарэлкі?

– Дзякуй, не ўжываю.

– Я забыў...

– Пустое. Сёньня вылятаю ў Сімферопаль. Там мая дзяўчына. Зранку яна падумае, што я ёй сьніўся.

– Хочаш маю зімовую куртку? У мяне яшчэ адна.

– Перастань, камандзір! Я не адчуваю зімы. Мне ўсё адно. Ты нават не ўяўляеш, наколькі ўсё можа быць адно.

Але ў пакоі рабілася халодна, і ён зразумеў гэта.

– Ня буду табе перашкаджаць. Бывай. Некалі, можа, сустрэнемся.

– Вядома ж. Хоць я ня верыў, што вы існуеце...

– Існуем? – ён з сумневам пакруціў галавой. – Хто яго ведае? Разумееш, ты быў апошнім, каго я бачыў, калі быў жывы. Ты ў мяне навек у вачох застаўся. Тваё люстраваньне. Калі прыгледзіся зблізку да маіх зрэнак, дык пабачыш сябе. Я думаў, ты пасьпееш злавіць маю руку...

– Прабач, стары.

– Пустое. Так павінна было стацца. Шкада толькі, што ўсё гэта трохі кепска выглядала – распырсканы мозг, абломкі рэбраў, сьцегнавая косьць, што вылезла вонкі недзе аж праз кішэчнік... Але ня я першы, ня я апошні. І гэта галоўнае. Зачыняй акно, Ваня...

Ён зрабіў плаўны, бязважкі крок убок і ступіў на лесьвіцу.

– Зачыняй акно, – паўтарыў ён.

Ты зрабіў усё, як ён сказаў, і нават зашморгнуў фіранкі.

Поначы вакол інтэрната адбывалася нейкае жыцьцё. Часам ты чуў крыкі, мітусню, хтосьці кагосьці біў. Часам пачынала знаёма стагнаць па-жарная лесьвіца. Ты напружана ўслухоўваўся ў гэтыя гукі, што набліжаліся. Чацьверты, пяты, шосты паверх. Ці будзе сёмы? Мяне тут няма, паўтараў ты. Мяне няма. Няма. І з галавою накрываўся коўдраю. Цябе не было.

Вось табе й маеш, дурню фон Ф., вось што значыць ісьці ў душавую, забыўшы пра тое, што дзьверы ў свой пакой ня варта пакідаць адчыненымі! Цяпер яны сядзяць сабе ў цябе, усе ўтрох, паляць сабе па-гаспадарску, балбочуць і рагочуць.

Пысы параспухалі, але настрой цудоўны. Найбліжэйшыя твае сябрукі. Учора вы разам п'янчыліся да паловы на другую ночы. Восем стопяцідзесяціграмовых каньякоў, купленых у “садавіне-гародніне”, дзьве шыпучкі “Салют”, потым яшчэ два польскія “палянэзы”, выйграныя на більярдзе ў нейкага навасібірскага разявакі ў цэдээле. Фінал адбываўся ўжо ў інтэрнаце. Мэдычны сьпірытус са стратэгічных запасаў. Разбаўлялі сьпярша пэпсіколаю, і гэта нагадвала арманьяк. Па заканчэньні пэпсі-колы ў ход пайшла салодкая вада “Саяны”, але ты прадбачліва ўнікнуў гэтага атракцыёну. І, мабыць, добра зрабіў.

Несумнеўна, цяпер яны ўсе пакутуюць і мучаюцца, але ня каяцца, а наадварот – жадаюць піва й відовішчаў. А дзе можна знайсці піва й відовішчы? А знайсці іх можна ў піўбары на вуліцы Фанвізіна, расійскага драматурга-клясыка. І ты, дарэчы, яшчэ ніколі там не бываў. І сёньня яшчэ маеш такую магчымасьць, а заўтра ўжо будзе позна. Вось якія яны, твае браты па духу, то бок па сьпірытусе.

Юра Галіцын, саракагадовы паэт, адукацыя вышэйшая, а потым турэмная, хаця ў вочка ён заглядаў ня з боку камэры, а з боку калідора. То бок не зусім, хоць і назіральнікам быў, сабакам, але й па пячонках нікога ня жарыў – наадварот, быў выхавальнікам, хаця й гэтага нарэшце ня вытрымаў: запусьціў бараду й падаў рапарт на звальненьне. Цяпер піша досыць саркастычныя вершы, як, да прыкладу, “Роздумы ў каапэратыўным туалце”. З выгляду нагадвае Івана Сяргеевіча Тургенева, але пачаткоўца й значна шляхетнейшага ад сапраўднага.

Нумар два. Арнольд Верабей, украінскі поўдзень, русскоязычное население, драматург-шась-

цідзясятнік, папулярны сярод жанчын, але ня больш, таксама барадач, толькі гэмінгўеўскага тыпу, прафэсійны актор, п'янюжка, блазан і картыжнік, шырокая душа, дасьціпнік, яшчэ раз п'янюжка, прайдзісьвет, верны таварыш, шалапут, танцор і мачыморда, кулінар, мясалюб і любават, у тэатры граў Юлія Цэзара, маналёгі якога прамаўляе й цяпер на пэўнай стадыі ап'яненья, разбаўляючы іх пры гэтым лацінізмамі, мацюкамі й цытатамі з партыйных дакумэнтаў. Часьцяком засынае апранутым і ўшчэнт зьнясіленым, але прачынаецца раней за ўсіх.

Трэці – гэта, вядома, Ройтман, але ня той, што працуе на расійскай (хе-хе) “Свабодзе”. Ён габрэй. Ён будзе апошнім габрэем, які некалі пакіне гэтую зямлю, але ўсё-ткі некалі пакіне. Чарнаўцы ўжо ня тыя, што былі, нават Адэса ўжо ня тая. У яго пышныя зь сівізною валасы й вочы, у якіх жывуць водбліскі ўсіх пакаленьняў ад Адама да Хрыста. Яго паэзія падобная да местачковага лета – у ёй поўна травы, старога каменя й салодкага пылу. Поўна маленькіх цырульняў і парослых забыцьцём могілак. Гэта скрыпка сола. Учора яго званітавала адразу пасьяля сьпірытусу з “Саянамі”.

– О, ужо адмыўся, дарагой? – вітае тваё зьяўленьне ўва ўласным пакоі Тургенеў-Галіцын.

– І нават двойчы, – адказваеш ты, але ім гэтага не зразумець.

Ложак у цябе яшчэ разабраны, і ты, нібы незнарок, сядзеш на яго. А ўсё таму, што разам з абмененаю бялізнай табе нядаўна трапілася прасьціна, на якой, паводле ўсіх адзнакаў, хтосьці кагосьці пазбавіў цнатлівасьці. І пляма не адмываецца. Так што лепш прыкрыць яе, каб не было лішніх трындзеньняў на гэтую тэму.

– Нядрэнна б неяк пасьнедаць, – кажаш ты на ўсякі выпадак.

– І я пра тое самае, – падхоплівае Юлій Цэзар. – Мы ўчора дамаўляліся пра Фанвізіна?

– Учора мы маглі дамовіцца пра што заўгодна. Нават пра дзяржаўны пераварот.

Ты намагаеся неяк гэтану супрацьстаяць, маўляў, у цябе столькі справаў, маўляў, гэты заплыў у Піўное мора дабром ня скончыцца, маўляў, гэта будзе чарговая параза твайго духу ў барацьбе са спакусамі й бэстыямі, гарпіямі й фурыямі, аднак, як заўсёды, бесхрыбетны, ты ўжо ведаеш, што нікуды не падзенесься.

– Да таго ж, у мяне мокрая галава.

– Я пазычу табе кіпу, – кажа Ройтман, і яны ўсе сьмяюцца.

– Я пазычу табе капялюш, парасон, міліцэйскую фуражку, танкавы шалом, – прапаноўвае Галіцын.

– Слухай, фон Ф., трубы гараць, хадзем! – пад’юджае Верабей.

– Трубы клічуць, – дадае Ройтман.

– Дык запхнеце іх сабе ў... – ня надта абразлівым тонам выслаўляеш ты пажаданьне.

– Разумееш, для нас не галоўнае, пойдзеш ты альбо не, – разважліва пераконвае Верабей, – хочаш ты піва альбо не. Галоўнае – толькі тое, каб зьберагчы цябе ад кепскага таварыства й дрэнных уплываў.

– Мы хварэем за цябе душою, – кажа Ройтман.

– Мы любім цябе, як наймалодшага брата, – уздыхае Галіцын. – Дарэчы, як ты знаходзіш у гэтым бардаку цнатлівых дзяўчат? – ківае ён на тваю пасьцель.

Пабачыў-такі! Вокам старога турэмнага выхавальніка. Цікава, чаму добраму мог навучыць

гарапашных зэкаў гэты шляхетны з выгляду монстар?

Ты насвѣтваеш замест адказу нейкую тужлівую баркаролу.

– Толькі ня трэба нам расказваць, што гэтая кроў выцекла з твайго носа, – бярэ на понт Галіцын.

– Ну, хрэн зь ім. Хадзем, – кажаш ты, каб зьмяніць тэму.

– У цябе ж мокрая галава, – выскаляецца Ройтман.

– Усё адно на вуліцы дождж, – адбіваецца ты.

А на вуліцы й напраўду дождж. Тыя хмары, што цяжкаю поўсьцю навіслі над горадам, урэшце прарваліся. І дождж абступіў вас з усіх бакоў. Халодны, хаця й травеньскі. Травень, а так, пнімаеце, холодно, як сказаў паэт.

Апошнім часам на піва варта хадзіць з уласным слоікам. Гэта нагадвае рызыкаўныя для жыцця выправы па ваду абаронцаў абложанага сярэднявечнага замка. Неяк так сталася, што ў імперыі раптам зьніклі куфлі. Можна, усе куфлі завезлі ў Крэмль на выпадак грамадзянскай вайны? І калі паўсталыя масы пойдучь на штурм крамлёўскіх муроў, члены палітбюро будуць шпурляць у іх куфлямі, поўнымі нечыстотаў ды ўсякага гаўна. Можна, менавіта ў гэтых куфлях, а дакладней, у тым, што іх няма, і выяўляецца поўная нежыццяздольнасць маці-імперыі.

Так ці інакш, але вы брыдзяце пад халодным травеньскім дажджом, аблепленыя пустымі слоікамі, а паўз вас праплываюць у лужынах аўтамабілі й тралейбусы, здатныя ня столькі кагосьці вазіць, колькі апырскваць рэдкіх дажджавых міна-

коў бруднымі струмянямі з-пад колаў. Гэта ня травень, гэта нейкая вечная восень. Настаў той горкі час, калі ўсё наўкола ламаецца й нічога да нічога не пасуе. Адно гарбаватыя постаці некалькіх хранічных алькаголікаў пад намёртва зачыненым зь невядомай прычыны саракавым гастраномам сымбалізуюць нейкую тэарэтычную магчымасьць адраджэньня й лепшай будучыні.

Ты меркаваў, Ота фон Ф., паплёўшыся ў хвасьце за старымі галіцкімі ўяўленьнямі, што піўбар – гэта абавязкова ўтульная й сухая пячора на старадаўняй брукаванай вулачцы, дзе на шыльдзе сымпатычны д’яблік з акруглым ад злоўжываньняў пузікам, дзе цьмянае сьвятло, нягучная музыка, а кельнэр ужывае загадкавае словазлучэньне “прошу пана”? Ты спадзяваўся, што твае сябрукі завядуць цябе ў такі сабе прасяклы бурштынам парадыз, куды не дасягае дождж, гром, бум, мор, жах, пуч, глад? Замест усяго гэтага – піўбар на Фанвізіна, нейкая незразумелая канструкцыя, зборна-разборная піраміда, нешта накшталт ангару сярод вялікай азіяцкай пусткі, зарослай першай травеньскай лебядою. Ангар для піткоў. Адсюль яны вылятаюць на баявую вахту. І памясьціцца іх тут можа некалькі тысяч. Цэлая пітоцкая дывізія з сваімі генэраламі, палкоўнікамі, лейтэнантамі ды, як ты, салабонамі.

Піўбар на Фанвізіна – гэта аграмадзіна з вакзал велічынёю, але вакзал Кіеўскі, а не Савёлаўскі, такі сабе калясальны адстойнік перад брамаю пекла. Але гэта яшчэ ня ўсё. Існуе яшчэ ня меншы плошчаю кавалак раўніны, абмежаваны мэталічнымі слупамі, на якіх трымаецца плястыкавы дах. Сьценаў няма. Адно калючы дрот, падлучаны да агульнай электрасеткі.

І для таго, каб трапіць сюды, траба заплаціць

рубель. Мыта для Вэльзэвула, інтарэсы якога пры ўваходзе прадстаўляе крымінагенны маладзён у некалі белай апранасе. Прычым кожны забраны Вэльзэвулам рубель ня ёсьць чымсьці незваротна страчаным. Яго табе вяртаюць, яго табе аплачваюць у выглядзе рыбы, бязрадаснай шэрай мёртвай рыбы, якой бы ты ніколі не еў, калі б меў права атрымаць сваё піва безь яе. Але права такога ў цябе няма. Рыба – гэта пропуск да піўнога прычасьця, сакральны й сьмярдзючы сымбаль, захаваны, магчыма, яшчэ з часоў раньняга хрысьціянства. Захаваны й спаскуджаны, бо тут адбываецца адна зь блюзьнерскіх мэсаў, апакаліптычная забава для глотак і мачавых пузыроў.

Так. Рыба злавiлася, аднак гэта яшчэ нічога не гарантуе. Піва! Дзеля яго трэба выстаяць даўжэзную, але, на шчасьце, вельмі дынамічную, з лаянкамі й бойкамі, незабывальную чаргу. Чаргу, што заканчваецца каля вузенечкага акенца. І там, у ім, жывое піва? Можа, там сядзіць нейкі піўны архібіскуп і па чайнай лыжачцы прычашчае ўсіх прагных? Не, фон Ф., піва жыве ня там. Яно шуміць у аўтаматах, размешчаных уздоўж супрацьлежнай сыцяны гэтага тэрарыюму. А там, у акенцы, адбываецца нешта іншае: абмен папяровага сьмецьця, вядомага пад назовам “рублі”, на свабодна канвэртаваныя дваццацікапейкавыя манэты.

“Вось дык так!” – хочацца табе крыкнуць, наследуючы пэрсанажаў нашай савецкай прозы.

Твар Галіцына суворы й станоўкі. І вельмі засяроджаны. Так выглядаюць майстры сваёй справы пры выкананьні нялёгкіх службовых абавязкаў. Хірургі над апэрацыйным сталом. Сапёры падчас размінаваньня. Парашутысты ў паветры ў тую хвілю, калі раскрываецца парашут і ад ды-

намічнага ўдару стропы балюча б'юць іх зьнізу па яйцах. Галіцын падае кароткія, рыхтык узмах сыгнальным сьцягам, адрывістыя каманды: варон не страляць, зь мясцовымі не дыскутаваць, па трольніку прыгатаваць, сачыць за звальненьнем столікаў, а я, хлопцы, пайду на аўтаматы.

Бо ля аўтаматаў і сапраўды трэба ўжываць сілу. Кожная манэта, укінутая ў аўтаматную шчыліну, выклікае да жыцьця адно караценькі невыразны плявок, у якім болей шумавінья, чым усіх іншых жаданых складнікаў. Для таго, каб набраць хоць паўлітра, трэба такіх манэтаў кінучь тэарэтычна пяць, а на практыцы сем-восем. Бураковага колеру мутанты гадзінамі трукца пры аўтаматах з сваімі засьліненымі слоікамі ў руках і дабіваюцца справядлівасьці ў гэтым найнесправядлівейшым са сьветаў. Ім здаецца, што аўтаматы не даліваюць. Што ў піве зашмат вады. Што яно ня піва. Што людзі вакол маюць занадта гнюсныя рылы. Што нядрэнна б нейкага зь іх...

Тым часам вы рухаецеся да заповітнага акенца. Трохрублёвыя паперкі спатнелі ў вашых далонях у чаканьні разьвязкі. Дзе ты, пячора скарбаў, манэтны гроце? Як далёка яшчэ да цябе! Колькі яшчэ разоў давядзецца пагрозьліва ашчэрыцца ў адказ на чыесьці цынічныя намаганьні ўлезьці сьпераду вас, сьпераду ўсіх? Тут не жартуюць. Надта ўжо шмат пастаўлена на кон.

Цяпер уважліва пагледзім, хто тут ёсьць. Апач вас, чатырох.

Ды тут ёсьць таварыства. Як ныюць іхныя грудзі, як гараць глоткі, як сьлязяцца вочы! Якія галасы, адбіваючыся ад плястыкавага скляпеньня, перапаўняюць прастору няспынным аднастайным граем! Быццам грыгарыянскі харал для прапашчых душаў. Араторыя суднага дня.

Свайго часу цябе вучылі, што Рымская Імпэрыя загінула пад ударамі рабоў і калёнаў. Гэтая імпэрыя загіне пад ударамі п'янюгаў. Некалі яны ўсе выйдуць на Красную плошчу і, патрабуючы піва, рушаць на Крэмль. Па іх будуць страляць, але кулі будуць адскокваць ад іхных прасьпіртваных непрабіўных грудзей. Яны зьмятуць усё.

Асабліва жанчыны. Яны – праўдзівая аздоба гэтага дабраславёнага месца. Яны ходзяць у расклёшаных нагавіцах узору семдзесят другога году (а можа, ужо ўзору наступнага году, дзевяноста другога?), з расшпіленымі “маланкамі”. Яны маюць напаўаблезлыя галовы. Яны ганарацца сваімі падбітасьцямі й прыпухласьцямі. Ад іх цягне памыйнаю ямай. Іхныя ногі, мабыць, касматыя, нібы ў царыцы Саўскай. Яны маркітуюцца нават з сабакамі, але маюць каханкаў і сярод прысутных. Калі ім своечасова не наліюць піва, дык яны разьнясуць гэты горад разам з Лубянкаю й яе казэматамі (то бок разьнясуць Унутраны горад, Горад у горадзе).

Таму імпэрыі варта было своечасова паклапаціцца пра сваіх п'яніцаў. Не ваяваць зь ветракамі лібэралізмаў ці нацыяналізмаў, не паляваць на ведзьму рэлігійнасьці ці на прывіда праваабароны, а адно паклапаціцца пра сваіх п'яніцаў. Каб яны заўсёды мелі чым заліцца. Каб яны любілі сваіх пачварных жанчын. Каб яны нараджалі такіх самых дзяцей. І ўсё.

Але імпэрыя здрадзіла сваім п'яніцам. І выракла сябе на распад.

Бо цяпер п'янчаць ва-банк, цяпер кожная пляшка здабываецца з рызыкаю й крывёю ды ў поце чала. Цяпер дзеля яе проста гінуць, да прыкладу, упаўшы з вышыні сёмага паверху.

Вось так мы, адолеўшы шлях, і зазірнулі ў

наша ваконца. А там, на мяшках дваццацікапейкавага срэбра, сядзіць, выяўляецца, досыць сэксуальная фурыя (гурыя?), з вачыма, поўнымі піва, і, як усе тандэтныя маскаркі, фарбаваная пад бляндынку. Паненка з пэрламутравымі валасамі. Арнольд, як заўсёды, робіць уражаньне. Пасьпявае нават пафліртаваць праз наша ваконца, хаця ў патыліцы б'е цяжкі невыносны перагар нападселях ззаду герояў суботняга дня.

– Мілая дзевачка, – падкрэсьлівае Арнольд, адыходзячы ўбок.

– Ты манэты падлічыў? – не дае веры Ройтман.

– У яе, здаецца, не было нічога пад халацікам, – адказвае Цэзар, аблізваючы вусны.

Манэтаў у вас ажно шэсьцьдзсят. Кажуць, што ў аб'яднанай Нямецчыне савецкія людзі кідаюць іх у тэлефонныя аўтаматы замест дзесяціпфэнігавых. Калі гэта праўда, дык з такімі грашыма, як у вас, можна было б абзваніць увесь сьвет, разам з Макаа й Ганалулу. Але для гэтага трэба спачатку перасячы некалькі межаў і як-небудзь даперці, скажам, да Мюнхэна.

Ройтман трымае ў руках талеркі з забітаю рыбай. Галіцын ваюе за месца пад аўтаматам. Вы з Арнольдам рушыце да яго з пустымі літровымі й адным трохлітровым слоікам у руках.

Найперш трэба напаўняць толькі трохлітравы. Зь яго пасья будучь піць усе, наліваючы сабе ў пустыя літравыя. Уласна, зь імі можна было б ня пхацца аж сюды, да аўтаматаў, але пакідаць без нагляду іх ня варта – гэта сталася б фатальнаю, дылетанцкаю памылкай. Яны ў момант бы зьніклі. Давялося б (зноўку ж за тры рублі) купляць пустыя ў аднаго з тутэйшых сыфілітыкаў.

Аўтамат, няскнарліва праглынуўшы блізу пя-

цідзесяці вашых манэтаў, напшыкаў урэшце спадзявання тры літры. Наступнага разу трэба мяняць куды больш, бо што такое тры літры піва, калі на вуліцы лупіць дождж, а вас ажно чацьвёра? Таму вы адразу ж займаеце новую чаргу да разьменнага акенка зь піўною сэкс-бомбай. Асьцярожна, каб ніякая падла не зачাপіла локцем і не расплюхаць пад ногі такімі высілкамі здабытую жоўтую вадкасьць, нясе трохлітровы слоік Юра Галіцын. Іван Сяргеевіч Тургенеў з трохлітровым слоікам піва. Споўнены шляхетнасьці, годнасьці й раўнавагі сівеючы пісьменьнік.

Яны любяць піць на сьвежым паветры, то бок там, пад плястыкавым дахам, пад шум дажджу й сьпеў п'яных афіцэраў. Табе застаецца адно падпарадкавацца, бо ты тут упершыню й наагул наймалодшы, ты побач зь імі смаркач, сынуля, салага, пацан, і яны дбайна ахоўваюць цябе ад магчымых небясьпекаў, якія тут падпільноўваюць.

Тут, да прыкладу, нельга глядзець камусьці ў вочы. Нікога ня трэба разглядаць надта ўважліва, прычэпіста. Гэта прывядзе да выбуху, да лякальнага канфлікту. Трэба выпрацаваць у сябе павярхоўны блукаючы позірк, які ні на чым не спыняецца. Абыякавы нефіксаваны рухавы позірк.

Так, Ота фон Ф. Перш як зрабіць першы глыток, перш як занурыцца ў невядомае зь непрадбачальным фіналам, перш як сысьці на прывіднае й спакусьлівае ўзбочча са сьцежкі праведніка, якую ты ледзь-ледзь намацаў у сьне, засяродзься й згадай, што ты плянаваў на сённяя.

Я, здаецца, павінен быў сустрэцца з Кірылам. Нават маю недзе яго тэлефон. Гэта даволі важна. Гэта з нагоды выданьня ў Маскве прагрэсіўнай украінскай газэты. Вельмі добра. Па-другое, я мусіў трапіць у краму з фантастычным назовам “Дзіця-

чы сьвет”. Я плянаваў купіць у ёй падарункі для дзяцей сваіх сяброў. А дзеці маіх сяброў – гэта мае дзеці. Прыўкрасна. Па-трэцяе, я паспрабую не забыць пра адну з каханых мною жанчын. Калі яна ўчора вярнулася з рэспублік Сярэдняй Азіі, дык сёньня я меў бы кахацца зь ёю. Цудоўна.

Вось жа, галоўнае, што ты ўсё памятаеш. Цяпер пі сваё піва й слухай, як шуміць дождж, як сьпяваюць п’яныя афіцэры, як Арнольд апавядае тэатральныя паказкі, Ройтман – габрэйскія паказкі, а Галіцын – турэмныя паказкі, вельмі падобныя да рэчаіснасьці...

Цябе, дружа, перамкнула недзе так паміж трэцім і чацьвертым слоікам, а можа, паміж пятым і шостым паходам да прыбіральні, а можа, толькі тады, як Юра Галіцын-Тургенеў рэзка выклаў на столік пляшку чагосьці чырвонага, крылата абвесьціўшы: “віно на піво это діво”. Дождж за межамі піўбару не сьціхаў, хаця набліжалася другая па поўдні і, паводле ўсіх прагнозаў дасьціпных сыноптыкаў, ужо даўно мусіла б выглянуць камуністычнае сонца.

Гэта пастка, нарэшце зразумеў ты. Яны ўсе змушаныя піць піва. Але выйсьці адсюль ужо ня ўдасца нікому. Тут адбываецца нейкі апошні акт сусьветнай гісторыі. Прыхадняў робіцца ўсё больш. Нехта з афіцэраў, якія яшчэ да нядаўна трымалі ровень і так цудоўна сьпявалі, цяпер ужо заснуў. Затое прыходзяць фарысэі ды садукееі, азартныя гульцы, кніжнікі, забойцы й садаміты, культурысты, ліхвяры, карузьлікі, праваслаўныя, сьвятары ў парудзелых расах, цыркавыя камэдыянты, сласталюбцы, казахі, крышнаіты, рымскія легіянеры. Трэба пазваніць Кірылу.

– Вось нас тут цяпер чацьвёра, – чамусьці гаворыць Арнольд. – І кожны калісьці меў бабу...

– Нас чацьвёра, – перапыняе яго Галіцын, – і мы становім сабою мінімум чатыры нацыі. І што, нам горш п'ецца ад гэтага?

– Якія чатыры нацыі, чаму чатыры? – нэрвуецца Ройтман.

– Ну, ты, Бора. Раз. Я русак. Два. Ён з Украіны. Тры. А Верабей чатыры.

– А Верабей хто? – дапытваецца Бора.

– Якая твая нацыя, Верабей? – патрабуе праўды Галіцын.

– Зараз я ўсё растлумачу, – значэнна падымае ўгору ўказальны палец Цэзар.

– Я, сябрукі, пайду да тэлефона, – кажаш ты станоўка.

– Толькі ні з кім не залупайся, – папярэджвае нехта зь іх. – Тут цяпер валам усякай шлое(...)ні. І дзе ты знойдзеш тэлефон, я таксама ня ведаю.

Але ўсё гэта ты чуеш ужо сьпінаю. Недзе ж мусіць быць тэлефон! Інакш як яны выклікаюць міліцыю? Вось Паша Байструк, сахалінскі байкапісец, адлічаны на першым курсе за сыстэматычнае злоўжываньне чужымі ласьёнамі, менавіта адсюль патрапіў у раённую каталажку, дзе яго пратрымалі паўтары содні й дзе ён сьпяваў песьні з-за кратаў, а таксама выкрыкваў проста ў твары мянтоў: “Вы нас тут што, за забойцаў маеце?!” Прычым, як выявілася, падставаў для такога сарказму ён зусім ня меў, таму што тыя тры ціхія ветлыя хлопчыкі, што перабывалі за кратамі разам зь ім, Пашам, такі напраўду былі забойцамі: у тым самым піўбары, чвэрць гадзіны пасья Пашынай адтуль дэпартацыі, яны зарэзалі нейкага выпадковага няўдачніка. Але Паша Байструк гэтага ня ведаў, ён палохаў чарговага старлея сваім чырвоным білетам Саюза пісьменьнікаў з ордэнам Леніна на вокладцы, а яшчэ выконваў для ўсіх

прысутных песьню зь неспасьціжнымі вобразнымі алюзіямі ў тэксьце:

*Отец мой был природный пахарь,
А я работал вместе с ним,
На нас напали злые люди,
И мы остались без конца...*

Дык вось, Паша быў добры хлопец, але недзе ж мусіць быць тэлефон, ці як? Ці яны выклікаюць міліцыю сьвістам? Ці, можа, па касьмічных каналах сувязі? У залі хтосьці кагосьці якраз мандачыць кулакамі па пысе, а ўсе іншыя зацікаўлена чакаюць разьвязкі. Так яму, так, дай яму яшчэ! І набілася ж іх да халеры! Немагчыма прадзерціся. Хіба паўзь сьцяну да той распусьніцы з акенка. Якое яна, дарэчы, зачыніла, бо ў яе перапынак.

Ты асьцярожна стукаеш у драўляныя аканіцы.

“І пра справы рук Яго вяшчае цьвердзь”, – кажа на гэта падрапаны вандроўны дзядуля, што з сваім слоікам прымасьціўся побач. Нейкі алькаголік-багаслоў.

За аканіцамі ані шоргату, і ты насілу выдзіраеся з залі шукаць тэлефон каля ўваходу. Там таксама зачынена, і агент Вэльзэвула, уладар над мёртваю рыбай, кудысьці запрапаў. Мабыць, яны ўсе пайшлі адсюль, пакінуўшы некалькі тысяч сваіх наведнікаў на волю лёсу. А самі пайшлі замольваць свае грахі ў чаканьні трубаў суднага дня. Бо тут непадалёк ёсьць царква “Нечаянная Радость”. Назоў нібы ў бардэлі. А тым часам насупраць, пад убогімі таполямі, што абсалютна не ратуюць ад шалёнага дажджу, двое мясцовых жываедаў таўкуць старую бабу, выдзіраючы ў яе з рук тарбінку. Пэўна ж, прыйшла спэкульнуць гарэлкаю – і так не пашчасьціла. Ты намагаеся

не глядзець у той бок, бо яшчэ падумаюць, што ты заадно зь ёю. Большыя рыбы пажыраюць меншых.

Ты вяртаеся да залі. Бойка ўжо прыпынілася, і пераможаны распоўзся па цэмэнтавай падлозе, а нейкая бязноса я мадам, стаўшы на адно калена, выцірае яго заплылую мызу шматком газэты. Яшчэ некалькі мярзотнікаў стаяць над імі і раяць, як спыніць гэтае цёмна-чырвонае вываржэньне. Сярод іх і пераможца, найхутчэй, блізкі таварыш, брат, сусед, словам, вялікі сябра пабітага.

Ты вяртаеся да акенка й зноўку грукаеш – трохі мацней, настойлівей. Але адтуль і далей ані гуку, адно знаёмы ўжо дзядуля, хітра ўсьміхаючыся, падкідае чарговую цытату:

– “Стукайце ў дзьверы, і адчыняць вам. Бо хто стукае, таму адчыняюць”.

І сапраўды, стары прайдзісьвет мае рацыю, побач ёсьць яшчэ дзьверы, на якія ты проста не зьвяртаў увагі. Ты штурхаеш іх у сярэдзіну і трапляеш у падсобнае памяшканьне, заваленае пустымі каробкамі й чамусь кардонкамі з-пад яек. Ідзеш на чалавечыя галасы й нарэшце знаходзіш усіх – і прадаўца рыбы, і галаногую кралю ў халаце, і яшчэ двох-трох нябачаных раней дубаломаў з тутэйшага пэрсаналу. Яны сядзяць, паляць, п’юць піва, дарэчы, з куфляў, маюць для разнастайнасьці й пачатую пляшку белай. Сабралася бедна басота.

– Я дзіка ізвіняюся, – кажаш ты як мага ветлівей, – можна лі от вас позвоніть?

Яны вылупліваюцца на цябе досыць пасалавела, аднак мірна, нехта нават, здаецца, ківае галавою, і ты ідзеш да апарата на суседнім століку. Яны тым часам усе разам гавораць пра нешта

вельмі інтымнае, бо бялявая некалькі разоў паўтарае “ну, дала я яму, і х(...)лі?”, а яе партнэры ня тое каб надта гэтым абураюцца, аднак і не ўхваляюць, асабліва ж памагаты Вэльзэвула, які павучальным тонам заяўляе:

– Ты, крыса, в следушчій раз думай, кому даёш, а то зацепят нас...

– Што я, пісюха малолетняя? – нэрвова зацягваецца дымам “крыса”.

З таго боку тэлефоннага дроту – доўгія гудкі, але пасля пятага ты чуеш бадзёрае Кірылавае “ало”.

– Кірыле, гэта я, Ота.

– О, вельмі добра! – пакантактаваўшы з дыяспараю, Кірыл навучыўся цешыцца зь якой-коледчы нагоды. – Калі ты будзеш у мяне?

– Я яму, между прочім, сказала: “Как хочеш, но в рот не возьму, понял?” – апавядае сваім сябрам “крыса”, і табе даводзіцца перапытваць Кірыла.

– Калі я буду ў цябе? Разумееш, дождж. У мяне мокрая галава, я кагадзе мыўся. А на вуліцы дождж, і яму няма канца. Ён выцягвае зь мяне душу. Да таго ж, адсюль немагчыма выйсьці.

– Адкуль? – не разумее Кірыл.

– Я потым Сашку прівела, показываю: “Смотрі, што скотіна сделал – все трусікі порвал, в чём я теперь буду?..”

– Адкуль ты ня можаш выйсьці? – дашукваецца праўды Кірыл.

– Ну, уласна кажучы, з інтэрнату, – знаходзіш ты адказ. – Такі дождж, немагчыма выйсьці...

– Дёрнеш? – пытаецца ў цябе адзін з бамбізаў, наліваючы паўшклянкі белай.

– Спасібо, шеф.

– Што? – крычыць у слухаўку Кірыл.

– Кароче, Настёна, – інструктуе “крысу” прадавец рыбы, – еслі опяць гэты мудац об’явіцца, ты Васільку скажеш, ясна?

– Само сабеішн, – выдыхае дым Насыцёна, – я ему сама х(...) откушу...

– Кірыле, я табе праз паўгадзінкі пазваню, згода?

– О’кей, добра! Але не пазьней, калі ласка. У нас купа справаў.

– Дамовіліся.

Ты кладзеш слухаўку, затое бярэш у руку прапанаваную шклянку.

– Спасібо, ребяты. За ваше светлае будуччае.

Яны маўчаць і глядзяць на цябе. І калі гэтая вадкасыць апынаецца ўжо часткова ў тваім страваводзе, ты пачынаеш разумець, што гэта зусім не гарэлка, а едкая, бязьлітасная самагнёціна. Аднак ужо позна. Сяк-так пайшло. Са сьлязамі.

– Слыш, друг, тебе падруга на вечэр нужна? – пытаецца адзін зь іх.

Ты выціраеш рукавом вусы й глядзіш на вострыя зубкі Насыцёны.

– Спасібо, очень занят, ребяты...

– А яйца возьмеш? – прапаноўвае рыбнік. – Здаю большую партію. Оптом.

– Спасібо, спасібо, – паўтараеш ты й ідзеш прэч.

Выходзячы зь лябірынтаў падсобных памяшканьняў, ты спатыкаеся аб тыя самыя параскіданыя паўсюль пустыя каробкі. У вачох заскакала яшчэ весялей.

Калі я п’яны, дык, гледзячы на іншых, я думаю, быццам п’яныя ўсе яны. Я заўважаю процьму страшэнных недакладнасьцяў ды нязграбнасьцяў у рухах. Асабліва ў хадзе. Зрэшты, цяпер я недалёкі ад ісьціны. Тут усе п’яныя, ня толькі я. Гэта

сталася ад дажджу. Мы ўсе вельмі нешчасьлівыя. Нешчасьлівыя, вартыя жалю вырадкі з раскаардынаванымі рухамі.

Але гэта я ўва ўсім вінны. Я наклікаў гэты дождж, учыніўшы сёння зранку, у душавой, магічнае дзейства зь невядомаю чарнаскураю жрыцай. Так мне й трэба. І я ганаруся гэтым.

Ты падыходзіш да століка, дзе твае пабрацімцы па пярэ яшчэ раз абнавілі трохлітровы слоік, ізноў напоўніўшы яго.

– І таму я напалову, – заканчвае Юлій Цэзар доўгі й заблытаны аповед пра сваю нацыянальную прыналежнасьць.

Пара б ужо адсюль выграбацца. Размова зь сябрукамі трапіла ў каляптычны тупік. Ніхто як мае быць не разумее, што хоча сказаць, але кожны нешта гаворыць. Гэта хутчэй размова чатырох імбіцылаў, якім проста падабаецца вымаўляць пэўныя словы – прыгожыя, узнёслыя, а таксама брыдкія й подлыя. Яны цешацца гучаньнем. Словы не трымаюцца купы, кожнае зь іх жыве сваім п'яным асобным жыцьцём. Бо кожны з вас – майстар мастацкага слова. Асобнага мастацкага слова.

І дождж, дождж, які не сыціхае, і пысы, пысы, іх усё больш, яны размнажаюцца дзяленьнем і плаваюць наўкола вас, нібы рыбы, глыбакаводныя плоскія рыбіны з дна найчарнейшых акіянаў.

Але ўсе брамы ўжо разнасьцежаныя, і вы стаіце на скразняку, на лютым азіяцкім вятрыску, якое зносіць шумавіньне са сталоў ды слоікаў. Гэтая дзяржава яшчэ вырабляе нешта. Да прыкладу, лятучае шумавіньне з кіслым нудотным пахам.

Табе кепска, фон Ф. Табе халодна. І трохі млосна. Пара б ужо адсюль выграбацца. “Дзіцячы сьвет” чакае, Кірыл чакае, Украіна чакае, пакутуючы без тваёй газэты ў Маскве, а ты тут мянціш дурным языком пра сьвятую неабходнасьць кожнаму ісьці сваім апрычоным шляхам. Бо што яднае цябе з узбэкам за сьцяною, апроч сьцяны? З узбэкам, які вечна гатуе плоў і потым прываблівае на яго тлусты пах не адну галодную студэнтку. І напіхвае яе пловам, набівае яе пловам, як пудзіла пілавіннем, і яна дранцьвее, робіцца пудзілам, і пасья ён пячэ яе, а ў яе з рота, і з вушэй, і з носа сыплецца плоў. А ты, фон Ф., ніколі не навучысься гатаваць плоў. І што яднае цябе з Худайдурдыевым, панурым і тоўстым, як еўнух, у сувязі з чым нехта называе яго “худы Дурдыеў”, з туркмэнам, які штовечару, роўна а дзявятай, у спартовых штанах вырастае перад тэлевізарам, бо не жыцьцё яму без праграмы “Час”? І што яднае цябе зь Ежавікіным, які заходзіць у чужыя пакоі бяз стуку, бо лічыць сябе гаспадаром на ўсёй прасторы – ад Карпатаў да Ціхага акіяну? І што яднае цябе з Благалепавым, у якога цесьць – генэрал кадэбэ, але, нягледзячы на гэта, Благалепаў піша духоўныя вершы пра Сьрґія Раданескага, дыхае паводле ёгаўскіх сыстэмаў і называе сябе вучнем Рэрыха, хоць напраўду ўсе ўпэўненыя ў тым, што ён стукач? І што яднае цябе з Шурам Гароховым, які шукае ўнівэрсальны знак быцьця і, мабыць, таму забывае аддаваць пазычаныя грошы? І што яднае цябе з Алегам Сэксапатолягам, які вывучыў францускую мову адно дзеля таго, каб чытаць “Вайну і мір” у арыгінале? І што яднала цябе з Пашам Байструком? Што яднае цябе з кожным зь іх і з усімі іншымі?

– Кожны з нас аднолькава дыхае, п’е, ка-

хае, сьмярдзіць, – абвяшчае нешта патаемнае Юра Галіцын.

– Значыць, мы створаныя дзеля таго, каб быць разам. Сьвет аб'ядноўваецца ў імя агульначалавечых каштоўнасьцяў, – насьледуе яму Ройтман. – А мы?

– Табе лёгка пра гэта балбатаць, памятаючы, што, на ўсякі выпадак, недзе там, на Блізкім Усходзе, ты маеш сваю дзяржаву, сваю асобную дзяржаву...

– А дзяржава – гэта монстар, гэта стыхійнае зло, – патрасае гэмінгўэўскаю барадой Цэзар.

– Чаму вы, нацыяналісты, так прагнеце разьбегчыся? – пытаецца Галіцын. – Чаму раптам вам усім так закарцела разьвітацца? У нас жа шмат агульных дзяцей! Гэта ж вялікі досьвед братэрства, калі ўсе разам дзеляць адзінае гора. Чаму, нацыяналісты, скажэце мне?

Кожную з вымаўленых фразаў ён акуратна адмяжоўвае іканьнем.

– Калі б я быў нацыяналістам, дык адказаў бы табе, – кажаш ты павольна й выразна, аж занадта павольна, занадта выразна. – Але які зь мяне нацыяналіст, калі я вось тут п'ю з табою піва?

Гэтая лёгіка нязломная. Галіцын падае табе руку й доўга цісьне яе. Ён слаўны хлопец. У ім няма ані кроплі дурнога імпэрскага шавінізму. Але ён вельмі любіць братэрства. Свабоду. Роўнасьць.

– Учора ўвечары я падумаў пра тое, што Бога няма, – сумна інфармуе Ройтман.

– Учора ўвечары? – дзівіцца Верабей. – Ты абавязаны думаць так заўсёды. Згодна са статутам той б(...)й партыі, да якой належыш...

– Пры чым тут партыя? Рэч ня ў тым. Я падумаў, што Бог, сапраўдны Бог, а не надума-

ны, фіктыўны, ніколі не дазволіў бы існаваньня нацыяў...

– Як не дапусьціў бы чумы, пранцаў, ядравай бомбы, – пагаджаецца шызаносы выпівоха, які вынурўся на хвільку каля вашага століка й пацягнуўся кудысьці далей.

– Бо гэта тое, што не дае чалавецтву быць добрым і сьветлым, – працягвае Ройтман. – Гэта тое, што робіць нас вузкімі й зайздрослівымі, напаўняе нас гаўном. Як шмат чорнай энэргіі накапілася паўсюль адно таму, што існуюць нацыі...

– І габрэйская таксама? – падміргвае Верабей.

– Любая, і ня трэба мяне на гэтым лавіць!

– А я цябе й не лаўлю. Ты ўжо даўно злоўлены. Бо ты дагэтуль ня выйшаў са сваёй злачыннай партыі. Ты кажаш пра чорную энэргію й робіш выгляд, што ня бачыш яе першакрыніцаў. Якога ты хрэна дагэтуль адтуль ня выйшаў? Ты ведаеш, як я да цябе стаўлюся. Але як ты мог ня выйсьці пасья тых чалавечых кішак, намотаных на танкавыя тракі? – Вочы Юлія Цэзара п’яныя, але дапытлівыя.

– Пры чым тут партыя? Паўсюль свае падлюгі. У іншых партыях – свае падлюгі...

– Іншыя партыі на танках ня езьдзяць, – пасьпявае выпаліць Галіцын паміж двума чарговымі іканьнямі.

– Дык яшчэ паездзяць, – падымае голаў сьпячы за суседнім столікам афіцэр з маленькімі танкамі ў пятліцах.

– Я забараніў бы ўсе партыі.

– І я.

– І я таксама.

– А тых, якія пачалі б ствараць партыі ў падмосьці, вы, пэўна, прыбіралі б? – зьедліва ўдакладняеш ты.

– Я нішчыў бы іх, як прусакоў, – ківае галавою інвалід зь дзіравым гармонікам у руках. – Унічтожал бы, как тараканов! – дадае ён.

– Такія вось зь іх дэмакраты, – кажа на гэта голагаловы крышнайт, загорнуты ў ружовую прасьціну.

– Такія вось зь іх дэмакраты! – паўтарае за ім верабей, толькі не Арнольд Верабей, а маленькая шэрая птушка, што паскоквае сабе між столікаў і нешта там паклёўвае ў піўных лужынах.

– Мы ўчора гаварылі пра нешта такое. Пасьля каньяку, здаецца. – Ты трэш гарачы лоб, нібы ўвесь час забываеш. – Мы ўчора пра ўсё гэтае гаварылі, таксама як і заўчора. Бо мы штодня квасім, вось ужо хутка два гады, і ад гэтага абуджаецца нашая грамадзкая актыўнасьць. Да таго ж, цяпер свабода слова. І выявілася, што за свабоду слова – аднаго, асобна ўзятага слова – мы можам гаварыць толькі адно й тое самае. Але штодня. Вось ужо два гады ты, Цэзару, намагаеся высветліць, чаму Бора ніяк ня выйдзе з партыі. Ты, Юрку, пераконваеш, што ня варта разьбягацца. Ты, Ройтмане, штодня інфармуеш пра неіснаваньне Бога. Цяпер паслухайце аднаго разу, курва маць, мяне. Як наймалодшы, я маўчаў два гады. Дайце мне слова. Адно слова.

– Дайце хлопцу слова! – цьвёрда патрабуе інвалід з гармонікам. – Ну, дайце яму слова! Чуеце?!

– Цікава, цікава, – падымае яшчэ адну галаву, таксама п'яную, трохгаловы афіцэр.

– Гэй, замкнецца, мудазваны! Усе слухаюць! – перакрываючы барытонам шум дажджу й роў піўбару, выкрыквае адзін з прысутных сьвятароў. Барада й вусы ў яго суцэльна абляпаныя шумавіньнем.

– Гавары, – шэпча велізарны сом, употай вы-
глядаючы з-пад плашча нейкага іхтыёляга.

І ты чуеш, як раптам усё змаўкае. Ня толькі тэрыторыя пад плястыкавым дахам, адгароджана калючым дротам, але й найдалейшыя закуткі піўбару. Толькі дождж ніяк ня спыніцца. Але хрэн зь ім.

Ты пачынаеш гаварыць, наблізіўшы да рота пусты слоік, і гэта трохі ўзмацняе гучаньне твайго голасу, гэта такі мікрафон, безь яго ты пачуваўся б ня так упэўнена. А ты маеш пра што гаварыць і што ім сказаць. Нават той акрываўлены нябога сабраў да купы свае рэшткі з цэмэнтавай падлогі і, падтрыманы пад руку бязносаю спадарожніцай, сяк-так выпаўз сюды, каб лепш цябе чуць і бачыць.

– Я гатовы абняць кожнага, – твой голас яшчэ трохі трымціць ад хваляваньня, але ўжо набірае аратарскай моцы. – Я гатовы падаць руку кожнаму на гэтай зямлі. Бо ўсе людзі створаныя, курва маць, для шчасьця, хоць разумеюць яго кожны па-свойму. І ў гэтым няма нічога страшнага ці ганебнага, і я адкручу апошнія яйцы таму, хто думае, нібы ў гэтым ёсьць нешта кепскае. Бо нас так мала й мы такія маленькія ў параўнаньні з халоднаю касьмічнаю пустэчай, што аж ніяк ня можам дазволіць сабе раскошу ўзаемнай нянавісьці альбо тэрытарыяльных прэтэнзіяў. Пагатоў, з прычынаў партыйных, нацыянальных ці расавых. Я кажу так, бо маю на гэта права, бо не далей як сёньня зранку ў мяне былі полавья стасункі з каляроваю дзяўчынай у душавай. Мяне не цікавіла, якой яна нацыі. Пагатоў, да якой належыць партыі. Пагатоў, не раздражняла, што колер яе дасканалай скуры інакшы, чым у мяне. Больш за тое – мне было прыемна, што ў яе не такі колер

скуры. Сваім чэлесам я на некалькі незабыўных хвілінаў паяднаў далёкія кантынэнты, культуры, цывілізацыі. Я прывёў стасункі паміж імі да агульнага назоўніка, то бок, перапрашаю, да агульнага дзеяслова. І таму я не магу мець нянавісьці да Расіі й расійцаў...

Але цяпер, калі я п'ю кіслае піва сярод пусткі, абгароджанай слупамі й калючым дротам, калі вецер з усіх бакоў хвошча мае мокрыя валасы, калі наўкола – суцэльная вялікая азіяцкая, перапрашаю, эўраазіяцкая раўніна, перапрашаю, краіна, з сваімі ўласнымі правіламі й законамі, і гэтая краіна мае здольнасьць расьці на захад, паглынаючы маленькія народы, іхныя мовы, звычаі, піва, паглынаючы таксама вялікія народы, руйнуючы іхныя капліцы й кавярні, а галоўнае – утульныя сухія бардэлі на вузенькіх брукаваных вулічках, дык я не магу склаўшы рукі проста назіраць і маўчаць, быццам я хрэн праглынуў. Мой прыцель паказаў мне ня так даўно старыя паштовыя карткі з краявідамі таго гораду, дзе я живу. Гэтым карткам недзе па пяцьдзясят гадоў. Але я закрычэў: я хацеў бы жыць у тым горадзе! дзе ён?! што яны зь ім зрабілі?! дзе маё права на маё піва?! Гэта быў поўны атас!

Таму я за поўнае й канчатковае адасабленьне Ўкраіны ад Расіі! Хай жыве непарушная дружба між украінскім і расійскім народамі! Дайце мне веры, што між дзьвюма гэтымі фразамі няма ніякай супярэчнасьці. Я жадаю вялікаму расійскаму народу шчасьця й росквіту! За нашае й вашае піва!

Нейкі міг па заканчэньні твайго выступу яшчэ трывае суцэльная напружаная цішыня, якая раптам выбухае шалёнымі, бяздоннымі, бязьмежнымі воплескамі. Яны заглушылі нават дождж, нават вецер. Усе гэтыя людзі ўжо так даўно хацелі па-

чуць гэта ад цябе. Нарэшце ты праясьніў для іх усё. З гэтага моманту ўсё будзе добра. І ты, раскланьваючыся ўва ўсе бакі, хапаеш у рукі торбу й станоўка скіроўваеся да выйсьця, але цябе спыняюць, каб падзякаваць, паціснуць руку, павіншаваць з цудоўным выступам, і ты бачыш сьлёзы ў іхных вачох, і нехта нават даруе табе загорнутага ў газэту маўклівага дагістарычнага сома, выцягнуўшы яго з-пад плашча. І калі ты мінаеш пры выйсьці Вэльзэвулавага памагатага, той абдымае цябе й нязграбна, саромячыся, цалуе цябе кудысьці пад левае вуха, а потым яшчэ доўга аплядуе табе наўздагон, а з-пад убогіх таполяў аплядуюць табе двух мясцовых скуралупаў і старая недалужная спэкулянтка, якую яны кагадзе таўклі...

Тваё чало гарыць пад халодным травеньскім дажджом.

Кажуць, у гэтым горадзе жыве мільён украінцаў, то бок Масква – найбольшы ў сьвеце ўкраінскі горад. Кожны дзясяты мае тут прозьвішча на “енка”. Але як іх распазнаеш, калі за апошнія трыста гадоў мы досыць прыпадабніліся да гэтых суворых паўночнікаў? Чамусьці пачалі нараджацца іншыя ўкраінцы – сьвінавокія, зь невыразна акругленымі шчочкамі, зь бясколернымі валасамі, што існуюць адно каб вылазіць. Відаць, прыроднае жаданьне нашых продкаў як мага хутчэй выбіцца ў велікаросы прывяло да пэўных прыстасаванчых мутацыяў. Нашыя слынныя прашчтуры інтэнсіўна зрывалі зь сябе й сваіх нашчадкаў чорныя бровы, карыя вочы, белыя ножанькі, мядовыя вусты ды іншае нацыянальнае прычындалле. Апошнія семдзсят гадоў зрабілі гэты працэс незваротным. Пераканацца ў гэтым нядоўга: досыць прайсьціся ўначы па Кіеўскім вакзале й паг-

лядзець на гэтых сьпячых тоўстых людзей у паскуднай апранасе: херсонскіх, жытомірскіх, вінніцкіх, кіраваградзкіх, занядбайскіх, задрыпанскіх, замудонскіх, ленаб(...)скіх, дзяржынах(...)скіх, ды – што там! – і львоўскіх таксама...

Мне цяжка ўявіць сабе эстонцаў, якія прыніжана сьпяць на маскоўскіх вакзалах. Мне лягчэй уявіць сабе ў гэтай ролі, да прыкладу, туркмэнаў. Але ў тым і няшчасьце імпэрыі, што яна вырашыла аб'яднаць неаб'яднальнае – эстонцаў з туркмэнамі. А дзе на ейнай мапе мы, украінцы? Дзесьці пасярэдзіне? Мала суцяшае. Бо на сёньня нашая эўрапейскасьць, здаецца, увасобілася адно ў тым, што мы спажываем сала.

Цяпер які-колечы тутэйшы шавінюга мае ўсе падставы казаць: “Да мы адзіны народ! Мы ведь дае вьнешне нічём не атлічаемься!” І слабымі будуць мае аргумэнты пра Піліпа Орліка й казацкае барока. Альбо пра Вэдэля й спавіты барвінкам меч. Бо ён адно кіўне галавою на тых сьпячых тоўстых людзей, няшчасных і ўбогіх, што нават не ўсьведамляюць свайго няшчасьця ды ўбоства. Адно кіўне галавою.

Таму, Вашая Каралеўская Міласць, такім неабходным і ратавальным уяўляецца мне Ваше вяртаньне ва Ўкраіну. Ваш арыстакратычны эўрапейскі імідж, Ваш бляск і Ваш лоск, Вашая харызматычнасьць (гл. слоўнік), Вашая Богапамазанасьць могуць стварыць сёньня новы нацыянальны міт, асьляпляльны ідэал, Вы зазьзяеце падарожнаю зоркай для ўсіх гэтых “енкаў”, што сьпяць па маскоўскіх, пецяярбургскіх, ашгабадзкіх, сахалінскіх, урэнгойскіх, мачагонскіх ды краснажопскіх вакзалах! Зь нецяярплівасьцю буду чакаць Вашага вяртаньня й трыюмфальнага ўзыходжань-

ня на Кіеўскі пасад. Заўсёды Ваш, Ота фон Ф.,
украінскі паэт.

Гэты ліст да караля Алелькі Другога (Даўга-
рукага-Рурывавіча) ты склаў, ужо седзячы ў 18-м
аўтобусе, недзе паміж прыпынкамі “2-і Ганчароўскі
завулак” і “Вуліца Яблычкава”.

А ў аўтобус ты садзіўся згодна з інструкцыяй. Бо
гэта важная дзяржаўная справа. Чакаючы на аўто-
бусным прыпынку, выцягнуць квіток з кішэні/тор-
бы і, падняўшы яго высока над галавою ў выцягну-
тай правай руцэ, увайсьці ў аўтобус. У салёне адразу
ж закампаставаць, карыстаючыся для гэтай мэты
кампостэрам. Наяўныя праезныя дакумэнты шмат-
разовага выкарыстання засьведчыць уголас усім пры-
сутным. Аднаго разу ў аўтобус селі дзеве прыемныя
субтыльныя паненкі й сказалі: “У нас мясячныя”.
Адпаведна з інструкцыяй.

На “Вуліцы Яблычкава”, як заўсёды, напха-
лася плойма в’етнамцаў у дзіцячай савецкай адзе-
жы. Яны пра нешта паміж сабой павісквалі, і ты
змушаны быў перарваць ды хуценька скончыць
складаньне ліста да Яго Каралеўскай Міласьці, бо
зьнянацку ўсьвядоміў, што разумеш кожнае іхнае
в’етнамскае слова.

– Ці чуў ты, каханы сябру, як сёньня на дось-
вітку крычэла малпа ў горных лясох? – запытаў-
ся адзін.

– І малпа крычэла, і барабан біў, і піў я да
ранку віно сваё ў халоднай альтанцы пад сьлівай,
што ўжо адквітала, – адказаў на гэтае другі.

– І я да ранку заснуць ня мог – так шумеў
бамбук пад маім акном, так сьпявалі ружовыя
флямінга на азёрах...

– Разьвітваючыся зь мілым таварышам,
вялікім паэтам ды каліграфам, склікаў я сьпява-

чак і зладзіў яму на дарогу банкет. І мелі сьпявачкі звонкія цытры, і мелі мы сьпявачак нэфрытавымі сваімі стаўбурамі, гожа пяялі сьпявачкі, пяшчотна нам вушы кусаючы. Адна зь іх была лісіцаю, іншая – пераапанутай прынцэсаю. Аж на досьвітку паехаў мой таварыш, паэт і каліграф, у свае горы, доўга разьвітваўся, і слёзы яго зь віном памяшаліся, і лісіцу ён забраў з сабою, а пераапанутую прынцэсу мне пакінуў, ды калі я вярнуўся ў хаціну, бачу адно ружовы лотас на ложы. Зьнікла навек прынцэса. Можа, і не было яе?

– А пад пагадаю Залатога Дракона адбывалася ўчора сьвята Вандроўных Ліхтароў. Бачыў я на ім, як згубіла веер найхарошшая з імператарскіх наложніц. Несьлі яе ў гарэжавым паланкіне паўзь мяне, і ўпаў веер на траву. Так і не заснуў я мінулае ночы, удыхаючы водар згубленага красуня веера...

– А бамбук пад акном да ранку шумеў, і чуваць было, як ён расьце, з-пад пазногцяў расьце, дзіравячы скуру...

– У сямідзясятым я дакладненька так прыкончыў амэрыканца – з дваццаці мэтраў лучыў яму нажом між лапатак...

– А куды схавалі ўчорашняе цела?

– Пакуль што ляжыць у маім пакоі. Сёньня, калі сьцямнее, спушчу яго разам з усімі вантробамі ў каналізацыю...

– Ён на праўду хацеў сіламоц адабраць скрыню гарэлкі?

– Ён хацеў купіць яе па трыццаць леніных за пляшку, я прадаваў па трыццаць пяць. Потым мы старгаваліся па трыццаць тры, і скрыню піва ён таксама захацеў купіць. Але ўбачыў, што я ў пакоі сам... Ён жа ня ведаў, што я клаў амэры-

канцаў, і большых за яго. П'яны быў, гарэлкаю сьмярдзеў. Вялікі белы куль...

– Бо чым ёсьць чалавек, як не пяшчынкаю, а сьвет ёсьць адно пакутаю, і найбольшае, што ён можа нам даць, – гэта пазбавіць быцьця...

– І так вучыць Буда, і так вучыў таварыш Хо Шы Мін...

І па гэтых мудрых словах усё нявыспаннае разбойніцкае кодла высыпала з аўтобуса. Нехта апавядаў, што яны вельмі шануюць вялікіх белых братоў. Амаль як маленькіх чорных казюрак.

Прыпынак “1-ы Зьмітраўскі праезд”. Сьпераду – шырачэзная, залітая дажджом пэрспэктыва Бутырской. Ззаду – Зьмітраўская шаша, але туды сёньня ехаць ня варта, хоць там і ёсьць гатэль “Маладзёжны”, дзе Ежавікіну, паводле ягоных аповедаў, час-часом удавалася замовіць у нумар адразу дзвюх дзяўчат, дэлегатак камсамольскай канфэрэнцыі.

Дарэчы. Пра каханьне. Здаецца, Галя ўжо прыехала з экспэдыцыі. Ці не забегчы? Якога д'ябла цягацца па гэтай прасяклай водамі Маскве нападптку ды яшчэ з падвышанаю тэмпературай? Зранку нічога ня еўшы, апрача пары плаўнікоў мёртвай рыбы зь піўбару на Фанвізіна? Натуральна, варта пазваніць Галі. Адно з тваіх каханьняў. Гульня жарсьцяў і тонкіх психалягічных нюансаў. Садамазахісцкія этуды. Сцэнкі з жыцьця вычварэнцаў. Двубой эгаізмаў. Школа новага каханьня. Вух!..

Прыпынак “Тралейбусны завод”. Тралейбусная завадзь. Ня сьмешна.

Куды ты ўсё-ткі ідзеш, фон Ф.? Не забывай жа пра дзяцей сваіх сяброў, пра Кірыла й дадзенае табою слова.

Разумеєце, любыя мае дакоры сумленьня, такая рэч. Ёсьць тысяча спосабаў трапіць у краму “Дзіцячы сьвет”. Да прыкладу, не выходзячы з гэтага аўтобуса, ня рыпаючыся нікуды, спакойненька датрэсьціся да помніка ёханаму Дзяржынскаму і, касавурачы правым вокам на архітэктурны комплекс Лубянкі, сысьці ў падземны пераход, каб вынурыцца зь яго якраз перад “Дзіцячым сьветам”. Можна скарыстацца гэтым спосабам, пагатоў ужо прыпынак “Бутырская, 46”.

Але ёсьць яшчэ так шмат іншых, ня менш цікавых спосабаў, любыя мае дакоры сумленьня, дакоры сумленьня. Да прыкладу. Сысьці зараз насупраць Савёлаўскага. Патэлефанаваць Кірылу й папярэдзіць яго, што трохі затрымаюся, але абавязкова буду. Сесьці ў мэтро. Серпухаўскою лініяй дамчаць аж да станцыі “Баравіцкая”, што пад самім Крамлём. З “Баравіцкай” перайсьці на “Арбацкую”, але не на Філёўскай лініі, а на Арбацка-Пакроўскай, бо існуюць дзьве зусім розныя станцыі мэтро “Арбацкая”, як і дзьве зусім розныя станцыі мэтро “Смаленская”, за што камусьці вельмі выпадала б надаваць па рагох. Але ў трыццатых гады такім чынам хацелі суздром заблытаць ангельскую выведку.

Так. “Савёлаўскі вакзал” ты, голубе, ужо праехаў. Што ж, выкладай далей. Цікава, якім чынам ты, п’яны подзеўбню, дабярэсься ад станцыі мэтро “Арбацкая” Арбацка-Пакроўскай лініі да крамы “Дзіцячы сьвет”?

А вельмі проста. Я выйду з “Арбацкай” на Новы Арбат, то бок на праспэкт імя мудака Калініна, і буду ісьці па ім ажно да канцэртнай залі “Октябрь”. Там, дарэчы, зусім поруч “Мэлёдыя”, дзе я нарэшце забяру сваю касэту з Майкам Олдфілдам. А тады папярдолю ўправа. І там, у цудоўных

старых вулках, у гэтым эклектычным заповедніку спаракнелага маскоўскага мадэрну, недзе поруч з амбасадамі Грузіі ды Летувы, ёсьць адзін фантастычны будынак, зь якога растуць дрэвы. І ў якім ніхто не жыве. Апроч Галі.

Але ж “Дзіцячы сьвет”, фон Ф.! Ты яшчэ ні на крок не наблізіўся да яго!

Спакуха, сябры! Я пабуду ў Галі з гадзінку, пасьнедаю, магчыма, раз патэлефаную Кірылу, дамоўлюся зь ім пра дакладны час. Тады, перасякаючы вуліцы Вароўскага, Герцэна й тэ дэ, паўз царкву, дзе Пушкін меў неасьцярожнасьць павянчацца, выскачу на Бульварнае кальцо. А там ужо элемэтарна. Там у мяне цэлае разгалінаваньне варыянтаў. Цэлы лес варыянтаў. Лябірынт варыянтаў. Што гэта мы, дарэчы, праехалі? “Сушчоўскі вал”? Не, Сушчоўскі ўжо быў. А-а, “Вадкоўскі завулак”, пра які я спачатку думаў, што ён “Лабкоўскі завулак”...

Вось жа, на Бульварным кальцы можна адолець два прыпынкі якім-колечы тралейбусам альбо дайсьці пехатою да станцыі мэтро “Пушкінская” на Пушкінскай плошчы. А тады – усяго адзін перагон пад зямлёю да станцыі “Кавальскі мост”. І ўсё. І выходжу поруч зь “Дзіцячым сьветам”, толькі зь іншага боку – не ад помніка Дзяржынскаму, а ад помніка Х(...)нскаму.

Хоць пакуль я адно мінаю Бутырскую цюрагу. Згадваецца з Андруховіча: “Я штодня тут ежджу побач вязьніцы. Мяне вучаць любіць усю гэту краіну”. Добрыя радкі, д’ябал яго бяры!

Але існуе яшчэ лепшы варыянт. На Пушкінскай плошчы не абавязкова зьбягаць у мэтро. Можна дачакаць таго самага 18-га аўтобуса, што вязе мяне цяпер, і датрэсьціся ім да згаданага ўжо помніка ня будзем казаць каму.

Ну-ну, фон Ф., дай табе Бог ня зьбіцца з гэтага шляху. Бо штосьці ўвесь гэты паход выглядае вельмі сумнеўна. Ты нагадваеш цяпер адзін зь вершаў Рэмбо. Толькі ты не п'яны карабель. Карабель – гэта занадта прыгожа для цябе. П'яны бульдозэр, вось ты хто.

І ня трэба так жарсна дыхаць у патыліцу дзяўчыне перад сабою. Яна, хоць і падобная чымсьці да прасталыткі, покуль яшчэ проста школьніца, вунь нават хвартучок мае белы. І ня ўдумай перасьледаваць яе ў мэтро. Ты ж хочаш да Галі! Гэй, фон Ф., спыніся, што з табою, куды цябе нясе?!

Шкада, што дзяўчына ўцякла. Мне здалося, што ў яе вішнёвае сочыва на вуснах. Я хацеў адно зьлізаць тое сочыва, ня больш. Часам у жыцці хочацца чагосьці салодкага. Нейкай карамэлькі, да прыкладу.

Але выйшаў я дарэчы. Станцыя мэтро “Мендзялееўская”. Названая так у гонар Блокавага цесьця. Ці ў гонар майго цесьця назавуць якую-небудзь станцыю мэтро? Наўрад ці. І цесьця ў мяне, зрэшты, ужо няма. Хоць, здаецца, некалі я гуляў зь ім у шахматы.

Галя зрывае слухаўку адразу, не пасьпеў яшчэ скончыцца першы гудок.

– Ты...

– Я.

– Як маесься?

– Ты прыехала?

– Так.

– Я зайду...

– Да мяне? – як мага больш абьякавасьці ў голасе.

– Я хачу цябе бачыць! – як мага больш нецярплівасьці й палкасьці.

– Заходзь...

– Але ты гэтага, здаецца, ня хочаш?..

– Заходзь ужо, – уздых, абьякавасьці відочна паменела.

– Не, калі табе непрыемна, я ня буду...

– Заходзь, чакаю! – з абьякавасьцю ў голасе пераможна пакончана. Але й з размоваю таксама.

Кароткія гудкі. Тутэйшыя тэлефонныя аўтаматы ўмеюць пазьдзеквацца досыць вытанчана. І манэтаў больш няма. І гэта ў той момант, калі тваё сэрца спывае крывёю.

А Кірылу давядзецца яшчэ трохі пачакаць твайго званка. Часу, дарэчы, яшчэ мора. Усяго толькі трэцяя.

Цяпер, Вашая Каралеўская Міласьць, Найсьвятлейшы Алелька Другі, сёе-тое з гісторыі маіх каханьняў. Вас гэта ніколькі не датычыць, але я хачу, каб і Вы, Вашая Шчырасьць, ведалі пра сардэчныя пакуты васалаў сваіх.

Няшчасьце маё ў тым, што я ў час не ажаніўся. Альбо ў тым, што я ня ў час разьвёўся. Але гэта адбылося яшчэ ў іншым жыцьці, у тыя, як кажа адзін мой знаёмы паэт, *бляславёныя* часы, калі я быў хранічным алькаголікам. Бо гэта цяпер я трымаю сябе ў руках і амаль што не куляю, а гады гэтак з тры таму мой фас ды профіль ведалі ўва ўсіх выцьвярэзьніках Украіны. Пасьля адна з тых жанок, што бадзяюцца пад вокнамі выцьвярэзьнікаў ды падбіраюць на свой густ выкінутых стуль на асфальт небаракаў, спыніла свой капрызлівы выбар на мне. Прывяла дадому, памыла й накарміла гарачай юшкаю. Уначы яна лепш разгледзела мяне. “О, – узрадавалася яна, – дык ты яшчэ зусім малады!” (А мне тады й напраўду нават не было трыццаці...)

Вось жа, яна пастанавіла замацаваць мяне пры

сваім ложку. Яна марыла пра тое, каб я наагул ніколі зь яго не ўставаў. Затое купляла мне адзеньне, ежу й усё такое, нават цыгарэты “Кент”, бо савецкіх я не хацеў. Цэлымі днямі я пахаджаў з кутка ў куток па ейнай кватэры й думаў адно пра яе. Яна папраўдзе дзіўным чынам скрала ў мяне сэрца. Менш за ўсё гняло мяне тое, што яна была на дзесяць гадоў старэйшаю. Уначы, калі мы да глыбіняў пазнавалі й вымацвалі адно аднаго, ніякай розьніцы ў веку не адчувалася. Да таго ж, прыблізна ў той самы час я вадзіў у майстэрню свайго прыцеля мастака адну дзесяціклясьніцу, Віку, якая, у сваю чаргу, была на дзесяць гадоў маладзейшая ад мяне, то бок прырода сама ўсталявала ўва ўсім раўнавагу й мудры балянс. Асабіста я вельмі цешыўся з тае нагоды, што дыяпазон веку маіх каханак роўны цэламу пакаленьню.

Гэтую дзесяціклясьніцу я кахаў за тое, што яна ўмела слухаць. Вершаў маіх яна не любіла й не разумела, але рабіла выгляд, нібы шалее ад іх. Сама ж толькі й марыла, каб хутчэй упасьці на тапчан і пасовацца. Тады я пачаў наўмысьля выбіраць доўгія й ускладненыя рэчы, каб яна даўжэй ятрыла. Калі скончыліся мае ўласныя, бо я ж ня фабрыка мэтафараў, я пачаў неўпрыкмет (яна ўсё адно ня цяміла) падсоўваць ёй вершы сваіх сяброў. Яе ажно скаланала, калі я, экстатычна закаціўшы вочы й інтанацыйна фіксуячы ўсе бяз вынятку знакі прыпынку, пачынаў ёй чытаць якую-небудзь вэрлібравую паэму радкоў гэтак на васемсот. Аднаго разу ў яе пачалася гістэрыка пад “Асеньніх псоў Карпатаў”. Іншага разу яна скончыла пад “Футбол на манастырскім падворку”. Я быў страшэнна задаволены.

Неяк яна ўчыніла мне сцэнку, па-дзіцячаму

наіўную й брыдкую, заявіла, што церазь мяне зьне-навідзела паэзію на ўсё жыцьцё. Але салодкаю, аргіястычнаю нянавісьцю. Выяўляецца, яна страш-на марыла па заканчэньні дзясятае клясы выйсьці за мяне замуж. Я сказаў на гэта сваё “фі”, хоць вельмі кахаў яе, і канчаткова засяродзіўся на ка-беце, назавем яе пані М., якая падабрала мяне пад выцьвярэзьнікам.

Але прырода ня церпіць дысбалянсу. Пані М. усё часьцей і ўсё больш палка згадвала сваіх па-пярэдніх мужоў ды каханкаў. Чамусьці раптоўна зьявілася ў яе такая дзіўная рыса. І гэта ў хвіліны найбольшай інтымнасьці. Мала таго – яна пача-ла выпадкова называць мяне імёнамі маіх папя-рэднікаў. Невялікім суцяшэньнем для мяне было тое, што, як яна тлумачыла, ёй падабаецца вык-лючна пэўны тып, і я быў вельмі падобны вонка-ва да кожнага зь ейных колішніх партнэраў. А я, шчыра кажучы, сапраўды выглядаю як шмат хто. Чамусьці мае бацькі не зрабілі мяне монстрам з гузаком на патыліцы альбо рогам між бровамі. Так ужо неяк выйшла. І ўсё-ткі ёсьць у мяне та-кое перакананьне, што ў сярэдзіне я не падобны ані да кога. Таму даймалі мяне гэтыя яе штодзён-ныя мімавольныя памылкі, калі я раптам мусіў адгукацца на якога-небудзь Леапольда, Штэфана ці наагул Райнэра Марыю.

Скончылася тым, што я ня вытрымаў і пай-шоў. Зь дзесяціклясьніцаю мы на той час акурат дачыталі “Магабгарату”, якую яна, непаўналет-няя дурніца, шчыра лічыла маёй арыгінальнай паэмаю. Перайсьці да “Адысэі” мне не ўдалося – выявілася, што яна нешта-такі вывучала пра яе ў школе. Такім чынам я быў выкрыты, і мне заста-валася адно з годнасьцю навек разарваць нашыя стасункі.

Гаркота тагачаснага майго існавання вымага нейкага выйсця. Пакінуты й здраджаны амаль што ўсімі, апроч колькіх малацікавых пабрацімцаў па буху, я выбраў надосталь уцёкі ў Маскву. Дарэчы, масквафільства, Вашая Каралеўская Суворасьць, няма ў мяне ані на шэлег. Калі б у тых варунках я меў магчымасьць уцячы ў Кіеў, Рым, Нюрнбэрг ці Сан-Францыска, дык, натуральна, ніякая Масква мяне б ня ўбачыла. Але ўцячы можна было адно сюды. Каб схавацца на сёмым паверсе сьмярдзючага будынку наўпоблізь Астанкінскай тэлевежы.

Масква падсунула мне яшчэ некалькі каханьняў. Спачатку адну крытыкесу, якая зьяўлялася двойчы на год і зь якою мы перагледзелі амаль усяго Фэліні. Гэта быў досыць цікавы выпадак – славесны сэкс. Нашы полавья стасункі палягалі ў размовах. Мы да дэталю абсмоктвалі якога-небудзь Казанову ці, скажам, маркіза дэ Сада, сыпалі цытатамі з Розанава, Фройда й Салаўёва, нашыя языкі, увільготненыя вязкай саладжавай асцю, замянілі нам увесь комплекс пачуцьцёвацялесных прыемнасьцяў. Гэтыя размовы трывалі недзе да другой ночы, аж покуль, дарэшты зняможаныя й шчасьлівыя, мы не разыходзіліся спаць па розных пакоях. І ніводнага разу ня спалі разам. Настолькі вычэпвалі нас гэтыя размовы. Настолькі яны выяўляліся самадастатковымі. Што да яе, у мяне было колькі дасягненьняў. Да прыкладу, я навучыў яе разрозьніваць паняткі «фаляс» і «пэніс». Раней яна думала, што гэта сьнонімы.

У адзін зь яе наездаў мне сустрэлася Аляксандра. Час ад часу яны сыходзіліся ў маім пакоі адразу ўдзвюх. Тады кожная пачынала сваю хітрамудрую гульню, чакаючы, покуль іншая зьбя-

рэцца дахаты. Я на ўсё гэтае адно запарваў гарбату й пакурваў, дзівячыся ў думках з уласнай скурвенасьці. Бо наўрад ці якая зь іх магла выйсьці пераможніцаю. Іхныя прагненьні не супадалі, і кожная атрымлівала сваё.

Збліжэньне з Аляксандраю адбывалася на грунце каталіцтва. Яна з усёй жарсьцю нэафіткі заглыблялася ў царкоўнае жыцьцё рымскага абраду, ледзь не штодня наведваючы, здаецца, адзіны покуль што ў Маскве касьцёл Сьв. Людовіка. Там прыемныя маладыя сьвятары праводзілі зь ёю ўсялякія ратавальныя гутаркі, прышчапляючы ёй смак і цягу да аскезы. І яна, пэўна праз прыглушанае захапленьне сымпатычнымі айцамі, больш за ўсё загарэлася ідэяй аскетычнага самаўдасканаленьня, што не ішло на карысьць яе ўкраіназнаўчым штудыям. Чым далей, тым больш яна нагадвала мнішку-пачаткоўку, заглыбленую выключна ў сузіраньне Вялікіх Містэрыяў. Я спрабаваў выйграць двубой з айцамі, далучаючы яе да ўсялякіх эратычных відовішчаў і непрыстойных тэкстаў. Ды гэта быў ня той выпадак. Канечне ж, яна не зьяўлялася на спатканьні, выдумляючы потым відавочныя байкі, што, на яе думку, напэўна, не было грахом.

Але неяк позна ўвечары, калі нашая размова пра значэньне харызмы й набытай досьведам пра веднасьці, здаецца, ужо не магла мець ніякага працягу, яна сама вымыкнула ў маім пакоі сьвятло й запаліла агеньчык над недагаркам сьвечкі. «Разумееш, сама па сабе наяўнасьць на целе стыгмы можа напраўду сьведчыць пра Божую Ласку, але й можа азначаць нейкі пачатак выпрабаваньняў», — шаптаў я, задыхаючыся й насілу сьцягваючы дзіцячы станік зь яе амаль ня існых грудзей. «Дурны», — адказала яна, і мне было ўжо не да

таго, каб высвятляць, чаму гэта я дурны: ці то думка, што я выказаў, такая дурная, ці то думка, хоць і слухная, але выказаная была ня ў час...

Яна выявілася досыць вынаходліваю й імпэт-наю ў каханьні. Гэта была Жана д'Арк! Альбо сьвятая Тэрэса! Чагосьці падобнага я нават ня мог сабе ўявіць, і пад раніцу нават засумняваўся, ці напраўду мне так ужо ўдалося выйграць той двубой з маладзенькімі польскімі сьвятарамі, яе правадырамі й настаўнікамі.

Як высветлілася потым, яна ўжо нават пасьпела колісь пабываць замужам. Пераканаўшыся ў найўнасьці сваіх ранейшых намераў патроху разбэсьціць яе, я з часам нечакана для самога сябе астыў і з суцэльнай абыякавасьцю пабочнай асобы фіксаваў у сабе пачуцьцёвы заняпад. Маё сэрца ўжо не падскоквала да горла, калі нашыя шляхі перакрываюўваліся дзе-небудзь у інтэрнацкіх калідорах. Хвароба мінула досыць безбалесна. Акурат у той самы час мне сустрэлася Астрыд. Але тады я ўжо быў знаёмы з Галяю. Пад Новы год мы ехалі ў адным купэ. Я – дадому на вакацыі, яна – у Карпаты з лыжамі. Тыповая маскоўка, трохі пагардлівая да ўкраінцаў, яна ўсю дарогу спрабавала жартаваць над моваю, але мне, здаецца, удалося разьвеяць яе хахляцкі стэрэатып. Ужо каля Львова яна пацікавілася, ці я займаюся спортам, а калі не, дык ці не хацеў бы, вярнуўшыся ў Маскву, наведваць басэйн. Яна, маўляў, можа арганізаваць мне такую прыемнасьць. Ведамасны басэйн! Але больш за ўсё мяне прывабіла яе прафэсія. Гэта, калі ня браць пад увагу досыць пашыранага тыпу прыгажосьці. А прафэсія яе – зьмеялоў. Тады, у цягніку, я запісаў яе тэлефонны нумар.

Аднак я не адразу ім скарыстаўся, бо на маім

шляху ні з пушчы ні з поля з'явілася Астрыд. Напаўполька, напаўшвэдка, але грамадзянка Амэрыкі. Акрэдытаваная ў Маскве нейкім інфармацыйным агенцтвам. Мушу сказаць, што на выставе “Мэмарыялу”, якую мне фатальным чынам заманулася наведаць, ніводзін экспанат не зрабіў на мяне такога моцнага ўражаньня, як яна. Прашу зразумець мяне правільна, Вашая Каралеўская Праніклівасьць, яна не была экспанатам гэтай выставы. Яна была проста наведніцай, што зьвярталала на сябе ўвагу нехлямяжымі рухамі й нязграбнаю расійскаю мовай. З таго дня я перажыў усе стадыі вар'яцтва, гэтай мэлядраматычнай гнюснасьці ў заходнім стылі.

Мы сустракаліся на розных станцыях мэтрапалітэну, кожнага разу на іншай. За тыя паўтара-два месяцы я амаль на памяць вывучыў схему Маскоўскага ордэна Леніна мэтрапалітэну імя Леніна (Кагановіча). Потым мы п'янчыліся. Выяўляецца, што ў Маскве можна купіць усё – якое хочаце алькагольнае пітво – ад “мартэлю” да “малібу”. Тэарэтычна пра гэта ведаюць усе, на практыцы – адно я. Мы набіралі поўныя торбы найпрыгажэйшых паводле формы й зьместу каляровых пляшак, жартуючы пры гэтым, што новае віно трэба наліваць у новыя мяхі; убухвалі фантастычныя, як на мяне, сумы ў таксоўкі, здзяйсняючы калясальныя аўтапрабегі з адной ваколіцы мэгаполісу ў іншуюю, а пасля ўчынялі дэсант у чарговы прытон, дзе раскладалі свае торбы, пардон, мяхі, проста пасярод падлогі й ладзілі нейкую несамавітую паводле маштабаў старажытнарымскую оргію, што абавязкова сканчалася сьпевам і біцьцём пляшак аб сьцены. Мне падабалася з Астрыд. Яшчэ ніколі я не пачуваўся такім лёгкім, вольным і бестурботным грамадзянінам

сьвету. Яна адкрыла мне цэлы мацярык невядомай раней Масквы – Масквы валютнай, з гатэлямі й барамі, куды я праходзіў паўз афіцэраў у цывільным, горда выдаючы сябе за глуханямога бэльгійца, у той час як яна незалежна памахвала перад іхнымі капітанскімі насамі ўсімі сваімі пасьведчаньнямі – і сэзам адчыняўся, запальваліся люстры, кілімы таўшчынёю ў далонь прыглушалі нашыя крокі, двухпакаёвыя люксы пахлі сібірскаю тайгой альбо калюмбійскаю сэльвай. Трэ было толькі націснуць адпаведны гузік – і баварскае піва “лёвэнброй” семісотгадовай даўніны можна было замовіць беспасярэдне ў нумар. Банк трымала, вядома ж, яна. Побач зь ёю я спазнаваў усю мудрасьць дзэну, а таксама старую камуністычную мудрасьць пра “два сьветы – два лады жыцьця”.

Паколькі мы былі вернымі васаламі Яго Каралеўскай Міласьці Алькаголю (крыў Божа, ніякіх намёкаў ці алюзіяў), дык быць яшчэ й вернымі васаламі сэксу нам ня надта ўдавалася. Як правіла, мы засыналі паміж парожніх пляшак, напаўабняўшыся, але так нічога сур’ёзнага на гэтай ніве й не дабіўшыся. Здаралася, мы поўзалі адно па адным, блытаючы ўласная валасы з ворсам кілімаў, а ножкі сталоў з нагамі афіцыянтаў. Здаралася, нас ванітавала. Неяк мы спрабавалі разам выкупацца ў ваньне, але ранак засьпеў у ваньне адно мяне, апранутага, затое яна, цалкам голая, ляжала поруч на падлозе, а рэльефная кафля паадбівалася ў яе на баках. Усё гэта вельмі сьмяшыла нас. Астрыд паўтарала, што такім чынам, празь яе пасярэдніцтва, гэты сьмярдзючы, пракляты, несправядлівы, зажэрты буржуазны Захад падзеліцца сваім засраным багацьцем (праз маё пасярэдніцтва) з напаўгалодным, скалечаным

Усходам. Вось жа, мы рабілі вялікую ўсясьветную справу.

Канец усяму гэтаму паклала Галя, зь якою я тады пачаў сустракацца паралельна. Яе не задавальняў мой традыцыйна прыпухлы твар, штодзённая санлівасьць, што суправаджалася досыць выразным атупеньнем, мае ня надта пераканаўчыя прыдумкі пра нейкі раман вершамі, які нібыта забірае ўсе мае сілы, а галоўнае – маё нежаданьне заставацца зь ёю ўначы. Нарэшце яна раскусіла ўва мне хранічнага алькаголіка й пачала палюхаць знаёмым нарколагам, ведамасным дыспансэрам ды прымусовымі лекамі. Аднаго дня яна, не пашкадаваўшы нэрваў, высачыла мяне з Астрыд і ўчыніла мне жудасны мардабой перад уваходам у гатэль “Расія”. Астрыд доўга не магла сьцяміць, што адбываецца й хто гэтая шалёная расійская кабета. А потым пачала рагатаць, ну проста паміраць ад сьмеху. Яна нават прапанавала, каб надалей мы сустракаліся ўтраіх. І дарэмна. Пасьля таго вечару я больш ніколі яе ня бачыў. Здаецца мне, яна ўжо не жыве на гэтым сьвеце. Падазраю, што Галя падкінула ёй адну са сваіх паддосьледных кобраў. Атрута падзейнічала востра. Ніхто з абслугі й не здагадаўся пра сапраўдную прычыну сьмерці Астрыд. Яе адвезьлі ў Амэрыку самалётам з перасадкаю ў Парыжы. Мне ўдалося зноў падняцца на ногі, але Галі я гэтага доўга ня мог дараваць. Я больш чым упэўнены, што некалі яна й на мяне напусьціць сваю зьмяюку. Вось да якой жанчыны я зараз накіроўваюся, Вашая Каралеўская Міласць. І хай Вас бароніць Бог ад такіх забытаных стасункаў з бабствам, як у мяне, прабачце, калі ласка.

Вось ён, гэты дом-абломак, дом-інвалід, дом, зь якога растуць дрэвы, дом – старая крэпасць,

дом, у якім ніхто не жыве, апроч адной вар'яткі, закаханай у атрутных рэптыліяў і ў цябе, фон Ф. Можа, твой язык даўно ўжо раздваіўся, разьмяк у алькаголі й трэснуў ад славаблудзтва?

Але будынак добры. Менавіта цяпер, у сваім нападразбураным гібенні, з чорнымі вокнамі й разьдзяўбанымі гаўбцамі, пад дажджом, які ня хоча спыняцца. Што зь ім, наагул, надумалі рабіць? Зносіць? Шкада: унікальны ўзор мадэрну, пачатак стагодзьдзя, росквіт капіталізму ў Расіі, срэбны век дэкадэнтаў, ніцшэанцаў, талстоўцаў, салаўёўцаў, эўразійцаў, містычных анархістаў, маладых самагубцаў і яшчэ Бог ведае каго. Рэстаўраваць? Няма каму. Усе дойдзі стаяць у чэргах за чырвоным моцным. У сувязі з такою своеасабліваю сытуацыяй старую Маскву рэстаўруюць фіны альбо туркі. Насамперш туркі – добрыя нашы паўднёвыя суседзі, працавітая нацыя, саманазоў якой для нас – сынонім слова “ёлупень”. Але адно яны, туркі, могуць уратаваць Маскву, як некалі гусі ўратавалі Рым, ад канчатковага распаду й запусьцення.

Але галоўнае, што ў Галі дагэтуль не адлучылі сьвятла, вады й газу. І покуль гэта будзе трываць, яна будзе заставацца тут – больш ёй няма куды ісьці. Менавіта тут, у пустым доме, што рассыпаецца. Бясстрашная й добра трэніраваная. Слухаючы начное вшчэньне катой. Пад абаронаю ўлюбёных зьмеек, што сычаць у шклянках...

Яна адчыняе табе й імкліва – аж трохі занадта – вяртаецца ў пакой. Ніякіх абдымкаў, пацалункаў, гарачых сьлёзаў, а-а, прыйшоў, ну й д'ябал з табою, мокры, нібы цуцык, няголены, згадаў, што я існую на сьвеце, а мне ўсё адно, прыйшоў ты ці не, ня трэба рабіць мяне шчасьліваю...

Я прадзіраюся праз зарасьці амялы, што выбуялі перад парогам, і ўваходжу. Абжыты фактычна толькі адзін пакой. А калідор пусты, калі не лічыць шклянных каробак. Але ў паўзмроку зьмеяў не відаць. Чуваць адно нейкая раўнамернае шыпеньне, але гэта, магчыма, шыпіць, растапляючыся, маргарын на выбуховай кухоннай пліце.

– Галю, я, здаецца, хворы, – твой голас аж трымціць, як у задрыпанага актора-трагіка. – Калі дазволіш, я прыму ў цябе гарачую ванну. Можна ад цябе пазваніць? О, ты тут сабе выпіваеш?..

Зь ёй такое час ад часу здараецца. Купляе сабе пляшку-другую й паціхеньку смочка. А ты й не заўважыў сьпяраша, што яна ўжо цёпленькая. І выглядае не найлепшым чынам: сінія затокі пад вачыма, халат, накінуты на начную кашулю, лажак дагэтуль разасланы, у пакоі вэрхал.

– Нешта здарылася? – пытаецься ты й пазбаўляецься, як сказаў паэт, пацяжэлага, бы сьцяг, плашча, кідаючы яго на падлогу.

– Ну, ты таксама сённяя пе пасьціў, – чуеш нарэшце ты яе голас.

– Што праўда, то праўда, – адказваеш ты ўжо з ваннай, адкручваючы кран гарчай вады. – Ведаеш, я адчуў, што ў мяне падымаецца тэмпэратура, і трохі выпіў для прафіляктыкі...

Ты вяртаецься ў пакой і паміж рознаю старызнай знаходзіш яе дзьвюхкасэтнік. Знаёмымі табе трусікамі выціраеш зь яго пылішча.

– Я ўзяў апошні канцэрт Майка Олдфілда. Паслухаем?

Яна, канечне, ні мур-мур, насуплена трымае ў руцэ шклянку з гарэлкаю, але пачынаецца музыка – гітары, флейты, барабаны, клявэсыны, у ваннай бяжыць вада, анэльскія хоры клічуць мараплаўцаў адкрываць новыя экзатычныя землі, ка-

равэлы прыстаюць да вільготных паўднёвых аб-токаў, а ты набіраеш тэлефон Кірыла.

– Ота? Цудоўна! Дзе ты прападаеш, як доўга мы мусім цябе чакаць? – выпальвае Кірыл замест прывітанья.

– Хвілін праз дваццаць буду ў цябе, – супакойваеш ты яго.

– Тут цяпер амаль што ўсе ў зборы: Амялян Парфіравіч, Люба, Андрэй... Ты ўсіх затрымліваеш, Ота! Мы ж так ніколі нічога ўцямнага ня зладзім! Дзе ты цяпер?

– На адным аўтобусным прыпынку, стары...

– На якім прыпынку, дзе?

– Якая розніца, Кірыле? Галоўнае, што я хутка буду!

– О'кей, добра. Мы чакаем яшчэ дваццаць хвілін. Ня больш.

– Нават менш. Я буду хутчэй, чым праз дваццаць хвілін.

– О'кей, чакаем!

У слухаўцы кароткія гудкі. Так. Адна справа зробленая. Ты сядзеш за стол, бо Галя кіўком паказвае табе на шклянку.

– Выпі, – кажа яна.

– Водка п'еш – сьвінья леташ, – прамаўляеш ты даўнюю узбэцкую мудрасьць.

Гарэлка ідзе досыць някепска. Цяпер айне кляйнэ цыгарэтэ – і шабулдых у ванну. І пайшлі яны ўсе. Тут цябе ніхто ня знойдзе. Можна сядзець гадамі. Аж покуль туркі не адрамантуюць будынак. Аж покуль не настане новы срэбны век.

– Што новага, Галя?

– Я ўчора вярнулася зь Сярэдняй Азіі.

– І як посьпехі?

– Некалькі маладых эфаў. Нядаўна вылупіліся. Недзе так з паўмесяца.

– А што ты будзеш рабіць, калі ваша я імперыя распадзецца? Куды паедзеш за эфамі? У Пскоўскую вобласць?

– Ты ўжо сто разоў у мяне пра гэта пытаўся, – крывіцца яна.

– І сто разоў я ня чуў твайго адказу. Чаму ты п'еш?

– Настрой. Нічога ня хочацца. Налівай яшчэ. Гэта не апошняя пляшка.

– Як табе Олдфілд?

– Я вырашыла, што ты не павінен больш сюды прыходзіць. І наагул – я выкрэсьліваю цябе з сваіх сьпісаў. Купайся й правальвай адсюль.

– Абавязкова. Дарэчы, мне ўсё адно трэба ісьці. Я мушу ў “Дзіцячым сьвеце” купіць падарунак для дзяцей сваіх сяброў. А дзеці маіх сяброў – гэта мае дзеці.

– Ня сьмешна.

– Я ведаю, Галюня.

Яна запальвае, няцьвёрда падымаецца з-за стала і, пахістваючыся, дабіраецца да акна. Паліць і глядзіць у акно. Пад Майка Олдфілда.

– У цябе ўжо нехта ёсьць, Галя?

Маленькая гліняная ваза, знаёмая табе ваза з падаконьніка, без папярэджаньня ляціць у напямку тваёй галавы. Ты пасьпяваеш ухіліцца, як спрытны баксэр. З Галяю гэта бывае. Добрая была ваза.

– Ты прыйшоў, каб пазьдзекавацца?

– Што за дурное пытаньне? Канечне! Я толькі тым і живу, што высмоктваю зь цябе кроў...

Зялёная аднаразовая запальнічка пралятае побач з тваім вухам. Майк Олдфілд бавіцца тамбурынам і кастаньетамі. Наступным паляціць, напэўна, прас. Трэба быць асьцярожным у выразах – ня надта хочацца атрымаць ім у скронь.

– Апошняяга разу, калі ты быў тут, ты па-

водзіў сябе са мною, як са шлюхаю... Атрымаў сваё – і пайшоў. Зьнік на два тыдні...

– Я пісаў раман вершамі, Галя.

– Пісаў! Ты мог бы проста пазваніць. Я ж не трымаю цябе!..

Яна ўсё-ткі зашмат выпіла. І гэты прас стаіць занадта блізка да яе. А вада ў ваньне, здаецца, ужо набегла...

Так і ёсьць! Поўная ванна цудоўнай шчодрай гарачай вады, якую ты так любіш. З пакою далятае яе голас:

– Жыві сабе, як хочаш!.. Будзеш потым у сваёй Украіне апавядаць, як меў тут адну дурную кацапку...

– І не адну, Галя, не адну, – адказваеш ты, ужо распрануты, залазячы ў ванну.

У пакоі штосьці аб штосьці разьбіваецца. Але гэта ня прас. Ты спрабуеш адгадаць, што менавіта. Чорт пабірай, як стучыць у скронях. Лоб пацягне градусаў так на трыццаць восем. Нават з ліх(...)м, як кажуць твае знаёмыя расійскія пісьменьнікі. Заплюшчыць вочы й думаць пра вялікае. Шкада толькі, што ты не захапіў сюды шклянку з гарэлкаю. Бо нашыя продкі – слаўныя казачэнькі – гарэлкаю якую заўгодна хваробу выганялі. Гарэлкаю й гарачымі ваннамі. Але ў паходах не пілі. За гэта іх каралі кіямі. А ты сёньня ў паходзе й нажлукціўся, як паскуда. Кіёў яму, кіёў сучынаму сыну!

Ты расплюшчваеш вочы. Вунь па трубе паўзе зьмяя. Мабыць, хоча скочыць да цябе ў ванну. Але як яна зможа скочыць? Для таго, каб скочыць, патрэбныя ськія-такія ногі. А зьмеі ног ня маюць, з выняткам мядзянак. Яна ня скочыць хоча – не, яна ўпасьці хоча да цябе ў ванну. Спаўзе па трубе трохі ніжэй – і амба.

– Галя! – клічаш ты.

Як у прорву.

– Галя, забяры адсюль зьмяю!

П’яная, але ўсё-ткі перапужалася. Прышла й села на падлогу. Боўтае рукою ў вадзе.

– Якая зьмяя, што ты вярзеш? – стомлена-стомлена пытаецца яна.

– Вунь, бачыш, на трубе? Эфа! – табе робіцца нясыцерпна сьмешна, ажно млееш ад рогату. – Эфа! Маладая эфа! Вунь яна, сучара!.. – цябе аж трасе ад рогату.

– Гэта ізаляцыя, крэтыне, – кажа яна ціха-ціха й пачынае цябе цалаваць.

Яе раскудлачаныя валасы ляглі на ваду. Яна абцалоўвае тваю голаў, адно голаў, ажно ты перастаеш рагатаць і пачынаеш дзівіцца: хіба можна так любіць чыюсьці голаў? Ну, добра там цягліцы, сьцёгны, грудную клетку, пахвіну. Але голаў? Нешта падобнае ўжо было сёння – гарачая вада, пацалункі. Галоўнае – ляжаць ціха й ня рухацца, бо калі яна зараз дабярэцца да тваіх раменаў і грудзей, ты ня ўнікнеш драпінаў ды ўкусаў. Ёсьць у яе такая асаблівасьць. Пасьля спатканьняў зь ёю ты заўсёды хадзіў размаляваны сьлядамі яе жарсьці, нібы бядак, выпушчаны з камэры катаваньняў. Ёй проста неабходна сустрэць у гэтым жыцьці добрага й пяшчотнага мазахіста, бяз шкодных звычак, матэрыяльна забясьпечанага, далікатнага ў побыце. І яна будзе шчасьліваю. Абавязкова будзе, ты верыш у гэта.

– Што там на дварэ? – пытаецца ты ў перапынку між пацалункамі.

– Дождж, – адказвае яна й нарэшце ідзе адсюль.

Яшчэ крыху паляжаць – і ў дарогу. Вада ўсё адно астывае, музыка на касэце заканчваецца аб’-

яднаным хорам індзейцаў і канкістадораў, гарэлку яна дап'е самачынна, нават калі ў яе дзе-небудзь прыхаваная яшчэ адна пляшка. Мае хлопцы гінуць дзеля гарэлкі, а яна тут сабе дазваляе кідацца пляшкамі аб сьцены!

Ты выпускаеш ваду ў падземныя сьветы. Яна выцякае з глухім мармытаньнем. Бывай, вада, я любіў цябе, як каханак, я правёў з табой някепскія паўгадзінкі, да наступнага спатканьня!

На падлозе ляжыць вялікі пушысты ручнік, прынесены ёю. Ровень вады пад табою няўмольна падае, і нішто тут ужо не дапаможа...

Але ты стаіш у ваньне, а Галя ўжо зноўку поруч, яна насупраць і яна разгортвае цябе, яна выгортвае цябе з ручніка, і нахіляецца наперад, і прыціскае цябе сьпінаю да кафляў сьцяны, і так зафіксаўвае, і сама рукамі ўпіраецца ў кафлі, але ты трохі спаўзаеш, ужо амаль гатовы, і яна пачынае нешта шукаць вуснамі, і такі знаходзіць, ажно ты заплюшчваеш вочы. І столькі ўва ўсім гэтым жарсьці, але й пяшчоты, цьвёрдасьці, але й тугі, і ты адчуваеш сябе, як пачуваюцца, пэўна, гвалтаваныя, засяроджваеся адно на адчуваньнях, на музыцы, што замірае ў пакоі, але нейкая ўсьмешка блукае па табе, і ты хочаш адно кахаць, кахаць, кахаць, і хочацца засьпяваць асану яе вуснам, бо ўся яна – гэта вусны, гэта язык, гэта нагадвае выпрабаваньне падоўжнай флейты, ты прыбываеш, як фантан, і гэта цягнецца амаль што вечнасьць, бо каравэлы пасьпяваюць вярнуцца, і зь цябе вылятае голас, але ня толькі, ты перапоўнены, – і ты выбухаеш, бо як і любая іншая вечнасьць, гэтая таксама мае свой канец...

Яна загортвае цябе ў ручнік і моўчкі выходзіць.

– Ну што, дайграла касэта? – пытаеся ты, вярнуўшыся ў пакой ужо апранутым.

– Ты нікуды ня пойдзеш, – адказвае Галя. – Я прапаную, каб ты нікуды не ішоў. У цябе напраўду высокая тэмпература. Я зараз прыгатую яешню, а ты кладзіся. Табе трэба адляжацца. Ты ня можаш цяпер нікуды ісьці – на вуліцы дождж. Я ня буду табе замінаць, ты проста пасьпіш. Я налію табе яшчэ гарэлкі, але ты мусіш абавязкова легчы, інакш гарэлка не падзейнічае. Ты можаш спакайніютка застацца тут да заўтра, бо табе абавязкова трэба адагрэцца й грунтоўна-такі паляжаць. Заўтра ж нядзеля. Ты будзеш ляжаць сам. Я маю раскладанку, я буду побач, проста я буду побач, проста я буду падаваць табе тое, што ты захочаш. Я магу прынесці з аптэкі якіх-небудзь лекаў. Ну не сыходзь, добра?..

– Ведаеш, Галя, пасьля гарэлкі, мабыць, ня варта ўжываць ніякіх лекаў, – пачынаеш ты задуменна, але яна перапыняе:

– Ну добра, лекаў ня трэба. Я не пайду па іх. Я пашукаю для цябе мёду, малака...

– Дый, акрамя таго, – працягваеш ты, – я маю купу справаў. Я мушу ўвечары быць у інтэрнаце...

– Што, ізноў на два фронты? У інтэрнаце! Ужо дамовіўся на сёньня? Так?..

– Пры чым тут гэта? Ты ж ведаеш, я пішу раман вершамі...

– Я дам табе паперу, асадку. Пішы яго тут. Я буду зусім ціхенька, нічым табе не перашкоджу. Ты ляжаш у цёплую пасьцель і будзеш пісаць хоць да ранку...

– Гэта немагчыма, Галя. Гэта вельмі тонкія рэчы, тонкія матэрыі. Гэта справа майго жыцця. Я не магу табе так проста гэта растлумачыць, але я мушу пайсьці. Словам, я пайду, так?

– Не! – крычыць яна ашалелым голасам і кідаецца на цябе.

Гэта скачок моцнай жанчыны, добра трэніраванай, добра п'яной. Вы падаеце на падлогу, на той мокры невысыхальны плашч, у якім ты прыйшоў. Яна б'е цябе па твары – наводліў, таўчэ цябе лакцямі, драпае. Яна ўдарыла цябе ў падбародзьдзе, ты аж прыкусіў язык, і гэта раптам дадае табе сілы. Ты вывэртваеся з-пад яе і, хоць яна ловіць цябе за нагу, усё ж пасьпяваеш гваздануць яе па рэбрах, а пасья зноўку падаеш, не ўтрымаўшы раўнавагі. Яна цягне цябе за швэдар, пад швэдрам трашчыць кашуля, а яна нарэшце знаходзіць тваю неабароненую ключыцу й упіваецца ў яе зубамі. Тады ты амаль рэфлекторна б'еш яе каленам пад грудзі, і яна на нейкі час страчвае дых. Ты ўсё-ткі пасьпяваеш падняцца й ударыць яе рабром далоні па шыі. Але яна, падымаючыся, рэзка б'е цябе галавою між ног. Ты амаль што губляеш прытомнасьць ад болю, але не даеш сабе расслабіцца, бо гэта азначала б немінучую пагібель. Ты адбіваеся ад яе нагамі, не падпускаючы занадта блізка да сябе, хоць гэта мала дапамагае, бо яна хапае ў рукі перакулены зэдлік і пачынае бамберыць ім цябе па нагах. Ад зэдліка адломваецца ножка, і ты спрабуеш узброіцца ёю, але яна кідае ў цябе рэштаю зэдліка, а сама пасьпявае схапіць ножку й пачынае імкліва ёю фэхтаваць. Прыкрываючыся выхапленая з пасьцелі падушкаю, ты пераходзіш у блізкі бой і, злавіўшы яе на тым, што яна неабачліва раскрылася, нарэшце наносіш свой даўні, свой каронны, вядомы яшчэ са школьных гадоў удар – хук справа, які прынёс табе свайго часу не адну перамогу на абласных і міжабласных спаборніцтвах.

Яна адлятае ў супрацьлеглы кут. Рэфэры лічыць да дзесяці. Накаўт.

– Ота, гэта ўсё? – жаласна шморгаючы носам,

пытаецца яна праз хвіліну. – Гэта ўсё, я пытаю? Я пытаю цябе: гэта ўсё? Ты болей ня прыйдзеш? Ня прыйдзеш, я пытаю цябе: гэта ўсё? Адказвай: гэта ўсё?

– Я буду заўсёды памятаць пра цябе. – Адказваеш ты й увадначас дрыготкімі ад напружаньня рукамі запраўляеш пашматаную кашулю.

– Ты адно з маіх найсьвятлейшых каханьняў. Я хацеў, каб табе было добра са мною...

Яна пачынае ціхенька плакаць, аднак ледзь ты пасьпяваеш зачыніць за сабою дзьверы ў на-паўцёмны калідор, як аб іх тупа ўдарае нешта цяжкое. Мабыць, прас.

Але ты ўжо недасяжны, герою.

Калі-нікалі вельмі карысна зірнуць на гадзіннік. Бо дождж, які вельмі густа сячэ зь нябёсаў, пакідае ўражаньне, быццам час спыніўся. А час, выяўляецца, не спыняўся, і цяпер ужо амаль што палова на пятую. І калі нехта жадае наведць сёньня “Дзіцячы сьвет”, дык няхай парупіцца.

Падвядзем тым часам сякія-такія вынікі, фон Ф. Ты напраўду сышоў, не, вырваўся ад Галі на свабоду. Ты напраўду стаіш пад дажджом і расчунлена думаеш пра нешчасьлівае каханьне, пра самоту, пра спэцыфічную жаночую лютасьць. А паза тым, абмяркоўваеш свае далейшыя, трохі няўпэўненыя ад спажытага бухла, крокі.

Бо, дарма што крывёю здабыў свабоду, ты маеш і пэўныя адчувальныя мінусы. Па-першае, страчаны плашч. Ён так і застаўся там, у яе кватэры, тваім закладнікам. Якой-коlechы хвіліны яна можа пашматаць яго нажамі ці спаліць, абліўшы бэнзынам. Гэта будзе чорная магія, сьвятая помста. Цяпер мокні пад дажджом і ляскай зубамі ў

адным швэдры. Па-другое, касэта з найнавейшым канцэртам Майка Олдфілда. Гэтая страта значна сур'езнейшая, бо, пазбаўлены музыкі, тваёй улюбёнай музыкі, ты, фон Ф., ніхто й нішто. Бяз музыкі ты сучын сын тандэтны, эгаістычная пачвара, абмежаванае самазакаханае быдла. З музыкаю ты паэт, геній, чалавекалюбца й мудрэц, адно музыка надае сэнсу твайму пакутліваму, памылковаму й, зрэшты, выпадковаму існаваньню, дурны асёл. Музыка дае табе шанец на збавеньне хоць паўпазногця твайго наскрозь прасяклага грахам подлага цела. А ты раскідваеся ёю, пакідаеш, дзе ня сьлед.

Нарэшце, яшчэ адна жаклівая страта. Галя. Цяпер, пасья таго, як ты засадзіў ёй кулаком у сківіцу, няма сэнсу спадзявацца на нейкае аднаўленьне стасункаў, на прабачэньне й лагоднасьць, нават на звычайнае чалавечае сяброўства. Раз і назаўсёды зачыненыя перад табою яе дзьверы. Ты зноў выявіўся нявартым жанчыны, якая дзеля цябе гатовая была на ўсё, нават забіць цябе з дапамогаю вытанчаных зьмяіных атрутаў. Ты ўжо ніколі ня знойдзеш такой жанчыны. Яна, бяспрэчна, была падараваная табе нябёсамі. А ты зьяняважліва й па-плебейску адкінуў гэты дар. Адзіным, але моцным і трапным ударам кулака. За гэтае ты заслугоўваеш кастрацыі, сябру фон Ф. Заслугоўваеш быць разарваным між двума маладымі дрэвамі.

Плашч, касэта, Галя. Досыць шмат, як на адзін дзень. Які, дарэчы, яшчэ ня скончыўся. І ты брыдзеш насустрач новым стратам, у швэдры, пад дажджом, а насустрач табе, адрываючы, брыдзе Масква – кульгавая, мокрая, з вэтэранамі, мурынамі, армянамі, кітайцамі, камунякамі, фанами “Спартака” ў чырвона-белых панамах, сяржантамі,

рэцэдывістамі й хадакамі да Леніна. І ты ідзеш зь вялікаю торбаю для падарункаў, хоць добра ведаеш, што гэта сённяя амаль немагчыма – купіць у Маскве камусьці нейкі падарунак. Гэты горад ужо ня ў стане рабіць падарункаў. Гэта горад стратаў.

Гэта горад тысячы й адной катавальні. Высокі фарпост Усходу перад зваяваньнем Захаду. Апошні горад Азіі, ад п'яных жахаў якога панічна ўцякалі зьнякроўленыя й германізаваныя манархі. Горад сыфілісу й хуліганаў, улюбёная казка ўзброеных галадранцаў. Горад бальшавіцкага ампіру з высознымі пачварамі наркаматаў, з таемнымі пад'ездамі, забароненымі прысадамі, горад канцлягераў, нацэлены ў неба сьпічкакамі скамянелых гігантаў. Насельнікі тутэйшых вязьніцаў маглі б скласьці адну з эўрапейскіх нацыяў. Горад гранітных вэнзляў ды мармуровага калосься й пяціканцовых зорак памерам з сонца. Ён умее адно пажыраць, гэты горад загаджаных ванітамі падворкаў і перакошаных дашчаных платоў у засыпаных таполевым пухам завулках з дэспатычнымі назовамі: Садова-Чалабіцьцеўскі, Кутузава-Тарханы, Нова-Палачоўскі, Дубінава-Зашыбееўскі, Мала-Акцябарска-Кладбішчанскі...

Гэта горад стратаў. Добра было б зраўнаваць яго зь зямлёю. Насадзіць ізноў глухія фінскія лясы, якія былі тут раней, разьвесці мядзьведзяў, ласёў, касуляў – хай пасьцяцца вакол парослых імхамі крамлёўскіх абломкаў, хай плаваюць акуні ў ажылых маскоўскіх водах, дзікія пчолы хай засяроджана збіраюць мёд у пахкіх глыбачэзных дуплах. Трэба даць гэтай зямлі адпачынак ад яе злачыннай сталіцы. Можна, тады яна выявіцца здольнаю на нешта добрае. Бо ня вечна ж ёй атручваць сьвет бацыламі зла, прыгнэту й агрэсіўнага тупога руйнаваньня!

І ў гэтым, мае спадары й спадарыні, палягае задача задач, неабходная перадумова для выжываньня чалавецтва, і на гэтым хай засяродзіць свой патас уся цывілізацыя вялікіх народаў сучаснасьці – бяз кроплі пралітай крыві, бязь ценю гвалту, выкарыстоўваючы адно гуманнае парлямэнцкія мэтады, зраўнаваць Маскву, з выняткам, магчыма, пары цэркваў ды манастыроў, зь зямлёю, і на яе месцы стварыць зялёны запаведнік кіслароду, сьвятла й адраджэньня. Адно ў такім выпадку можа ісьці гаворка пра нейкую будучыню для ўсіх нас на гэтай плянэце, майнэ дамэн унд герэн! Дзякую за ўвагу. (Агульныя воплескі, усе ўстаюць і сьпяваюць “Оду да радасьці” Бэтховэна, словы Шылера).

Але гэта адно толькі твая асабістая п’яная думка, фон Ф. І яна можа зусім не супадаць. То бок фатальна не супадаць ані з чым. І стратам людзкім ня будзе канца на гэтай зямлі.

Страты стратамі, але трэба ж нарэшце штосьці дзесьці праглынуць. Выключна з пачуцьця абавязку перад уласным страўнікам, які ад самага ранку раз-пораз падманваецца ў сваіх найлепшых спадзяваньнях. Нельга ж яго дурыць вечна. Трэба нечым запоўніць.

Вось тут, паміж Новым Арбатам і проста Арбатам, пад бокам у слаўназнаннага рэстарана “Прага”, у якім усесаюзная прарочыца Джуна, гэты абломак мэсапатамскіх імперыяў, Найвышэйшаю Касьмічнаю Воляй закінуты ў імперыю саўдэпаўскую, калі верыць бульварнай прэсе, ня так даўно сьвяткавала свой дзень народзінаў у таварыстве эстрадных зорак, партыйных лідэраў, ілюзіяністаў, сэкс-культурыстак ды іншай навалачы, ласай на якія-колены рэальныя праявы сьвецкага ідыятаыз-

му, дык вось, поруч зь ім, так званым рэстаранам, ёсьць яшчэ такая сабе “Закусачная”. І ты, фон Ф., на паўгадзінкі забыўшыся пра сваё пляхецкае паходжаньне, загнаўшы назад у вантробы аспу гідлівасьці, можаш такі паесьці нават тут.

Гэта прытулак для моднага цяпер арбацкага жабрацтва: прамоклых мастакоў, ахрыплых паэтаў-інвэктывістаў, выцьвілых бардаў, аблезлых джазмэнаў, жанглёраў, дэкляматараў, матадораў, канатаходцаў, пэдэрастаў і ўласна жабрацтва, жабрацтва як такога, напаўзвар’яцелага маскоўскага жабрацтва, якое звычайна маскуецца пад уцекачоў з Прыднястроўя альбо армян, пацярпелых ад землятрусу тры гады таму.

А сёньня ўся гэтая талака да ўсяго іншага яшчэ й хаваецца тут ад невычэрпнага дажджу. Альбо ад невычэрпнага амонаўскага патруля, які час ад часу зьяўляецца на Арбаце, гонячы зь яго чорнымі элегантнымі дручкамі тых, што найбяссьільнейшыя. Так што “Закусачная” цяпер перапоўненая мокрым дажджавым людам, які віецца чаргою паміж агідных ампірных калёнаў, шыпіць па куткох і наўкола столікаў, пахне псінаю й цешыцца зямным існаваньнем.

Ты стаеш у хвасьце чаргі, яшчэ адзін прамоклы, галодны, ачмурэлы наведнік, яшчэ адзін паэт, што праўда – выдатны ўкраінскі, ананім з двума адарванымі гузікамі на кашулі пад швэдрам. За табою адразу зьяўляецца нейкі мітусьлівы й вельмі калматы тып у куртатым плашчы ўзору позьніх шасьцідзясятых, з шыяй, загорнутаю адразу ў некалькі каляровых і ня надта чыстых хусьцін. Ён цягне за сабою безьліч торбаў, мяшэчкаў, сетак – і ўсё гэта набітае нейкаю невядомаю крамнінай, можа, перагарэлымі электрычнымі лямпачкамі, а можа, пэрламі з дна Індыйскага акіяну.

– Абавязкова вазьмеце сённяя булён, – кажа табе мітусьлівы. – Вы чамусьці ніколі не бераце булёну, гэта кепска. Булён зь яйкам!

Ён пакідае цябе на хвілю, бяжыць уперад чаргі аж да касы й пытаецца на ўсю “Закусачную”, ці маюць яны сённяя булён зь яйкам. Вяртаецца шчасьлівы й азораны сьвятлом булёну.

– Дзякаваць Богу, у іх ёсьць булён, – паведамляе ён табе, кратаючы за рукаво. – Нам з вамі шанцуе. Калі ўзяць талерку булёну зь яйкам, дык можна ня браць больш нічога, яго хопіць гадзін на шэсьць-восем. Але вы чамусьці ніколі не бераце булёну. Дарэмна.

– Магчыма, гэта й ёсьць адна з маіх найфатальнейшых памылак, – адказваеш ты, каб ён, курва, адчапіўся.

Але ён ня чуе твайго адказу, бо зноўку ляціць да касы. Гэтага разу – каб пацікавіцца, з чаго той грэбаны булён сённяя згатаваны.

– Сённяя булён ялавічны, – паведамляе ён, стаўшы назад у чаргу, аднак ужо не табе, а нейкай даволі канячага выгляду маладзіцы з фуфлем пад левым вокам і засіканымі панчохамі.

– Сённяя нам унікальна пашанцавала, – вярзе калматы сваёй новай суразмоўніцы. – Булён ялавічны, зь яйкам, уяўляеце, прыяцелка?

– А мне адзін х(...), – апатычна адказвае “канячая” маладзіца.

– Не, не скажэце, не скажэце, – круціць галавою мітусьлівы, – да ялавічнага булёну зь яйкам надта добра ўзяць адну лустачку хлеба. Есьці не сьпяшаючыся, старанна перажоўваючы. Тады наядаеся на цэлых шэсьць-восем гадзін. Я вельмі люблю сюды заходзіць, гэта слаўнае месца, таму што ў іх заўсёды бывае цёплы булён зь яйкам, на смак амаль што як хатні, з сапраўдных ялавіч-

ных костак. Я бяру порцыю такога булёну, адну лустачку хлеба – і вельмі наядаюся. Гэта замяняе й першую страву, і другую, і нават, і нават гарбату альбо кампот!

Гэтае хвіліны нехта імкліва падае на падлогу да ножак свайго стала. Не ўстаяў. З-пад зашмальцаванага пінжака выкотваецца пустая ўжо пляшка. Ацэтон.

– Што, ні відіце, чілавеку плоха! – крычыць на ўсю залю касырка. – Стаят, как х(...)! – абураецца яна.

І некалькі тыпаў невядомай клясавай прыналежнасці дбайна адцягваюць бедака да падаконніка, дзе сяк-так укладаюць яго, згарнуўшы калачыкам.

– Во, б(...), нажрался! – зь лёгкай зайздасцю кажа, пахістваючыся, дама ў абсіканых панчохах.

– А яшчэ я люблю браць маркоўны салат, – апэлюе зноў да цябе мітусьлівы. – У ім столькі вітамінаў! Няма ежы здаравейшай за талерачку маркоўнага салату. Абавязкова вазьмеце. Ён і на зрок цудоўна ўплывае...

Ты ківаеш галавою ў адказ. Вазьму, голубе мой, вазьму ўсё, што ты загадаеш, толькі ня зумкай тут у мяне пад вухам. Чарга пасоўваецца скрайне павольна, шчыра кажучы, не пасоўваецца зусім. Па-першае, не стае вольнага посуду. Таму скарыстаныя талеркі ўжо нават ня мыюць. Па-другое, на кухні працуе толькі адзін кацёл. Па-трэцяе, у раздавальніцы кепскі настрой, магчыма, мэнструацыя. Па-чацьвертае, у труне яна ўсіх бачыла, улучна з гэтымі б(...)мі-кухаркамі. Па-пятае, у краіне вялікая нястача харчоў, у сувязі з чым дэмакратыя ў небасьпецы й уся надзея на дапамогу развітых краінаў Захаду. З хвіліны на

хвіліну чакаюць прыбыцця гэтай дапамогі, а покуль што дагатоўваюць апошні булён з апошніх костак, каб хоць неяк падтрымаць сярод гэтага прамоклага люду Божую іскру – сьвяты дар жыцця. І таму адразу некалькі жабракоў, замаскаваных пад уцекачоў, апынаюцца ля стала, пад які кагадзе бразнуўся зьняможаны наведнік “Закусачнай”. Нехта пасьпявае першым хапануць недаедзены салат і кашу. Іншыя расчаравана адыходзяць, патрулюючы наступныя пакінутыя зь недаедкамі сталы.

– Кушай, галубчкі, кушай, – ласкава шамкае бяззубая старэзная прыбіральніца, выціраючы ануचाю стол перад носам у найспрытнейшага з жабракоў.

– Пошла на х(...), ведьма, – недаверліва адказвае той, затуляючы далонямі талерку з размазюканаю кашай.

– Наагул тут досыць смачна гатуюць, – працягвае свой жыццярадасны маналёг падстрэлены гурман за тваёю сьпінай. – Прыгадваю, тут бывалі нават сасіскі. Калі дзэве сасіскі пакласьці ў талерку гарачага булёну, дык вельмі наядаеься...

Чарга рухаецца павольна. Раздавальніца лаецца з кухаркамі. Б’юцца талеркі, якіх і без таго ў краіне не хапае. Расплюхваецца булён. Касырка бяжыць даведацца, у чым справа. А справа ў тым, што імперыя падыхае. І гуманітарную дапамогу разьвітых краінаў Захаду параскрадалі даўно, яшчэ на мытні. Так што каравану зь мясам і хлебам сёньня ня будзе, і з гэтым трэба зьмірыцца.

І пакуль яны там на кухні бамбераць адна адну апалонікамі, а касырка бегае наўкола іх з вялізным навостранным нажом, ты разглядаеш гэтую чаргу, гэтыя дурнаватыя блакітныя калёны, гэтых паралітыкаў па куткох, шматпакутніка,

што сьпіць на падаконьніку, салдатаў-мангалей-даў у параднай форме, што давяцца сухімі булачкамі, гоміка ў белых нагавіцах, што кружляе вакол іх, камуну наркаманаў-анархістаў з двухгадовым дзіцём пад сталом, маленькі цыганскі табар, кудлатага пісьменьніка й культуроляга Ваню Каіна, што прыцягнуўся сюды ў надзеі рэалізаваць зборнічак вершаў “Расплела косу береза”, жабракоў і жабрачак, засяроджаных на недаедках, лідэра Лібэральна-дэмакратычнай партыі Ўладзімера Жырыноўскага, што дапівае кампот з сухафруктаў, некалькіх азэрбайджанцаў, двух-трох армян, групку беларусаў, купку грузінаў, жменьку казахаў, трошкі кіргізаў, крыху малдаван, безьліч расійцаў, гронку таджыкаў, пляяду туркмэнаў, з камароў нос узбэкаў і, вядомая рэч, айн бісхен украінцаў. Бо мы цяпер паводле альфабэту ідзем апошнімі ў Саюзе. А паводле сваёй народнагаспадарчай значэннасьці – другімі пасьля Расіі. Дарэчы, нашая салаўіная мова займае другое месца ў сьвеце паводле мілагучнасьці. Гэта сьцьвердзілі спэцыяльныя экспэрты зь мілагучнасьці моваў на конкурсе, што адбываўся ў Жэнэве. Расійская апынулася на ганаровым трыццаць чацьвертым, якое падзяліла з мангольскаю ды суахілі.

Чарга рухаецца павольна, але рухаецца, бо канфлікт на кухні часова загасілі. Гарачую кропку покуль што ліквідавалі. Мірныя перамовы будуць трываць да заўтра. Настае час выбару ежы. Салат з анэмічнага агурка, склізкі шматок халоднай курыцы, хлеб.

– Ні ў якім разе не бярэце какаву, – торгае цябе за рукаво кудлаты. – Лепш потым выпіць шклянку газвады з аўтаматы па дзесяць капеек. І булён, булён, не забывайцеся пра булён...

– І булён, – пакорліва кажаш ты раздавальніцы.

Яна скрыгатліва зачэрпвае апалонікам з дна вялізарнага чопа. Падае табе няпоўныя паўталеркі.

– Зь яйкам, – падказвае мітусьлівы.

– Булён скончыўся, больш няма, – злацешна абвяшчае раздавальніца.

– Як гэта скончыўся? – лыпае вачыма кудлаты.

– П(...)ц ему прісьнілся, – удакладняе дасьціпная маладзіца ў панчохах.

І покуль ты разьлічваеся пры касе, доўга выпорваючы з усіх магчымых кішэняў драбязу, мітусьлівы аматар булёнаў пачынае плакаць.

– Вы ж казалі, што булён зь яйкам ёсьць, – усхліпваючы, зьвяртаецца ён да касыркі.

– Тады быў, – застаецца няўзрушнай касырка. – Ты чаго без чаргі пытаўся? Трэ было не пытацца, а, як усе людзі, стаяць у чарзе... Мудак!

Гэтая мілая маскоўская звычка зьвяртацца да незнаёмых на “ты”! Праява ўсясьветнасьці, усеагульнасьці, усеахопнасьці расійскага нацыянальнага духу!

Але кудлаты пачынае румзаць усё галасьней, і ты, ня вытрымаўшы, падаеш яму свае паўталеркі.

– На табе твой булён. Толькі супакойся й не раві...

І як мага хутчэй адыходзіш з плястыкавым падносам у руках. А мітусьлівы й ня думае дзякаваць ці адмаўляцца. Хапнуў талерку як мае быць і адразу перастаў скуголіць.

Угледзеўшы вольнае месца каля нейкага маніякальнага дэпрэсанта, што мэлянхалічна цэдзіць са шклянкі какаву, ты ўладкоўваеся побач.

– Смачна есьці, – кажаш ты.

Але ён нічога на гэта не адказвае, адно празь нейкую хвіліну задуменна гаворыць кудысьці ўбок – нібы й не табе:

– Вось вы пажадалі мне “смачна есьці”. Але зрабілі гэта няшчыра, па-першае, таму, што вам няма да мяне аніякай справы, па-другое, таму, што вы дакладна ведаеце, наколькі недарэчнае гэтае пажаданьне ў гэтым месцы й пры гэтай ежы. Усё меней выхаваных людзей вакол нас. Традыцыйныя расійскія пажаданьні губляюць свой сэнс. Бачыце, тое, што я п’ю, называецца “какава”. Але хіба гэта напраўду какава? Гэта віскоза, шкло, волава, пясок – усё на сьвеце, але не какава!..

Ты моўчкі пачынаеш вайну са склізкаю курьцай. Галоўнае ня ўцягвацца ў дыскусіі з вар’ятамі.

– Адзіная тут выхаваная жанчына – гэта старэнькая прыбіральніца, – паведамляе тым часам дэпрэсэнт. – Ёй сто пяцьдзясят гадоў. Гэта графіня Лідаўскіх. Яна танчыла вальсы зь нябожчыкам імператарам Аляксандрам Другім. Якая магучая й высокая культура!

– А з двума наступнымі імператарамі? – усёткі запытваеся ты, пражоўваючы курыную падэшву.

– Што вы маеце наўвеце?

– Ці танчыла яна з двума наступнымі імператарамі – Аляксандрам Трэцім і Мікалаем Другім? Ці мела інтымныя стасункі з Грышкам Распуціным? Ці пайшла ў сёстры міласэрнасьці падчас першай сусьветнай вайны? Ці ўцякала ў Крым пад ахову Ўрангеля ў грамадзянскую? Ці перасьледавалася чэка, ОГЭПЭ, энкавэдэ, эмгэбэ, кагэбэ? Ці рыла акопы пад Масквою ўлетку ды ўвосень сорок першага году, калі ёй споўнілася роўна сто? Ці брала ўдзел у пасьяваеннай адбудове на роднай гаспадаркі, у асваеньні цаліны, у запуску першага штучнага спадарожніка Зямлі, у XXII зьездзе КПСС? Ці панесла маральныя страты ў

гады застою? Як сустрэла вецер абнаўленьня й плюралізму думак?..

Дэпрэсэнт выцягвае з парудзелага партфэля пачатую пляшку “КВН” – “крепкого вінаградного напітка”.

– Я бачу, вы ў нечым цяміце, – па-змоўніцку падміргвае табе ён. – Частуйцеся.

Неўпрыкмет для іншых ты прыпадаеш да рыльца “кавээн”. Робіш адзін, два, тры, чатыры глыткі. Нечуваная гідота! Ты ледзьве пераводзіш дых.

– Я рады, што цяперашняя моладзь таксама нешта ведае пра нашу гісторыю, – ажывае дэпрэсэнт. – Пра нашу гераічную слаўную гісторыю. З вашага дазволу, – і ён прыкладаецца да пляшкі.

– Аднак гісторыя магла быць іншаю, – паведамляе ён пасля таго, як запіў “кавээн” некалькімі глыткамі віскозы, шкла, волава, пяску – толькі не какавы.

– Магла, – станоўка згаджаецца ты. – Але й такая нішто сабе!

Зьяўляецца некалькі цыганятаў з працягнутымі рукамі, і ты даеш ім сваю лусту хлеба. Раззлаваныя, яны ідуць прэчкі.

– Гісторыю не выбіраюць, – чамусьці заяўляе дэпрэсэнт.

– І таму яна не магла быць іншаю, – згаджаецца ты зь ім.

– Хочаце яшчэ? – знаёмая пляшка зноў вышмыгвае з партфэля.

– Ня бачу падставаў... Каб адмаўляцца, – цытуеш ты аднаго знаёмага дасьціпніка.

І зноўку ўліваеш у сябе гідкі “вінаградный напіток”.

– Мяне дагэтуль дзівіць, чаму ў нашай гісторыі

ўсё сталася менавіта так, а не іначай, – кажа, вытрымаўшы паўзу пасля ладнага глытка, дэпрэсant.

– Напраўду, – ківаеш ты галавою, – тут ёсьць чаму дзівіцца! Гісторыя магла пайсьці зусім піншаму...

– Магла, – згаджаецца дэпрэсant. – Але ж лепш бы яна не магла.

– Гісторыя ня ведае ўмоўнага ладу, – тлумачыш ты яму. – Сослагательного наклоненія. Фэрштэйн?

– Яволь, майн фюрэр! – адказвае на гэта дэпрэсant, і вы ўдвох пачынаеце шалёна рагатаць.

Але гэтага часу ў “Закусачнай” зьяўляюцца двух партульных амонаўцаў. Яны шматзначна праходзяць па залі, пра нешта перагаворваюцца з цыганскім табарам у дальнім кутку, за адным разам абшукваюць пару наркаманаў-анархістаў, а потым, заўважыўшы таго, што заснуў на падаконьніку, весела падыходзяць да яго й пачынаюць лупцаваць сваімі дручкамі яго бездапаможнае атручанае цела. Ажно чорныя бэрэты падскокваюць на іхных няправільнай формы галовах.

– “Гестапа”! – хочацца табе крыкнуць на ўсю залю, аднак стары дэпрэсant затыкае табе рот пляшкаю “кавээню”.

– Не рабеце дурнотаў, – шыпіць ён амаль шэптам. – Мы з вамі тут не для гэтага... Адным неасьцярожным выгукам вы можаце сапсаваць усю справу...

– Якую яшчэ справу? – цікавісься ты, дапіўшы апошнія кроплі “кавээню” й выціраючы вусы рукавом.

– Справу ўратаваньня Расіі, – таксама шэптам адказвае дэпрэсant.

– Ад каго?

– Гэта таямніца, – прыкладае дэпрэсant палец да вуснаў. – Фэрштэйн?

– Спасібо, сыночек, – кажа старэнькая графіня Лідаўскіх, забіраючы са стала парожнюю пляшку, неабачліва пакінутую табою.

Табе вельмі хочацца нізка схіліцца й пацалаваць ёй руку, старую зморшчаную руку графіні Лідаўскіх, у якой яна трымае сьмярдзючую анучу для выціраньня сталоў. Ледзьве стрымліваеся, каб не пацалаваць.

Амонаўцы ўсё яшчэ хвошчуць таго, што сьпіць на падаконьніку, якому, мабыць, ад гэтага сьніцца нешта непрыймае.

– Га, дык ён жа мёртвы! – раптам здагадваеся ты й бачыш, як паступова ўсе ў “Закусачнай” пачынаюць гэта разумець, нават амонаўцы. Яны перастаюць малаціць яго й адразу пачынаюць мацаць у яго пульс, прыслухоўвацца, ці б’ецца сэрца, расшпільваць пад зашмальцаваным пінжаком ня менш зашмальцаваную кашулю. Наўкола мёртвага зьбіраецца цэлы гурт – цесны й зацікаўлены.

– Яшчэ аднаго з нашых ня стала, – урачыста кажа дэпрэсэнт. – Яшчэ адзін расійскі чалавек паў ахвяраю бальшавізму. Ці не зашмат, спадары камуністы? – скрыгоча ён зубамі, нібыта ў печле. – Але нічога. Нічога, нічога. І гэтая кроў будзе адплачаная. І гэтая кроў. Нявінная кроў...

І тут ты заўважаеш, як ён выцягвае з парудзелага векавечнага партфэля гранату тыпу Ф-1 і ўпэўнена пачынае валтузіцца з колцам, манатонна прыгаворваючы пры гэтым: “І гэтая кроў. Нявінная кроў”. Ты яшчэ пасьпяваеш схапіць з падаконьніка сваю тарбіну й дабегчы да выйсьця. Пасьпяваеш таксама прамчацца мэтраў дваццаць да падземнага пераходу. Ужо з-пад зямлі ты чуеш выбух неймавернай моцы – такі, нібы дваццаць ампірных “Закусачных” узяцелі ў паветра, навек узьнёсшы ў маскоўскае неба й старога манія-

кальнага тэрарыста, і двух амонаўцаў, якія так нічога й не зразумелі, і цела ў зашмальцаваным пінжаку, і цыганскі табар з вазамі й намётамі, і бяззубую графіню Лідаўскіх, і ўсіх іншых, улучна з азэрбайджанцамі, армянамі, беларусамі, грузінамі, казахамі, кіргізамі, малдаванамі, расійцамі, таджыкамі, туркмэнамі, узбэкамі й украінцамі...

Гісторыю не выбіраюць. Але яна магла быць іншаю.

Панараму сваіх стасункаў з жанчынамі я разгарнуў для Вашай Каралеўскай Міласьці папярэдняга разу. Цяпер – пра мае стасункі з кадэбэ. Спадзяюся, Вашая Блакітнасьць, што Вы хоць трохі ведаеце пра гэтую ўстанову. А калі не, дык складзяце сабе пэўнае ўяўленьне з майго далейшага аповеду.

Рэч бо ў тым, што ў маю біяграфію закладзеная бомба заповоленага чыну. Я магу нават памерці (у што амаль ня веру), але яна ўсё адно некалі выбухне. Якая радасьць, якое сьвята будзе першаму-лепшаму гісторыку знайсці нейкага цудоўнага дня ў адным з толькі што расакрэчаных архіваў нешта пра мяне! І пра мяне таксама. Бо ня я там першы, ня я апошні.

Пра існаваньне такой фірмы, як кадэбэ, кожны грамадзянін нашай вясёлай імперыі дазнаецца ў досыць раньнім веку. Я, згадваю, упершыню пачуў гэты назоў недзе ў шэсьць альбо сем гадоў. І чамусь назаўсёды захаваў у памяці першаснае дзіцячае адчуваньне гэтага слова: штосьці распунае, склізкае, гвалтоўнае, штосьці, вельмі падобнае да “ё(...)нага ў рот” (адзін з выразаў, які ў тым веку даволі грунтоўна запакаваў у мой лексычны апарат родны падворак).

Але гэта ўсё лірыка, Вашая Каралеўская

Міласць. Неабавязковая паўза перад тым, як
выславіць галоўнае.

З гадамі мы штораз больш даведваемся пра
сьвет, пра сваё магчымае месца ў ім. Вось, да прык-
ладу, я ад сямнаццаці гадоў да дваццаці двух. То
бок у пару свайго студэнцтва. Паэт-нонканфарміст,
прыхільнік чыстага мастацтва, шанавальнік ста-
рога жывапісу й найноўшай рок-музыкі, часткова
захоплены індуізмам у інтэрпрэтацыі Рамачаракі,
потым першае набліжэньне да хрысьціянства, сло-
вам, досыць традыцыйны варыянт пошукаў і ва-
ганьняў багемнай моладзі ў прыцемках імперыі
канца сямідзясятых – пачатку васьмідзясятых. Я
пры ўсякай нагодзе падкрэсьліваў сваё нявер’е ў
насаджаны згары грамадзкі лад, у нейкія там ка-
муністычныя ідэалы (цяпер можаце ўсьміхацца,
Вашая Вечнасьць, а тады гэта напраўду было прад-
метам для небысьпечных дыскусіяў!). Разам з тым
я ўвесь час прагнуў адшукаць пэўныя кропкі пры-
мірэньня з рэчаіснасьцю. Шукаў нейкую асабістую
нішу, то бок спосаб заставацца незаплямленым у
навакольным акіяне гаўна. Сьпіс аўтарытэтаў і
сымбалаў веры для мяне тагачаснага таксама да-
волі традыцыйны й паказальны: Рыльке, Гесэ, Мар-
кес, Борхес, пасля раптам Уладзімер Салаўёў...

Вось ён, мой тагачасны сьвет, збольшага чыс-
ты, цнатлівы, ажно гідка, маё акрэсьленае кола,
а недзе там, звонку, шнырае кадэбэ, кагосьці аб-
шуквае, абнюхвае, арыштоўвае, высылае, дэпар-
туе, але я ў гэтыя гульні не гуляю, надта ўсё гэта
вузка для мяне, выхаванага й выгадаванага на
ведах ды барочных канцэртах, на фільмах Тар-
коўскага й вершах Апалінэра. І што, зрэшты, з
таго, што мой далёкі дзед быў колісь камэндан-
там павятовай украінскай паліцыі, а з часам ды-

візійным камандзірам і загінуў на полі бітвы яшчэ ў сорок чацьвертым? Мой дзед, той самы, падхарунжы Ўкраінскай Галіцкай Арміі ўжо з 1918 году, калі яму, уласна, яшчэ й васьмнаццаці не было.

Але я існаваў у сваім коле, а кадэбэ хадзіла недзе па-за ім. Зрэдку накотвалася нейкая хваля, быццам папярэджаньне, лёгенькая напятасьць далёка наперад адпушчанага павадка, першы званок у тэатры подласьці перад ганебным спэтаклем. Вось пагналі з інстытуту майго знаёмага мастака, бо ён заявіў на іспыце, што не чытаў і чытаць не зьбіраецца праекту новай канстытуцыі. Вось іншы знаёмы мастак кідае ўсё на сьвеце й апынаецца чамусьці ажно ў Таліне – так, нібы там ужо замежжа. А вось афіцыйныя глухія дзьверы на чацьвертым паверсе інстытуту зь нічым не прыкметнаю шылдачкай “Первый отдел”. Кажуць, што за тымі дзьвярыма кожны з нас ляжыць у сваёй пэрсанальнай папцы – бачны наскрозь, з усімі дадзенымі, такімі неабходнымі для імперыі. Там пра нас ведаюць нават тое, чаго мы самі пра сябе покуль ня ведаем.

Вось мінае яшчэ некалькі год. Штосьці там хтосьці, несумнеўна, пра мяне занатоўваў. На працы пасьяля заканчэньня інстытуту, у войску. З войска вяртаюся ўжо зь некалькімі ўдалымі публікацыямі. Мяне ўжо ведаюць як паэта. Мая кніжка ўжо хутка пабачыць сьвет!

І тут я ўжо чую іхны блізкі назольны подых. Сыгналы ўжо ня проста сыгналы, званок ужо ня проста званок, а два званкі. У выдавецтве, дзе рыхтуецца мая першая кніжка, рэдактар нападуголасу дае зразумець, што мною цікавіліся. Зьбіралі пра мяне даведкі. Каб я меў наўвеце. Бо ўсякае здараецца. Празь нейкія два месяцы – першае спатканьне. Вядомая рэч, не зь дзяўчынаю. З двума ў

цывільным. Банальны выклік у ваенкамат (гэтае слова Вы мусіце ведаць, Вашая Мужнасьць), і гадзінная размова ў зачыненай зь сярэдзіны клясе грамадзянскай абароны. Сутнасьць размовы старая як сьвет: спакушэньне. Ці не хацелі б вы, Ота Вільгельмавіч, дапамагаць нам у нялёгкай нашай працы? Не хацеў бы, дзякуй за давер. Чаму, дазвольце пацікавіцца? Бо ня той у мяне, гы-гы, характар, ды і пагляды ў тым-сім не сыходзяцца. Якія такія пагляды? Ну, рэлігійныя, да прыкладу. Але ж вы патрыёт? Гм, патрыёт, вядома ж. Калі вы праўдзівы патрыёт, дык павінны нам дапамагаць. Не, выбачайце. Я лепш буду сваю справу рабіць. Як патрыёт. А вы займайцеся сваёю. Посьпехаў. Ня думалі мы, што вы такі абыякавы да сваёй бацькаўшчыны, Ота Вільгельмавіч. Што ж, мы зробім на ваш конт непазьбежныя высновы. Гэта вашае права. Вам за гэта грошы плацяць, каб вы рабілі высновы.

Кніжку мне яны таго разу не спынілі. А я найбольш баяўся менавіта гэтага. І быў вельмі шчаслівы, калі яна выйшла. Ды, выяўляецца, гульня адно пачыналася, а я, дурань, ужо лічыў яе скончанаю, больш за тое, выйгранаю. Нават вырашыў быць шляхетным і жорстка прытрымлівацца джэнтльмэнскіх правілаў. І нікому ў сьвеце не спавядаўся ў першым сваім спатканьні. Думаў, што і ў апошнім.

А яны тым часам працавалі. Капалі ўглыб, прараблялі вэрсіі, перабіралі варыянты. Рабілі запыты ў Кіеў, Маскву, Прагу, Кракаў, Вену, турбавалі рэзыдэнтаў у Амэрыцы. Прачыталі маю кніжку. Прааналізавалі. Так мінула больш за год.

І вось ужо ўсе тры званкі прагучэлі. І зноўку банальны выклік у згаданы ваенкамат. А мушу пры гэтым заўважыць, што год ужо восемдзсят

шосты, і маскоўская вярхушка ўжо нешта там плянуе дэмакратызаваць і лагодзіць, але дзярж-бяспека яшчэ гэтага ўсур'ёз не прымае, а наадварот – расцэньвае, як намёк зверху на новую актывізацыю. Пара, маўляў, ізноў ісьці ў наступ па ўсім ідэалогічным (хе-хе!) фронце.

Гэтага разу ў дачыненні да маёй сьціплай і напраўду апалітычнай асобы быў выдуманы цэлы плян – гнуткі й шматступенны. Такая сабе страляніна з гарматаў па вераб'ях. У ваенкамаце, у той самай клясе, мяне сустрэў яшчэ адзін цывільнік, ужо іншы. Пачаў з расхвальваньня маёй кніжкі. Жонцы яго (хе-хе!), маўляў, вельмі падабаецца, хоць сам ён у паэзіі цяміць ня надта, але жонцы сваёй у літаратурных густах давярае. Пасьля прапанаваў мне прачытаць у рукапісе творы некалькіх іншых паэтаў, малавядомых, а потым у пісьмовай форме зрабіць для яго нешта на-кшталт рэцэнзіі: ці маюць гэтыя людзі талент, ці можна лічыць гэтыя рукапісы паэзіяй, ці нясуць яны ў сабе які-небудзь пазытыўны здаровы змест. І выцягвае са сваёй папкі нейкія агульныя сшыткі. Не, кажу, схавайце назад, я такім не займаюся. Я паэт, а не рэцэнзэнт, кажу, тэорыю літаратуры ведаю скрайне слаба, мужчынскай кляўзулы ад жаночай адрозьніць не магу.

А вы ня з гледзішча тэорыі, Ота Вільгельмавіч, а так вось, ад душы, па-прастому, як адчуваеце. Не, кажу, ня выйдзе. Душа – гэта вялікая таямніца. Дарэмна вы, Ота Вільгельмавіч, дарэмна. Ну, ды нічога. Вялікія справы з гарачкі ня робяцца. Давайце праз тыдзень ізноў сустрэнемся. Спакойна сабе ўсё абмяркуеце, тэарэтычную веду паглыбіце. Толькі гэты змрочны будынак з адгазнікамі ўжо забудзьма. Сустрэнемся лепш, ну, э-э, да прыкладу, каля фірмы “Мэбля”, добра, ага? І яшчэ

адно: чыста па-сяброўску прашу вас і благаю, каб нікому ані слова. Спецыфіка такая, разумеце?

Чаму, спытаеце Вы мяне, Вашая Каралеўская Справядлівасць, чаму ты, сучынае ахвосьце, пайшоў да яго праз тыдзень? Няўжо ня мог плюнуць, лайдак, на ўсе іхныя інтрыгі, зьняважыць гэтую брудную мітусню – і не пайсьці? Я ж не кажу – кінуць у іх бомбу альбо застрэліць іхнага генэрала, альбо стварыць таемную арганізацыю, не. Не кажу й не патрабую. Але ж не прыйсьці на гэтае гнюснае спатканьне ты, мярзотніку, мог?

Мог, Вашая Міласць, і не прыйсьці. Але я меркаваў, што такім чынам толькі выкажу свой страх, сваю слабасць. Не ўнікаць двубою, а ісьці яму насустрач, вось як я вырашыў. А страх перад імі ўсё адно быў. Містычны страх перад найжахлівейшаю сілай імперыі. Сілай таемнаю й бязьлітаснаю, прафэсійнаю ды ўзброенаю.

Вось жа, праз тыдзень сядаем мы зь ім, зачыніўшы дзьверы, у нейкіх там апартамэнтах фірмы “Мэбля” (чаму менавіта там? хто даў ім ключ? каго й чым яны там завэрбавалі?), палім, размаўляем. Пяць гадзін доўжыцца гэтае спатканьне. Я ваюю, як леў. Ажно сам сабе дзіўлюся й люблюся сабою збоку, як годна, мудра й прыстойна я трымаюся. А ён ужо прыкупіў сабе новыя карты супраць мяне. І выцягвае на сьвет Божы ліст, ананісную эпісталу, надрукаваную на машынцы, пасланьне зь безьліччу граматычных ды стылістычных хібаў, адрасаванае самому Першаму Сакратару Абкаму. І ў гэтым лісьце “ўстурбаваныя грамадзяне” абураюцца з тае нагоды, што “сынкі й унукі” фашыстоўскіх халуёў украінскіх паліцаёў жывуць сабе ў нашай надмерна гуманнай Савецкай дзяржаве і *в х(...)* не дуют, а адзін зь іх – унук вядомага злачынцы камэнданта паліцыі фон

Ф. — нават “пісьменьнікам зрабіўся”, і ўжо яму нейкую там варожую кніжку ў Кіеве нават выдалі. Дзе ж справядлівасьць на гэтым сьвеце, запытваліся пры канцы ліста “ўстурбаваныя грамадзяне”, дзеці й унукі герояў камуністычнага падмоўца.

Уяўляеце, Ота Вільгельмавіч, гаворыць мне мой новы прыяцель, што было б, калі б мае людзі ў абкаме партыі не перахапілі гэтую брыдоту своечасова? Калі б яна трапіла ў рукі нашаму дэбільнаму першаму сакратару? А той спусьціў бы яе ўніз, якому-небудзь засранаму інструктару, які дзень пры дні порткі працірае й адно марыць, каб задушыць, зьнішчыць, растаптаць што-колечы таленавітае й сапраўднае, як вы, да прыкладу? Не ўяўляеце? А вось што было б, Ота Вільгельмавіч. Спачатку ўдарылі б яны вас артыкулам у абласной газэтцы. Скандал! Унук ваеннага злачынцы з рукамі па локці ў крыві нявінных савецкіх людзей! З працы б вас “пайшлі”. Пра наступныя кніжкі нават мроіць бы не выпадала. Пачалі б вы перабівацца ў нястачы, аточаны ўсеагульнаю зьянавагай ды нянавісьцю, магчыма, што п’янчылі б. І тут, Ота Вільгельмавіч, тут зьявіліся б на вашым шляху іншыя дзеячы. Дабрадзеі, ужо даўно купленыя іншаземнымі спэцслужбамі. І завэрбавалі б вас, абражанага савецкаю ўладай, нягледзячы на тое, што вы патрыёт. Мне жахліва пра гэтае думаць, Ота Вільгельмавіч, але, дзякаваць Богу, перахапілі мае верныя хлопцы вось гэты пасквіль, і цяпер я вам абяцаю: мы знойдзем і пакараем таго паскудніка, які гэта пісаў! Гонарам сваім афіцэрскім прысягаю! Толькі для гэтага мы мусім быць разам, Ота Вільгельмавіч, мусім адзін аднаму дапамагаць. Яны ў мяне яшчэ дазнаюцца, што такое таленавітым паэтам шкодзіць,

усёй нашай культуры шматпакутнай! Дайце вашу руку, Ота Вільгельмавіч, дарагі!

Дзякую, кажу я, дружа мой у нябачных пагонах, што вы перахапілі гэтую брыду, хоць не выключаю й такой магчымасці, што вы яе й накрэм-залі. Але паколькі я вельмі высокай думкі пра нашыя доблесныя органы, каб меркаваць, што яны могуць займацца такім прымітыўным, брутальным шантажом, дык прашу не расчароўваць мяне і, прыняўшы маю сардэчную падзяку, адпусьціць мяне з Богам займацца сваімі справамі.

Цяжка ўздыхнуў мой разгублены абаронца й кажа так: пачакайце яшчэ хоць чвэрць гадзінкі, Ота Вільгельмавіч, усё адно мы з вамі ўжо процьму часу тут прадрындзелі, я толькі пазваню генэралу, паведамлю пра вынікі нашай з вамі гутаркі. І чаго б мне не пайсьці ў гэтую хвіліну, цвёрд-на настаяўшы на сваім, – не, маўляў, ня маю ўжо часу й усё, ужо нагаварыўся па самую завязку, напаліўся – і клямка, бывайце здаровы! Не, чортава выхаваньне й надмерная далікатнасьць завадзілі. Шчыра кажучы, нават шкада яго трохі было – так цяжка працаваў, бядак, і ўсё на глум.

А шкадаваць іх, выяўляецца, ня трэба, Вашая Міласць. Бо праз чвэрць гадзінкі віхрам урываецца другі – удвая большы й вельмі агрэсіўны. Гэта быў, як я пасяля вырашыў для сябе, нагляд-на прадэманстраваны банальны паліцэйскі прыём з двума начальнікамі – адзін добры, другі злы. Гульня на кантрастах. Дык вось, той, другі, пераходзіць у імкліваю атаку. Кроў вашага дзеда – ваеннага злачынцы, кажа ён, віруе й кіпіць у вашых жылах, малады чалавек. Бачу, што вораг вы нашай уладзе, прыхаваны да пары вораг. А з ворагамі не цырымоняцца. Рыхтуйцеся да вялікіх і крутых непрыемнасьцяў. Я асабіста арганізую

артыкул зь перадрукам па ўсёй рэспубліцы пра крывавыя злачынствы вашага дзеда. Пасьля яшчэ адзін артыкул – пра антысавецкі ў ісьце сваёй зьмест вашай кніжкі. Дарэчы, я чуў, што ў вас там цяпер нейкі рукапіс у выдавецтве ляжыць? Можаче ехаць у Кіеў і забіраць. Ня выйдзе ваш рукапіс! Апошняга разу пытаюся: будзеце нам дапамагаць ці не? Донэрвэтэр!

Што да майго дзеда, гавару я, дык ня ўсё так дасканала мне пра яго вядома, але ж ведаю з асобных сямейных успамінаў, што на сваёй пасадзе ў паліцыі ён больш добра зрабіў, чым вашыя энкавэдэшныя папярэднікі й настаўнікі на сваіх месцах. Што шмат каго ад вывазу ў Нямецчыну ці нават ад расстрэлаў выратаваў і праз гэтае ўвесь час меў сутыкненьні й канфлікты зь нямецкаю акупацыйнаю ўладай. Бо ён быў вайсковец, салдат, а не жандар, як сёй-той тут. Што да антысавецкага зьместу кніжкі маёй, дык хацеў бы я пачытаць таго літаратуразнаўцу, які гэта давядзе. Самому цікава. А да Кіева па рукапіс ехаць не зьбіраюся, бо мне яго ўсё адно на ваш загад поштаю прышлюць. Што ж да ўсяго іншага, дык рабеце, як знаеце, рубцеце мне голаў, але стукачом я вашым ня буду.

Стукачы, гаворыць той першы, лагодны, гэта ня ў нашай кампэтэнцыі. Гэта лягавыя са стукачамі працуюць. І як вы, Ота Вільгельмавіч, толькі падумаць пра нас такое маглі! У нас не стукачы – у нас людзі, якія добрахвотна дапамагаюць. Інжынеры, лекары, дацэнты ВНУ, мастакі, архітэктары, гісторыкі. Ёсьць і пісьменьнікі. Усе яны патрыёты. Але даволі пра гэта. Ёсьць у мяне адна прапанова. Давайце зноў праз тыдзень сустрэнемся. Чаго нам злавацца, гарачку пароць? Спакойна ўсё абмяркуйце. Ацанеце пэрспэктыву, узваж-

це ўсе “за” і “супраць”. Слова гонару, не хацела-ся б вам жыцьцё паламаць, Ота Вільгельмавіч.

І мне вы сымпатычны, гаворыць другі, што таксама раптам палагаднеў. Мы ж у выпадку вайны ўсё адно будзем разам у атаку хадзіць, ці ж ня праўда, Ота Вільгельмавіч? Бацькаўшчына ў нас адна, дзяліць нам няма чаго.

Я ў думках на гэтае разрагатаўся, але ж як тут пойдзеш, грукнуўшы дзвьярыма? Натуральна, выхаваньне і далікатнасьць – перадусім. Добра, кажу я, праз тыдзень, дык праз тыдзень, але я дакладна ведаю, што рашэньня свайго не зьмяню. Хіба што пра паэзію пагаворым. Пра сыляба-тоніку, вэрлібры і дактылічныя рымы.

І пайшоў, а яны там удвох засталіся.

А выявілася, што дарэмна я ім тыдзень той падараваў, Вашая Зьзяйнасьць. Бо калі я цягам таго тыдня толькі і намагаўся, каб пра ўсё забыць і ня думаць, спажываючы ўсякія моцныя алькаголі, дык яны склаўшы рукі не сядзелі. Аналізавалі, шукалі, вывучалі. Пэўныя факты абагульнялі. І новую карту прыкупілі. Непабіўную карту.

Але пачалося ўсё па-старому. Тая самая “Мэбля”, той самы першы. Палім, зююкаем. Ён пачаў нейкія фантастычна салодкія пэрспэктывы маляваць. Як я буду езьдзіць па замежжах на паэтычныя фэстывалі. Як яны мне асобную кватэру адшкадуюць. Як будуць выдаваць мае кнігі ў Канадзе ды Штатах, бо ў іх, выяўляецца, там свае, з понтам украінскія, выдавецтвы ёсьць. Словам, дольчэ віта! Я ж на гэтае адказаў, што мне такія сытуацыі з жыцьцёвай практыкі вядомыя. Калі хлопец хоча дзеўку маладую бзыкнуць, ён чаго толькі ёй не наабячае, а потым зробіць сваё апоўначы пад кустом і – будзь здаровая, чарнабровая!

Пасьля зноў урываецца той другі зь перунамі й маланкамі. І якога мы хрэна лысага, крычыць, на гэтага смаркача столькі часу трацім?! Падумаеш, супэрзорка паэтычная! Ты мне лепш скажы, як тваёй маці дзявочае прозьвішча? Так і так, адказваю. Дык вось табе твой другі дзед, матчын бацька, таксама ваенны злачынец, у карных апэрацыях браў удзел і жывы-здоровы, дагэтуль яшчэ жывы, і ў гасьцёх ты ў яго двойчы на месяц бываеш, варожы вырадак!

А пасьля – фатаграфію на стол, у мяне перад вачыма, а там другі мой дзед, малады, трыццацігадовы, у нейкай уніформе, мабыць, дывізійнай.

Што, яблык ад яблыні, трыюмфуе другі, сквіца адвісла? Дык вось, супэрзорка наша даражэнькая, заўтра ж твайго любага дзядулю замяцем. Справа ёсьць, сьведкі ёсьць, суд будзе! Колькі яму год, кажаш? Семдзясят чатыры? Мог бы яшчэ патаптаць зямлю, вядома ж, але праз упартага ўнука “вышку” заробіць. Сэ ля ві!

І тут упершыню не знайшоўся я, Вашая Міласьць, што сказаць. Адно ўявіў сабе судовую залю, маму ў чорным адзеньні, пачуў нечы мэханічны голас: “Вырак прыведзены ў выкананьне”. І сваё доўгае-доўгае жыцьцё зь вечнаю віной у грудзёх.

Давайце, кажу я, паперу. Яны ледзьве ня танчылі, хоць з выгляду былі стрыманыя. А я напісаў найганебнейшую ў жыцьці дыктоўку. Пра тое, што “добрахотна абавязуюся дапамагаць”. Што ў мэтах кансьпірацыі буду адгукацца на мянушку...

Можа, “Рэмбо”, прапануе першы, бо я, дурань, перад тым яму пра сваіх улюбёных паэтаў апавядаў. Не, адказваю, ня сьмею ганьбіць вялікага імя, не хачу. Дык, можа, “Артур”, падказвае другі

(недзе прачуў, сучын сын, што Рэмбо Арцюрам звалі!). Хай вам будзе Артур. Так і намалюваў.

Што ж, з палёгкаю ўздыхнуў другі, вітаю, Ота Вільгельмавіч, нарэшце вы ўчынак здзейснілі, разумны й слушны, гуманны крок. Хай сабе жыве ваш дзядуля даражэнькі, патрэбны ён нам цяпер сто гадоў! Працаваць надалей будзеце зь ім, ківае ён на першага, мяне вы ня ведаеце. Галоўнае для вас – прывычаіцца й супакоіцца. Бо з гэтага дня вашае жыццё стаецца й багацейшым і цікавейшым. Памятайце – ня вы першы, ня вы апошні. Праца ў нас такая!

На тым мы разышліся, хаця перад гэтым я яшчэ атрымаў ад першага сякія-такія тэхнічныя інструкцыі. Калі, да прыкладу, я заўважу на сваёй паштовай скрынцы, у левым верхнім куточку, маленькі нанесены крэйдаю кружочак, такі, як падчас малююць дзеці, дык гэта азначае, што нам трэба сустрэцца. Я тады павінен яму патэлефанаваць і, не называючы свайго прозьвішча дый нагул ніякіх прозьвішчаў, дамовіцца пра сустрэчу ў пэўным месцы.

Але, Ота Вільгельмавіч, не журэцеся так цяжка, сустракацца будзем зрэдку – раз на тры месяцы, ня больш, а што да ўсяго іншага, дык лічэце сябе вольным, тварэце вершы, слухайце музыку, дарэчы, можам добрыя заходнія запісы для вас даставаць, ідзеце ў адпачынак, словам, жывеце й цешцеся жыццём! І памятайце, што з гэтага часу вы пад нашаю пастаяннаю абаронай. І – трымайце ўсё ў найстражэйшай таямніцы, бо інакш... Тэрміну даўнасьці ў нас няма. Але пра гэта ня будзем.

Натуральна, Вашая Каралеўская Міласць, што я й сядняў ня вытрымаў гэтага пекла пякельнага. Мне здавалася, што мяне адусюль со-

чаць, падслухоўваюць праз тэлефоны й вентыляцыйныя люкі, ставяць пад маімі вокнамі падазроныя машыны са спецыяльным абсталяваньнем. Вось тады й пачалося!

Бо яшчэ й паўсловам нікому ня здрадзіўшы, нічога яшчэ нікому не ўчыніўшы, я ўжо пачуваўся Юдам, нават бачыў усохлае гольле таго дрэва, на якім, безумоўна, павешуся. Скрыгатаў зубамі, як душа ў пекле, і локці кусаў. І толькі тупік бачыў перад сабою.

І ўжо наступнага дня я парушыў іхныя ўмовы. Паехаў да найбліжэйшага таварыша, і пайшлі мы зь ім далёка ў поле, і там я выспавадаўся ўва ўсім, што са мною адбывалася цягам апошніх тыдняў. Падазроныя валошкі тырчэлі з травы, як мікрафоны, у кроне раскірачанай чарэшні, здаецца, быў схаваны радар.

Пятро, мой таварыш, спахмурнеў, калі я апа-вёў яму ўсё да канца, трохі падумаў і сказаў так:

– Чаго ж ты не прыйшоў раней, калі яны яшчэ толькі круцілі цябе? Я б табе ўсё растлумачыў, параіў, як быць, мы б нешта з гэтым прыдумалі. Існуе адно залатое правіла для ўсіх нас: не падпісваць ніводнай зь іхных папераў. Што б там ні было, не падпісваць! Зь дзедам яны проста блефаваць маглі. Трэба было гуляць ва-банк. Але цяпер ужо позна – ты падпісаў. Аднак, няма гораду бяз брамаў. Цягні час, дуры іх, рабі так, каб быць для іх нецікавым. Засяродзься на сабе, унікай новых сувязяў і пішы такія вершы, якія ўсё апраўдаюць. П’янчы, але не губляй галавы, бо яны ня хочуць мець справаў з п’яніцамі – гэта для іх рызыкаўна. Міне нейкі час – і яны адчэпяцца, пабачыўшы, што зь цябе карысьці, як з быка малака.

Пятро сьвяціўся, нібы апостал, і вечарэла ў

полі, і сонца клалася спаць, і тады зразумеў я, Вашая Міласьць, што яны заўсёды карыстаюцца нашаю разьяднанасьцю, але вось перамог я яе, выпавядаўся, і ўжо ня сам цяпер.

З тае пары некалькі разоў зьяўляўся маленькі выведзены крэйдаю кружочак на маёй паштовай скрынцы. Хто маляваў яго, хацеў бы я ведаць? Дворнічыха? Паштарка? Нехта з суседзяў? Ці сам анёл-абаронца ў нябачных пагонах з маёрскаю зоркай? Калі ён гэта рабіў? Апоўначы, калі прывіды выходзяць на начныя дзяжурствы? Альбо з трэцімі пеўнямі, калі ўся д'ябальская гвардыя зьнікае пад зямлёю?

Некалькі разоў мы сустрэкаліся на адной канспіратыўнай хаце. Палілі, я гаварыў ні пра што. Ні на крыху, ні на паўпазногця, нават мімаволі ня здрадзіў нікому й не прадаў – усё бачыць Бог, мая апошняя надзея, і хай Ён судзіць мяне. Ніводнай паперы не пісаў для іх больш, як ні ціснуў на мяне мой візаві. П'янчыў тады напраўду шмат, але гэта ўжо мая асабістая справа. Выцьварэзьнікі былі маім палітычным прытулкам.

Тым часам імперыя пачынала трашчэць. Здаецца, падчас трэцяй з такіх сустрэчаў я пачаў станоўка патрабаваць ад яго поўнага разрыву стасункаў. Я сказаў, каб ён зладзіў мне сустрэчу зь іхным генэралам, якому я ўсё выкажу пра той гнюсны шантаж, паабяцаў, што зьвярнуся ў прэсу (так, цяпер ужо я пагражаў прэсаю!), у Кіеў, у Маскву, бо ёсьць жа мяжа ўсяму, і я цяпер стаю на ёй. Ён такі, здаецца, перабзьдзеў, бо толькі разьвёў рукамі й сказаў, што зьвядзе мяне з генэралам, але абяцанкі ня выканаў і надоўга зьнік. Цяпер я шукаў яго, тэлефанаваў, каб націснуць на яго, але ён увесь час спасылаўся на нейкія камандыроўкі. Ён хаваўся ад мяне. Хадзіў па ву-

ліцы з высока паднятым каўняром плашча і ў капелюшы, нізка насунутым на вочы.

І толькі цераз год – улетку восемдзсят восьмага – без кружочка крэйдаю, а проста па-людзку, ён сам патэлефанаваў мне, каб дамовіцца пра сустрэчу. Падвядзем рысу, сказаў ён.

Наступнага дня, нікуды не заходзячы, у адной з бакавых вулак, ён паведаміў мне, што надалей нашыя стасункі прыпыняюцца. Я магу лічыць сябе вольным ад усіх абавязкаў, апрача аднаго – што да зьбераганьня ў таямніцы нашай няўдалай спробы, як ён гэта назваў, працаваць разам. Гэты апошні абавязак я, Вашая Міласць, урачыста парушаю цяпер, пішучы гэты ліст. Я выдаю гэтую таямніцу. Амін.

Не вінаваты я ні перад кім. Дзеду свайму, зь нядаўняга часу нябожчыку, я не сказаў ані слова, хоць ён, бядак, пэўна, адчуваў ад іх нейкую пагрозу й хацеў бачыць мяне перад сьмерцю. Я, аднак, пасьпеў толькі на пахаваньне.

Я вінаваты перад сабою. Што прыходзіў на іхныя выклікі. Што падаваў ім руку ад бязмежнага выхаваньня, лічачы, зрэшты, таксама людзьмі, хоць і скалечанымі. Што напісаў тую паперу, якая й дагэтуль там, у іхных архівах – жоўкне, блякне, паракнее, але яна ёсьць, довад маёй слабасьці, сьведак разгубленасьці й сумятні душэўнай, падпісаны дурнавата-прэтэнцыёзным і з тае пары ненавісным для мяне імем.

Такая вось у мяне, шматгрэшнага, споведзь, Каролю Мой, адно перад Вамі хачу прабачэньня прасіць.

Несумнеўна, спэцыяльная ўрадавая камісія спрабавацьме расьследаваць прычыны загадкавага выбуху ў “Закусачнай”. Несумнеўна, паведам-

леньне пра гэтае будзе сёння прачытанае суворым дыктарам праграмы “Час”. Але якая табе, фон Ф., да ўсяго гэтага справа? Швэдар у цябе прамок да нітачкі, і кашуля пад ім прамокла, і стаіш ты, хістаеся аграматычным пыталнікам, як сказаў паэт, перад галоўным уваходам у “Дзіцячы сьвет”, перад брамаю гэтага дурнаватага волата, народжанага ў найзалацейшыя часы імперыі, і ўжо ня ведаеш дакладна, навошта ты стаіш, навошта гэты дождж і чаго хоча ад цябе гэты “Дзіцячы сьвет”, чаго ён так мучае тваю пераабцяжараную сьвядомасьць адным толькі фактам свайго існаваньня, сваёй прысутнасьці ў цэнтры Масквы, наўпоблізь змрочнага помнікавага Дзяржынскага, вельмі падобнага да Дон Кіхота.

І хутка ўжо шостая гадзіна, а ты, фон Ф., усё яшчэ ня ведаеш, чаго сюды прыйшоў, і калі ты пазмагаеся з гэтай праблемкай яшчэ з гадзіну, дык ужо нікуды ня трэба будзе ісьці, бо ўсё на сьвеце зачыняць, і так вырашацца ўсе твае пільныя пытаньні, прынамсі адно зь іх. Стаіш, нібы помнік самому сабе, помнік п’яному мысьляру з торбаю ў руцэ, а наўкола мора людзей, якое нават пад дажджом працягвае нешта прадаваць – жуйкі, парфумы, плашчы, чаравікі, парнаграфію, пісталеты, наркатыкі – пад самым носам у зьбянтэжанага Дзяржынскага, вельмі падобнага да Дон Кіхота, яны ходзяць наўкола й торгаюць цябе за рукавы, гэтыя шчырыя немудрагелістыя людзі з загадкавымі й прасьветленымі расійскімі душамі.

Тым часам ты ў думках робіш падоўжны разрэз сябе самога. Так, відавочна, лягчэй засяродзіцца й дайсьці да сутнасьці. Вось жа, на самым сподзе мы маем піва. Літры гэтак з тры-чатыры жоўтага каламутнага напою, згатаванага спэцыяльна для пралетарыяту. Паўзьверх яго цёплы й чырвоны

слой віна. Там нараджаюцца тэктанічныя працэсы, гэта вульканічныя глыбіні. Далей, недзе да сярэдзіны страваводу, ідзе параўнальна вузкі слой гарэлкі. Гэта вельмі актыўны ў біялягічным сэнсе пласт. У пэўны момант ён можа выявіцца каталізатарам вялікіх абнаўленчых тэндэнцыяў. Гэта, уласна кажучы, выбухоўка. Па-над гарэлкаю, бліжэй да горла, залягае “кавээн” – “крепкі вноградный напіток”. У выпадку вывяржэння ты будзеш фантанаваць насамперш ім. Ён смярдзючы й бурны, як нафта.

Такая вось, у найагульнейшых рысах, гэтая схема тваёй унутранай паражнечы. Пра кроў ды ўсё іншае покуль што памаўчым.

Цяпер на чарзе адно прыёмнае адкрыццё. Выяўляецца, што ў “Закусачнай” разам з рэштаю табе ўва ўласнасьць перайшла дзвюхкапейкавая манэта. А гэта азначае, што з найбліжэйшага аўтамату варта пазваніць Кірылу, каб папярэдзіць яго пра сваё магчымае спазьненне.

Гэтага разу ніхто, здаецца, не адказвае. Нарэшце ты чуеш у слухаўцы знаёмы голас.

– Э-э, Кірыле, гэта я, прывітаньне.

– О’кей.

– Што “о’кей”, чорт пабірай? Я званю, ня чуеш?

– Чую, сябру.

– Я ўжо тут, на месцы.

– Што ты маеш наўвеце?

– Я кажу, што прыйшоў! Я прыйшоў, зразумела? Прыйшоў і стаю! Мы ж дамаўляліся тут, каля “Дзіцячага сьвету”, так?

– Каля “Дзіцячага сьвету”? – ты на адлегласьці бачыш, як зьдзіўлена падскокваюць угору гайдамацкія Кірылавыя бровы. – Калі мы пра гэтае дамаўляліся? Што ты такое кажаш, чалавеча? Што з табою адбываецца?

– Са мною ўсё о’кей, Кірыле. Хоць я нядаўна ўнік вернай сьмерці. Рэч у тым, што выбухнула “Закусачная” на рагу Арбату – тая самая, дзе ты колісь паказваў мне рухаўскую газэту.

– Што ты вярзеш? Табе кепска?

– Мне кепска. Мне вельмі кепска, Кірыле. Я складаюся з чатырох унутраных роўняў.

– Ці ты мог бы ўсё-ткі сюды прыехаць? – у яго голасе шчырая занепакоенасьць, якая мяжуе з разгубленасьцю. – Мы ўжо заканчваем фармаваньне першага нумару. Затрымка толькі за табою. Мы досыць нядрэнна тут папрацавалі: Амялян Парфіравіч, Андрэй, Люба...

– Кірыле, – перапыняеш ты яго, – ты можаш Любу паклікаць да тэлефона?

– Зараз, – адказвае ён пасья пэўнага ваганьня. – Але што з табою?

– Я павінен ёй сказаць штосьці вельмі важнае.

– Алё, – чуеш ты неўзабаве Любін голас.

– Люба, – прамаўляеш ты, намагаючыся ўкласьці ў гэтае слова як мага больш пяшчоты, усю сваю пяшчоту, усю пяшчоту сьвету.

– Я слухаю, так, – Люба мае пікантны расійскі акцэнт, нават калі гаворыць на тваёй мове.

– Люба, я даўно хацеў вам сказаць...

– Что, что вы хателі мне сказать, спадару Ота?..

– Што вы мне шалёна падабаецца. Я цалкам згубіў галаву праз вашыя найпрыгажэйшыя ў сьвеце ногі... Дапусьцеце мяне да іх, Люба...

– Божа, что гэта, – сьмяецца яна, – мне гэта вельмі прыемна чуюць, Ота, але...

– Ня трэба ніякіх “але”, я вас прашу. Люба, – цёпла выдыхаеш ты яе імя разам з водарам “кавээн”.

– Что с вами, дарагі? Я ніколі б не падумала...

– Падумайце, Люба, Лю-бы, Лю-бо-ві...

Яна зноў трохі нэрвова сьмяецца, ты чуеш нават нейкую ўсхваляваную сухасьць у ейным голасе, але ў гэтую хвілю ўсё абрываецца. Тры хвіліны, адведзеныя на званок, мінулі.

Так, адно ты высветліў дакладна. Сустракацца з Кірылам ты павінен быў у яго дома. *Ergo*, каля “Дзіцячага сьвету” ты тырчма тырчыш зь нейкай іншай прычыны. Але зь якой, хацеў бы ты ведаць? Хіба што пайсьці запытацца ў Дзяржынскага. У Жалезнага Фэлікса. Не, у Жалезнага Зыгфрыда. У Конрада Кляўса Эрыха Дзяржынскага. Альбо ў Райнэра Анзэльма Вілібальда Кірава. Альбо ў Вольфганга Тэадора Амадэя Леніна. Ён тут непадалёк, пад шклом, жывейшы за ўсіх жывых.

Але вось што! Трэба паспрабаваць зайсьці ў сярэдзіну, пралезьці праз пашчу гэтага монстра й пабываць там, у ягоным чэраве. Магчыма, там ты пра ўсё й згадаеш. Хопіць нейкага нязначнага нюансу, мімалётнага намёку, далёкай асацыяцыі – і ты згадаеш усё: чаго сюды прыперся, навошта гэта ўсё й якога хрэна ты наагул існуеш на сьвеце, п’яная пачвара зь нязначнымі здольнасьцямі да рымаваньня. Так што – аванты, да пшоду й да ўваходу, расштурхвай лакцямі ўсю гэтую прымітыўную поліэтнічную гурму й прапіхвайся ў гэты сьвет, гэты цесны, ненармальны, нэрвовы, цынічны, бязьлітасны дзіцячы сьвет! Аднак, магчыма, менавіта тут, у гэтых залях, на гэтых паверхах, у гэтых бязглуздых чэргах за нічым, нашыя дзеці страчваюць сваё дзяцінства й перастаюць быць дзецьмі. Яны выходзяць адсюль сфармаванымі дэбіламі, прыдатнымі адно для будаўніцтва камунізму, ці рэальнага сацыялізму, ці нейкіх падобнага кшталту абсурдных заняткаў.

Першы паверх – гэта цацкі. Дакладней, адсутнасьць цацак. З усяго магчымага асартымэнту, з усяго сьвету чароўных фантазіяў, з усяго паралельнага й казачнага паднеб’я існуе адно складаны папяровы голуб, якім забітыя ўсе аддзелы. Тысячы, сотні тысячаў, мільёны складаных папяровых галубоў! Цэлы мацярык папяровых галубоў, запакаваных у сінія каробкі. Усё іншае раскупілі яшчэ да рэвалюцыі. І толькі папяровыя галубы існуюць дзеля таго, каб ствараць для інша-земных выведнікаў ілюзію наяўнага тавару й цацачнага дастатку. Галубоў прадукуе пэўны танкавы завод. Гэта спадарожны выраб. Асобныя зьнявераныя наведнікі, махнуўшы на ўсё рукою, наважваюцца й набываюць. І шчаслівыя савецкія дзеці, размазваючы сьлёзы незадаволенасьці па шчаках, нясуць пад пахамі ляткіх папяровых галубоў. Расчараваньне, і страты, і скрыгат зубоўны. Але галубоў на паліцах ад гэтага ня робіцца менш.

І дзе бо ў іх туалет, га? Страшэнна хочацца зьліць ваду. Пэрыядычна трапляюцца ўсякія абсурдныя ўказальнікі накшталт “1-ы Артылерыйскі праезд”, але табе патрэбныя не гарматы, ты хочаш выстрэліць з чагосьці іншага звычайным цёплым струмянём, каб лягчэй зрабілася на сэрцы, каб адрадзіцца ў гэтай непразнай залі, сярод раздражнёнага й пакорлівага натоўпу. Ты прамінаеш нейкія пустыя аддзелы, пасья сэкцыю зубных шчотак і кружэлак, перапоўненую папяровымі галубамі й сьмярдзучымі гімнамі ўсіх саюзных рэспублік, выданымі на фірме “Мэлёдыя”, ажно вось – нарэшце!

Недвухсэнсоўныя дзьверы зь літараю “М”. Ты намацаваеш у кішэні дваццаць капеек. Хаця, калі б яны пажадалі сто рублёў, ты не гандляваўся б

ані сэкунды. Бабуся пры ўваходзе чула прыймае тваю манэту. Маскоўскія бабусі ўмеюць спачуваць п'яніцам. Яны ніколі ня сварацца, не чытаюць мараляў, яны прымаюць п'яніцаў як дадзенае. Быць п'яным у Маскве – гэта ўсё адно што мець валасы пашыранага колеру. Хіба можна дакараць чалавека за колер яго валасоў? Мабыць, не.

Ты праходзіш у пісуар, абкладзены старажытнаю, магчыма, нават антычнаю кафляй, і мімаволі зьвяртаеш увагу на рэспэктабельна ўбранага пасівелага дабрадзея, што проста стаіць сабе дый паліць. Хударлявы паўднёвы тып гадоў гэтак пад шэсьцьдзесят, касьцюм сядзіць бездакорна, гальштук з бліскучаю брошкай, залаты зуб, загарэлы твар – нейкі азэр ці араб, а можа й цыган. Ён праваджае цябе досыць пажадлівым позіркам. Штосьці апошнім часам зашмат гомікаў развялося – чуюць, напэўна, прыйдучыя зьмены ў заканадаўстве й усё больш адкрыта выяўляюць свае арыгінальныя схільнасьці.

Ты закідаеш тарбіну на плячо й пачынаеш змаганьне з “маланкаю” трохі зьмерзлымі на дажджу рукамі. У такую хвілю галоўнае быць спакойным і не прымаць жаданага за існае. Прыкра было б пацярпець паразу ўжо тут, каля самой мэты. Таму кожны твой рух падкрэсьлена засяроджаны, узважаны й самапаглыблены...

Усё гэта цягнулася даволі доўга, але напраўду прынесла табе мора прыемнасьці. Ты цягнеш “маланку” й незалежна ідзеш паўз пасівелага дзядзечку зь нетрадыцыйнымі звычкамі. Ён утаропіўся ў цябе досыць нахабна, яшчэ й усміхаецца куткамі вуснаў. Не на таго натрапіў, шаноўны! Тут бы з усімі бабамі даць сабе рады! Дарэмна прагнеш спакусіць мяне сваім залатым зубам. Чао, стары!

Выяўляецца, пачынаць трэба было з туалета. Бо пасля яго адведзінаў настала дзівоснае прасьвятленьне, і ты раптам згадаў пра сяброў, пра іхных дзяцей і пра тое, чаго прыйшоў сюды. Ты выходзіш у залю й бачыш сытуацыю ясна, як на далоні. Дык покуль ня позна, варта купіць некалькі папяровых галубоў. Гэта адзінае, што можна зрабіць для тваіх сяброў ды іхных маленькіх цудоўных дзетак. Зрэшты, не такі ўжо й кепскі падарунак – сымбаль міру й Сьвятога Духу. Усё-ткі ня танк і не аўтамат ці нейкая іншая мілітарная дурнота.

Ты лезеш у торбу за пулярэсам. Ёсьць у тваёй вялікай торбе такая бакавая кішэня. Але пулярэса ў ёй няма. Так, спакойна, фон Ф. Само сабою зразумела, што пулярэс не ў бакавой кішэні, а ў сярэдзіне. Натуральна, ты паклаў яго туды, заплаціўшы за ежу ў “Закусачнай”. Ты становісся на адно калена й раскрываеш торбу. Доўга й упарта шукаеш у ёй пулярэс. Але знаходзіш толькі нешта вялікае й плоскае, загорнутае ў газэту “Літэратурная Россия”. Нейкая рыбіна з вусамі. Сом! Адкуль ён тут узяўся, хто мне скажа?

Што ж, рыбка – гэта добра. Але дзе пулярэс? Куды ён запрапаў, д’ябал яго бяры! Там ня так ужо й шмат грошай, але яны ўсе там. Усе твае “бабулі”. Да таго ж, авіяквіток дамоў, бо праз паўмесяца табе назаўсёды вяртацца дадому, і ты выстаў чатыры з паловаю гадзіны ў чарзе па той квіток.

Яшчэ раз перагледзь торбу, бедачок. І ты пачынаеш корпацца ў яе паражнечы, у пашчы ў сома, залазіць рукою ўва ўсе аддзелы, пададдзелы, сэкцыі, кішэні. А тым часам зь дзв’ярэй туалету выходзіць пасівелы дабрадзеі з брошкаю. На імгненьне вашыя позіркы перакрываюцца. Ubачыўшы

цябе, ён крута, на высокіх абцасах, паварочвае ўправа й зьнікае ў дзвяхрох бакавога выхаду.

Вось што такое сапсаваная постмадэрнісцкая сьвядомасьць, фон Ф.! Прыняць за гоміка кішэнага злодзея, старога вытанчанага арыстакрата, віртуоза сваёй справы! Ну канечне, гэта ён залез рукою ў тваю тарбіну, пакуль ты атрымліваў асалоду ад працэсу мочавыдзяленьня. І цяпер, дурню, ты маеш лічаныя сэкунды на роздумы. Хутчэй лавіць аднаго з тутэйшых мянтоў, мабілізаваць іх усіх на пошукі, абвесьціць па радыё ўсесаюзную пагоню, умыкнуць сырэнду, сабраць найлепшых крыміналістаў і зьвярнуцца да паслугаў фатаробата! Але пачакай, сябру, не мітусіся. У тваім легкадумным стане надта рызыкаўна шукаць сабе памагатых сярод міліцыянтаў. Гэтая авантура можа скончыцца ўдарамі па нырках-пячонках і халодным душам. А ты любіш адно гарачыя душы, да таго ж па самую завязку сёньня намокся пад усімі дажджамі Масквы.

Ты кідаеся да таго самага выхаду, у якім толькі што зьнік цыганскі барон. Гэта лесьвічная клетка, і яна мае сходзі ўгору, але мае й сходзі ўніз – у сутарэньні “Дзіцячага сьвету”. Наўрад ці ён пайшоў долу, бо што яму там рабіць, у тых панурых сутарэньнях, каму ён там патрэбны? Натуральна, ён мог уцякаць адно ўгору – загубіцца дзесьці на верхніх паверхах, сярод манэканаў, школьных уніформаў, палітонаў, нагавіцаў і чаравікаў, якіх, што праўда, ужо даўно няма. Відавочна, усе верхнія паверхі таксама забітыя папяровым голубам. Злачынец мог схвацца ў адной з галубіных зграяў. Вось жа, ён бяспрэчна пайшоў наверх.

Таму ты інтуіцыйна зьбягаеш долу. Некалькі лесьвічных маршаў, нейкія дзверы з навяснымі

замкамі, яўна зачыненыя, доўгі вузкі калідор, асьветлены адзінаю лямпачкай пры ўваходзе. Ані душы жывой, як у трэці дзень стварэння. І ўвадначас адчуваньне такое, быццам нехта тут ёсьць, нехта дышае ўпотаікі ў гэтым напаўпрыцемку, за аднымі зь дзвярэй. Варта стаіцца й чакаць. Гэта адзіны шанец. Чакаць, аж покуль не зачыняць усё на сьвеце. Калі ён недзе тут, дык неўзабаве абавязкова захоча выйсьці.

Ты сядзеш за вялікаю мэталічнаю тачкай з надпісам на борце “Обувной отдел” крывымі чорнымі літарамі. Прыслухваеся, але чуеш адно водгульле вырачанага крамнага жыцьця на версе. Можна было б пазычыць грашанятаў, скажам, у Кірыла, але цяпер ён на цябе абражаны, да таго ж ты нагаварыў па тэлефоне купу непрыстойнасьцяў яго жонцы пра яе, сярэднія, дарэчы, ногі. І галоўнае – як цяпер раздабыць квіток дадому. Бо іх даўно ўжо няма – ты ўпэўнены.

Застаецца заплюшчыць вочы й ціхенька сканаць тут, пад гэтую вось тачкаю. Ты, што мроіў падарожнічаць і .....ць загадкавыя пранізьлівыя радкі, прачынаючыся ў Вэнэцыі й кладучыся спаць у Ерусаліме, ты, што хацеў абняць усіх людзей сьвету й кахаць усіх жанчын сьвету, ты, блазьне, што ставіся да жыцьця, як да пляшкі моцнага каштоўнага напою, памірай цяпер тут у невядомасьці, неапазнаным цэлам у вільготным швэдры. Ціхая сьвяза скацілася па тваёй шчацэ. Не чакайце мяне, о тыя, што чакаеце, я не прыду ўжо да вас!

Неўзабаве гэты будынак зачыняць. Настане бязмежная ноч у жахлівым падзямельлі. Потым яшчэ будзе ўся нядзеля, а потым ізноў ноч. У панядзелак цябе знойдуць тут, каля тачкі, скарчанелага. Што праўда, калі разумна распарадзіц-

ца сомам, дык можна працягнуць і з тыдзень. Ваду таксама можна дзе-небудзь знайсці, у тых самых туалетах, да прыкладу. Усё выглядае не зусім безнадзейна. Ты ўсё-ткі высачыш яго, подлага зладзюгу і, адабраўшы свой родны пулярэс, паедзеш назад у інтэрнат – памыцца ў душы, пагаліцца, зьесьці што-небудзь на сьняданьне. Увечары можна будзе пайсці ў Малую залю кансэрваторыі на “Рэквіем” Моцарта. Пад дабраторным уплывам яго нечалавечай музыкі пачаць нарэшце свой раман вершамі. Атрымаць за яго пажыцьцёвую стыпэндыю ад Яго Каралеўскай Міласці й выправіцца ў кругасьветнае падарожжа...

Плынь тваіх думак перапыняюць крокі, што набліжаюцца з боку калідора. Хтосьці там усё-ткі быў! Ты напружваеся, нібы лучнік перад стрэлам. Імкліва падымаеся з-за тачкі, ледзь не страціўшы пры гэтым раўнавагі. Піць трэба менш. Пры выхадзе з калідора, акурат пад лямпаю, бачыш сполах знаёмай брошкі. Ён!

Заступаеш яму шлях.

– Адай, – кажаш бескампрамісным голасам.

– Што ты, мальчкі? – паціскае плячыма злодзейскі барон. – Много выпіл, да?

Падысці на два-тры крокі бліжэй. Тады можна будзе дастаць яго нагою. Біць па яйцах і толькі па іх – гэта жорстка, але надзейна. Торба ў руцэ будзе трохі замінаць, але й яе можна будзе выкарыстаць – досыць цяжкая, з грубага заменніка скуры.

– Адай, – паўтараеш мэталічна, зрабіўшы некалькі крокаў наперад.

Ён лезе рукою ў кішэнь. Гэта ўжо горш. Гэтага ты не прадбачыў. Але ты пасьпяваеш шваргнуць яго па руцэ, і газавы балёнчык адлятае далёка ўбок. Ён кідаецца назад – у змрок калідора.

Цяпер толькі ногі дапамогуць табе, фон Ф., п'яныя, але досыць доўгія ногі, стомленыя ногі маладога паэта. І так пачынаецца гэтая пагоня...

Адны зь дзв'ярэй – бадай што апошнія – выявіліся незамкнёнымі. Пасьля зноў былі сходы, крутыя сходы кудысьці ўніз, амаль нічым не асьветленыя, калі ня браць пад увагу чырванаватых лямпачак зь нейкаю сыгналацыяй ці іншаю халерай. Ён бег мэтраў за пяць перад табою, яўна цяжка дыхаючы. Але табе не ўдавалася скараціць дыстанцыю. Ты, відавочна, нашмат горш ад яго бачыш у цемры, таму быў змушаны ўвесь час прытарможваць і ледзь не абмацваць шурпатыя мураваныя выступы сьценаў на крутых паваротах. Да таго ж, твая кутастая велізарная тарбіна не заўсёды плаўна ўпісвалася ў шырыню лесвічнай клеткі.

Мімаволі табе згадалася, што сапраўдныя кішэнныя зладзеі – гэтыя каралі найтанчэйшага рамяства – звычайна дзейнічаюць пэўнымі згуртаваньнямі. І твой уцякач, цалкам магчыма, зацягвае цябе ў нейкую жахлівую пастку, у бандыцкае логва, дзе іх будзе безліч супраць цябе аднаго. Гэтая думка выклікала ўсё вайстрэйшыя болі ў пячонкі ды ўсё адчувальнейшую нястачу паветра ў лёгкіх. Хацелася спыніцца і, плюнуўшы на ўсё, паляжаць дзе-небудзь.

На шчасьце, сходы ўрэшце скончыліся. Унізе зноўку быў нейкі калідор, гэтага разу значна шырэйшы, але абсалютна не асьветлены. Давялося зноўку запаволіць бег, бо ў такой цямрэчы вельмі проста напароцца на падножку, кій, кастэт, сустрэчны кулак. Пагатоў, крокаў уцекача ўжо не было чуваць. Ён цяжка адсупваўся недзе там, наперадзе.

– Гэй, стары! – крыкнуў ты, спыняючыся й робячы ўдых. – Давай пагаворым!

– Мудак! – адказаў ён на гэта, пахрыпваючы лёгкімі. – Мудак і фраер!

– Мы з табою задалёка зайшлі, дзеда, – пачаў ты як мага цьвярдзей. – У тваім гнюсным веку небяспечна так гойсаць...

– Чё, ну чё ты прывязался, чё пріе(...)ся, мудак ты, калека? – адказаў на гэта барон.

– Замкніся й слухай! Ай хэв э пропозішн. Забірай сабе ўсе грошы...

– Какіе гроші, якіе гроші, о чём ты шепчеш, сынок? – залапатаў ён.

– Забірай сабе ўсе грошы, што скраў у мяне з пулярэса, – працягваў ты.

– Какова пулереца, чё ты гоніш? – трымаўся барон.

– Забірай сабе ўсе грошы, што скраў у мяне ў туалесе з пулярэса, ты, зрэшты, сумленна іх набегаў. Але аддай мне квіток, мой авіяквіток, аддай мне квіток з маім прозьвішчам. Там маё прозьвішча, сячэш? Якая табе зь яго карысьць, дзеда? Там маё прозьвішча, зразумела табе, ты, х(...) цёмны!

– Не-а.

– Чаму, растлумач мне, ты, конь цыганскі?

– Бо я здам ево в любую касу і гроші получу, – цынічна растлумачыў барон.

– Мала табе, падла, тых грошай, што ў пулярэсе? – здзівіўся ты.

– Што ты, мальчкі, якіх грошей, што ты, обкурілся, што лі? – зноўку павёў ён сваю прымітыўную гульню.

Ты зрабіў некалькі асьцярожных крокаў наперад, на ягоны голас. І адразу ж пачуў, што ён таксама зрушыў зь месца.

– Стой, дзеда! – паспрабаваў ты новы варыянт паразуменьня. – Мы ж, напэўна, свае. Ты адкуль будзеш, га?

– Зь Белаі Цэркві, мальчкі. То есьць, з Крывова Рога. То есьць, наоборат, – із Шепетовкі, штат Кашмір, провінція Пенджаб... І нікакой ты мне не свой, тля бендеровская!..

Ты на злом галавы рынуўся наперад. Ён усёткі гэтага не чакаў. Але пасьпеў высьлізнуць ужо амаль з тваіх рук. Вы зноў пабеглі – шалёна малоцячы нагамі па нейкай бітай цэгле, па кавалках дроту й жалезьзя, па ўсім, што было нібы падлогаю ў гэтым падазроным месцы. Размахваючы торбаю, як прашчою, ты намагаўся зачапіць яго за падбародзьдзе альбо за шыю.

Урэшце, за адным з паваротаў табе гэта з грамадалася. Выкарыстоўваючы торбу замест ласа, ты пачаў цягнуць яго да сябе. Ён хрыпеў і ўпіраўся, шалёна ўзбрыкваючы нагамі, увадначас рукамі намагаючыся аддзерці тваю досыць непрыйемную тарбіну ад шыі. У нейкую хвілю яму ўдалася баляча шваргнуць цябе ў калена. Падаючы, ты пацягнуў яго за сабою, але менавіта ў гэтае імгненьне ён вывернуў голаў з-пад ручак тваей торбы й зноўку стаўся вольным.

Трохі павагаўшыся, ці то дабіваць цябе, які ляжаў і стагнаў тут, на гэтай бітай цэгле, ці то па-баронску пайсьці прэч з высока паднятаю галавой, ён выбраў апошняе.

– Мудак ты і фраер, – сказаў ён нібы на разьвітаньне, адышоўшы, што праўда, на нейкую бяспечную адлегласьць.

Пасьля пыхліва выцягнуў з кішэні твай пуля-рэс і, пасьвечваючы сваёю фасфарэсцэнтнаю брошчай, палічыў усе грошы.

– Маловато, – сказаў ён нібы сам сабе. – Бедна жывеш, сыноч, да? Ага, білет! – І, зірнуўшы на кошт квітка, відавочна, застаўся задаволены.

– Пока! – махнуў ён табе рукою і, пабліскаваю-

чы брошкау, упэўнена пайшоў туды, адкуль вы толькі што прыбеглі, то бок да выйсьця, маючы, пэўна, надзею пасьпець своечасова выбрацца з гэтага “Дзіцячага сьвету”, альбо дзе вы там ужо апынуліся.

Ты скрыгатнуў зубамі, адразу адчуўшы ўсё: што калена распухае з шалёнаю хуткасьцю, што тэмпература зноўку падвысілася й ты пачынаеш люта мерзнуць, што алькаголь выветрываецца й неўзабаве нават ён ня будзе дапамагаць.

– Я хворы й паранены, – прамовіў ты ў калідорную цямрэчу.

І пачуў, як адтуль, зь цямрэчы, зарагатаў твой супернік. Ён ужо адыйшоў даволі далёка. Яго сьмех рабіўся штораз больш нястрымным і дурнаватым. Вар’яцкія ўсплёскі гэтага сьмеху, налятаючы, раздражнялі цябе, ляжачага. І ты, перасільваючы ўсё, папоўз сьледам за ім. Бітая цэгла з кавалкамі дроту варушылася ў цябе пад жыва-том. Сьмеху ўсё прыбывала, ён перапаўняў калідор, выліваўся зь яго ў нейкія бакавыя праходы, ён лунаў, усё больш здзеклівы й пераможны. Сьмех быў такі, што адно дзеля яго варта было ўкаюкаць старога блазна. Сьмех быў раскацісты. Здавалася, нішто й ніколі ня здолее яго спыніць. Гэта быў ня проста сьмех. Гэта была стыхія...

Якая зьнянацку перарвалася нечалавечым лямантам. Пасярод задушлівага цеснага рогату раптам нарадзіўся невыкрык. Магчыма, так крычаць зьвяры, напароўшыся на нож. Магчыма, так крычыць адсечаная сьвінячая галава.

Ты ўрэшце змог падняцца. А крык не сыціхаў, і ты паплёўся на яго, чыкільгаючы й сплёўваючы, а крык набываў нейкія новыя якасьці – усё больш вусьцішы й распачы было ў ім. Ён ні пра што не прасіў, бо ўжо ні ў што ня верыў, гэты крык.

Становішча й напраўду выглядала безнадзейным. Ты зразумеў гэта, калі мэтраў праз трыццаць напаткаў разяўлены ў падлозе люк, з глыбіні якога й ваззвах твай няшчасны барон. Несумнеўна, ён упаў сюды, празьмерна зарагатаўшыся й нават ня глядзячы пад ногі, што было фатальнаю памылкай. Цяпер ён з апошніх сілаў вісеў, схапіўшыся за ржавыя абломкі арматуры на глыбіні недзе так двух мэтраў ніжэй ад роўню люку, па-над бурлівым і надзвычай сьмярдзучым каналізацыйным прадоньнем, пра што сьведчыў адно бляск яго залатога зуба, што нязгасна гарэў у разяўленай пашчы, якая голасна енчыла. Ён намагаўся караскацца ўгару, але густая багна не адпускала яго, загрузлага ўжо па пояс.

Зьнізу ён пабачыў цябе, чорным сьлюэтам схіленага над яго ямінаю, і перастаў скуголіць.

– Сыноч, выташчкі мяня, – папрасіў ён ахрыплым голасам.

– Наўрад ці што з гэтага выйдзе, стары, – запэўніў ты яго. Але, відаць, расчараваў сваім адказам.

– Сыноч, ну не подыхаць же мне, а? В гамне, сыноч? А? – перайшоў ён да маленьняў.

– Над хвалямі... – уздыхнуў ты.

– ...сінеючага Ніла, – нечакана дадаў ён. – Памагі, слыш, землячок, выташчкі мяня, – усё ж яму даводзілася добра-ткі напружваць галасавыя звязкі, каб перакрычэць віраваньне жахлівых водаў пад сабою.

– І як бы я, па-твойму, мусіў гэта зрабіць? – пацікавіўся ты, каб трохі яго падбадзёрыць перад сьмерцю.

– Ты спустісь, будь добр, сюды ніже, чуеш, вон по трубе, тогда достанеш рукой мою руку, понял? – гаварыць яму было ўсё цяжэй, раз за

разам даводзілася выплёўваць нейкія каналізацыйныя згусткі, але ён яшчэ пабліскваў залатым зубам.

– Я, напэўна, менавіта так і зрабіў бы, дзядзьку, але нешта калена вельмі разбалелася, – ізноў расчараваў ты яго.

– Ну, ізвіні, ну, брось ты шутіць, земля, ну дай руку, слых?!

– Ня дам, – цвёрда паабяцаў ты. – Будзеш у пекле – перадавай прывітаньні. А я ўсё-ткі пайду адсюль. Надта ўжо сьмярдзіць!

І ты дэманстратыўна, хоць ён, пэўна, і ня бачыць, затыкаеш нос. А ён ізноў бярэцца да крыку, бо што яму застаецца, і ўсё глыбей і непапраўней занураецца ў бурныя, мутныя, жахлівыя, цёплыя маскоўскія адходы.

А ты адыходзіш ад люку й прытуляеся да вільготнай сьцяны калідору, бо ледзьве стаіш на нагах і чуць ужо ня можаш гэтага крыку, а ад смуроду заткала табе дых, і ты ледзь ня плачаш, бо ўсё-ткі шкада табе старога сучынага сына. І з апошнімі яго енкамі, заклінаньнямі й захлыненьнямі гасьне твая надзея вярнуць сабе авіяквіток...

Ён барукаўся яшчэ хвіліны з тры. Досыць моцным выявіўся. Але ўрэшце такі адпусьціў, расчাপіў скурчаныя пальцы й сьлізнуў долу, і абнялі яго воды да душы яго, і ўсё заціхла ў цёмным сутарэньні Масквы, і толькі ты, фон Ф., у ім застаўся, разважаючы пра тое, ці ёсьць хоць кропля тваёй віны ў яго заўчаснай сьмерці, ці павінен ты быў, рызыкуючы сабою, усё-ткі ўратаваць яго арыстакратычнае злодзейскае цела. І пра тое, што некалі, вычышчаючы забітыя лайном пратокі маскоўскай гарадзкой каналізацыі, брыгада ліміты ў кіслародных масках абавязкова выкапае з наносяў нейкую брошку альбо залаты зуб, альбо пуля-

рэс – напаўспарахнелы, разбухлы, поўны ўсякай дробнай гідоты...

Але цяпер ты апынуўся ў гэтай дзірцы зусім самотны. Ты, фон Ф., які й сам да канца не разумееш, у якую вялізную пастку ты трапіў, нябога. Бо табе здавалася, што верным шляхам кульгаеш, таварышу, а выявілася – не. Ня той гэта быў калідор, і ўсе дзьверы ў ім ня тыя. І ўсе дзьверы ў ім зачыненыя, і ўсе сьцены замураваныя, і далёкія адна ад адной цьмяныя лямпачкі ня надта дапамагаюць – не, хутчэй існуюць адно для таго, каб ты, подзеўбню, час ад часу пераконваўся – выйсьця няма.

Пагатоў, ужо даўно па сёмай, то бок гэтая аграмадзіна над табою, гэты “Дзіцячы сьвет” зачынены ажно да панядзелка, і ходзіць па ім адно двух-трох сумных мянтоў, нячутных, нібы прывіды, што ахоўваюць тэрыторыю з папяровымі галубамі. І нават калі прарвацца наверх, і нават калі знайсьці выйсьце адсюль – усё адно дзевецца быць затрыманым і дапытаным, а пасля, чаго добрага, яшчэ й адлупцаваным, адныркаваным, адпячонкаваным, адпадрэбраваным і гэтак далей.

Такім чынам, любы фон Ф., ты маеш аж два варыянты. Першы палягае ў тым, каб нейкім цудам дажыць у гэтай цямрэчы да панядзелка, перад тым усё-ткі расшукаўшы тое выклятае выйсьце, каля якога й затаіцца. І зранку ў панядзелак спакайнютка вынырнуць сабе зь яго, насьвістваючы, дый пайсьці прэчкі (у інтэрнат, да Кірыла, да Галі, у Малую залю кансэрваторыі, у піўбар на Фанвізіна – далей пачынаецца безьліч падварыянтаў). Другі грунтуецца на веры ў барацьбу як сэнс жыцьця. Другі варыянт – гэта ўпарты й цяжкі

пошук трэцяга варыянту, то бок нейкай невядомай табе магчымасьці выбрацца, не, выбруіцца з гэтай каналізацыі.

Не вагаючыся, ты выбіраеш другі, п'яны дурню. Бо што табе яшчэ застаецца, як не беспадстаўныя спадзяванкі на цудоўнае ўратаваньне? І таму ты прагнеш быць халодным, жалезным ды рацыянальным. Хаця, калі тэмпература твайго пакутніцкага цела сягае трыццаці дзевяці, гэта амаль немагчыма. Але спрабуй, любы, спрабуй.

Вось жа, ёсьць падвал, у якім ёсьць я. Гэта, магчыма, нейкая рэзэрвавае памяшканьне крамы “Дзіцячы сьвет” альбо, скажам, Камітэту дзяржаўнай небясьпекі. Зрэшты, у пагоні за тым гарапашным цыганом, царства яму пякельнае, мінула столькі часу й прасторы, што гэта можа быць, да прыкладу, XVI стагодзьдзе, эпоха Івана Жаклівага. Гэтае сутарэньне можа залягаць пад чым заўгодна – пад Крамлёўскаю сьцяной, пад Успенскім саборам, пад Балшой-тэатрам, пад Цэнтральным тэлеграфам, пад Галоўным паштамтам, пад гатэлем “Мэтраполь”, пад ЦУМам, пад ГУМам ці пад якім-колечы іншым гаўном.

Дарэчы. Калі з гледзішча каналізацыі. Яна віруе ня так ужо й глыбока пада мною. Прычым гэта адно з магістральных рэчышчаў – ручво, у якое зьліваюцца сярэднія ды малыя каналізацыйныя плыні. Але што яшчэ можна да гэтага дадаць? А нічога. Бо некалі мудрыя людзі раілі мне вывучыць схему маскоўскай клаакі – у жыцьці, як у літаратуры, усё можа спатрэбіцца, пагатоў, я хацеў апісаць яе ў сваім вершаваным рамане. Аднак лянота й заўсёдная засяроджанасьць на жанчынах перашкодзілі мне гэтае зрабіць. З усяго, што датычыць каналізацыйных сыстэмаў, прыгадваю толькі слова “калектар”, хаця калектары

існуюць і ў бібліятэчнай справе. Зрэшты, любая бібліятэка – гэта вялікая (большая ці меншая) каналізацыя чалавечага духу. Азначэнне, якое варта запомніць для сваёй будучай нобэлеўскай лекцыі.

Гэй, фон Ф., крэтыне, пра якую нобэлеўскую лекцыю ты тут трындзіш, пра якую нобэлеўскую лекцыю, голубе? Ты сядзіш пад зямлёю, п'яны, хворы, абадраны, з разбітым каленам, бяз грошай, без авіяквітка, ты ня ведаеш, як адсюль выбрацца й ці наагул адсюль можна нейкім чынам выбрацца, ты на мяжы быцьця й нябыту, фон Ф., і гэта ня жарты, але ты, замест таго, каб патроху прызвычайваць сябе да найгоршага й настройвацца на гераічную сьмерць вызвольніка, пачынаеш ні з пушчы ні з поля прызвычайваць сябе да найлепшага й настройвацца на Нобэлеўскую ўзнагароду. Горка пасьмяяцца зь цябе, блазна, дый годзе!

Пачакайце, сябры, не сьпяшайцеся надрываць пуза ад сьмеху. Адзін тут нядаўна парагатаў усмак. Вы ведаеце, чым гэта скончылася. Таму ня раю. А што датычыць беспадстаўных, як вы кажаце, мрояў пра Нобэлеўскую ўзнагароду, дык гэта толькі так, для самападбэдзэрваньня. А яе, між іншага, прысуджаюць адно жывым. Таму, каб выжыць, я мушу пра яе думаць. Бо мёртвыя атрымліваюць нейкую іншую ўзнагароду – ад Бога. Мёртвыя сорама ня маюць. Мёртвым гэта ўсё да аднаго месца. Мёртвым не баліць. Мёртвыя не кусаюцца. А я яшчэ хачу кусацца, мае любыя, мае залатыя.

Што ж, любы фон Ф., ты досыць пераканаўча, як на тваю п'яную галаву, выклаў свае напайсьведомыя парываньні. Цікава будзе назіраць за табою далей. Бітэ, зэтцэн зі форт, майн шатц!

Паспрабую, шанюўныя мае ўнутраныя галасы.

Падумаем цяпер з гледзішча мэтрапалітэну. Ён заўсёды прывабліваў мяне сваёю дзікаю апакаліптычнасьцю. У такіх вагонах я вазіў бы грэшнікаў у пекла. Усё – пачынаючы ад прапускных турнікетаў, што палохаюць сваім мэталічным аўтаматызмам, ад бясконцых эсхаталягічных эскалятараў з зафіксаванымі постацямі кататонікаў альбо вечна ўцякаючымі сылюэтамі параноікаў, да саміх падземных цягнікоў, што вырываюцца аднекуль зь цямрэчы, жажліва тармазяць на станцыях з бандыцкімі імёнамі, каб праз паўхвіліны зноўку рвануць кудысьці ў ноч, заціснуўшы дзвьярыма нечыя няўдачлівыя рукі, задніцы, галовы.

Дык вось, мэтрапалітэн таксама мае быць недзе наўпоблізь. Усе мае меркаваньні падказваюць, што я цяпер недзе паміж станцыямі “Дзяржынская” і “Праспэкт Маркса” (ну й, дарэчы, кампанейка! Але што зробіш – пасткі таталітарнага мінулага, тут амаль усе яны такія). І любяць з наступных дзвьярэй, што трапяцца мне на шляху, могуць адчыніцца проста на станцыю мэтро. Альбо на рэйкі. Цікава, як суадносяцца падземныя роўні, на якіх у Маскве пабудаваныя мэтро й каналізацыя? Што ад чаго вышэйшае? Ці яны ўтвараюць нейкая адзінае й непадзельнае цэлае? Бо імперскія архітэктары любілі ўсякія такія штучкі. Кажуць, нібы тут ёсьць цэлае адгалінаваньне мэтро, што было прызначанае толькі для Сталіна. Ён езьдзіў сабе ў ім у мяккім пульманаўскім вагоне, а з абодвух бакоў ад рэек былі разьмешчаныя катавальні са шклянымі сьценамі. З акна свайго купэ вялікі фантазёр любаваўся тым, як давілі яйцы яго канкурэнтам па жарыцы да ленінізму. Гэтага таёмнага адгалінаваньня мэтро не адлюстравана на ніводнай з даступных простаму люду схемаў. Усе робяць выгляд, што яго й няма.

Прызнайся шчыра, фон Ф., усё гэта ты толькі што сам выдумаў! Лінія мэтро, якою вазілі Сталіна! Катавальні з празрыстымі сьценамі! А бананавых плянтацыяў для вярхушкі чэка там не было? А гарэмаў з дванаццацігадовымі наложніцамі для спаракхнелай крамлёўскай эліты? Басэйнаў, гаражоў, рэстаранаў, аэрадромаў? Хваёвых лясоў для прагулянак на фінскіх лыжах? Акварыюмаў з дэльфінамі й кракадзіламі для сардэчнай уцехі старэнькіх ваеначальнікаў? Не было?!

Усё было, сябры. Імпэрыя магла ўсё. Тут пануе аўра чагосьці сакрэтнага, забароненага. Тут пахаваныя мільёны злачынцаў. Усе гэтыя занядаваныя калідоры маюць вялікі стратэгічны сэнс. У іх выкоўваліся найгучнейшыя перамогі. Гэта катаномбы, зь якіх імпэрыя выйшла і ў якія яна вернецца, калі сьціямнее. Таму тут павінны быць цэлыя гарады, а ня толькі гарэмы й катавальні. Сховішчы для незьлічоных партыйных складак. Магчыма, калі пацягнуць за вунь той агрызак дроту, адкрыецца пячора з брыліянтамі для дыктатуры пралетарыяту. Альбо нечакана ўзьляціць у паветра, ну, да прыкладу, які-небудзь горад Маастрыхт. Бо імпэрыя магла ўсё. Дый цяпер можа.

Вось вы зь мяне кпіце, здзекуецца, а я толькі што знайшоў нейкія браняваныя дзьверы, якія расхінуліся самі сабою. Потым я прайшоў дваццаць прыступак уніз і знайшоў там яшчэ адны дзьверы – удвая масіўнейшыя, зь нейкім ледзь не біблейным надпісам: **“ПРЕЖДЕ, ЧЕМ ОТКРЫТЬ ДАННУЮ ДВЕРЬ, – УБЕДИСЬ, ЧТО ЗАКРЫТА ДВЕРЬ ПРЕДЫДУЩАЯ!!!”** І я, пераадольваючы боль у калене, зноўку мусіў чыкільгаць дваццаць прыступак угору, каб пераканацца. Дзьверы былі адчыненыя. З палёгкаю ўздыхнуўшы, я зноўку споўз долу і налёг на тыя манумэнтальныя, ніжнія, з надпісам.

Перада мною ляжаў тунэль. Праўдзівы тунэль мэтро, з рэйкамі ды рэдкімі ліхтарыкамі. І я радасна скочыў у яго, усьцешаны тым, што мне ўсё-ткі ўдалося знайсці выйсьце з праклятушчай пасткі. Але беднае маё калена ў гэты самы міг нагадала пра сябе тысячаю калючых голак, да таго ж, ачомаўшыся ўжо на рэйках, я зразумеў, што спароў несусьветнае глупства.

Бо ты ўсё-ткі дурань, фон Ф., хоць і вельмі таленавіты паэт. Вось уяві сабе, што зараз на найбліжэйшую ад цябе станцыю прыбывае імклівы мэтрапалітэнаўскі цягнік. Дзьверы вагонаў драпежна адчыняюцца. Пэдэрастычны голас магнітафоннага запісу абвяшчае: “Станцыя “Зал(...)інская”. Асьцярожна, дзьверы зачыняюцца! Наступная станцыя – “Плошча Быдлава!”” І дзьверы сапраўды зачыняюцца, і цягнік рушыць, і набірае сваю першую падземную хуткасьць і, расьцінаючы цямрэчу тунэлю двума звышмагутнымі пражэктарамі, машыніст раптам бачыць наперадзе, на рэйках, нейкую абсурдную кульгавую постаць з вялікаю торбай у руцэ. “Што за ё(...) тваю маць?!” – толькі й пасьпявае падумаць машыніст, як ад цябе, ёлупня, ужо застаюцца адны размазанья па рэйках кішкі... А машыніст вырашае, што ты яму, мабыць, прымроіўся з пахмельля, і, насьвістваючы “несыпымнесольнарану”, пасьпяхова жане сваю махіну далей – да станцыі “Плошча Быдлава”. Падабаецца табе такая сцэна, фон Ф.?

А калі не падабаецца, дык якога ж хрэна ты скакаў сюды? Бо вырвацца з дна маскоўскага тунэлю мэтро амаль немагчыма. Табе застаецца адзіны няпэўны шанец: верыць у часовую затрымку ў руху цягнікоў у сувязі зь пяціхвілінным папераджальным страйкам і бегчы, бегчы, з усіх сілаў гнаць, выкінуўшы да д’ябла з галавы хворае ка-

лена, прарывацца да наступнай станцыі, як бы яна там ні называлася. Каб пасьпець на асьветлены й людны пэрон, перш чым пранясецца па тваіх рэбрах бязьлітасная калясьніца прагрэсу (хе-хе, моцна сказана?!). І калі табе гэта ўдасца, у што мы ня верым, дык, магчыма, там, на станцыі, нейкія дабракі выцягнуць цябе, адходзяць нашатырным сьпіртам, паклаўшы на прахалодны цэмент пад мармуровую калёну, і выклікаюць паставага мусара Галасрачанку, і той забярэ цябе, скажам, у выцьвярэзьнік, дзе будзе халодная вада, дзе будзе шмат ні ў чым не вінаватых мужчын і дзе на пытаньне “месца працы” ты зможаш адказаць хіба што “канцылярыя Госпада Бога”...

І ты налягаеш на ногі, фон Ф., пачынаеш бегчы, хоць штоімгненьня здаецца, быццам ты чуеш фатальны грукат за сьпінаю альбо што ўжо сляпяць цябе забойчыя сустрэчныя пражэктары, таму стомленыя твае ногі аж падкошваюцца. Лайф ін зэ фэст лэйн, як кажуць нашыя браты амэрыканцы. Бег дзеля жыцьця. Калі гэтае нязмоглае перавальваньне можна назваць бегам. Калі гэтае гідкае гнюснае існаваньне можна назваць жыцьцём. А правільней будзе сказаць так: нязмоглае задышлівае перавальваньне дзеля гідкага гнюснага існаваньня.

Так што, калі ты зьнянацку чуеш сухое, як стрэл, “Стой! Руки вверх!”, і спыняесься, падняўшы над галавою абедзьве рукі, а зь імі й торбу, дык нават адчуваеш немалую палёгку...

Вось яны стаяць на рэйках перад табою й абмацваюць цябе, рэжуць цябе ліхтарамі. Іх мала, іх, магчыма, толькі пяцёра. Але што ўдаецца табе заўважыць празь бязьлітаснае сьвятло – гэта іхнюю надзвычайную, пазбаўленую здаровага сэнсу ўзбро-

енасьць. Бо ў кожнага пры сабе калі не агнямёт ці ручны кулямёт, пад якім дзесяць гадоў таму ты сам загінаўся на маршах у легендарнай царыцы-пяхоце, дык прынамсі пара безадмоўных акаэсаў, начыненых жаклівымі кулямі са зьмешчаным цэнтрам вагі. Пра страшэнную колькасьць нажоў, якія выпінаюцца з усіх магчымых кішэняў іхных камбінэзонаў, табе ўжо й згадваць ня хочацца. А існуюць жа ў гэтых кішэнях яшчэ й гранаты, дынамітныя шашкі дый іншая найсучаснейшая й найцікавейшая выбухоўка, назовы якой ты ўжо шчасьліва пазабываў!

– Хто такі? – запытаўся адзін зь іх, у той час як іншы, барадаты, абшуквае цябе і, знайшоўшы ў тарбіне снулага сома, доўга да яго прынюхваецца.

– Прозьвішча маё Крапіва, але тата пісаліся Падапрыгара, – ветла адказваеш ты па старой выцьвярэзьнікавай звычцы.

Байцы выбухаюць досыць зьнішчальным сьмехам. З выняткам таго, які ставіў пытаньне, пэўна, найстарэйшага, бо ён люта зіркае то на іх, то на цябе.

– Во б(...), нажрался! – чуеш ты ад аднаго зь іх крылатую фразу, якую ўжо дзесьці й калісьці сёньня чуў.

– Як трапілі ў зону ўрадавага мэтро? – наліваецца лютасьцю найстарэйшы.

– Як я сюды трапіў? – задуменна паўтараеш ты й на хвілінку засяроджваеся. – А як я нагул трапіў у гэты сьвет? Як трапляе сюды кожны з нас? Бо ў бязмежжы касьмічнага нябыту ўсе мы становім сабою дзівосны прыклад трыюмфу выпадковасьці. Чалавецтва – гэта выпадковасьць. Цывілізацыя – выпадковасьць. Хаця, зь іншага боку, на ўсё ёсьць Божая Воля, сябры. І ёй заманулася, каб я сёньня складаўся з чатырох

асноўных роўняў. Вымкніце, калі ласка, хоць адну лямпу, бо я пачуваюся, нібы ў гестапа. Вачам балюча. Дзякуй! Першы ровень маёй сённяшняй духоўнасьці – гэта піва, выпітае на Фанвізіна. Тамсама выпітае чырвонае віно становіць другі, шмат у чым вызначальны ровень...

Па-над самюсенькай тваёй галавою нешта сьвіснула – мабыць, куля.

– Я спрашиваю, как ты попал в охраняемую зону? – губляе цярпеньне найстарэйшы.

– Пра гэта пытайцеся ў тых, хто яе ахоўвае, – паціскаеш ты плячыма з прастадушнасьцю якога-небудзь Амелькі з вадэвіляў эпохі Асьветніцтва. – А я апавядаю вам пра значна істотнейшыя й цікавейшыя моманты. Дарэчы, прыгадаў! Не чатыры, а цэлых пяць роўняў складаюць сёння мяне! Бо паўзверх чырвонага віна ляжыць яшчэ самагнёт, выпіты зноў такі на Фанвізіна!..

– Рыба какая-то дохлая, таріш капітан, – дакладае пра вынікі вобшуку барадаты.

– Так, – трохі супакойваецца “таріш капітан”. – Я затрымліваю вас. Для высьвятленьня абставінаў. Рукі можаце апусьціць.

– Дай вам, Божа, здароўя, – дзякуеш ты. – А вы наагул хто будзеце?

– Капітан Шалудзькоў, камандзір атраду па вынішчэньні пацукоў імя Фарабунда Марці, – падносіць ён далонь да свайго бэрэта. Чэсьць аддае, ці што?

– О, дык гэта вы! – радуесься ты такой нетрывіяльнай сустрэчы, але не пасьпяваеш як сьлед нацешыцца, бо той самы барадач завязвае табе вочы сьветланепранікальнаю хусткай, а пасья штурхае цябе ў сьпіну чымсьці вельмі цьвёрдым і непрыемным.

– Вперёд, – кажа ён.

І табе застаецца адно выканаць гэты загад. Ты адчуваеш, як яны бяруць цябе ў кола, хаця пра якія там уцёкі можна марыць у тваім становішчы, ты з усіх бакоў аточаны пацукаловамі-інтэрнацыяналістамі, і вы ідзяце спачатку тунэлем, гэтым мёртвым таямнічым адгалінаваньнем, па якім сёньня ня ходзяць цягнікі мэтро, потым кудысьці збочваеце, здаецца, у нейкую браму, потым ідзяце па сходах уніз – ізноў уніз! – потым нехта зь іх набірае нейкія лічбы на шчыце блякаваньня, і нейкая сьцяна, мураваная яшчэ нявольнікамі Івана III, рассоўваецца, але ты можаш адно здагадвацца пра ўсё гэтае: пра рухомыя сьцены, надпісы стараславянскаю вязьзю “ПОСТОРОННИМ ВХОД ВОСПРЕЩЕН”. І збоку гэта ўсё, пэўна, выглядае надта фацэтна: хеўра ўзброеных з галавы да ног дзівакоў у цяжкім, амаль хакейным рыштунку пад плямістымі камбінэзонамі пільна й няўсыпна вядзе кульгавага абадранага п’янюжку зь велізарнаю і, калі не лічыць сома, пустою торбай у руцэ. Але калі ўзяць пад увагу той факт, што паводле японскага летазьлічэньня ты, фон Ф., – самы што ні ёсьць Пацук, дык адразу вымалёўваецца абсалютны сэнс усяго. Пацукаловы злавілі пацука. Слава пацукаловам, ганьба пацуку!

Бо рэч у тым, што недзе ўжо цягам году па Маскве паўзуць чуткі, падтрыманыя ўсёю жоўтаю, а ня толькі чырвонаю прэсай, нібы ў нетрах мэтрапалітэну завяліся волатаўскія, з добрую аўчарку велічынёю пацукі. Яны бязьлітасныя й шалёныя, усё жывое ў момант разьдзіраецца імі на шматкі, бо таўшчыня іхных разоў сягае аднаго сантымэтра! Яны ненасытныя ў пажыраньні й капуляцыі. Надзеленыя шатанскаю хітрасьцю ды

здольнасьцю арыентавацца ў лябірынтах мэтро, гэтыя спараджэньні экалягічных катаклізмаў, гэтыя мутанты Антыхрыста, гэтыя апакаліптычныя пачвары, альбо – што горш – штучна выведзеныя ў заакіянскіх лябараторыях і закінутыя ў нашыя сутарэньні бэсты фактычна робяцца гаспадарамі маскоўскіх нетраў. Раней яны давалі знаць пра сябе адно ўначы. Цяпер пачалі зьяўляцца нават удзень, прычым на даволі людных станцыях, як, да прыкладу, “Барыкадная”, сеючы там паніку й смяротныя прырэпалах, а на станцыі “Бегавая” яны на нейкі час нават былі захапілі эскалятар і трымалі яго пад сваім кантролем. Адцясьніць іх у глыбіню тунэлю ўдалося адно з дапамогаю магутных лазэрных установак, якімі свайго часу быў спынены й навалны наступ хунвэйбінаў на савецка-кітайскай мяжы. Цягнікі мэтро цяпер часта й нечакана вымушаныя тармазіць сярод перагону. А тлумачэньне гэтаму простае: колькасьць пацукоў узрастае й іхныя скучанасьці на рэйках робяцца такімі густымі, што колы проста грузнуць у раздаўленых пацучыных целах. Гэтыя ахвяры з боку пацукоў, аднак, не здаюцца вечнымі: агідныя жывёліны ўсё лепш прыстасоўваюцца да сытуацыі. Імі ўжо загрызена некалькі машыністаў, і яшчэ некалькі даведзена да вар’яцтва, так што цяпер яны ізаляваныя ад грамадзтва ў клетках і казэматах псыхіятрычнага інстытуту імя Сьняжнеўскага. Аднак гэтыя факты захоўваюцца ў найстражэйшай таямніцы, за выдаваньне якой адпаведнага функцыянэра караюць немінучай сьмерцю, – пажыцьцёваю высылкай у маскоўскае сутарэньне. Сем’ям нябожчыкаў і звар’яцелых было паведамлена, што небаракі згубіліся бязь весткі, выпадкова пераблытаўшы лініі й заехаўшы ў нікому не вядомыя тупікі.

Ад пэўнага часу ўсё, што звязана з мэтрапа-літэнаўскімі пацукамі, апавітае надзвычайнаю службоваю сакрэтнасьцю. У маскоўскім кадэбэ створаны спэцыяльны пададзел зь некалькімі лябараторыямі. Вядуцца нейкія досьледы з удзелам найлепшых навукоўцаў, экстрасэнсаў і тыбэцкіх манахаў. Сфармаваныя добрахвотныя баявыя аддзелы з колішніх афганцаў, якія начамі працэ-ваюць падземную Маскву й бязьлітасна шмата-юць разрыўнымі кулямі любога, хто трапляецца ім на шляху й хоць аддалена нагадвае пацука. Гэта моцныя й самаадданыя хлопцы. І цяпер яны кудысьці жануць цябе, фон Ф. І дзякуй Богу, што яны ад самага пачатку ня ўшпарылі па табе не-калькімі чэргамі, каб потым, схіліўшы ў скрусе галовы, трохі пажурыцца.

Яны ідуць моўчкі, атачыўшы цябе з усіх ба-коў, а ты ўсё намагаеся іх разгаварыць.

— Гэй, хлопцы, — кажаш ты, — я заўсёды дзівіўся вашай сьмеласьці й ахвярнасьці. Вы адзіныя, кім можа па-сапраўднаму ганарыцца гэтае наскрозь спаракнелае грамадзтва. Акрамя членаў палітбю-ро, канечне. Хаця, зь іншага боку, калі ты ня ўмееш больш нічога, апроч як пускаць з носа бур-балкі, а з аўтамата чэргі, калі цягліцы твае яшчэ маладыя, а мазгавыя зьвіліны яшчэ недастаткова зьвілістыя, калі ў амоне вакансіяў няма ў сувязі з асабліваю прэстыжнасьцю гэтага гуманнага пад-разьдзелу, дык, мабыць, і сапраўды застаецца лезьці пад зямлю й ганяць пацукоў. Але ўсё-ткі я хацеў бы ведаць, што кажуць вам вашыя каханкі, сяброўкі, вашыя жонкі й сёстры, калі, адстраляў-шы цяжкую начную зьмену, вы зрываеце з сябе ў ваннай чорныя згусткі й касмылі наліплай поўсьці? Альбо калі яны знаходзяць навобмацак у вашых кішэнях скручаны, як шпагат, адрубле-

ны голы хвост паўмэтровай даўжыні? Ці любяць яны вас так сама, як і раней? Ці аддаюць ахвотна вясну цела свайго ў каханьні?.. – Заахвочаны іхнаю атупелаю маўчанкай, ты працягваеш: – Бо рэч тут ужо ня столькі ў пацукох, колькі ў патрэбе кагосьці зьнішчаць. Усё жыцьцё я даводзіў сабе ды іншым, якія мяне, што праўда, не разумелі, што гэты сьвет занадта брутальны, каб яго можна было зьмяніць да лепшага з дапамогаю словаў, але й занадта крохкі, каб зьмяняць у ім нешта з дапамогаю куляў. То бок наадварот. Ну, вы самі разумееце. Зьяўленьне ў мэтрапалітэнаўскіх непрах раней не вядомага навуцы – я маю наўвеце параўнальную біялёгію – гатунку пацукоў варта толькі вітаць з гледзішча быцьцёвага ўзбагачэньня. Хаця сам па сабе кожны асобна ўзяты пацук, у тым ліку і я, несумнеўна, увасабляе ў сабе нейкую частку зла й выступае актыўным яго... э-э... прыхільнікам. І ўсё ж мне чамусьці наймаверна шкада гэтых нахабных, пэпакорных, гэтых непайторных, згадзецца, стварэньняў. Я маю наўвеце пацукоў як найвышэйшую стадыю эвалюцыі. Хаця вас мне таксама шкада. Бо вы, як і пацукі, якіх вы зьнішчаеце, – ці не самае апошняе спараджэньне імперыі, яе лебядзіная песьня. І менавіта таму ў вашай вайне ня будзе пераможцаў і пераможаных, а будуць адно толькі ахвяры...

Ты мог бы яшчэ з паўгадзіны разьвіваць гэты свой бязглузды блазанскі маналёг, фон Ф., калі б цябе раптоўна й без папярэджаньня кудысьці не запхнулі, ажно ты ўпаў на цвёрдую й халодную паверхню, здаецца, на голы цэмэнт.

– Поп(...)і мне тут ешчо, Жан-Поль Сартр драмны, – незласьліва буркнуў юны капітан Шалудзькоў, зьдзіраючы з вачэй тваіх заслону.

Гэта была клетка. На шчасьце, даволі прас-

торная клетка сярод цеснага, задушлівага й волкага памяшканья, асьветленага настолькі цьмяна, што гэта магло нагадаць хіба што “дежурный свет” у начной казарме. З трох бакоў клетка была адасоблена ад сьвету (хе-хе!) тоўстымі кратамі. З чацьвертага боку, за тваёю сьпінай, была сьцяна з зачыненымі дзьвярыма, за якімі нешта люта валтузілася й скавытала, але ты ніяк ня мог вызначыць, што менавіта.

– А наагул, капітане, на якой такой падставе вы вядзеце сябе са мною так, быццам я адзін з вашых пацукоў? – згадаў ты нарэшце пра асноўныя правы чалавека.

– Вас затрымалі ў зоне ўрадавых зносінаў і сувязі. Гэтага дастаткова, – дакладна растлумачыў ён.

– Дастаткова для чаго? – пацікавіўся ты.

– Для ўсяго, – паабяцаў капітан.

І загадаў аднаму са сваіх арлоў зачыніць клетку звонку. Бо там былі яшчэ адны дзьверы, кратаваныя. А сам пайшоў – відавочна, кудысьці й камусьці дакладаць. Высьвятляць абставіны.

– Імпэрыя цікавая тым, што нейкія абставіны ў ёй высвятляюцца па некалькі соцень гадоў. Потым усіх рэабілітоўваюць – і ахвяраў, і катаў, – але гэта ўжо ня мае ніякага сэнсу, – кажаш ты і, пазяхнуўшы, правальваецца ў дрымоту, прытуліўшыся сьпінаю да халодных мэталічных дзьвярэй, за якімі нешта кідаецца й шкрабецца.

Магчыма, праз трыста гадоў археолягі знойдуць твой шкілет...

Аднак з твайго намеру гадоў трыста паспаць ня выйшла нічога. Празь нейкія пяць хвілінаў ты адчуў на сваім плячы лагодную й цяжкую руку.

– Якога яшчэ хрэна? – хрыпла пацікавіўся ты, ледзь падымаючы алавяныя павекі.

Перад табою нахіліўся дабрадзеі нявызначанага выгляду, але ў касцюме ды пры гальштуку, якія не зусім гарманіявалі з навакольнай сытуацыяй.

– Ота Вільгельмавіч? – удакладніў ён.

Гэтага табе хапіла. Неабходнасьці махаць перад тваім носам чырвоным пасьведчаньнем ужо не было, хоць ён усё-ткі дысцыплінавана памахаў.

– Вельмі цешуся нашаю сустрэчай, – усміхнуўся ён

– Раскоша чалавечага сумаўя, – сумна ўздыхнуў ты.

– Ну, дарэмна вы так, – яшчэ больш сардэчна заўсміхаўся ён. – Называйце мяне надалей... э-э... Сашком.

– Ня буду, – адрубіў ты. – Усё адно ніякі вы не Сашко.

– Усё гэта адносна, спадару фон Ф., магу вас запэўніць, – пераканаўча сказаў ён. – Якая розніца, як называецца гэтае вось тленнае цела? Галоўнае – несьмяротная душа. А яна ня мае зямнога імя, зацеснае для яе любое зь імёнаў чалавечых. У нейкай ступені й вы не Артур... Ды сядзеце, сядзеце...

Ён меў куды болей падставаў на тое, каб сказаць “ляжэце, ляжэце”, але праз старую службовую звычку дапусьціў недакладнасьць.

Ён сеў пасярэдзіне клеткі на крэсла, якое, пэўна, прынес сюды сам для сябе.

– Я трохі папаляю тут у вас, нічога? – ветліва пацікавіўся ён.

– Пачувайцеся, як дома, – параіў ты.

Ён шчыра зарагатаў.

– Я заўсёды цаніў ваш тонкі, трохі зласьлівы, чорны гумар. Гэтыя намёкі, гэтыя абагульненьні, гэтыя нечаканыя паралелі й мэтафары! Вось і ця-

пер вы ня проста ўжылі традыцыйны выраз “як дома” дачынна – сьмех сказаць – клеткі. Мне здаецца, што такім чынам вы перадусім высьмеялі ўсю нашу сацыялістычную бацькаўшчыну. Хіба ня так, Вільгельмавіч? – ён фанатычна зацягнуўся дымам.

– Канечне, – кіўнуў галавою ты. – Але гэта толькі між намі, – дадаў ты шэптам. – Больш нікому пра гэта не кажэце.

– Ну, што вы! – “Сашко” зноўку развесяліўся. – Гэта абсалютна нармальная думка. Я шаную вашу сатыру! Вы ж ведаеце, што ў нас цяпер свабоднае выяўленьне сатырычных думак. Як кажуць, дэмакратыя – цудоўная рэч, але нічога горшага чалавецтва выдумаць не магло. Так што крыміналу ў вашых словах няма ані каліва. Іншая рэч – калі б вы задумалі гвалтоўна зрынуць існы дзяржаўны лад...

– Няісны, – паправіў ты яго.

Ён з разуменьнем заківаў галавою.

– Сытуацыя з нашым дзяржаўным ладам і напраўду складаная, і я падзяляю вашу ўступаванасьць. – Цыгарэта, здаецца, была досыць вільготнаю, бо раз за разам гасла, і яму даводзілася зноў і зноў лезьці ў кішэні нагавіцаў па запалкі. – Але справа не выглядае зусім безнадзейнаю. Усе нашыя пляны мы зьвязваем са згуртаваньнем здаровых патрыятычных сілаў, якія покуль што дзейнічалі збольшага разрозьнена. Курва мама, ужо хутка тыдзень, як я гнію пад зямлёю, аж цыгарэты адсырэлі!

– І што вы тут робіце? – нехаця запытаўся ты.

– Мы й самі ня ведаем, – даверліва растлумачыў “Сашко”. – Нейкая глябальная падзея, хтосьці з кімсьці тут сустракаецца. А мы, так бы мовіць,

на варце. Адначасна атрымалі й інфармацыю пра вашае затрыманьне. Вырашылі трохі паклапаціцца пра старога знаёмага. Дарэчы, як вам мая ўкраінская?

– Пакідае жадаць горшага, – заўважыў ты. – Надта ўжо правільная, і гэта адразу робіць відавочнаю вашу прафэсію...

– Дзесяць гадоў у гэтай сранай Маскве, а роднай мовы не забыў, – пахваліўся “Сашко”. – Узначалваю ў нашым камітэце пярвічную ячэйку таварыства ўкраінскай мовы. Дарэчы, верш нядаўна напісаў!.. Як я мог забыць?

Ён палез рукою ў тую самую кішэнь у нагавіцах і выцягнуў зь яе нейкі зацёрты кавалак паперы.

– Паслухайце, Ота Вільгельмавіч. Гэта такі філязофскі верш, пад клясычных японцаў зроблены:

На жоўтых лініях асеньняга лістка

Чытаю верш

Пра першыя пупышкі...

– Ну, як вам? – усхвалявана запытаўся ён, чарговага разу прыпальваючы пагаслую цыгарэту.

– Другасна, – ацаніў ты.

– А я хацеў папрасіць вас, каб вы паспрыялі яго публікацыі, – расчаравана прызнаўся “Сашко”. – Я вельмі хацеў бы надрукавацца. У часопісе “Вітчызна” альбо “Кіеў”...

– Мо лепш у “Сучаснасьці”? – запытаўся ты.

– А вы паспрыяеце? – падміргнуў “Сашко”.

Ты скрывіўся й замоўк.

Ён доўга распальваў новую цыгарэту. Пасьля задуменна працытаваў кагосьці:

– “Мая верная мова... Ды хто безь цябе я?”

– Гаўно, – адказаў ты яму.

– Прабачце? – не зразумеў “Сашко”.

– Я меў наўвеце, што бяз роднай, вернай мовы ніводзін чакіст нічога ня варты.

– Вось вы, называючы мяне чакістам, несумнеўна, хацелі як мага мацней мяне параніць, глыбей абразіць, паказаць мне на маё месца ці нешта такое, – зьнянацку пасуворыў “Сашко”. – Але ж не забывайце, благаю вас, пра тое, што вас затрымалі ў зоне ўрадавай сувязі, а гэта можна расцэньваць як тэрарызм і спробу гвалтоўнага зьвяржэньня. Да таго ж, не далей як хвіліну таму, вы назвалі Маскву “сранаю”, што цалкам падпадае пад артыкул пра распальваньне міжнацыянальнай варажнечы...

– Чакайце! – трохі зьбянтэжыўся ты. – Наколькі я прыгадваю, гэта менавіта вы назвалі Маскву “сранаю”, і я, хоць да пэўнай ступені згодны з гэтым вашым азначэньнем, аднак не магу несцьці адказнасьці за сказанае вамі... Зрэшты, усе мы – толькі адгалоскі вялікага Сусьветнага Звону, і ніводнае нашае слова не нараджаецца само сабою. Хто гэта там, дарэчы, увесь час валтузіцца за сыцяною?

– Цешуся, Вільгельмавіч, што вы нарэшце паставілі гэтае пытаньне. І з асаблівай радасьцю паведамляю: за сыцяною перабываюць двое захопленых намі паддосьледных пацукоў. Гэта яскравыя прадстаўнікі тых падземных пачвараў, пра якія апошнім часам столькі паўсюль размоваў. Яны ўжо хутка тыдзень, як ня кормленыя, і скончыцца гэта павінна тым, што адзін зь іх зжарэ іншага. Так што падумайце...

– Адчуваючы нейкі цень пагрозы ў вашым паведамленьні, – пачаў ты, – сьмею дапусьціць, што досьлед над згаладнелымі пацукамі можна пашырыць, папоўніўшы колькасьць яго ўдзельнікаў

адным паэтам. І, хоць віруе ўва мне нядобрай памяці “крепкі вiноградный напіток”, усё-ткі хачу запытацца: што вы ад мяне патрабуеце гэтага разу?

– А зусім нічога, – асьляпляльна ўсьміхнуўся “Сашко”, затоптваючы ў падлогу нарэшце дапалены недапалак. – Нічога мы ад вас ня хочам, Вільгельмавіч. Ужо ня хочам нічога. Вы ж, мабыць, спадзяваліся, што мы вас паставім перад выбарам, перад маральным рашэньнем, і вы зробіце свой выбар, і загінеце сьмерцю мужных! Не, любы! Ніякага выбару! І ніякай вечнасьці для вас. Бо чым вы можаце нам спатрэбіцца? Вось хіба толькі досьлед над вамі паставіць, невядомы шкілеце...

– Лепш зайграйце на маёй флейце! – заявіў ты, адначасна адчуўшы трапяткое перабяганьне драгунскага палку мурашак па сьпіне.

– Разумею, што вы маеце наўвеце пад флейтаю, аднак не абражаюся, – запаліў “Сашко” новую цыгарэту, якая адразу й пагасла. І ўсё ж згадзецца, што такім чынам мы з вамі выконваем неабходную сьвету санітарную функцыю. Бо няма ніякага сэнсу ў існаваньні ў сьвеце такой марнасьці, як вы.

– Гэта вам так здаецца, што няма! – абражана буркнуў ты.

– Няма, Вільгельмавіч, сьмею вас запэўніць, што няма! Існаваньне гэтае неапраўданае зь любога гледзішча: ані з тэалягічнага, ані з экалягічнага, ані з грамадзянска-патрыятычнага. Возьмем, для прыкладу, дзень ваш сёньняшні, дзень ваш суботні. Пачаўся ён, уласна, з таго, што ў інтэрнацкай душавой вы зьдзейсьнілі незаконны полав стасунак з грамадзянкаю Малагасійскай рэспублікі Татнакетэа. Бедная дзяўчына й дагэтуль лічыць, што на яе сышоў Ананмаалхаа – дух пла-

дароднасьці, гародніны й дзетароднасьці. Потым вы цынчна п'янчылі на вуліцы Фанвізіна, дзе выславлілі нацыяналістычную расісцкую прамову, у якой заклікалі, блюзьнерачы, праліваць кроў у імя чысьціні піва. Потым вы здзейсьнілі разбойны напад на кватэру Галіны К., супрацоўніцы падпарадкаванага нам Інстытуту атрутаў і нетрадыцыйных спосабаў умярцьвеньня...

– Галя, – ледзь чутна прашаптаў ты, уражаны ў сэрца.

– Так, Галя, – пацьвердзіў “Сашко”. – Жанчына, што на ўсё была гатовая дзеля вас. Вы, аднак, як заўсёды, дзейнічалі па-здрадніцку. Гэта ваш стыль, фон Ф. Адным жанчынам здраджваць зь іншымі, а тым іншым – зь іншымі іншымі й гэтак далей. Таксама было й сёньня. У выпадку з Галінаю К. вас больш прываблівала гарачая ванна. Вы люта расправіліся зь няшчаснаю жанчынай, дарэчы, расійкаю з нацыянальнасьці, і я расцэньваю гэта як праяву ўкраінскага нацыяналізму, таксама як праяву расізму лічу ранішняе згвалтаваньне вамі малагасійскай паэткі Татнакетэа...

– Ёй было прыемна, – паспрабаваў ты спыніць гэтую плынь.

– Прыемна? – “Сашко” зноўку шчыра разрагатаўся. – Чарната вашага гумару ня ведае межаў, Вільгельмавіч. Нічога, хутка вам таксама будзе прыемна. Чуеце, як распаляюцца вашыя суседзі пацукі ў прадчуваньні суботняй вячэры? Аднак працягнем пералік вашых найноўшых вычынаў. Гэты чорны сыпіс патроху робіцца праўдзівым мартыралёгам. Ад заклікаў і прамоваў вы перайшлі да дзеяньняў. Бо, акрамя ўсяго іншага, вы беспасярэдні суўдзельнік тэарарыстычнага акту ў “Закусачнай” на рагу Новага й Старога Арбату. У вы-

ніку вашых злачынстваў, што прывялі да выбуху покуль што невядомага нам паходжанья...

– Граната Ф-1, – растлумачыў ты.

– ... дзякую, вось жа, у выніку вашых дзеянняў загінулі прадстаўнікі ўсіх нацыяў ды народнасьцяў Савецкага Саюзу. Фактычная мэта гэтага вашага замаху – дэстабілізацыя й дэструкцыя. Уласна кажучы, гэта быў замах на ўвесь савецкі народ як на новую гістарычную супольнасьць.

– Далей! – прастагнаў ты.

– Калі ласка! Цягам дня вы некалькі разоў тэлефанавалі нейкаму Кірылу Ст., што вядомы нам як прабандэраўскі дзяяч, блізкі да рухаўска-гетманска-мельнікаўскіх колаў, які цяпер намагаецца заснаваць у Маскве падрыўную газэтку. Але й тут вы паводзілі сябе распусна, фон Ф. Бо так і ня здолелі прыйсьці на сустрэчу са згаданным Кірылам. Затое, пусьціўшы сьлінку пры згадцы пра формы ног Кірылавай сужыхаркі, вы спрабавалі спакусіць яе, запрашаючы на спатканьне каля крамы “Дзіцячы сьвет”.

– Я не прызначаў ёй спатканьня, – горка скрывіўся ты. – Вашыя апараты падслухваньня маюць падазроную здольнасьць перакручваць і прыхлушваць

– Гэта мала што мяняе ў вашым скрайне непрывабным маральным абліччы, фон Ф., у вашай, прабачце за шчырасьць, амаральнай мордзе. Але за інфармацыю дзякую – абавязкова выпішу пістонаў каму трэба з пададзелу праслухоўваньня – зьвярнеце ўвагу, пра-слухоўваньня, а ня пад-, як вы яго толькі што назвалі, – ужо ня першага разу высвятляецца, што яны ахвотна дадаюць ад сябе ўсякую рамантычную херню. Мабыць, белетрыст там нейкі завёўся нахштальт вас, Вільгельмавіч!

– Працягвайце й не адхіляйцеся ад сюжэту, – папрасіў ты.

– Сюжэт вам вядомы лепш, чым мне, – пыхнуў “Сашко”, нясьцерпна доўга распальваючы новую цыгарэту. – З мэтай правядзеньня наступнага тэрарыстычнага акту, цяпер ужо ў зоне ўрадавай сувязі, вы спусьціліся ў дапаможныя памяшканьні “Дзіцячага сьвету”. Тут ахвяраю вашай злачыннай бязьдзейнасьці стаў яшчэ адзін цудоўны чалавек, – голас “Сашка” ледзь затрымцеў, – бацька двух дзяцей, шматгадовы наш памочнік, агент для асабліва далікатных даручэньняў “Цыганскі Барон”.

– Гэта той, што ўтапіўся ў гаўне?

– Той самы. Прэзыдэнт ужо падпісаў загад аб прысваеньні яму званьня Героя Савецкага Саюзу пасьмяротна, – досыць урачыстым тонам прамовіў “Сашко”.

– У такім выпадку няхай ваш прэзыдэнт паклапоціцца й пра вяртаньне майго авіяквітка, – зласьліва пажартаваў ты.

– А хто верне дзіцяткам іхнага татку? – суво-ра запытаўся “Сашко”. – Не, фон Ф., не спатрэбіцца табе ўжо авіяквіток! І не спадзявайся!.. Мы ўмеем караць!.. Мы б цябе нават у Мэксыцы знайшлі б...

– У Мэксыцы, – выправіў ты яго.

– Што?

– Паводле клясычнага правапісу, мусіць быць “у Мэксыцы”...

– Ды адзін хрэн – хоць у Мэксыцы, хоць у Мэксыцы – усё адно табе капец! Днямі была падпісаная асабліва таемная інструкцыя – кажу табе як таму, хто ўсё адно ўжо нікому пра гэтае не разбалбоча, – дык вось, таемную інструкцыю пра выкарыстаньне пацукоў новай генэрацыі пры раз-

гонах несанкцыяваных зборышчаў, а таксама падчас надзвычайнага й ваеннага становішча. Сёння ўрэшце атрыманы дазвол Камітэту канстытуцыйнага нагляду на правядзеньне дасьледніцка-экспэрымэнтальных работаў. Ты будзеш першым, фон Ф., можаш ганарыцца! Агентам “Каіну”, “Вэльзэвулу” ды “Жырыноўскаму” будучь аб’яўлены падзякі. Агент “Цыганскі Барон”, як я ўжо казаў, будзе адзначаны асобна. Зараз, мае любыя, зараз! – ласкава зашаргатаў ён, зьвяртаючыся да чагосьці вялікага й касматага, што ўсё нецярплівей скавытала за сьцяною.

– Адзінае, у чым я памыліўся, – стомленым голасам пачаў ты, – гэта тое, што я паверыў у магчымасьць свабоды. Аднак свабода выглядае ілюзорна, як удала адзначыў у адным са сваіх вершаў Андруховіч!.. А шкада...

Аднекуль наплывала самотная скрыпка. Яе рабілася ўсё больш, яна стварала нейкі нелягічны й пранізлівы фон, яна распадалася на іншыя гукі, іншыя інструмэнты – і ў хуткім часе гэта ўжо быў аркестар, што выбухаў усё энэргічнаейшымі акордамі. Гукі даляталі аднекуль згары, з-над столі, магчыма, там угары быў тэатар, нейкі асаблівы падземны тэатар альбо звычайны Большой, у якім толькі што пачалося прадстаўленьне. Музыка рабіла ўсё значна істотнейшым і глыбейшым. Ты адчуў, што трэба сказаць нешта вечнае.

– Я праклінаю імперыю, – вымавіў ты зь інтанацыямі ўсходняга прарока.

– Ты?! Што служыў ёй вераю і праўдай? – і “Сашко” сарданічна зарагатаў, а можа, і закашляўся ад надта вільготнай цыгарэты.

Велічныя й увадначас разгневаныя пералівы трамбонаў ды валторнаў змусілі цябе адказаць палка й сярдзіта:

– Я не служыў ёй вераю і праўдай! І я не вінаваты аніколько! З грахоў імперскіх вусьцішніх ніводны ў душу ня ўлез, да цела не прыліп!

“Сашко”, што ў гэты міг сарваўся з крэсла й імкліва захадзіў па клетцы, як падстрэлены леў, атакаваў цябе ня менш жарсным рэчытатывам:

– Не вінаваты? Зручна ты прыдумаў! Перад адным сабой ты вінаваты?! Маўляў, мае грахі – мае турботы?.. І гэта ты, што толькі здраджваць мог? Ты, што паперу падпісаў пра здраду?! – Над галавою ў яго нешта высвяцілася. Магчыма, гэта быў німб. – А процьмы парубаных і забітых, і тых, якія ў вечнай мерзлаце – дзясяткі, сотні і мільёны тысяч?! Ты падпісаў тады й душу забіў!..

Яго словы то патаналі, то выплывалі з бурлівага музычнага мора. Партыя смычковых рабілася ўсё нэрвознейшаю й патрабавальнейшаю. На шчасьце, аднекуль зь нетраў кампазытарскай задумы прабіўся самотны ў сваёй усёдаравальнасьці габой. Гэта дало табе змогу сабрацца з духам:

– Я ратаваў адзінае чужое жыцьцё, што даражэйшае ад тых абстрактных соцень і мільёнаў тысяч...

– Ты? Ратаваў? Жыцьцё? Чужое? – зноўку ён дэманічна, люта засьмяяўся, аркестар зноўку ўдарыў апантана, заціх габой, затое гром літаўраў і барабанаў перакрыў усё. – Ты здатны ратаваць адно сябе! Ты ратаваў сябе заўжды і ўсюды! Але й сябе ты сёньня не ўрату-у-у-у-еш! – апошняя фраза была даволі ўдала ўпісаная ў музычны фон і прапяная на дзіва сакавітым тэнарам.

– Што ж, – уздыхнуў ты, – добра. Я жыцьцё любіў – з усёй ягонай гнюсатою, хоць гнюсата і мучыла мяне. Аднак вам не забіць мяне ўсяго, бо ўвесь я не памру, бо я пакінуў... бо я пакінуў словы, словы, словы... Так – словы, словы, словы...

Пацукі бясьсільныя прагрызці дзіркі ў словах – яны ляцяць за ветрам, нібы лісьце, дык хай ляцяць – хтось некалі пачуе. Вам не забіць мяне ўсяго да рэшты – краса ніколі не памрэ на сьвеце!..

Тэмп аркестру нарастаў. Гэта было нейкае сучэльнае “алегра нон мольта”, “прэста фурыёза” ці нешта такое. “Сашко” ўжо не пасьпяваў за музычнымі фразамі, рубленымі й рашучымі. Ён пасьпяваў адно перапытваць:

- Бо ты пакінуў словы, словы, словы?
- Бо я пакінуў словы, словы, словы!
- Нам не забіць цябе ўсяго да рэшты?
- Мяне ўсяго да рэшты не забіць вам!
- Краса ніколі не памрэ на сьвеце?
- На сьвеце не памрэ краса ніколі!

Уласна кажучы, гэты заключны дуэт выйшаў даволі зладжаным і мэлядычным. Твой сарваны хрыплы фальцэт удала пераплятаўся з салаўіным “Сашковым” тэнарам. Нейкі час аркестар яшчэ лунаў, завяршаючы ўсю сцэну магутнаю й трагічнаю, ды ўсё-ткі, у нечым найістотнейшым, аптымістычнаю кодай. Нарэшце ўсё змоўкла. І замест бурлівых воплескаў з глядзельнай залі ты пачуў усё агрэсіўнейшае хрыпеньне й павіскваньне з-за сьпіны. Здавалася, што ўвязьненыя пачвары шкрабуцца ўжо ня ў дзьверы, а беспасярэдне ў твой швэдар.

– То-та ж бо, – кіўнуў галавою на зачыненыя дзьверы трохі задыханы “Сашко” і, дастаўшы насоўку, павыціраў з лоба радзенькія кроплі поту. Усяго сябе аддаў музыцы. – Цяпер рыхтуйцеся, фон Ф., – пагразіў ён пальцам. – Аднак, перш чым вы перайдзяце ў стан непэратраўленых рэштак, вы маеце нагоду палепшыць свой грахоўны балянс. Вас чакае, як кажуць немцы, айнэ юбэр-рашунг!

- У умляўт, – выправіў ты яго.

– Адзін хрэн, – сказаў “Сашко” і, узяўшы крэсла з інвэнтарным нумарам на ножцы, выйшаў з клеткі.

Клетку ён зачыніў на ключ.

Уся гэтая стыхійная забава з пацукамі, клеткаю, распухлым каленам і опэрным чакістам здалася табе чымсьці скрайне дурнаватым і зусім непраўдападобным. Не зважаючы на тое, што задняя сьцяна ўжо аж трышчэла й ходырам хадзіла ад шалёнай нецярплівасьці зачыненых за ёю монстраў, ты покуль што ня надта хацеў верыць у жахлівую пэрспэктыву. Выпітае за дзень, відавочна, і далей рабіла сваё, і ты вырашыў усё-ткі паспаць і нават замовіў сабе ў адпаведнай нябёснай канцылярыі сон пра Вэнэцыю. Але, нават не паспеўшы даплысьці водным трамвайчыкам ад Транкета да пляцу Сьв. Марка, ты быў абуджаны зьяўленьнем у тваёй клетцы кагосьці новага.

А гэта была Галя. Яна прыклала свой палец табе да вуснаў, і ты, за старою мілоснаю звычайкай, пачаў песьціць яго. І раптам адхінуўся, як ад гадзюкі, згадаўшы, што яна – іхная хаўрусьніца. Але Галя апярэдзіла твае магчымыя дакоры.

– Мяне выклікалі па службовым абавязку, – растлумачыла яна. – Я павінна зрабіць табе некалькі ўколаў...

– Навошта, Галя?

– Для чысьціні экспэрымэнту.

– Для якой чысьціні – маральнай?

– Перастань хоць цяпер, – ціха сказала яна, але ў яе голасе не было ані кропелькі злосьці. – Здымай нагавіцы.

– Я хацеў бы памерці з годнасьцю, Галіна.

– Ніхто не прэтэндуе на тваю годнасьць. Але нагавіцы трэба зьняць.

На ёй быў нейкі вельмі афіцыйны касцюм, нешта накшталт жаночай уніформы, хаця даволі аблягальнай, з досыць караценькаю спаднічкай. Яна трохі пахла гарэлкаю, але наагул трымалася някепска. Не зважаючы нават на крыху прыпухлую скулу.

– Разумееш, Галя, я хацеў бы памерці без галасу й скажонага твару, апрача таго, я не хацеў бы ў перадсмяротнай агоніі накласьці ў нагавіцы...

– Вось і здымай іх, – настойліва паўтарыла яна.

– Ты можаш зрабіць так, каб я памёр прыгожа і з геройскаю пенай, э-э, песняй на вуснах? – запытаўся ты, слухмяна расшпільваючы першы гузік. – І наагул, растлумач мне сутнасьць экспэрымэнту. Маю я права хоць на гэта? Што за маразмы чыняцца ў гэтых ваших сутарэньнях! Спачатку мне паведамляюць, што мяне засунуць да галодных пацукоў. Пасьля я дазнаюся, што мяне будуць калоць у сраку дзеля чысьціні экспэрымэнту. І ўсё гэта нішто іншае, як падрыхтоўка адпаведных структураў да паўсюднага ўвядзеньня ваеннага становішча!..

Яна паклала набок сваю тарбінку з шпрыцамі. І зноў паклала палец табе на вусны.

– Маўчы, – сказала яна зусім ціха.

– Не магу маўчаць! – страпянуўся ты, але адчуў, што другая яе рука ўжо расшпільвае на табе засталыя гузікі.

Яна была цудадзейная, гэтая рука. Ты ажно замер, агаломшаны, а яна прыйшла да цябе, як старая знаёмая, і даволі лёгка патрапіла туды, куды прагнула. Гэта была музычная, віртуозная рука. Яна рабіла цябе мацнейшым. Яна давала табе надзею.

Ты хутчэй адчуў, чым пабачыў, як Галя скінула жакет і кашулю. Яна паўзла па табе, нібы каралева змеяў. Ты ўвесь спавіўся яе целам, ты нырнуў у яго, як у хвалю, раскашуючыся ў запамарочліва-ўзбуджальным яе сычэньні. Яе вусны вандравалі па табе, як па лесе. Яны пабывалі ўсюды. Але рука! Яна працягвала рабіць сваю справу, ажно ты заплюшчыў вочы, ажно задыхаў цяжэй, урывісьцей.

– Маўчы, – сычэла каралева змеяў.

Яна зануралася ў цябе ўсё глыбей і глыбей. Яна пахла гарэлкаю, пахла дажджом і травою. Ты заставаўся нерухомым і ўвадначас ужо плыў кудысьці. Так, гэта былі хвалі. Нарэшце рука, тая яе рука, вынырнула з глыбінняў і, як зыркая птушка, пераляцеўшы па тваіх грудзях, заначавала ў валасох. Ажно тады ты згадаў, што таксама маеш рукі. І яны пачалі сваё падарожжа. Гэта было змаганьне рук – тваіх, яшчэ кволых і такіх неслухмяных, і ейных, чудатворных, цёпрых і шчодрых. Яна дапамагала табе кожным сваім рухам, яна цякла насустрач табе, аж покуль вы ўдваіх ня вызвалілі яе ад лішняй адзежы.

– Я звар’яцею ад цябе, – прашаптаў ты.

– Маўчы, – паўтарыла яна.

Словы маглі толькі нашкодзіць. Для іх не было месца. Яны былі зусім недарэчныя. Яны нічога не азначалі. А словы мусяць нешта азначаць.

Нарэшце яна ціхенька ўскрыкнула. Гэта быў яшчэ толькі пачатак, але ты ўжо бачыў цемру, прашытую бліскавіцамі. І таму яна рабіла ўсё, каб ты вытрымаў. Яна любіла кожную найменшую часцінку цябе, яна амаль сьпявала пра гэтае сваім нястомным “маўчы, маўчы”, і ўжо цяжка было здагадацца, хто кім ахвяруе – так самааддана прыносіла яна ўсё, што магла. І ты паба-

чыў сьветлую дарогу невядомага сьпякотнага дня, ты адчуў сквар, адчуў, што ты таеш, поўнісься чымсьці пяшчотным і белым, ты зрабіў апошнія намаганьне й пакрыўся белым цьветам, нібы райскія шаты, і ўрэшце патануў у такім невымоўным моры пяшчоты, глыбей за якую ўжо няма нічога, нічога, нічога...

– Я прынесла табе плашч, – сказала яна праз хвіліну, ужо амаль апранутая. – Я вымыла й высушыла яго.

Яна падала табе трохі яшчэ вільготны скрутак, выцягнуты аднекуль з напаўцемры.

– Дзякуй, але навошта ён мне? – кісла ўсьміхнуўся ты. – Хочаш, каб тыя паскуды расшматалі яго сваімі страшнымі разцамі?

Яны прысела побач з табою й запаліла.

– Раскажы мне ўсё-ткі, у чым рэч? Што за экспэрымэнты вы тут праводзіце? Чаму менавіта ты? Чаму ты зь імі? .

– Я не вінаватая. Я хацела займацца сваёй навукаю. Зьмеямі, атрутамі. Яны далі мне такую магчымасьць.

– Ці ёсьць у мяне хоць нейкія шанцы? Ці магу я чыніць належны супраціў пацукам?

– Для чысьціні экспэрымэнту я павінна была ўвесці табе сякія-такія рэчывы. Яны паралізуюць. Празь няпоўных дваццаць хвілін пасья ўколу ты ператвараеся ў расьліну. Гаворка, уласна, ужо не пра цябе, а пра тое, ці падзейнічаюць гэтыя рэчывы ў далейшым на пацукоў. Яны ж – таксама жывыя істоты, падуладныя пэўным біялягічным законам. Разумееш, апошнім часам рэжым усё менш надзеяў ускладае на войска. На міліцыю, зрэшты, таксама. У выпадку абвастрэньняў і сілавых сутыкненьняў ён можа жорстка пра-

лічыцца. Велізарныя пацукі, напушчаныя на дэман-
странтаў, гэта нешта надзейнейшае, ці ня праўда?..

– І ты бярэш удзел у гэтым злачынстве?

– Мы штодня бярем удзел у нейкім злачын-
стве, каханы. Самі таго не разумеючы. Але ў
тым, пра якое ты кажаш, я покуль што не за-
дзейнічаная.

– Ты ня будзеш мяне калоць, мілая? Дай мне
магчымасьць загінуць не расьлінаю. Я буду таўчы
іх нагамі, покуль змагу. Зрэшты, у мяне пашко-
джанае калена, але я хацеў бы пратрымацца да
апошняга... Дарэчы, я ня надта балюча ўдарыў
цябе сёньня?

– Пустое. Гэта я была ўва ўсім вінаватая. Я
першая пачала. Ты адно абараняўся.

– Даруй, калі я прынес табе пакуты.

– Я вельмі не хацела, каб ты ішоў. Але цяпер
гэта ўжо ня мае значэньня. Табе хоць часам, хоць
трохі было добра са мною?

– Мне было фантастычна.

– Мне таксама.

– Дзякуй, любая. Ты маё апошняе вялікае
каханьне.

– Табе так толькі здаецца. Празь некалькі
хвілін ты зусім забудзеш пра мяне.

– Празь некалькі хвілін я забуду ня толькі
пра цябе. Зрэшты, што я кажу? Хіба гэтае цела,
якое зараз будзе пашматанае, – гэта сапраўдны
я? Не, сапраўдны я цябе не забуду. Я меў магчы-
масьць пераканацца ў тым, што мёртвыя не забы-
ваюць жывых.

– Ты вельмі прымхлівы! Украінцы ўсе такія
прымхлівыя? Ведаеш, калі я была маленькаю, дык
таксама верыла ў нешта такое. У тое, што духі
памерлых застаюцца каля нас, уначы кружаць
наўкола нашых ложкаў і п'юць малако на кух-

нях... Але мой муж памёр і ніколі больш не прыходзіў да мяне...

– Ты мела мужа? Але ж ты не апавядала мне пра яго! Чаму ён памёр?

– Ах, дурная неасьцярожнасьць у абыходжаньні з гадзюкамі!.. Ён любіў п’яным заходзіць у сэрпэнтарый...

– Ён шмат піў?

– Як вуж. Уласна, быў хранічным алькаголікам. Хоць і вельмі кахаў мяне. Але бухаць любіў яшчэ больш. Некалькі разоў спрабаваў мяне зарэзаць. Гэта яму так не прайшло.

– Нішто проста так не праходзіць. Я хачу падвесці сякія-такія вынікі, Галя. Маё жыцьцё выявілася не такім ужо й доўгім, як прадказвалі вандроўныя цыгане й вучоныя астролягі, але, што больш прыкра, не такім ужо й бліскучым. Я намагаўся ня мець ворагаў і падабацца ўсім бяз вынятку, памятаючы, што адзіны мой найлюцейшы вораг – гэта я сам. Але падабацца ўсім бяз вынятку выявілася немагчымым. Ніхто не пажадаў запасочыць мяне ў добрых намерах. Настолькі яны ўсе былі міжсобку перасвараныя. Таму любая мая спроба знайсці гармонію завяршалася тым, што мяне гналі. Больш за тое, я пабачыў, што гэты сьвет трымаецца на нянавісьці. Яна яго адзіная рухальная сіла. І я захацеў уцячы ад яе. Захацеў здзейсьніць кругасьветнае падарожжа, але мне не хапіла грошай нават для таго, каб даехаць караблём да Вэнэцыі. Таму я задавальняўся снамі, каханьнямі й моцнымі напоямі. Бо п’янства – таксама разнавіднасьць падарожжа! Гэта падарожжа па вызваленыя паўшар’ях сьведомасьці, а значыць, і быцьця. Аднаго цудоўнага дажджлівага травеньскага дня, то бок сёньня, будучы ў трохі зацямнёным стане, я д’ябал ведае чаму апынуўся

ў сутарэньні. Аднак, як толькі што высветлілася, гэта была толькі ілюзія, наіўны засмарканы самападман, калі я лічыў, быццам бы дзейнічаю цалкам самастойна, паводле свайго ўласнага незалежнага пляну. Напраўду ж мяне сюды прывялі. Як падданы імперыі, уладальнік яе пашпарту й удзельнік шматлікіх рэфэрэндумаў, я выявіўся шаром у нейкім цікавым більярдзе. Цяпер сталася ўдарыць па ім апошняга разу.

– Ты надта змрочна глядзіш на рэчы, – усміхнулася яна, паклаўшы руку табе на плячо.

– Я маю на гэта сякія-такія падставы. Згадзешся, любая, дзіўна было б, калі б менавіта цяпер я пачаў выслаўляць нешта легкадумнае й жыццьярадаснае. Чуеш, як узбуджана дышае гэтая брыдота за сьцяною? Ведаеш, я дагэтуль не магу паверыць, што мяне чакае двубой зь імі. Ты ня маеш для мяне мяча альбо прынамсі нажа для адкрываньня кансэрваў?

– Я хацела затрымаць цябе любою цаной. Але досыць хутка зразумела, што гэта марная справа. Ты не захацеў бы забраць мяне ў сваё кругасветнае падарожжа. Надта ты ўжо любіш разнастайнасьць у жанчынах. Я ня маю для цябе мяча. Усё, што я змагла, – гэта вымыць твой плашч, даволі ўжо запэчканы плашч старога валацугі, і прынесці табе пару хвілін пяшчоты на разьвітаньне.

– Дзякуй, сэрца маё. Ці будзеш ты мець нейкія службовыя непрыемнасьці, калі высветліцца, што ты не зрабіла мне тых сраных уколаў?

– Ты забягаеш надта далёка. Навошта гэтыя пытаньні? Пра якія службовыя непрыемнасьці можа ісьці гаворка, калі мы з табою разьвітваемся?

– Маеш рацыю. Ты заўсёды яе маеш. Даруй.

Проста я вельмі хацеў бы, каб у цябе ўсё было тып-топ. Каб твой наступны муж быў не слабахарктарным нудным алькаголікам, а прынамсі ўдзячным і стрыманым мазахістам. Я любіў бы твайго мужа амаль таксама, як цябе. Акрамя таго, я мару, каб табе лавіліся адно найатрутнейшыя зьмеі, вяртлявыя й дасканалыя. Каб ты ня мусіла жыць у тым пустым доме, які развальваецца на вачох. Я купіў бы для цябе невялічкі палац у Паўднёвым Тыролі, калі б мне хапіла на яго грошай... Як гэта ўсё будзе выглядаць далей?

– Што менавіта?

– Ну, мая сьмерць. Мяне сіламоц запіхаюць туды?

– Не пытайся ў мяне пра такія рэчы.

– Гэта службовая таямніца?

– Гэта сусьветная таямніца. Пра тое, як выглядае сьмерць, могуць ведаць адно тыя, што прайшлі празь яе.

– Мяне цікавіць тэхналёгія.

– Ня будзь такім бязьлітасным. Бачыш, мне цяжка ня толькі гаварыць, але й думаць пра гэта.

– Даруй. Я проста пацікавіўся. Я лічыў, што маю права.

– Там, у кішэні твайго плашча, касэта з Майкам Олдфілдам.

– Лепш бы ты пакінула яе сабе. Гэта нашая музыка.

Галя нахілілася да цябе, і вы зноў пачалі цалавацца. “Вось так выглядае разьвітаньне”, – падумаў ты. Зь мільярдаў жанчын гэтага сьвету, якія былі ў тваім распараджэньні, ты выбраў для фінальнай сцэны менавіта гэтую. Нешта ў цябе адабралі, фон Ф. Ня толькі жыцьцё, зрэшты. Усё іншае таксама. Значна больш, чым проста жыцьцё.

– Калі яны ўрэшце супакояцца? – уздрыгнуў

ты, адрываючыся ад яе саланаватых вуснаў. – Калі яны жгаруць мяне?

– Гэта магнітафон, – сказала Галя. – Іх там няма.

– Як няма? Што ты кажаш?

– Няўжо ты мог паверыць у такое глупства? Сьмешны ты, сьмешны! – Яе вочы паблісквалі ў напаўцёмры жывымі слязьмі.

– Для чаго тады гэта ўсё? – ты моцна пацёр гарачы лоб.

– Для чысыціні экспэрымэнту. Табе ўсё адно не зразумець – ён занадта складаны, шматступенны. Спачатку цябе запалохваюць пэрспэктываю немінучай жаклівай сьмерці. Рэдкаснай сьмерці. Потым пара адпаведных уколаў. І ты робісься вельмі мяккім. Паралізаваным. І згодным на ўсё. І заўсёды носіш у сабе гэты жак.

Яна разьбіла дзьве бясколерныя ампулы, ударыўшы імі аб падлогу. Пасьля растаптала нагою шпрыц. Ты адчуў, як неміласэрна, нясьцерпна й імкліва пакрываецца потам.

– Вось табе ключ ад тваёй клеткі, – сказала яна. – Замкнеш мяне звонку. Ты маеш яшчэ сем хвілін. Церазь сем хвілін прачнецца кіраўнік групы...

– “Сашко”?

– Можа, і “Сашко”. Ён вырашыў паспаць паўгадзіны, покуль я зраблю сваё й уколы пачнуць дзейнічаць. Я буду ляжаць тут, амаль непрытомная. Мне нават прыкідвацца не спатрэбіцца. Я нават змагу паказаць ім сьляды тваіх удараў. Ты замкнеш мяне. Пойдзеш па калідоры налева. Запомні: колькі б ні было паваротаў ці разгалінаваньняў, заўсёды збочвай улева. Ты зможаш гэта запомніць?

– І што потым, сэрца маё?

– Потым будзе ліфт. Каля яго будзе хадзіць вартавы, але ты нешта прыдумаў, бо гэта твая адзіная магчымасць.

– Што, што я магу прыдумаць, любая?

– Што-небудзь. На гэтым ліфце ты зможаш падняцца наверх.

– Куды наверх, каханая?

– Хіба я ведаю? Там пабачыш!

– Я не змагу хутка бегаць, – сказаў ты, апра-наючы плашч. – Я не хачу ісьці ад цябе. Але мушу. Калі мы зноў пабачымся?

– Вартавы каля ліфта ўзброены пісталетам. Мы можам ніколі не пабачыцца.

– Ты была занадта добраю да мяне, – ты правёў далонь па яе прыпухлай скуле. – Ты сапраўдная расійская жанчына. Такія, як ты, ехалі ў Сібір за дзекабрыстамі. Я буду пісаць табе лісты з Украіны. Альбо з таго сьвету – залежыць ад вартавога перад ліфтам. Але пабачыш, я буду ўважлівейшым, чым той непамятлівы алькаголік.

– Ідзі ўжо... Калі яны засьпеюць цябе тут...

Але ты не даеш ёй дагаварыць, моцна прытуліўшы да сябе. Потым хапаеш з падлогі сваю велічэзную торбу й пад нясыцішнае прагавітае скуголеньне з суседняй клеткі паварочваеш ключ у замку...

Калі ты, фон Ф., правільна ўсё зразумеў і дакладна запомніў, калі ты яшчэ ня ўшчэнт прапіў рэшткі свайго мозгу й не зусім здурнеў ад гарачкі, дык варта ўвесь час збочваць налева. А гэта азначае, што ты рухаешся па калідорах пэўнага лябірынту ў напрамку да нейкага загадкавага цэнтру яго. Гэта падобна да антычнага мэандра. Аднак такая інфармацыя табе, фон Ф., ні да чога: усё адно ты ня ведаеш, што гэта такое.

Ці тактоўна, сябры мае, ці шляхетна, ці па-

людзку гэта, калі ў такую гарачую для мяне хвіліну, калі я ледзьве ўратаваўся ад зьнішчэньня, страціў каханую жанчыну, а цяпер лячу кудысьці ў невядомае, найверагодней – каб атрымаць кулю ў лоб, ці гуманна гэта, сябры мае, – дакараць мяне ў такі міг п’янствам, абвінавачваць у няведаньні антычных рэаліяў? Дайце мне хоць неяк выбрацца адсюль, а пасьяля пытайцеся пра ўсё на сьвеце, скажам, як выглядаў шчыт Ахіла альбо колькі караблёў і пад якімі назовамі снарадзілі грэкі ў Трою. Але покуль што дайце мне спакой з тымі грэкамі, бо вунь ужо відаць вартавога ў цывільным у самым канцы калідору, ён пахаджае сабе перад дзвярыма ў ліфт. І я мушу нешта прыдумаць, каб ён ня толькі не бабахнуў па мне ўсмак дзеля сьвятога парадку, а каб яшчэ можна было гэтым ліфтам скарыстацца. Як прыкра, што няма цяпер пры мне любай Астрыд – яна так пераканаўча ўмела пераадольваць усіх на сьвеце вартавых, швайцараў, афіцэраў, вахцэраў, білецэраў ды іншую набрыдзь, якая ўстае на перашкодзе свабоднаму чалавечаму перамяшчэньню! Мне каля яе заставалася адно рабіць выгляд ганарлівага іншаземнага ёлупня, які пыхліва не разумее нічагусенькі з таго, што адбываецца ў навакольным саўдэпе. Зараз так, вядома ж, ня ўдасца. Бо мне ня шчасьціць з вартавымі. Бо я ня здольны патрапіць нават у свой уласны інтэрнат, калі забываю ў пакоі пропуск.

Але ён і не зьбіраўся хапацца за зброю. Ён прыязна памахаў табе. Пасьяля чаго выдаў нешта абсалютна нечаканае:

– Слыш, Владік, вот здорова, што ты прішоў! Пастой за меня две мінуты, а я поссать схожу... Выдул чатыре піва, представляеш? Пузырь чуть не разорвался...

І ты сьпярша хацеў яму запырэчыць, маўляў, які я табе Ўладзік, ты, залупа ракавая, я паэт з Украіны, але свечасова зразумеў, што ў гэтым твой паратунак.

– Давай чешы, – сказаў ты яму.

А сам падумаў: “Кепскія мае справы, калі я ўжо раблюся падобным да кадэбіста”.

Толькі ён павярнуўся, каб ісьці да клязэту, як ты націснуў гузік выкліку. Ліфт глуха зашаргатаў, рушыўшы зь месца, і гэта была памылка. Ён рэзка азірнуўся і ў міг, калі ты заскочыў у распоўзлыя дзьверы, мабыць, дапёр, што ты сапраўды ніякі ня Ўладзік, а, магчыма, нават паэт з Украіны.

– Стояць! – заверашчаў ён, і табе давялося дзёрнуць на сябе першы-лепшы рычаг, які ты пабачыў у кабіне ліфта.

Дзьверы зноў – няўмольна паўзуча – рушылі насустрач адна аднэй, і менавіта тады, калі яны нарэшце сышліся, ён пасьпеў пальнуць некалькі разоў. Але дзьверы, на шчасьце, выявіліся куленепрабіўнымі. Дыхтоўная танкавая браня часоў “усё для фронту – усё для перамогі”. І ліфт, на шчасьце, паехаў. Пэўны час да цябе далятала завываньне нейкай сырэны, потым былі выгукі, беганіна ў калідорах. Гэтыя гукі прыходзілі згары, аж покуль зусім не сьціхлі. Вось жа, ты паехаў не туды, куды было трэба. Ты паехаў уніз, у яшчэ глыбейшыя глыбіні, у самае пекла, фон Ф. І ці выбераься ты зь яго калі-небудзь?

Ліфт ехаў бясконца доўга, і ты пасьпеў убачыць у ім лужыну крыві на падлозе (і тут кагосьці мачылі!), а таксама прачытаць нейкую драпаніну на сьценах, сярод якой сваёю дасьціпнасьцю вызначалася наступнае: “УСЁ – ДА П(...)Ы. Бацька Махно”.

Нарэшце ліфт спыніўся. Несумнеўна, што з таго боку таксама мусіў быць вартавы. І, калі яны не крэтыны, дык ужо, само сабою, паведамлі яму пра тваё чаканае прыбыццё згары. Так што – асьцярожна, дзьверы адчыняюцца!

Дзьверы напраўду адчыніліся – і яшчэ адзін у цывільным расплыўся ўва ўсьмешцы, пабачыўшы ў кабіне цябе:

– Ну, чё, Владік, – загаварыў ён, – взяли это-ва хера?

– Вдрызг размазали, – пацьвердзіў ты, ківаючы галавою на крываваю лужыну пад нагамі.

Вартавы шчасьліва зарагатаў, выпускаючы цябе з кабіны.

– Ты во сколько сменяешься? – спытаў ты яго, каб нешта спытаць.

Але гэтага лепш было не рабіць, бо ён таксама раптам заўважыў, што ты ніякі ня Ўладзік. Магчыма, тваё пытаньне было нейкім абсурдным ці нешта іншае спрацавала, прафэсійная памяць на твары, да прыкладу. Так што яму заставалася толькі забіць цябе, бо пісталет у яго ўжо даўно быў гатовы для такой апэрацыі. І ён пачаў страляць без папярэджаньня – амаль ува ўпор, і ты пабачыў, як няўмольна пакрываецца вялікімі чырвонымі плямамі твой шэра-кававы, толькі сёньня вымыты, бывай, Галюня, плашч. Ты падаеш на падлогу й спрабуеш з апошніх сілаў кудысьці паўзьці, пакідаючы за сабою чырвоную дарожку з крыві й вываленых кішак, але ён усё страляе, страляе, страляе, быццам забіць цябе ня мае сілы, ажно ты адчуваеш шалёны боль недзе там, ніжэй жывата, а пасья думаеш, што гэты эпізод табе абсалютна ня ўдаўся, так што трэба яго пачаць ізноў – ад самага пачатку...

Вось жа, ты зноўку ехаў у ліфце, у чыстым

плашчы, і рыхтаваўся да сустрэчы з вартавым. Нарэшце дзьверы расчыніліся – і знаёмы табе цывільнік расплыўся ўва ўсьмешцы, пабачыўшы ў кабіне цябе.

– Ну, чё, Владік, – загаварыў ён, – занялі это-ва хрена?

– Угу, – нявызначана буркнуў ты і, намагаючыся не пытацца ў яго, а якой гадзіне ён зьменьваецца, прайшоў паўзь яго ў калідор.

– А я ўжэ в дэсяць сменяюсь! – крыкнуў табе ў сьпіну шчасьлівы вартавы.

Але ты ішоў, накульгваючы на нагу, не азіраючыся, маючы перад сабою адно калідор, сьцены якога, запоўненыя люстрамі, здаецца, нясьпешна рухаліся разам з табою. У кожным люстры чы-кільгаў ты. І ў самым фінале, у самым канцы калідору былі нейкія надзвычайныя дзьверы – такіх грандыёзных, цяжкіх, масіўных дзьвярэй ты яшчэ ніколі ня бачыў. Дзьверы мелі незямны выгляд. Перад такімі дзьвярыма мог бы пахаджаць, бразгаючы ключамі, сьвяты Пётра. Замест яго перад імі пахаджаў яшчэ адзін у цывільным – паводле веку й саліднасьці ніяк ня меншы ад палкоўніка.

– Здарова, друг! – прывітаў ты яго, падышоўшы зусім блізка. – Узнаёш мяня, Владіка?

– Какой ты в п(...) Владік! – абурьўся палкоўнік. – Владік ўжэ вторую неделю в Карабахе міны ставіт. Всьё равно – прахаді, мне адін хрен – с понедельніка на пенсію, і в грубу я всьё відал!..

Ты не даўмеўся нават падзякаваць яму, налёг плячом на гэтыя немагчымыя дзьверы, яны адхіліліся, і ты...

Апынуўся ў агромністай, велічынёю з Красную плошчу, асьветленай безьліччу звышмагутных люстраў залі. Сваёю прасторнасьцю ды коль-

касьцю прысутных тут людзей яна магла зраўнацца хіба што зь піўбарам на Фанвізіна, які ўжо нямала здзівіў цябе сёння зранку. Яскравае сьвятло балюча хвастала па тваіх адвыклых і, да ўсяго, яшчэ й хворых вачох. Але ты здолеў убачыць, што ўся заля, нібы на праспэкты, раскрэсленая даўжэзнымі сталамі, кожны зь якіх мае ў даўжыню ня менш ад двухсот мэтраў, і ўсе сталы накрытыя па-кітайску шаўковымі абрусінамі, і на іх – безьліч па-музэйнаму каштоўнага срэбра, крышталю, парцаліны таксама не бракавала, як, зрэшты, і фаянсу, а на тым срэбры-крышталі, на той парцаліне з фаянсам было столькі ўсяго ядомага ды пітнага, што здавалася, быццам вярнуліся дагістарычныя часы жыцьцялюбнага склера тычнага маршала. І ўсё прысутнае шматтысячнае таварыства піло, гуляла, дурэла, жэрла, браталася, прыцмоквала, нешта выгуквала, некаторыя ўжо сьпявалі, іншых ванітавала – так што твайго зьяўленьня не заўважыў, здаецца, ніхто, ды і ці можна заўважыць зьяўленьне адной чалавечай істоты, самотнай чалавечай адзінкі, безабароннай і непатрэбнай, скажам, на Краснай плошчы? Дасіст унмёгліх – могуць сказаць на гэта нашыя суседзі немцы.

Тут і там сноўдалі пышныя высакагрудыя дзяўчаты ў расійскіх сарафанах і какошніках – мабыць, афіцыянткі, бо кожная мела ў белых руках перад сабою нейкі перапоўнены ўсякімі дабротамі паднос. На прымітыўным подыюме пасярод залі размясьціліся лабоў гэтак сто пяцьдзясят балалаечнікаў, а дзябёлая мангалейдная цётхна з касою аж да задніцы на здзіўленьне крыкліва выёйквала:

*Вышла, вышла девчоночка
В сад вишневой воду брать,*

*А за нею казаченька
Ведет лошадь напавать!*

Сьцены залі, а дакладней сказаць, інфэрнальных межы гэтай падземнай плошчы, былі ўбраныя сьцягамі толькі двух гатункаў – чырвонымі й чорна-жоўта-белымі. Прычым гэтыя сьцягі шляхетна чаргаваліся, пэдантычна расстаўленыя праз адзін. Апроч сьцягоў, ты запрыкмеціў таксама велізарнае палотнішча кумачовага колеру, на якім сполахам чорных, жоўтых і белых лямпачак пэрыядычна зьяўлялася: “КОГДА ОТЕЧЕСТВО В БЕДЕ – НЕ МОЖЕМ МЫ СИДЕТЬ В УЗДЕ!”, хоць рым напрошваўся іншы.

Нейкі час ты праблукаў у гэтай прасторы, прыглядаючыся да сталоў і публікі.

А мушу вам сказаць, сябры, што я належу да тых інтравэртных тыпаў, якіх у людным месцы мала хто заўважае. Шмат разоў даводзілася мне праз гэта пакутаваць – асабліва на ўсякіх вышуканых зборышчах ды п’янках, у вялікім і малазнаёмым таварыстве. Часам я мусіў ажно тры альбо й чатыры разы паўтараць “добры дзень” ці нешта такое, каб нарэшце, калі я ўжо зусім сарвуся на крык, хто-небудзь зьвярнуў на мяне позірк са здзіўленьнем ды спачуваньнем. Як вынік, я імкнуўся надалей забіцца кудысьці пад сьценку й паціхеньку забаўляць сябе самастойна, то бок шмат піць і паліць. Пазьней я знайшоў някепскі спосаб на гэтую бяду – абавязкова прыводзіць з сабою якую-небудзь бліскуча-эфэктную даму скрыпічнай формы, як кажа Небарак, “фурыю ў футровым футарале”. Гэта давала прыўкрасны вынік: ужо з парога ўсе крычэлі “О, глядзеце, глядзеце, хто прыйшоў! Сам фон Ф., выдатны, таленавіты паэт!” Усе кідаліся нам насустрач, пачыналі распытваць мяне пра творчыя навіны й пляны на

будучыню, атачыўшы як мага пільнейшаю ўвагай і даўшы месца ў самым цэнтры таварыства. Хоць я заўсёды разумеў, што прычына тут ня столькі ўва мне, колькі ў маёй чарговай спадарожніцы.

Але гэтага разу я не прыцягнуў бы ані каліва ўвагі, нават калі б прывёў з сабою зграю зграбных – і да таго ж аголеных – гарпіяў. Настолькі ўсе прысутныя былі асьлепленыя ўласнаю эўфарыяй, перамешанаю зь пітвом і ежаю. Настолькі істотнаю, жыццёва неабходнаю, сьмяротнаю была Справа, у імя якой яны ўсе тут п'янчылі.

Вось жа, ты цыркуляваў між сталоў, дзе-нідзе пазнаючы знаёмыя з прэсы й тэлебачанья й тым асабліва антыпатычныя пысы нейкіх дэпутатаў, пісьменьнікаў ды іншай ідэалягічнай набрыдзі. Нехта зь іх смактаў каньякі, іншыя наміналі лыжкамі горы ікры, але ўсё гэта не выклікала ў табе справядлівага абурэньня й нават зайздрасьці. Найбольш цябе цікавіла адно тое, як бы адсюль змацаца, апынуўшыся нарэшце недзе на паверхні яшчэ, магчыма, існага гораду Масква. Бо мусіў жа гэты шалёны дзень неяк закончыцца!

І калі зьнячэўку з-за аднаго з сталоў, нібы з узьлётнай паласы, насустрач табе імкліва паднялася вялікая й чырвоная мыза твайго аднакурсніка, расійскага паэта Ежавікіна, калі гэтая мыза аднаведна з даўняй і ня вельмі прыемнай табе звычайкай абсьлініла табе шчокі братэрскімі цалункамі, ты адчуў хутчэй радасьць, чым агіду. Выдыхаючы гарэлку й сьвінячае філе, Ежавікін закрычэў:

– І ты тут, брацішка! Рады, што ты сярод нашых! Я ведаў, што Ўкраіна будзе з намі! Усё-ткі мы славяне, (...) яго маць!

Бесцырымонны й шыракагруды Ежавікін тут жа скінуў пад стол нейкага праваслаўнага неда-

мерка, што драмаў побач зь ім галавою ў бульбяным пюрэ, і запрасіў цябе сесьці на звольненае такім чынам месца.

– Ота фон Ф., мой сябра, заходнеўкраінскі паэт і добры хлопец! – адрэкамэндаваў цябе Ежавікін навакольным вісусам, адзін зь якіх быў у форме, здаецца, штабс-капітана царскай арміі, другі меў на галаве кубанку, а яшчэ некалькі нічым асаблівым не вызначаліся, апрача таго, што былі ў чорных кашулях і вельмі п’яныя.

Перад табою зазьвінеў велізарны келіх зь венскага крышталю, да краёў напоўнены жоўтаю лімоннаю гарэлкай.

– За Кіеўскую Русь! – крыкнуў Ежавікін, і сёй-той нават запляскаў у далоні, пачуўшы такі гістарычна апраўданы тост.

Ты ў думках пералічыў усе папярэднія роўні свайго падоўжнага разрэзу. Калі ты ня мылісься, дык лімонная мусіла стацца шостым роўнем. А добра ведаючы сябе, ты памятаў, што калі такіх роўняў будзе сем, ты абавязкова званітуеш і, магчыма, ачысьцісься.

– Ну, як табе сёньняшняя бітва за Расію? – спытаў Ежавікін, кульнуўшы сваю вадзюру й дабіваючы відэльцам трохі падгарэлую са споду сьвінячую задніцу.

– Шчыра кажучы, я спазьніўся на пачатак, – нявызначана адказаў ты, адначасна выкорпваючы зь нейкай мэсанскай парцаляны маленькі, але крамяны агурок. – Што, уласна, адбываецца?

– Разумееш, сёньня быў вялікі зьезд усіх патрыятычных сілаў, – пачаў апавядаць Ежавікін. – Краіна ж коціцца ў прорву, маць яго за нагу, а мы ўсе разьбіліся на парцейкі, групкі, пlynькі. Вунь тую я ўчора тузаў, – паведаміў ён, праважаючы цёплым позірмам адну зь дзевак у сарафанае,

што праплыла побач, расплэскваючы ўва ўсе бакі на паўсалодкае шампанскае.

– І да чаго прыйшлі? – пацікавіўся ты, пацягнуўшыся за новым агурком.

– Да кансалідацыі! – трыюмфальна прамовіў Ежавікін. – Цяпер усіх задавім. Повсеместно! Слухай, там цыцкі такія, што двума рукамі не абхопіш! – І ён паказаў свае мядзьевадыя лапы як доказ таго, што не абхопіш.

– Нет-с, гаспада-с! – рубануў кулаком па талерцы штабс-капітан. – Ніякіх кансалідацыяў! З кім-с? З гэтым-с кодлам-с?! Увольте-с! Духоўнасьць, духоўнасьць, праваслаўе, манархія, духоўнасьць, манархія, праваславіе, чінолюбіе, духоўнасьць, почитаніе, праваславіе, сладострастіе, женолюбіе, рукоблудіе...

Ён трохі заблытаўся. Таму змоўк на хвіліну.

– Ніколай Палкін, – назваў ён сябе ўголас і выцягнуў з-пад стала зборнік вершаў “Расплела косу береза”.

– Дзякуй, у мяне ўжо ёсьць, – запэўніў ты.

– І как? – засьвідраваў ён цябе белавардзейскім позіткам.

– Духоўнасьць! – адказаў ты. – Праваслаўе, манархія, духоўнасьць, народнасьць, партыйнасьць... Самодержавіе, братолюбіе, чаепіціе...

– Сміренномудріе! – закрычэла кубанская шапка.

– Храмостроеніе, – дадаў штабс-капітан Палкін, руйнуючы неслухмяным відэльцам гору хітрамудрага салату, што на праўду нагадвала абрысамі псэўдавізантыйскую культывую пабудову.

– Вядомая рэч, храм трэба адбудаваць, – глыбакадумна згадзіўся Ежавікін. – Столькі паўсюдна гэтых жыдоў, экстрасэнсаў разьвялося, а яшчэ наркаманаў, гомікаў, лесьбіянак... Нэкрафілаў, скаталожнікаў...

– Графаманаў, – падкінуў ты.
– Рокераў, брокераў, дылераў, кілераў, – булькнула кубанка.

– Парнаграфію на кожным кроку прадаюць, – не стрымаўся Палкін.

– А вы што скажете, батюшка? – зьвярнуўся Ежавікін да масіўнага сьвятара, што жлукціў трохі наводшыбе.

– Б(...)во всё это, – адказаў поп, дарэчы, той самы, якога ты сёньня днём бачыў у піўбары на Фанвізіна.

Ежавікін схіліўся да цябе і, актыўна насльняваючы, але ж ніяк не ўзбуджаючы тваё вуха, сказаў:

– Уяўляеш, пасья трэцяй палкі ляжу ў поўным трансэ, а яна мне: “Ешчо!” Тады я падумаў-падумаў, стаўлю яе...

– Уся нашая бяда-с, гаспада-с, што мы страцілі славянскае адзінства-с, да-с, – рэзюмаваў тым часам Ніколай Палкін.

– ... і калі ўжо канчаю, – прарываўся далей да твайго вуха Ежавікін, – яна мне й кажа: “Ведаеш, я цяпер толькі нашым буду даваць!” Яна ж валютная, паскуда, за даляры, сучка, падмахвала!

– Хіба яна не афіцыянтка? – трохі здзівіўся ты.

– Якое там! Запомні: усе бабы ў сарафанах – валютныя шлюхі. Іх на сёньня зьнялі для абслугоўваньня банкету спэцыяльнаю дырэктывай ЦК. Давялося плаціць зялёнымі, як за нармальную працу. Затое можам гульнуць на славу!

– А што, ЦК кіруе валютнымі прастытуткамі?

– ЦК кіруе ўсім, – пераканаўча заявіў Ежавікін. – Таму я й не выходжу, брацішка! Хоць мне гэты бальшавізм, як і табе, тут ужо сядзіць! Косткаю! У горле!

– Всех расстрелять! – загарлаў раптам штабс-капітан Ніколай Палкін і зьехаў пад стол – прыблізна туды, дзе ўжо ляжаў пасопваючы абыякавы табе недамерак у касаваротцы.

– Шаліш! – адгукнуўся на гэта кубанскі казак і, схапіўшы пусты келіх, так шваргнуў ім аб стол, што з далоні пырснула кроў.

– Уймись ты, жопа, – спакойна папярэдзіў яго Ежавікін, несумнеўны лідар таварыства. – А ведаеш, як праўдзівае прозьвішча Гарбачова? – запытаўся ён у цябе.

Нястрымнае жаданьне спаць ці хоць недзе пляжаць зноўку завалодала табою. Перад вачыма плылі гэтыя пысішчы, шматкі сьвініны, кроў кубанца патроху расьцякалася паміж талерак.

– Ежавікінг, – твой язык трохі заплятаўся, – падай мне булыг’янае пюро!.. Альбо не, ня трэба. Лепш паслухайце, хлопцы, мяне. Выйшла так, што я ў жыцьці ведаў шмат каго. Процьму! Я ведаў псыхічна хворых і псыхічна здаровых. Я ведаў нафтавікоў і лесарубаў, рабаўнікоў і душагубаў, камбайнэраў і сутэнэраў, знакамітых хірургаў і дэміюргаў, бітламанаў у першым пакаленьні й франкмасонаў з ложки “Несьмяротнасьць-4”, мастакоў па велікодных яйках, аднаяйкавых блізьнятаў і яйкагаловых блазьнюкоў, партыйных сакратароў і сакратарак, я ведаў спажувальнікаў гашышу й супрацоўнікаў траваахоўных органаў, ведаў лінатыпістак, машыністак і машыністаў, ведаў манэкенніцаў, і наёмніцаў, і паломніцаў, і надомніцаў, ведаў таксама наложніцаў, і нават некалькіх заложніцаў, ужо ня кажучы пра закладніцаў сваёй немаможнасьці, незамужнасьці й беспасажнасьці. А яшчэ я не магу ад вас утаіць, дый ня сьмею ўтойцаць, што я ведаў суфлёраў, філёраў ведаў, суфіяў. Ведаў апошніх гіпі й пер-

шых панкаў. Сустрэкаўся з буйнымі палітыкамі, сябраваў з паралітыкамі, дзяліўся глытком гарэлкі з сыфілітыкамі, спаў у адным ложку з хворым СьНІДам. Ведаў аднаго чарнаскурага ўкраінца родам зь Ямайки, наагул украінцаў ведаў найбольш, аднак іншых нацыяў таксама. Ведаў нават псыхіятра, які пісаў дысэртацыю. Шмат каго ведаў. Процьму! Мой прыяцель – джазавы піяніст – цяпер стаў старшынём гарадзкой рады дэмакратычнага скліканьня. Падчас сэсіяў ён умыкае плэер, хаваючыся ў прэзыдыюме, і параўноўвае сябе з Гавалам. Поўны пінцэт! Але, апрача гэтага, я ведаю яшчэ безліч іншых асобаў. Я бываў на вяршынях і на дне, я ўсё спазнаў і ўсё перажыў... За таталітарным рэжымам я быў карэктарам, за постаталітарным у мяне палепшылася эрэкцыя. Мяне ўжо нічым ня здзівіш, нічым не дастанеш... Але я яшчэ ня бачыў такіх адмысловых мудакоў, як вы, сябры! Я вам проста дзіўлюся, вы мяне дасталі! Поўны прывет! Ежавікін, я маю досыць вашага таварыства! Як бы адсюль выйсьці, га?..

– Куды? – тупа спытаў Ежавікін.

– Дамоў. Ну, я маю наўвеце, у інтэрнат.

– Дамоў? – Ежавікіна аж затрэсла ад рога-ту. – Тут наш дом. Тут нашае падземнае сэрца. Тут цяпер Расія – адзіная й непадзельная. І мы адсюль ужо ня выйдзем, покуль там, наўвеце, нашыя танкі ня выдавяць апошняе гаўно з апошняга ворага. І тады мы выйдзем на сьвятло новай Расіі, старой Расіі, зь сьветлымі іконамі й манаршымі сьвятынямі ў руках...

– Вось выхрыст сабачы, – сказаў бацюшка, маючы наўвеце трохі сэміцкі нос акрываўленага кубанца.

– Так што нікуды ты адсюль ня выйдзеш, брацішка, – скончыў Ежавікін, наліваючы яшчэ па сто пяцьдзесят.

– І доўга гэта ўсё будзе трываць? – не сунімаўся ты.

– Нядоўга ўжо, – супакоіў Ежавікін. – Ужо аддадзеныя патрэбныя загады. Засталася адно іх выканаць.

Ты выпіў яшчэ сто пяцьдзясят і раптам зразумеў, што тым больш трэба адсюль уцякаць. Але як? І куды?

– Ты пачакай мяне тут, эге? – па-змоўніцку падміргнуў Ежавікін і шаснуў кудысьці ў прастору залі сьледам за сваёю нядаўняю каханкай у сарафанае.

Тым часам цётка на подыюме дасьпявала нейкі жорсткі раманс, і пад воплескі, досыць несудадныя, да яе падняўся пэўны афіцыйны дабрадзеі зь вялікім бліскучым падносам у руках. На падносе ляжала ўва ўсёй прыгажосьці й велічы засмажанае парася з чымсьці вельмі апэтытным у рыльцы. Трымаючы перад сабою паднос, дабрадзеі падтанчыў да мікрафона. Балалаечнікі ўрэзалі нейкую патрыятычную інтрадукцыю, а мангалейдная пяюльля адплыла ўбок і ў пояс пакланілася.

– Таварышы! – пачаў дабрадзеі з падносам.

Але ў залі ўчыніліся гвалт і сварка, таму што значная частка прысутных жадала, каб да іх зьвярталіся “гаспада”.

– Суайчыньнікі! – адразу выкруціўся прамоўца, мабыць, вялікі майстар што да аб’яднаўчых момантаў. – Сёньня ваісьціну ўсе мы сабраліся ў гэтай залі! Нялёгка нам было ісьці сюды, але ўсе мы прыйшлі! Бо зразумелі нарэшце сьвятую ісьціну, ваісьціну зразумелі й прыйшлі да згоды: краіну трэба ратаваць. Ратаваць трэба краіну!

– Ратаваць краіну трэба! – падтрымаў яго нехта з залі.

– Ніводзін Батый, Напалеон альбо Мазэпа не спусташаў яшчэ так ваісьціну сьвятую нашую зямлю, нашую зямлю ваісьціну сьвятую, так ваісьціну не спусташаў яшчэ, як сёньняшнія... – прамоўца наморшчыў спатнелае чало, імітуючы баюча-напружаны пошук адпаведнага забойчага слова, але, так і не знайшоўшы, інтанацыйна закругліў, – як сёньняшнія!

Гістарычная паралель здалася яму натхняльнаю. Ён прамаўляў усё больш палка й вогнена, расстаўляючы нябачныя клічнікі, нібы падпаленыя абапал Уладзімерска-Сібірскага тракту слупы.

– Будзьма ж вернымі нашчадкамі ваісьціну сьвятых продкаў нашых! Духам Георгія Пабеданосца дыхаюць нашыя сэрцы! Мы павінны скруціць злыя галовы! Слава зьбіральнікам земляў! Бо Расія – паўсюль, дзе мы! А мы паўсюль! Усе мы – гэта яна. Гэта яна – усё! Не дамо яе! Так дамо, што угу! Усім пакажам хрэн!

Пасьля гэтых словаў ён выцягнуў толькі што згаданую гародніну з парасячага рыльца й ганарліва-сувора падняў яе над галавою, у той жа час эквілібрыстычна трымаючы паднос, мабыць, даволі цяжкі, на адной руцэ.

Паказаны хрэн выклікаў буру воплескаў. Нешта зь яго сьвяцілася – нейкая сакральная сіла, ваяўнічая дзяржаўная субстанцыя Сьвятой Русі – дух Івана Каліты, Пятра Першага, а можа, і маршала Ахrameева. Бура сьціхла адно пасьля таго, як прамоўца зноў вярнуў сьвятоўны карань у зубы ахвярнага парасяці.

– Сябры! – працягваў ён, трохі панізіўшы танальнасьць. – Вялікае й велічнае нашае мастацтва. Ваісьціну чыстае, ваісьціну сьвятое. Увесь сьвет трымціць перад нашаю песьняй! Трымціць і пла-

ча, баіцца й ненавідзіць, пакутуе й любіць. Але дарэмна спадзяецца. Ваісьціну – не забудзе Расія сваю песьню! Сьвятую песьню сваю. Не дачакаецца!

Прамовец пагразіў вызваленым з-пад падноса кулаком нейкім заакіяўскім апанэнтам, якія ня любяць расійскай песьні. А потым элегантна скончыў:

– І таму дазвольце ад вашага імя прывітаць на гэтым ваісьціну саборы вялікую сьпявачку расійскую, маці нашую й сястру, душу нашую неасяжную, непараўнальную нашую й сьвятую Марфу Сукіну, народную артыстку, і за даўнім сьвятым звычай падараваць ёй гэтага печанага лебедзя!..

“Чаму лебедзя?! Якога лебедзя?!” – хацелася крыкнуць табе, фон Ф., але цябе ўсё адно б не пачулі, настолькі зладжана залуналі пад падземнымі скляпеньямі воплескі. Марфа Сукіна, расплыўшыся ў мангалёйднай усьмешцы, прыняла пазалочаны паднос і пакланілася зь ім. Балалаечнікі ўдарылі нешта хвацкае.

– Всех расстрелять! – гаркнуў з-пад стала штабс-капітан.

Выхрышчаны кубанец горка рыдаў, размазваючы кроў па ўсіх салатніцах.

Тут вярнуўся ўзбуджаны Ежавікін і паведаміў:

– Усё! Дамовіўся! Зараз буду яе перыць. Там, каля вайсьця, пад маўзалеем, ёсьць пару асобных нішаў... Вельмі цесных, але паспрабую закінуць ногі на плечы. Я й пра цябе дамовіўся, брацішка. Яна сяброўку прывядзе, Сьветку. Там цыцкі ня меншыя, чым у маёй, а можа, і большыя... Я ж пра братаў ніколі не забываю!

Ён энэргічна пацёр рукі.

– П’ем па сто й наперад!

Смажанае парася, узьяцеўшы з аэрадрому падноса, кружыла над заляю між звышмагутных люстраў і выклікала шалёны энтузіязм. Нехта з прысутных спрабаваў трапіць у яго пляшкаю. Марфа Сукіна ў атачэнні балалаек пісклява сьпявала пра валёнкi. Ляткое парася чымсьці й напраўду нагадвала лебедзя. Хоць часам табе здавалася, быццам гэта двухгаловы арол, столькі зьязньня выпраменьвала вакол сябе гэтая зьнявечаная печаная істота.

Гэтага разу Ежавікін наліў нейкай цёмнай настойкі. Ты здолеў прыкончыць яе, выжарці, выжлукціць. Адным духам. Але пасья згадаў, што гэта ўжо сёмы ровень.

– Галоўнае, памятай, – даваў апошнія інструкцыі Ежавікін, падымаючы цябе з-за стала за каўнер плашча й укладаючы табе ў рукі лямкі ад твайёй жа тарбіны. – Галоўнае, памятай: пад сарафанам у іх нічога няма!.. Зразумела? Так што адразу – туды!

І ён неміласэрна пацягнуў цябе, як толькі што сказаў – “туды”.

Ты маеш перад сабою пару дамскіх грудзей – дасканалых паводле формы й сацыялістычных паводле зместу, велізарных, як кавуны. Ніколі ў жыцці табе яшчэ такія не трапляліся. Хіба што на вокладках пэўных часопісаў. Альбо ў кінафільмах, якія, на жаль, ня ты ставіў і нават сцэнароў да іх не пісаў. Велічэзныя белыя горы, што патроху падымаюцца й апускаюцца перад тваім носам, а ўладальніца іхная пускае тытунёвы дым табе ў вочы. Ты разумееш, што трэба было б ужо неяк сабе з гэтым багацьцем даваць рады, пагатоў у суседняй нішы порсткі Ежавікін ужо здабывае з сваёй жаданай досыць недвухсэнсоўныя охі й ахі.

Але табе нешта не ідзе. Ці гэта сумленьне адгукнулася? Ці проста алькаголь і гарачка зрабілі сваё, і ўсё, на што ты здольны, – гэта здранцьвелым нежывым языком мусоліць паверхню гаркаватых цьвёрдых смочак? Ці, можа, гэта грамадзянскі абавязак не дае табе забыцца ў распусным акце, а патрабуе, каб ты, станоўка адмовіўшыся ад гэтай манны цялеснай, кудысьці бег, кагосьці будзіў і дзікім фальцэтам крычэў на паўсьвету: “Дэмакратыя ў небясьпецы!”?

Але ўсё выяўляецца значна больш гідкім. Проста табе млосна, фон Ф. І ў любую хвіліну ты можаш размалываць гэты рухомы фасад гатэльнай куртызанкі пярэстым паўлінавым хвостом, шматфарбавым струменем, што праўда, даволі прадбачальным паводле каляровай гамы. Бо ты маеш у сабе ўсе неабходныя для гэтага перадумовы.

– Ты што, перагрэўся, – спагадліва шэпча яна.

– Я вельмі люблю вас усіх, – адказваеш ты на гэта.

– Хачаш, я патру цябе?

– Не, мілая. Зараз усё будзе... – ты ледзьве стрымліваеш магутны ўнутраны спазм.

– Я магу павярнуцца задам, – прапануе яна.

– Толькі ня гэта, – бллагаеш ты, бо й напраўду звык да яе грудзей.

– Калі ня можаш, так і скажы! – пачынае нэрвавацца яна.

– Буа, – кажаш ты на гэтае.

– Што? – не разумее яна.

– Ввэ, – даводзіш ты сваю думку.

– Зараз я цябе пастаўлю, – абяцае яна і, дапаляўшы, нахіляецца да цябе вуснамі.

– Уэ, – спрабуеш ты яе папярэдзіць.

Але яна ўжо ўпіваецца ў цябе й пачынае вы-

рабляць з тваім ротам нешта немагчымае, яна цягне з цябе душу, а зь ёю й усё іншае, ажно ты нарэшце сіламоц, абедзвюма рукамі, адрываеш ад сябе яе голаў і, схапіўшы з падлогі раптам пацяжэлюю торбу, як падстрэлены, вылятаеш прэч, забыўшы нават пра боль у калене.

І зноўку заля, поўная сьвятла, калейдаскоп твараў і целаў, а дакладней сказаць – рылаў і тушаў, і ты кагосьці штурхаеш, і штосьці перакульваецца, але нішто ня можа цябе спыніць, ты рвесься ў нейкія дзьверы – адны, другія, трэція, і потым нарэшце бачыш ратавальнае слова “УБОР-НАЯ” й залятаеш туды, нібы п’яны анархіст, што штурмам бярэ Зімі.

Гэта не сартыр, а, як выявілася, нешта на-кшталт артыстычнай грымёрнай з купамі ўсякага хлуду ды іншага рэквізыту. Але перад неасяж-ным, на ўсю сьцяну, люстрам усё-ткі бялее мый-ніца, і ты вывяргаеш нарэшце зь сябе ўвесь гэты дзень, усе яго хімічныя элементы разам з арганіч-нымі рэчывамі, усю гэтую Маскву. Ты фантануеш самааддана, нястрымна й радасна, і ўсімі сваімі сутаргава-экстатычнымі рухамі нагадваеш бліску-чага джазавага саксафаніста на вяршыні ашалам-ляльнай імправізацыі...

Пасьля ты адкручваеш абодва краны й доўга мыеш сябе. Табе зрабілася так лёгка й утульна, як не было ўжо даўно. Час ад часу ты глядзіш у люстра – твар зь перакошанага робіцца ўраўнава-жаным, кропелькі поту пераможна красуюць на ім, а скура вяртае сабе звычайнае адценьне. І ўсё ж даволі непрыемая пыса. Уся нацыянальная самасьвядомасьць пайшла ў вусы. А гэтыя счыр-ванелыя вочы! А нос, якога ў цябе звычайна няма! Ён таксама прэтэндуе на нешта – заострыўся й пабліскае, выпраменьваючы самазакаханасьць. Ты

пстрыкаеш па ім пальцам, каб не задаваўся, і раптам чуеш з-за сьпіны лагодны старэчы галасок:

– Што, касатік, струганул малость?

Маленькі ціхі дзядок сядзіць у кутку й зычліва назірае за табою. Такі сабе голуб сівенькі. Мабыць, ён быў тут увесь час, покуль цябе ванітавала.

– Мінералкі попей, родімый, мінералка оченно помогает, – кажа ён.

– Ды мне ўжо лягчэй, цяжка ўздыхаеш ты.

– Лі ложку мёду прімі – как рукой снімет...

– Нічога, дзядзька, я хлопец жывучы, – спрабуеш ты нават усьміхнуцца.

– Небось, водку с красненькім жрал, галубчкі?

– І ня толькі, татку. Усе колеры вясёлкі. Радугі! – тлумачыш ты.

– Нізьзя так, болезнай. Шчадіть себя надоть.

– Якое ўжо там, дзеду! Раз жывем – раз мучымся...

– Страдаеш, бедный?

– Як усе, стары.

– А ты помолісь – полегчае.

– Каму я павінен маліцца? Якому Богу, тату? Столькі іх зьяўляецца над намі, і кожны сьцьвярджае, быццам Ён – Адзіны, і кожны хоча, каб Яму маліліся. Нейкае шматуладзьдзе ў нябёсах. Ня могуць падзяліць сфэраў. А пакутуем мы. Пань б'юцца, а ў нас... галовы баляць.

З такімі старымі людзьмі найлепш размаўляць моваю прыказак. Гэта іх пераконвае.

– Много зла в тебе накіпело, ласковый.

– Бо я хацеў з усімі жыць у згодзе. А выявілася, што ўсе перасвараныя даўно. Яшчэ да майго нараджэньня лёс сьвету быў вырашаны: сваркі й войны. А вы тут хто будзеце?

– Я человек маленькій, – вычарпальна паведамляе стары.

– О, дык гэта пра вас напісаныя найлепшыя творы сусьветнай клясыкі?

– Про меня, любезнай, про меня.

– І ня цяжка вам так вась жыць – з такою няславаю? Усе пра вас усё ведаюць...

– А я Богу молюсь. І pomagaе.

– А якому зь іх моліцеся – расійскаму, баратаму ці, можа, індыйскаму, шасьцірукаму?

– А тому, за которым правда. Правду любой нутром чуе.

– На жаль, дзядуля, праўда – гэта нешта вельмі спэкулятыўнае. У кожнага свая. Праўда як дышла. Нават газета такая ёсьць, можа, читалі?

– Много, много зла в тебе, мілай.

– Бо я, дзядзька, у жыцьці сваім нядоўгатрывалым і выракаўся, і здраджаў, і чужаложнічаў, і гневаўся, і за каўнер заліваў, і хлусіў, і лаяўся, і спакушаўся, і фанабэрыўся, і... Вось хіба што толькі не забіваў.

– Во храм хадіць надобно, Богу моліцца. Он всё прощает.

– Што ж гэта за Бог такі, які дзеля дараваньня змушае да царквы хадзіць? Гэта жандар, а ня Бог! А я ў жандара верыць не магу.

– Всё вы, учёные люди, выдумываете, – сумна пакруціў галавою дзядок. – Ліш бы как-нібудзь вывернуться! А на самом деле – только лень душевная да омертвеніе. Не хочет душа спастыся! І отягчлісь серцца ваші аб'яденіем і піянствам і заботамамі жітэйскімі...

– Можа, ты й праўду кажаш, стары, – сказаў ты пасья кароткай маркотнай маўчанкі. – Можа, я ад заўтра пачну маліцца, у царкву хадзіць. Толькі б неяк нарэшце адсюль выбрацца. Наверх! Бо гэта ж пекла, тату! Няўжо ты не адчуваеш? І што ты робиш у ім, такі добры й мудры?

– Вахтёры мы, – паведаміў стары.

– А, тады ты мусіш ведаць, як адсюль выцягнуцца. Скажы мне!

– Што я знаю, сердешный? Я – человек маленькій. Знаю только, што там, – ён паказаў у напрамку залі, – п'янство і об'яденіе, а там, – паказаў ён на іншыя дзверы, налева ад люстра, – покойнікі советуюцца...

– Якія яшчэ да д'ябла нябожчыкі?

– А такіе. Важныя. Сінпозіум какой-то.

– Сымпозіум для нябожчыкаў? Цудоўна!

– Строго по пропускам, касатік. Хочеш зайці, послушаць?

– Не хачу я ўжо нікуды, стары! І нават да нябожчыкаў не хачу! Досыць зь мяне на сёньня. Мушу неяк на волю прарвацца. Там дождж, машыны, дзяўчаты. Ліхтары, парасоны. Разумееш, дзядуля, паэты падчас напраўду маюць патрэбу сысьці пад зямлю – з творчаю мэтай, скажам. Некаторыя шукаюць сваіх каханых. Арфэй, да прыкладу. Альбо Дантэ. Але толькі часова. Каб потым выбрацца й забамберыць нешта фантастычна-шчымлівае вышуканымі тэрцынамі. Я ўжо наседзеўся тут. Час і мне за свае тэрцыны сядцаць.

– Как знаеш, – паціснуў плячыма стары.

Нейкую хвіліну вы памаўчалі.

І тут я зноў павярнуўся тварам да люстра, сябры, і пабачыў, як там, у люстры, мой адлюстраваны двайнік шчэрыць зубы й падміргвае мне. Я памацаў рукою ўласны твар – нічога такога, ніякай усьмешкі, ніякіх падміргваньняў. А той, у люстры, працягвае. Маўляў, няма мне куды падзецца – сцэнар для мяне не завершаны. Фінальны стрэл так і не прагучэў. І ня ўдасца мне ад яго адкруціцца. Так што дзень трэба пражыць да канца. Вычарпаць яго. Сумленна й цьвёрда.

Вада зь няшчыльна закручанага табою крана капала ў мыйніцу ў цішыні.

– Халера зь ім! Паслухаем мёртвых! Як яно хоць выглядае, тату?

– Самые главные советуются. Как дальше жить.

– Каму, нябожчыкам?

– Да нет, нам, жывым. А оно і без ніх ясно, как жить – по-божескі да по-человеческі...

– І шмат іх там?

– Каво?

– Ну, гэтых, галоўных, якія ўсё вырашаюць?

– Душ семь наберётся. Это которые самые-самые. Остальных же – і того больше!.. Которые помельче.

– А як туды зайсьці?

– Пропуск нужен.

– Ад каго, дзядзьку? Мабыць, ад Шатана, так?

– Скажеш тоже! От енерала пропуск. І маска.

Потому как всё секретно і строго. Не дай Бог, узнают друг друга! Я так думаю, пропуска у тебя нету? Ну, і не нада! А маску очень обязательно.

– Ды дзе ж яе ўзяць, стары?

Ён высунуўся з свайго куточка й ціхім ходам рушыў да шафаў з рэквізітам. Адну зь іх адчыніў.

– Выбірай, какая больше нравіцца!

Сярод безьлічы масак – карнавальных, дзіцячых, пэрсанажных, рытуальных, якімі поўнілася шафа, ты сьпяраша разгубіўся. Што апрануць, чорт пабірай? Тую вунь даўганосую вэнэцыянскую пачвару? Ці, можа, навагодняга зайчыка з касматымі вушамі? Альбо пацука, каб ужо быць пасьялоўным і не цурацца ўласнай сутнасьці? Ці маску сібірскага шамана, каб своечасова расчыніцца ў хвалях экстазу? Альбо будыйскага манаха? Альбо пасьяротную маску Сяргея Ясеніна? Ці гэтую вунь карыкатуру на Гітлера? На Брэжнева? На

ангельскую каралеву? На папу рымскага? На Аята-лу Хамэйні?

Не. Зь вялікай безьлічы масак ты выбраў старую, як цырк, касмапалітычную і ў нечым безаблічную маску рудога блазна. Традыцыйнага крыклівага паяца, што ходзіць у празьмерна шырокіх куртатых нагавіцах з дыяганальнаю шлейкай і голасна плача, калі яго лупцююць кіем па сьпіне, выпускаючы на два мэтры наперад шыкоўна-камічныя й заўсёды актуальныя струмяні сьлёзаў.

У наступным калідоры, перад уваходам у КАН-ФЭРЭНЦ-ЗАЛЮ (так-так, менавіта ў канфэрэнц-залю!), ты натрапіў на тэлефон. Гэта была цудоўная нагода пагаманіць з Кірылам. Папярэдзіць яго пра сваё магчымае спазьненьне. І наагул – папярэдзіць усіх у сьвеце пра гэтую падземную небяспеку. Хай нешта робяць там наверху! Хай прынамсі аб'яднаюцца й выходзяць на плошчы са сьцягамі!..

Але, ужо зьняўшы слухаўку, ты дацяміў, што тэлефон існуе адно для ўнутранага карыстаньня. На ім нават не было дыску зь лічбамі. Тым часам у слухаўцы прагучэў нечы вельмі дысцыплінаваны голас:

– Дежурный.

– Як справы, дзяжурны? – з усёю магчымаю самаўпэўненасьцю ўварваўся ты ў яго вуха.

– Усё нармальна, таварышу?.. А з кім я?..

– Нармальна, кажаш? – Ты вытрымаў паўзу, якраз неабходную для таго, каб дзяжурны адчуў сябе маленькім-маленькім, а потым, мімаволі згадваючы салодка-трывожныя забавы з тэлефонам далёкіх часоў дзяцінства, люта зарычэў :

– Што, прасралі затрыманага, вылюдкі?! Думаеце, я нічога ня ведаю?! Чаму не дакладаеце

пра ўцёкі? І хто вас, даўбалобаў, на службу прымаў? Падумаць толькі – пісака задрыпаны, а так надзяўбаў усіх!.. Прафэсіяналы задрочаныя!

– Мы шукаем, таварышу...

– Шукайце свае галовы, чмошнікі бяздарныя! А ён ужо дзе-небудзь па Маскве разгульвае. Зараз жа знайсці й да мяне! Асабіста да мяне! Вы хоць разумееце, што пастаўлена на карту, не? Хоць гэта вы разумееце, ёлупні?!

– Разумеем, таварышу...

– Нічога вы не разумееце, калі ён дагэтуль яшчэ не затрыманы! Запомніце: калі вы мне не дасьцё яго жывым альбо мёртвым, альбо й мёртвым, і жывым, і ненароджаным, дык з панядзелка ўся група, усе да аднаго – нах Карабах! Патрэцеся жыватамі аб скалы! Можна, пад кулямі й снарадамі паразумнееце! Ясна?

– Ясна, таварышу... А з кім я?..

– З Госпадам Богам, мудзіла! Пазнаваць трэба, ясна? Якія яшчэ пытаньні?

– Пацукі.

– Што з тымі пацукамі?

– Пачынаюць жэрці адны адных. Нішчаць кабелі ўрадавай сувязі. Люцеюць з кожнаю хвілінай. Баімося, што можам ператрымаць. Як загадаеце?

– Загадваю. Выпускайце!

– З усіх адсекаў?

– З усіх бяз вынятку! Хай разамнуцца, пагойсаюць трохі.

– Гі-гі-гі, – залунала з боку дзяжурнага.

– Адставіць жарты! Кіраўніку групы перадайце, што яго я ўласнаручна да пацукоў у клетку запхаю, калі праз гадзіну вы мне таго вершамазна не дастанеце! Ясна?

– Абавязкова перадам! – з радаснаю гатоўнасцю запэўніў дзяжурны.

– Інфармуйце мяне пра ход апэрацыі кожныя паўгадзіны! Ясна?

– Ясна, таварышу... А якой апэрацыі?

– Кастрацыі! Апэрацыі па затрыманьні, падзеўбню!

Ты разьюшана кінуў слухаўку. І адкуль столькі нахабства ўзялося? Ты паглядзеў на сваё адлюстраваньне на гладзенькай чорнай паверхні тэлефонага апарата. Блазан блазнам – пасмы рудых, як лісіны хвост, валосоў, вялікія няроўныя залысіны, нос у выглядзе чырвонай бульбіны. Цалкам адпавядае таму, каб ісьці на сымпозіум нябожчыкаў пра нашу будучыню. Які, дарэчы, вунь за тымі дзьвярыма адбываецца.

Дзьверы ты вырашыў піхнуць нагою – так яно, бяспрэчна, элегантней. Але ніхто ў КАНФЭРЭНЦ-ЗАЛІ не зьвярнуў ані найменшай увагі на гэты выбрык. Ты ўвайшоў – блазан блазнам, нікому не патрэбны ў сваім доўгім плашчы. Уся тагасветная публіка ў масках у гэты момант напружана слухала нейкі даклад, чытаны з заляпанай крывёю й фэкаліямі, падсьвечанай зьнізу трыбуны. Даклад чытаў на дзіва хвацкі інкогніта, што па старой крымінальнай завядзёнцы вырашыў нацягнуць на голаў чорную капронавую панчоху з адзіным разрэзам – для рота.

Наагул жа ў залі панавала атмасфэра паўзмроку. Крэслы былі разьмешчаныя амфітэатрам і, здаецца, абарачаліся вакол асьвечаных трыбуны й прэзыдыюму. Сьцены залі абарачаліся таксама, праўда, у супрацьлежны бок, каб у прысутных часам не завірвала ў галовах. І на тых рухомах сьценах пэрыядычна зьяўляліся выявы ўсялякіх дзіўных аб'ектаў, нібы ў кітайскім тэатры ценяў. Праплывалі зруйнаваныя пабудовы, шыбеніцы,

танкі, адрываліся ад зямлі штучныя спадарожнікі, поўчышчы камбайнаў нагадвалі чароды дагістарычных гігантаў. Пахла чымсьці нападспарахнелым, але й каньяком пахла.

Тым часам рот дакладніка, што быў усяго толькі заглыбінаю ў чорнай панчосе, забіваў у рухомую прастору залі цьвікі вострых зубастых фраз. Гэты рот казаў прыблізна такое:

– Мусім прызнаць, што мы на парозе катастрофы. Паўтараю: на парозе. Ці маем мы шанцы яе ўнікнуць? Ці можна яшчэ ўратаваць нашу вялікую спадчыну? Колькі для гэтага трэба намаганняў, агню, крыві, мэталу? Вось тое кола пытанняў, што ўсіх нас ня жартам пякуць. Мінулі тыя павольныя часы, калі мы маглі дазволіць сабе адступленьні, разрадкі, амністыі, памякчэньні й паслабленьні. Сёньня мы альтэрнатываў ня маем. Дакладней, яшчэ маем, але гэта ўжо апошня з магчымых альтэрнатываў: быць альбо ня быць. Быць Вялікай Дзяржаве альбо ня быць. Быць Вялікай Дзяржаве ці быць Вялікаму Хаосу. Ярархіі ці анархіі. Зладжанасьці нашых ідэяў ворагі супрацьпаставілі сьвіст і ўлюлюканьне. Развальваецца фактычна ўсё. Трашчаць па швах сьвятыні й танкі. Войска ўжо ня здольнае выконваць загады продкаў: яно сымулюе. Яно грэбуе забіваць. Гэта ўжо ня войска – гэта вялікае зборышча пэдэрастаў і пацыфістаў, што, зрэшты, адно й тое самае. Мусім прызнаць: у нас сёньня войска няма. Няма! Аднак, ці вынікае з гэтага немінучасьць найвялікшай катастрофы? Не!

Ты прысеў на адно з вольных крэслаў каля праходу й пачаў абарацацца разам з усім амфітэатрам. Як добра, што ты ўжо пасьпеў усё вырыгаць! Цяпер ты мог засяродзіцца на ўсім іншым. Злавесныя целы паўзьлі наўкола залі. Гэта былі

адцятыя галовы, языкі, сьпічакі пампезных пабу-доваў, нацэленыя ракеты. Зацямнёная публіка слухала прамоўцу ўпарта й зацікаўлена: усякія дзяды-марозы, піраты, індзейцы, апрычнікі, мухаморы, разбойнікі, алькаголікі ды іншыя казачныя стварэнні. Аднак найбольш было рознага зьвяр'я з хобатамі, рыламі, пашчамі, хвастамі, рагамі й капытамі. Часам гэта нагадвала сьвяточны ранішнік зь пераапананьнямі ў дзіцячым садку. Альбо ў школе для разумова адсталых.

Прэзыдыюм зборышча сядзеў справа ад трыбуны. Іх было сямёра. І ўсіх ты пазнаў.

Першым кідаўся ў вочы высокі й кастлявы нягоднік, замаскаваны пад Івана Жахлівага. Раз за разам трэс ён сваёю татарскаю бародкай ды нямытымі патламі, прыслухоўваючыся да чарговага цьвіка з вуснаў Чорнай Панчохі. Уражаньне ад яго было наагул такое, быццам ён кагадзе забіў свайго сына.

Наступным быў нехта, хто вырашыў зьяліць сваё жыцьцё з таварыша Дзяржынскага. Бародка яго была ня менш казьялінаю, чым у “Івана Жахлівага”. Парадаксальна, але ад помнікавага Фелікса-Дон-Кіхота гэты, прысутны ў прэзыдуюме, адрозьніваўся тым, што быў таўсьценькім і нізенькім – такім сабе салістам кабарэ ня першай сьвежасьці.

Побач зь “Дзяржынскім” мог сядзець адно Ленін. Так яно й было. Хаця й тут не абышлося безь нейкай фацэтнасьці. Рэч у тым, што “Ільліч” меў на галаве ня звычайныя хрэстаматыйныя картузы, які так набліжаў ягоны імідж да рабоча-сялянскіх масаў, а карону Расійскай імперыі з усёй яе візантыйскай надзьмутасьцю, што праўда, зробленую з пап'е-машэ. Ні ў чым іншым карона сапраўднай не саступала.

Далей быў Мінін-і-Пажарскі. Двухгаловы тып

у стылізаванай пад XVII стагодзьдзе адзежы, які часткова сядзеў на крэсьле, а часткова стаяў побач, абняўшы рукою плячо седзячага. Невядома, чаго больш было ў гэтым чалавеку – ваяводы ці купца, шляхецтва ці мяшчанства.

Затое генэралісімум Сувораў, то бок тып, замаскаваны пад яго, быў, як у жыцьці, хваравіта вяртлявым і нецярплівым. Складалася ўражаньне, што ён сядзіць на распаленай да іскраў пліце альбо на цьвікох, забітых прамоўцам у чорнай панчосе. Увесь час ён паціраў рукі, непрыхавана драўляныя, да таго ж нядбайна абточаныя, і перапыняў дакладніка недарэчнымі пытаньнямі.

Відавочнаю пэрлінай усяго прэзыдыюму была дзябёлая пані ў вобразе імператрыцы Кацярыны Другой. Шаты, у якіх перабывала яе паўнакроўнае зацяганае цела, станавілі сабою сярэдні стылізаваны гібрыд бальнай сукенкі часоў ракако й банальнай начной кашулі часоў мадэрну. Усім была б прыўкрасная гэтая імправізаваная “Кацярына Другая”, калі б не пацела так шчодро, асабліва ногі. Яны ў яе, здаецца, мелі здольнасьць пухнуць. Несумнеўна, гэта былі наступствы бурлівай палацавай маладосьці.

Апошнім у гэтым шэрагу вялікіх быў адзін са шклянём вокам. Зрэшты, гэта мог быць і сапраўдны Анатоль Іванавіч, загрымаваны пад сябе самога, каб ніхто з прысутных не падумаў, быццам гэта напраўду ён. Стваралася нават такое ўражаньне, што гэта ён усім тут кіруе. Напэўна, ён быў ценявым верхаводам у гэтым царстве ценяў.

Падсьвечаныя зьнізу, чальцы прэзыдыюму нагадвалі вялікія гральныя карты, выцягнутыя з нейкай магічнай калоды прайдзісьвета. Толькі васьм гульня вялася на жыцьцё й сьмерць. Так табе прынамсі здавалася.

Дакладнік у чорнай панчосе тым часам рабіў сваю справу. Дакладней, рабіў яго рот.

– Мусім згадаць: у крытычныя хвіліны нам заўсёды прыдавалася хірургія. Вялікія майстры Дзяржаўнай Справы не спыняліся перад выдаленьнем найкроватачывейшых кавалкаў мяса. Калі на кон была пастаўленая будучыня, трэ было рэзаць – чаго б тое ні каштавала. Нашая з вамі гісторыя – гэта гісторыя бязьлітаснай хірургіі. Вы бачылі, як, скінутыя ў падвалы Іпацьеўскага дому, курчыліся пад штыхамі выканаўцаў цар Мікалай Другі й уся ягоная сям’я? А гэта было нішто іншае, як выдаленьне міндалінаў. Бо Дзяржава мусіла жыць далей. Гемафільны цар ужо не пасьпяваў за ёю. Сёньня мы маем нешта падобнае. Трэба расьцяць гэтае хворае цела зь сярэдзіны! Распусьціць усіх па хатах, апусьціць заслону. Мы падаруем ім іхную, прабачце за слова, вымраеную незалежнасьць. Мы навучым іх перамагаць у рэфэрэндах. Бо рэфэрэндум – гэта ідэальны спосаб маніпуляваць людзьмі, пакідаючы ім ілюзію, быццам яны самі вырашаюць свой лёс. Мы навучым іх любові да Дзяржавы. А гэта азначае – да гвалту, падманаў і хабараў. Мы дамо ім поўную свабоду заганыць сябе ў багну. Вось жа, поўная, прабачце, незалежнасьць для рэспублік. Аднак пры гэтым мы сёе-тое захоўваем за сабою...

– Як будзе з Аляскаю? – закруціўся на худым задку “генэралісімус Сувораў”.

– Мы заўсёды гатовыя стаць на абарону тамтэйшага расійскамоўнага насельніцтва, – не міргнуўшы (а можа, і міргнуўшы) вокам, выразна й вычарпальна прамовіў Чорная Панчоха.

– Ня сьмець забываць пра Аляску! – віскнуў “Сувораў”.

– Замальчы! Ду, шайсэнэр мудака! – гримнула

на “генэралісімуса” нямецкамоўная “Кацярына Другая”.

Пры гэтым “Ленін” досыць злацешна захіткаў, у той час як “Анатоль Іванавіч” (Анатоль Іванавіч?) заклікаў прэзыдыюм да слухмянасці.

– Аляска Аляскаю, – умяшаўся ўсепраніклівы “Дзяржынскі”, – але толькі што вы казалі вельмі цікавую фразу: “...мы сее-тое захоўваем за сабою”. Што маецца наўвеце?

– Будучыня, – адказаў Чорная Панчоха. – Мы захоўваем за сабою ня столькі расшматанае цела, колькі асобныя жыццяздольныя органы. Захоўваем пэўныя кабінэты, камітэты, інстытуты. Захоўваем пэўную вэртыкальнасць у іхных стасунках. І вялікую натуральную цягу да ўзрастанья, размнажэння, аднаўленьня. Найсьмяшнейшае, што гэтыя органы (галовы, рукі, ногі, яйцы) зьнянацку пачнуць дзейнічаць у інтарэсах незалежных рэспублік.

– Сапгаўды? – зацікавіўся “Ленін”?

– У тым і рэч, што не, – пацьвердзіў ягоня сумневы рот дакладніка. – Напраўду яны будуць рыхтаваць нашу будучыню. На чале новасьпечаных, пардон, незалежных урадаў зьявляцца апрабаваныя намі й намі ж прызначаныя выканаўцы. Хаос будзе спараджаць хаос. Там, дзе гэта немагчыма, да ўлады прыйдуць проста вы(...)кі. Альбо палітычныя прастытуткі, Уладзімер Ільіч. Альбо, урэшце, проста няздары. Усё патоне ў шэрасьці. У нудоце. У подласьці. Вялікая энтрапічная хваля, што разарвала Вялікую Імпэрыю, разьнясе ўшчэнт і незалежныя, даруйце, дзяржаўкі. Усё гэта будзе выглядаць надта карыкатурна: гэтыя прызначаныя намі прэзыдэнты, гэтыя купленыя намі парлямэнты. Гэтыя паўзьмежныя канфлікты шытаў з сунітамі, каталікоў з крышнаітамі, а пра-

васлаўных з дзэн-будыстамі. Гэтыя гераічныя спробы заходніх банкіраў навучыць вар’ятаў свабодзе. Гэтыя галодныя міжсобіцы, бунты й страйкі. Гэтая індустрыя цэркваў і бардэляў. Вялікая непатрэбшчына загадаў, канстытуцыяў і дэкларацыяў. І татальны сьметнік, не, шмат незалежных сьметнікаў на чале зь недалужнымі марыянэткамі. Вось – нашая праграма дзеяньняў. Усё часьцей і часьцей будуць азірацца народы назад. І ў сваіх падманутых відзежах будуць бачыць Вялікую Дзяржаву – касьмічную, агністую, шырокую, тысячагадовую. Усё горш і горш будзе выглядаць у параўнаньні зь ёю гэтая вось, выбачце, незалежнасьць. Сама ідэя чагосьці падобнага выявіцца навек...

– Абасранаю, – падказаў “Іван Жахлівы”.

– Дзякую, нешта такое я й хацеў сказаць, – ветліва пагадзіўся дакладнік.

– І тады ўсе яны – я маю наўвеце народы – зноўку захочуць яе, Дзяржавы. Бо ўсё будзе ўцякаць, як марскі пясок. Бо ўсё будзе валіцца. Вялікі зьвярынец запануе наўкола! І ніякага іншага выбару! Пры гэтым я маю наўвеце ўжо ня столькі палітычны, эканамічны, колькі маральны выбар.

Зьліва воплескаў затапіла залю.

– А як будзе з Польшчаю й Фінляндыяй? – выскачыў “Сувораў” пасьяля таго, як воплескі сьціхлі.

– Замальчі, стары дурной коф! – разьюшылася “Кацярына Другая”.

“Сувораў” пацалаваў ёй руку, паколькі сядзеў поруч. Спацелую, пакрытую рабаціньнем і пудраю, руку сьветлай імператрыцы.

– Усё будзе добра, – запэўніў дакладнік. – Польшчу мы зробім палігонам ад мора да мора, а Фінляндыю заліем гарэлкаю. Мы скасуем іхны сухі закон як такі, што супярэчыць правам чалавека!

Усе зноўку запляскалі. “Ленін”, дробна хіхікаючы, выцягнуў з кішэні камізэлькі механічную мышку й пусьціў яе бегчы па сталe прэзыдыюму. Гучна ляпаючы далоняй, ён сам жа яе й злавіў і тут сама скруціў цапачную голаў. Зрэшты, мышка магла быць і живою.

– Гэта будзе нашае апошняе й вечнае ўваскрашэньне, – ізноў загаварыў Чорная Панчоха, перакрываючы хвалю воплескаў ды энтузіязму. – Адцятая рукі й ногі зноў зрастуцца ў адзінае цела. Ідэя, цьху, незалежнасьці пацерпіць глябальны крах і прыраўнаецца ў чалавечай сьвядомасьці да фашызму ці нават да сэксуальных адхіленьняў. Забаронены плод Імпэрыі ўсім прыйдзецца даспадобы. Мільёны людзей толькі й чакаюць, каб іх абвесьцілі рабамі. Каб іх павялі на будаўніцтва пірамідаў, каналаў, вялікіх муроў і вялікіх мастоў. Толькі ў Імпэрыі чалавечая адзінка знаходзіць сэнс у сваім існаваньні. Бо любая імпэрыя – гэта вялікая мэта. Тысячагадовая Мэта. Гэта пакарэньне сьвету, гэта камунізм, гэта несьмяротнасьць муміяў у маўзалеях. Гэта зьзяньне сонцаў і ўладароў. Гэта вежа, якую будуюць дзесяць тысяч гадоў. Гэта моц войскаў, гэта спаленьне ведзьмаў, гэта рух народаў, заўсёдны й аб’яднаўчы. Гэта поўная й безагаворачная капітуляцыя народаў, гэта паглынаньне меншых большымі, слабейшых мацнейшымі. Гэта помнікі й міты, гэта рэкі, павернутыя наўпопяць, гэта трыюмф псыхіятраў, патэляганатамаў, птахаловаў...

– А як будзе з Францыяй? – чарговага разу выскачыў “Сувораў”.

– Казэль! – зарыпела “Кацярына Другая”.

Сувораў інтымна абняў яе за талію, што было добра відаць нават з апошняга раду.

– У Францыю мы пераедзем жыць, – запэўніў

дакладнік. – Пяці- й шасьціпакаёвыя кватэры зь лёджыямі ў Парыжы, Марсэлі й Ніцы атрымаюць прадстаўнікі найвышэйшага гатунку, у прыватнасьці ўдзельнікі сёньняшняга сымпозіюму.

– Куды падзець французаў? – даляцела праз воплескі з амфітэатру.

– Дэпартуем іх у пустыню Гобі, – не палез за словам у кішэнь Чорная Панчоха. – Магу, калі хочаце, спыніцца на праблеме дэпартацыяў, бо гэта будзе ці не найістотнейшы чыннік нашай унутранай, э-э, замежнай палітыкі.

– Здаговая думка! – пацёр рукі “Ленін” і, выцягнуўшы з кішэні камізэлькі крамяную белую рэдзьку, пачаў яе голасна хрумкаць.

– Вось жа, дэпартацыя, як ужо вам вядома з нашай вялікай, ды, на жаль, запляванай...

– Засранай, – выправіў “Іван Жахлівы”.

– Дзякую, але гэта ня так, – ухіліўся дакладнік, – нашай гераічнай гісторыі, дэпартацыя – гэта найцудоўнейшы спосаб вырашэньня якіх-колечы нацыянальных праблемаў. Галоўнае перасяліць чукчаў у Арарацкую даліну, а малдаван на Зямлю Франца-Ёсіфа, хоць больш натуральна там пачуваліся б аўстрыйцы. Апрача таго, прапануецца здзейсьніць некалькі беспасярэдніх абменаў месцамі кампактнага пражываньня: літоўцаў зь в’етнамцамі, швайцарцаў з кітайцамі, а немцаў – зь ненцамі. Усялякім чынам падтрымліваючы ідэі вялікага перасяленьня, мы дасягнем вывядзеньня абсалютна новых і хімерных нацыяў ды народнасьцяў з настолькі вычварнымі назовамі, што яны самі будуць іх саромецца: расіякаў, укралійцаў, карэла-мінгрэлаў, чэрбаславатаў, румынголаў, галгараў, нідэрбайджанцаў, швэкаў, грэдаў, француз-бэкаў, белашвабаў, курдыфранкаў, жыздаболаў ды карпацкіх русінаў.

– А як будзе з Ізраілем? – падскачыў па-кавалерыйску “Сувораў”, прадбачліва схапіўшы “Каярыну Другую” за цыцку.

Матухна-імператрыца гэтага разу не сказала нічога, здзіўленая такою шалёнаю жвавасьцю перастарка-ваеначальніка, а Чорная Панчоха зноўку не разгубіўся:

– З Ізраілем? Мы засадзім усю яго тэрыторыю кавунамі!

– І гедькаю, гедькаю, абавязкова гедькаю, – настойваў “Ленін”.

“Анатоль” жа “Іванавіч” так задаволена заміргаў сваім штучным вокам, што здалося, нібы яно ў яго сапраўднае. Бо ён цешыўся, што недарэмна сабраў гэтых слаўных людзей разам.

У ложках ды на бальконах шырыўся энтузіязм. Амфітэатар захапіла хваля ўзрушэньня. Дакладнік выходзіў на завяршальны ўраганны акорд:

– Вялікі Распад будзе спынены! Вялікі Хаос будзе пераможаны! Вялікая Сымфонія павядзе чалавецтва ў тысячагадовы паход. Мы абаронім нашыя сьвятыні непразным гушчарнікам паўзучых расьлінаў і баявой тэхнікі! Гэта будзе адзіны аркестар татальнай слухмянасьці й... – дакладнік на хвілю запнуўся.

І гэтага хапіла, каб “Мінін-і-Пажарскі”, які дагэтуль выглядаў амаль нежывым, хорам паставіў пытаньне:

– А хто, хто будзе найгалоўнейшым?

– Народ! – упэўнена адрубіў Чорная Панчоха, і ўсе зарагаталі.

Табе зноў рабілася горш і горш, фон Ф. Гэтае няспыннае кручэньне залі разам з ложкамі й бальконамі, разам са сьценамі, гэтыя працэсіі мамантаў, хвасты камэтаў і адцятых гіганцкія геніталіі, цэнямі спраектаваныя ў прастору над табою, гэты

галас зьверападобных масак – усё ўціскала цябе ў паверхню крэсла, пазбаўляла волі й разуменьня. Здавалася, што галава, насілу прыкручаная да плеч, вось-вось сарвецца зь іх і пакоціцца пад ногі прэзыдыюму, апошняга разу пакрываючы ўсё ў сьвеце чорнаю шумай бясьсільных праклёнаў. І калі нехта, падсеўшы да цябе, запанібрата ляснуў табе даланёю па калене, ты вырашыў, што гэта, як і ўсё іншае, – адно галюцынацыя. Аднак у тваё вуха палез даволі ўжо знаёмы бясколерны голас:

– Ну, як уражаньне, Вільгельмавіч? Як, курва мама, усё гэта вам падабаецца?

Гэта быў “Сашко”. У адрозьненьне ад тутэйшай публікі, ён быў бяз маскі. Відавочна, ён ня меў патрэбы кансьпіравацца. Адзінае, што ён зьмяніў, – гэта наклеіў тонкія аргентынскія вусікі, але яны ўвесь час адклеиваліся й вісьлі долу, як макаронныя вырабы. “Сашко” трохі пахістваўся й наагул меў нейкі нестатутны бляск у вачох.

– А мне твой жарт з тэлефонам страх як спадабаўся, – сказаў “Сашко”, паказваючы вялікі палец. – Моцна ўдарыў! Мяне пасьля яго разжалавалі. Ты так на мяне ня зіркай, я, курва мама, таксама ўкраінец! І трохі сабе выпіў. Можа, з гора, а можа, з радасьці – каму якая справа? Ды не адварочвайся, не гуляй у вар’ята, быццам ты – ня ты. Я цябе адразу пазнаў, Вільгельмавіч. Бо адно ты мог апрануцца блазнам! Што, думаеш, мала я тваю стылістыку вывучаў? Ды я ўсё рэцэнзіі на цябе ведаю на памяць! Абіжаеш, курва мама!

І “Сашко” абражана засапеў, як гэта звычайна робяць п’яныя людзі.

– Не, але файна ты з тым тэлефонам прыкалоў, – зноўку забулькаў ён праз хвілінку. – І з пацукамі! Поўны абзац, курва мама!

– І што цяпер будзе? – запытаўся ты.

– Жыцьцё працягваецца, братка, – адказаў “Сашко”. – Хоць мяне ў ім і разжалавалі. Ведаеш, стары, я цяпер капітан. А жыцьцё трывае, ёханы бабай, і ніхто яму нічога ня зробіць, нават гэтыя вунь мудазваны, якіх мы тут з понтам ахоўваем. Прабач, я трохі ўмазаў сёньня.

– Сёньня! – насьледаваў яму дакладнік, які, здаецца, ніяк ня мог кончыць. – Сёньня! Нашая будучыня пачынаецца ўжо сёньня! Калі мы бярэм на сябе адказнасьць, калі мы хочам ратаваць Ідэю, Дзяржаву, Вэртыкаль, Зладжанасьць, калі гэта так, дык ужо цяпер, сёньня, не марудзячы ні хвіліны, мы павінны...

Але ня ўсе яго словы было добра чуваць – заля рэагавала ўсё галасьней. Да таго ж, замінала “Сашковае” сапеньне.

– Ты прыйшоў мяне арыштаваць? – спытаў ты яго.

– Жыцьцё працягваецца, – адказаў “Сашко”. – Дрэвы цвітуць, хлопцы бегаюць за дзяўчатамі... Але слухай, як ты замачыў з тым тэлефонам! Поўны атас!

– Цешуся, што табе спадабалася, – сьціпла паціснуў ты плячыма. – Божа, як баліць галава! Як баліць усё на сьвеце! Ці існуе хоць нейкае выйсьце?

– Няма гораду бяз брамаў, – працытаваў “Сашко”. – Мне даручана забіць цябе.

– І тады цябе адновяць у чыне?

– Магчыма. Аднак ня гэта галоўнае. Галоўнае, каб я цябе забіў.

– І гэта для мяне адзіны спосаб выйсьці адсюль?

– Існуе яшчэ адзін, – “Сашко” хітра й шматзначна падкруціў абвіслы вусік. – Але ты пра мяне

кепска ня думай, браце! Я, можа, гэтых кацапаў ня менш ад цябе... шаную!

Тым часам узрушэньне ў прэзыдыюме ды ў залі сьгнула праўдзівага апагею. Чорная Панчоха выслаўляў сапраўды віртуозна прарочыя заключныя фразы.

– Сабраўшы ўсе землі й усе народы, згуртаваўшы іх у адно, мы выканаем волю вялікіх бацькоў нашых! Бо пераварочваюцца яны ў самотнасці маўзалеяў сваіх ад таго, што сённяя зь іхнаю спадчынай адбываецца. Вачыма тысячагодзьдзяў глядзіць на нас касьмічная місія Дзяржавы. Мы трымаем у сваіх руках вырашальныя карты для вялікай гульні: тэлефоны, пасады, агентаў, адэптаў, золата, іртуць, антэны, шыфраграмы, танкі, кампутары, але галоўнае – мільёны, мільярды людзей, якія хочуць і мараць быць рабамі, якія дзеля свайго шчасьлівага рабства выйдучь на плошчы ды вуліцы, бо няма вышэйшага гонару й вышэйшай мары для простага маленькага чалавечка, чым быць слухмяным, самаахвярным, годным і прыніжаным рабом вялікай, звышмагутнай, пірамідальнай, паднябёснай Імпэрыі, што будзе няспынна пасоўвацца ўсё далей на захад, руйнуючы іхныя зямельныя надзелы ды катэджы, аўтобусы й тэлефонныя будкі, увесь гэты грахоўнараспусны дабрабыт анархічнай чалавечай адзінкі – у імя нашых азораных золатам муміяў!..

– Як баліць галава, – паўтарыў ты, ажно прымружыўшыся ад рову авацыі. – Якая жажлівая пышнамоўнасць! Як шмат словаў зь вялікай літары. Трэба нешта рабіць. Неяк папярэдзіць хлопцаў...

– Папярэдзіць хлопцаў? – дыхнуў перагарам “Сашко”. – А на большае ты ня здольны?

– Разумееш, я даўно ўжо не пісаў вершаў. Ані

радка. Ну, ды ты ведаеш пра гэта... Што ты маеш наўвеце, калі патрабуеш ад мяне чагосьці большага?

– Ёсьць яшчэ адно выйсьце. Але гэта мусіць быць учынак. Гэта мусіць быць жаклівы, крыва-вы ўчынак. Мора крыві, зразумела? Тэарыстычны акт, курва мама! Вось што я маю наўвеце...

– Я не тэарыст.

– Ха! – вобухнуў “Сашко”. – На іншае я й не разьлічваў! Ён не тэарыст! Ён наагул ніхто!..

– Я не магу забіць чалавека, – вінавата растлумачыў ты. – З прыемнасьцю забіў бы, але не магу...

– Ну тады ўсё станецца так, як намалюваў вунь той, у чорнай панчосе, – расчаравана ўздыхнуў “Сашко”. – Гора тваё ў тым, Артурчыку, – дазволь мне цябе так часам называць, – што ты заўсёды прагнуў ухіліцца. З памежных сытуацыяў ты рабіў апэрэтку. І выжываў, заўсёды выжываў. Аднак гэтага разу табе не ўхіліцца. Бо нам абрыдла назіраць за табою. У пэўным сэнсе ты задалёка залез. І выбарасься адсюль адно цаною свайго выжываньня.

– Хто ты такі?

– Ніхто ня ведае пра сябе, хто ён такі. Але гэтую штуку з тэлефонам ты...

– Перастань ужо са сваім тэлефонам! І ня сьмей мяне называць гэтым паскудным імем!

– Га! А што будзе? Называў і буду называць! І нічога ты мне ня зробіш, бо ты ня можаш дзейнічаць! Так баісься грахоў, што грашыш на кожным кроку, курва!..

Трэба, трэба нешта рабіць, падумаў ты.

А я напраўду так падумаў, бо галава ў мяне зьвінела шалёна, і ўвесь прэзыдыюм бурліва сьвяткаваў з нагоды завяршэньня прамовы, а тыпа ў

чорнай панчосе нейкія бамбізы ў масках чырвона-армейцаў выносілі з-за трыбуны на руках. Цуркі гаўна й крыві сьцякалі да падножжа трыбуны. І ад усіх гэтых кныроў, дзядоў-марозаў, піратаў, кракадзілаў, кентаўраў ды камісараў аж стракацела ўваччу, і “Ленін” падкідаў дагары карону Расійскай Імпэрыі з пап’е-машэ, а “Іван Жахлівы” наярваў нейкі распусны факстрот у пары з маленькім таўстуном “Дзяржынскім”. Шкляное вока “Анатоля Іванавіча” пераможна блішчэла й нават плакала ад захаплення. “Сувораў” палаваўся са сракаю “Кацярыны Другой”. Адно “Мінін-і-Пажарскі” заставаўся незварушным, бо гэта была ўсяго толькі копія помніка з Краснай плошчы, а можа, і сам помнік, прытарабанены сюды зь немавед якою мэтай.

А пасья ты падумаў, што, зрэшты, усё залежыць адно ад цябе. Што ты адзіны, каму выпала такая нагода. Што іншага выйсьця наверх усё адно няма. Дый ці патрэбнае выйсьце абавязкова наверх? Куды-колечы, каб толькі адсюль! Бо надта ўжо галава баліць.

– Учынак, Артурчыку, учынак! – прашаргатаў побач “Сашко”, адплёўваючыся ад уласнага вуса.

– Ты памолісься за мяне?

У адказ ён адно зарагатаў. Рагатаў усім цела, адкінуўшы голаў назад. Ты сягнуў рукою пад яго расшпілены пінжак. Спацелая кашуля, складкі тлушчу на таліі. Пісталет быў дома – там, дзе яны яго заўсёды носяць у фільмах.

– Няўжо? – “Сашко” абарваў рогат на недапянянай паўнаце й недаверліва ўтаропіўся ў цябе.

– Зараз будзе табе ўчынак, – сказаў ты, хаваючы пісталет глыбока ў кішэнь плашча.

– Ты ведаеш, як ім карыстацца?

– Страляў калісьці. Па мішэнях. На курсах

афіцэраў запасу, – адказаў ты й рушыў па праходзе між крэслаў уніз, бліжэй да прэзыдыюму. Але, згадаўшы пра торбу, вярнуўся. Узяў яе й ізноў пачыкільгаў.

Я хачу, каб мая торба была пры мне ў такую хвіліну. Хачу, каб мая душа была пры мне. Каб мая паражнеча была пры мне.

Прыступкі ўцякалі ў цябе з-пад ног. Заля абарачалася, амфітэатар ехаў, часам ты хапаўся свабоднаю рукою за падлакотнік фатэля, за рыла альбо за пеўневы грэбень чарговай маскі. З бальконаў даляталі выгукі, але гэта было нешта іншае, чым дагэтуль. Штосьці там адбывалася новае – нейкая мітусьня, паніка, калатнеча, хоць далавах яшчэ ніхто не звяртаў на яе ўвагі. Ты спыніўся. Падняў руку ўгору.

– Увага! – сказаў ты як мог голасна, але табе здалася, што вельмі ціха.

Аднак нябачныя мэханізмы пазаміралі. Таемныя восі перасталі абарачацца. Крэслы й бальконы спыніліся, іржава скрыгочучы пры тармажэньні. У залі настала цішыня.

Адно згары, з бальконаў, падалі ўсё пранізьлівейшыя крыкі. Але ў паўзмроку не было відаць, што там адбываецца. Магчыма, выкрылі правакатара й цяпер таўкуць яго па рэбрах. Гэта не спыніла цябе.

– Увага! – яшчэ раз пачаў ты, адначасна дзівячыся, што чалавечы голас можа так трымцець. – Я хачу сказаць, што ў мяне вельмі баліць галава. Проста я меў сёньня дурнаваты дзень... Не, ня тое я хацеў сказаць...

Прэзыдыюм слухаў цябе. Зблізку яны былі не такімі ўжо й падобнымі да тых пэрсанажаў, якіх увасаблялі. Вымалёўвалася нешта іншае, сур’эзнае, ніяк не карыкатурнае. Магчыма, вочы. А

мога, усё гэта табе прымроілася, блазьне з чырвонаю бульбінай замест носа.

– Я хачу сказаць, – яшчэ раз пачаў ты, – што мне яшчэ ніколі не даводзілася нікога забіваць. Нават свойскіх жывёлаў. Так ужо сталася. Таму прашу выбачыць, калі нешта зраблю ня так. Але іншага выйсця я ня маю. Я раблю гэта таксама ў імя вашага ж народу, якому зычу адно добра...

Нехта ззаду выразна кашлянуў, здаецца, “Сашко”.

– Я шаную вялікую расійскую літаратуру. Гуманістычныя традыцыі. Баганосьбіцтва, богашукальніцтва. Богаашуканства. І, не зважаючы на гэта, я зраблю тое, што зраблю. То бок не. Не ў імя ніякага з народаў. І не ў імя нейкага аднаго народу. Ад свайго ўласнага імя. Надта ўжо галава баліць, і трэба з усім гэтым завязваць. Яшчэ раз – увага! Я паспрабую як найхутчэй...

Прамовы, натуральна, ня выйшла. Але стрэлы з твайго пісталета загучэлі роўна й упэўнена. Ты вырашыў прыкончыць іх усіх – мэтадычна й пасьялоўна, куля за куляю, стрэл за стрэлам, цела за целам, – памятаючы, што надта шмат часу ў цябе няма й права на хібу няма таксама. Ты страляў на дзіва трапна, а з бальконаў усё ляцелі жахлівыя праклёны й крыкі. Ты страляў, як выдатнік баявой падрыхтоўкі, прыўкрасны ў сваёй бязьлітаснасьці, а з бальконаў і лёджыяў, дый проста са сьценаў, дзе спыніўся вялікі імперскі паход ценяў, на перапалоханых галовы й шыі партэру скакалі здаравенныя, стратэгічныя пацукі, агідныя й прагавітыя, выпушчаныя на твой жа загад. Ты паклаў увесь прэзыдыюм, хаця крыві не было ані кроплі – толькі прэлае пілавіньне сыпалася зь іхных прастрэленых драўляных грудзей і чарапоў і бязгучна лыпалі мэханічныя вочы. І

яны падалі адзін за адным, згодна з паслядоўнасьцю тваіх стрэлаў, – манэкены, як выявілася, і адно тады ты зразумеў, што так напалохала цябе ў іх, калі ты падышоў бліжэй.

А напалохала мяне тое, што гэта былі сымбалі.

Яны ляжалі вакол стала прэзыдыюму – усе, як адзін, уключна з распоўзлаю “Кацярынаю”, і толькі помнік Мініну-й-Пажарскаму заставаўся на месцы. Зь нейкага яшчэ сыпалася на падлогу пілавінне, зь нейкага вылазілі прусакі альбо ўсякія штучныя вантробы. Усё гэта выглядала даволі гідка.

Ты азірнуўся. Пацукі гаспадарылі ў КАНФЭ-РЭНЦ-ЗАЛІ, у момант разьдзіраючы на шматкі тых, каго ім удалося дагнаць. Каля дзьвярэй згравасьціліся дзясяткі масак, якія перашкаджалі адны адным, пыхаліся лэкцыямі й фалясамі, дзёрліся кіпцюрамі, тапталіся капытамі, лезьлі да выйсьця, хоць ніякага выйсьця не было й дзьверы выявіліся проста намаляванымі. Ты зьвярнуў увагу, як адзін з найбольшых пацукоў, пацучыны цар, ярарх зь ніштаватага сабачку велічынёю, шматаў нейкага небараку ў чорнай панчосе. Аднак ці быў гэта нядаўні дакладнік, ты разгледзець ня змог. Бо замест рота ён меў ужо адно чорную яміну, зь якой бухала на сходы цяжкая й густая вадкасьць.

“Сашко” незварушна сядзеў пасярод залі. Нешта ён меў над сабою – нейкі лёгенькі арэол, альбо хто яго ведае што. Ён пільна глядзеў на цябе позіркам маёра, разжалаванага ў капітаны. А можа, позіркам незямной любові. Хто ён такі? Анёл-абаронца, суворы й патрабавальны, трохі п’яны? Ці не вільготныя ад поту, шорсткія й балючыя крылы хавае ён пад цывільнаю абалонкай? Ці не пасланец ён Бога – Таго Самага, пра

Якога ты часам кепска думаў, але ніколі не пераставаў у Яго верыць? Самы час пра Яго ўспомніць, самы час.

Табе заставалася скінуць маску блазна. А пасля трапіць сабе ў правую скроню. Прынамсі з цябе не пасыплецца пілавіння. Бо ты сапраўдны. Бо ты не манэкен, Ота. Бо іншага выйсьця адсюль няма.

Няўзброены анёл з пустою кабурой на баку ўжо павіс над табою.

Бывайце ўсе, што чакалі мяне! Зрэшты, я напісаў некалькі неблагіх вершаў. І наагул быў не такім ужо й кепскім хлопцам.

Куля ўвайшла ў скроню. Адно потым ты пачуў гук стрэлу.

Плошча Кіеўскага вакзала, Вашая Каралеўская Міласьць, была затопленая. Дождж, які ліў цэлы дзень і цяпер не сыціхаў ні на хвіліну, спрычыніўся да вялікага вывяржэння водаў. Ушчэнт забітыя пяском, попелам, ружамі, паперамі, галубінымі пёрамі, маскамі, мёртвымі пацукамі ды іншаю непатрэбшчынай каналізацыйныя сьцёкі не прыймалі ўжо нічога. Усясьветны патоп рабіўся ўсё відавочнейшым. Масква пераставала існаваць.

Вырваўшыся з мэтро, я апынуўся амаль па пояс у чорных дажджавых водах. Трымаючыся на паверхні адно дзякуючы волі й сваёй тарбіне, я сяк-так даплыў да пэронаў. Бо я памятаю пра існаваньне сорок першага цягніка. Ён рушыць з Масквы каля дванаццатай ночы.

За некалькі хвілін дванаццатая. Ён рушыць з Масквы, каб прыбыць у Кіеў.

Усё, што я змог прапанаваць правадніку, — гэта пацяжэлага напаяўжывога сома, які немавед

скуль узяўся ў маёй тарбіне й немавед што ў ёй рабіў. Здаецца, мне яго падаравалі на нейкім прадстаўніцкім сходзе. Такім чынам я атрымаў сваю законную трэцюю паліцу (але Вы ўсё адно ня ведаеце, што гэта такое, Вашая Велічнасьць) у агульным вагоне (такімі перамяшчаюцца ў пошуках сэнсу жыцьця ладныя тры чвэрці Вашага зьнядоленага народу), разаслаў на згаданай трэцяй паліцы свой плашч і апошнім намаганьнем прапхнуў беднае зьнясіленае цела сваё ў вузенькую адтулінку паміж стольлю вагона й паліцаю. Тут я буду ляжаць, напэўна, аж да Кіева, хаваючыся ад рэвізораў, кантрабандыстаў ды памежнікаў. Тут я нарэшце заснуў. Гэта адбылося, як толькі рушыў цягнік. І гэта трывае дагэтуль.

Бо я страшэнна хворы, Вашая Сьветласьць. Я маю шалёную гарачку, ад якой вусны пакрыюцца назаўтра лішаймі. Распухлае калена маю – пэўна, недзе танчыў і пасклізнуўся. Маю безьліч алькаголю ў крыві. Больш, чым самой крыві. Да таго ж, маю кулю ў чэрапе. Не далей, як гадзіну таму, я, здаецца, пакончыў з сабою, пусьціўшы сабе ў голаў кулю зь пісталета нейкай савецкай сыстэмы, мабыць, Макарава. І цяпер гэты цудоўны, задушлівы, поўны разьмяклых целаў людзкіх цягнік нясе мяне прэч ад Масквы. Бо нельга доўга заседжвацца ў тым месцы, дзе ты пакончыў з сабою. Трэба абавязкова кудысьці ехаць.

І я еду дамоў, Вашая Годнасьць. Ёсьць такая краіна, дзе жывуць Вашыя падданыя. Разумею, Вам, народжанаму недзе ў трапічнай Афрыцы, на віле “Ўкраіна”, звыкламу да Гішпаніяў ды Швайцарыяў, цяжка сабе ўявіць нешта такое. Аднак, гэта праўда, Вашая Міласьць, – такая краіна існуе. Яна не прыдуманая для Вас Вашымі радцамі, астралягамі й капэлянамі. Бо найбольш вычварнае,

найбольш вар'яцкае (чалавечае!) уяўленьне мусіць адступіць перад сапраўднасьцю гэтай краіны. Яна да болю сапраўдная. І нічым не абароненая ад Усходу, нават гарамі.

Калі б свайго часу Нехта, Хто Раздае Геаграфію, параіўся са мною, дык сёньня ўсё выглядала б іначай. Але Ён размясьціў нашу краіну менавіта там, дзе Яму заманулася. Дзякуем і за гэтае.

І за тое, што зрабіў нас мяккімі ды няўключнымі, цярплівымі, лянівымі, добрымі, што зрабіў нас абыякавымі, зайздроснымі, даверлівымі, зрабіў хітрымі, баязьлівымі, сварлівымі, зрабіў нядбайнымі, пакорлівымі, п'явучымі – дзякуем Яму, бо магло быць і горш. Дзяўчат нам даў прыгожых. І непрыгожых таксама даў. Паэтаў незразумелых ды сьвятароў коснаязыкіх. Караля даў нам далёкага.

Часам мне сьніцца Эўропа. Прыходзім уначы на бераг Дунаю. Нешта такое згадваецца: цёплыя моры, мармуровыя брамы, гарачыя камяні, павойныя расьліны поўдня, самотныя вежы. Але доўга гэта не трывае.

Вось такі ён збольшага, Ваш народ. Іншага, Вашая Міласць, ня маем – ні Вы, ні я. Некалі ён і Вас, і мяне будзе любіць. А покуль што езьдзіць у жорсткіх маскоўскіх вагонах. Альбо сьпіць па вакзалах – цёмны, шэры, лянівы. І што зь ім станецца далей, ня ведаю. Аднак вельмі хацеў бы ведаць.

Бо я сёньня не ўцякаю, а вяртаюся. Злы, пусты, да таго ж з куляю ў чэрапе. На д'ябла я камусьці патрэбны? Таксама ня ведаю. Ведаю толькі, што цяпер амаль усе мы такія. І застаецца нам найпераканаўчая з надзеяў, што дасталася ад слаўных продкаў: неяк ужо яно будзе. Галяўнае – дажыць да сьвітаньня. Дацягнуць да стан-

цыі Кіеў. І не зьяцець к чортавай мацеры з гэтай паліцы, на якой я заканчваю сваё няўдалае кругасьветнае падарожжа.

Люты-красавік 1992 р. Фэльдафінг

Пераклаў Андрэй Хадановіч

Індыя

1

Індыя пачынаецца, калі табе сьняцца сны
пра выправу на ўсход, сюжэтныя сны, яны –
нібы фільм, па якім ты блукаеш героем-зухам.
Проста чуеш трубу ці хвалі б’юць па ладзьдзі,
альбо голас табе шэпча: “Устань і йдзі!”, –
але ты ня пэўны, ці сэрцам пачуў, ці вухам.

Індыя – не паўвостраў. Хутчэй мацярык, і ён
мяжуе проста зь Нічым. Ні атлас, ні лексыкон
не прызнаюць, што Ніл – апошні край сьвету
ў цэлым
сьвеце. Што зоркі ў небе – проста начное шоў

у тэатры Бога. І, мабыць, час не прыйшоў –
мы па-ранейшаму плоскасьць лічым сфэраю. Целам.

Мы лічым сфэраю тое, што ляжыць, нібы корж.
Але ты, пачуўшы загадна-рэзкае “марш!”,
меч дастаеш і рушыш на ўсход, каб памерці.
І ты зьбіраеш хеўру вясёлых і злых рубак,
і яны ў паходзе сьпяваюць прыблізна так,
як анёлы ў нябёсным херубімскім канцэрце.

Плоскасьць – пустыняў і царстваў недасяжная блізь,
над якой густая атмасфэрная высь
на сем варожых нябёс – зарука маны і манны!
І толькі страціўшы коней, сяброў ды ўвесь абоз,
вінаграднаю ўпартасьцю кручаных, бітых лоз
ты праб’есься туды, дзе дарэчы слова “рахманы”.

2

Марка Полё казаў няпраўду, калі
гаварыў, быццам мулы й аслы вялі
праз тыбэты цемрадзі, адылі
ўсё на ўсход яго – і так да Кітаю.
Шлях яго, найхутчэй, – гэта зман пятлі,
а відзежы ў дарозе – снамі былі.
Бо на ўсход папросту няма зямлі,
то бок Індыя – ўсходнія крэсы – тое, што з краю.

Пра якое “на ўсход” тут можна казаць, аб чым
тут размова, калі ёсьць мур на мяжы зь Нічым,
за якім для нас – невымоўнасьць, няўцям, нішчым:
таго плоду не скаштаваць ні гурману, ні гурмам.
Што тут прашчы й прошчы, удары й дары –
тут пасуюць цары, ваяры, мысьляры,
а таму гардыню сваю зьміры –
гэты мур ня з тых, якія бяруцца штурмам.

Гэты мур – найхімэрнейшы прывід, які
распыляе ўшчэнт неабсяжных Азій пяскі;
разьбіваюцца ўсе караваны аб камень цяжкі,
бо над ім – толькі Бог: ажно душа затрымцела.
Толькі ты валацуга, і доляю бедака
ты вандруеш за плыняю, покуль цячэ рака,
покуль верыш, што на сьвятло, нібыта зь мяшка,
можна ўсё-такі выйсьці. Цаною дурнога цела.

3

Увайшоўшы ў поўны птахаў гушчар,
уяві: прырода – майстроўня Бога,
па якой блукае твая зьямога.
Можаш толькі ўпасьці, схаваўшы твар.

Зеляніны мора прыйшло, як мор,
як патоп у пене, сьлізкі на дотык.
У расьлінаў – гонар. Яны – наркотык.
У расьлінаў – гучны пачварны хор.

“Зеляніна – што там! Яна – жытло
для рэптылій, цмокаў. І я ўбіраю
гэту гніль і слодыч – правобраз раю,
дзе ня ўсё збылося і ўсюды зло”.

Ты, што маеш меч ды нязломны дух,
што ўратуе цела, сячы, як Юрый,
расьсякай гадзюкаў, гарпій і фурый,
расьцінай пітонаў, нібы рапух!

Бо калі ўгары – звар’яцелы Бог
і вяном тварэньня стаў бэстыярый,
дзе віруе рогат д’ябальскіх арый, –
мусіш падлай гэтай высьцеліць мох!

Мусіш выйсьці зь цемрадзі ў барацьбе,
покуль Ясна Панна дае адвагі.
Ты, што срэбра бачыш у снох бадзягі,
дасягнеш яго. Ці яно цябе.

4

Вядома, што рака сплывае ў нізаўё –
цішэй за сьлімака, як плаваньне тваё,
калі твая рука за шост бярэ кап'ё.

Ты ўгледзіся ў раку – і ўбачыш там ня глей,
ня рыбіну луску, што льсьніцца, як алей,
ня пэрлы на пяску, ня вывадак лілей.

А ўбачыш, як у сьне, – ты сам у той рацэ:
самотнасьць у чаўне з жардзінаю ў руцэ,
уласны твар на дне, і рана на шчацэ.

На беразе тых вод жыве хімэрны люд:
пакручаны народ заняў раўніну тут.
Ты сам хацеш прыгод – зірні ж на тых паскуд!

Тут тысячы прынад і капыткі, бы ў коз,
каханьне цераз зад, а ежа цераз нос,
тут не бывае “над”, бо пушчы да нябёс.

Тут чэравы – як лёх, а кроў – нібыта ўзвар,
тут дух, як мова, ссох, а мова – бы ў татар,
тут шасьцірукі бог і даўгарукі цар.

Хто вылепіў насыпех вась гэтакіх чартоў?
Бо кожны – сьмех і грэх! – уласьнік капытоў
і кожнаму для ўцех падставіць зад гатоў!

І ты пльвеш туды, ня кінуўшы багра,
дзе трубны роў жуды з-пад сэрца і рабра,
дзе райскія сады й пякельная дзіра.

Літаратурна-мастацкае выданьне

Юрый Андруховіч
Уводзіны ў геаграфію
паэзія, проза, эсэістыка

Пераклад

Андрэй Хадановіч, Марына Шода

Рэдактары

Юрась Бушлякоў, Андрэй Хадановіч

Карэктар

Надзея Шакун

Макет

Віктар Корзун (*VivaFutura*)

Падпісана ў друк 02.12.2005. Фармат 84x108^{1/32}.
Папера афсэтная. Друк афсэтны. Гарнітура «Скулбук».
Ум. друк. арк. 22,995. Ул.-выд. арк. 23. Наклад 500 ас.
Замова № 696.

Выдавец І. П. Логвінаў

ЛІ 02330/013307 ад 30.04.2004.

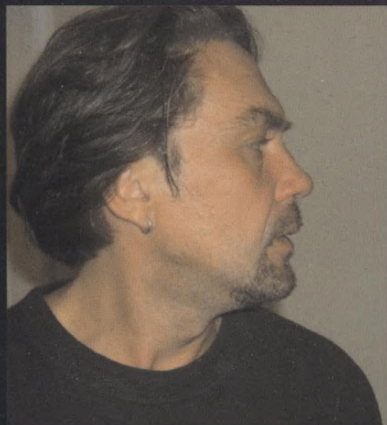
220050, г. Мінск, пр-т Ф. Скарыны, 19-5.

logvinovpress@mail.ru

Друк ТДА «НоваПрынт»

ЛВ 02330/0056647 ад 27.03.2004.

220047, г. Мінск, вул. Купрэвіча, 2.

“Ёсьць гарады, у якія ня можна ўвайсьці цераз браму.

Ёсьць гарады, у якія ня можна ўвайсьці”.

“Рэч у тым, што мы по-свойму шчасьлівыя... Мы шчасьлівыя тым, што нічога ня ведаем пра сьвет. Мы яшчэ толькі рыхтуем ся зьдзейсьніць свой пераход цераз Альпы... Але ня будзьма забягаць наперад. Геаграфію трэба пачынаць з азоў. Для нас яна яшчэ не пачыналася”.

“Калі б свайго часу Нехта, Хто Раздае Геаграфію, параіўся са мною, дык сёньня ўсё выглядала б іначай. Але Ён разьмясьціў нашу краіну менавіта там, дзе Яму заманулася. Дзякуем і за гэтае”.

Юрый Андруховіч

ISBN 985-6701-88-0

9 789856 701880

УВОДЗНІБІ
ГЕАГРФАФІЮ

УВОДЗНІБІ
ГЕАГРФАФІЮ